Nick Sava

RECITIND VECHIUL TESTAMENT

Nick Sava

Recitind Vechiul Testament

(O încercare sinceră de a înţelege Biblia)

Editura Atheneum - Vancouver

Această carte **nu** este una de ficţiune. Personajele sau situaţiile prezentate se bazează întrutotul pe scrieri biblice, interpretări teologice, descoperiri arheologice şi articole on-line legate de subiect.

Autorul

ISBN

Tipărit în România la Editura PIM, Iaşi 2015

În loc de prefaţă*

M-au întrebat mai mulţi, pornind de la un articol de fond, de ce nu scriu mai multe despre Biblie. „Dacă tot ştii” - au zis ei cu oarece ironie. Au fost cîţiva care m-au luat şi ei la întrebări, tot ironic: „şi pe asta o ştii? De ce nu laşi tu pe cei ce se pricep să o facă?”…

Ei bine, cei ce se pricep nu prea o fac – adică, nu ne prea explică Biblia. Preoţii ortodocşi – că nu prea ştiu altfel de biblişti români – spun cam ce au zis alţii. Tradiţia, mai precis. Sunt mulţi care au zis-o – tot felul de părinţi ai Bisericii, sfinţi, apologeţi. E bine să ştim ce-au spus aceştia – doar că ei spun o parte a poveştii. Pentru cei ce cred, această parte este de ajuns. Cînd ştii prea multe, începi să te îndoieşti – cred mulţi, chiar dacă nu toţi preoţii ortodocşi.

Teologii, bibliştii, pastorii protestanţi explică chiar mai mult, Biblia. Mai în amănunt, dacă nu neaparat mai adînc. Pentru ei, Biblia este Cuvîntul .lui Dumnezeu, alfa şi omega, scrisă sub dictarea Sfîntului Duh – doar prin ea ajungem să-l cunoaştem pe Iisus (Isus, cum zic ei). Aşa că ei pot lua nu o pildă, ci chiar numai un verset, şi

vorbi o oră, sau chiar trei, sau chiar scrie o carte în jurul versetului respectiv. Cel mai adesea, aceste predici sunt, ca şi cele ortodoxe (mult mai scurte), pline de învăţăminte. Morale, dar mai ales teologice. Nu le găsesc decît un ‚păcat': ca şi Evangheliile, ele sunt spuse „ca să credem". Nu se urmăreşte adevărul – ci doar adevărul nou-testamentar. Cred şi ei că „adevărul te eliberează" – dar ei îi dau alt sens: „adevărul te eliberează de păcat". El te „salvează". Îţi asigură, eventual, accesul la Viaţa Veşnică. Cît despre „celălalt adevăr", cel istoric, ştiinţific, cui îi pasă de el?

Încep o carte în care o să încerc să spun ce-au zis alţii – deci, nu sunt găselniţele mele. Am folosit ultimii zece ani, poate chiar mai mult, citind tot felul de cărţi legate de Biblie. Ortodoxe (în sensul de „conservatoare"), dar şi din cele ocolite, criticate, ba chiar respinse de scriitorii „oficiali". Există un curent numit „critica formei" care, începînd cu Reimarus, încă de acum mai bine de 200 de ani, a început să analizeze, comparînd verset cu verset, fiecare carte a Bibliei - Vechiul şi Noul Testament. Rezultatele sunt cel puţin surprinzătoare.

Ceea ce dă credibilitate acestor biblişti este faptul că ei nu au fost (şi nu sunt) atei. Nu au scris în slujba comuniştilor. Majoritatea au fost (şi sunt) feţe bisericeşti aparţinînd diferitelor denominaţii creştine – sau iudaice. Majoritatea sunt critici şi analişti de talent – mulţi chiar scriitori de talent – fapt ce a făcut ca operele lor să fie foarte populare. Unii au fost excomunicaţi, unii chiar au plătit cu viaţa îndrăzneala de a pune la îndoială tradiţiile. Nu a făcut-o doar Curia Papală – Espinoza a fost excomunicat de Consiliul Evreilor. Pentru că a pus la îndoială paternitatea lui Moise asupra Torei... Majoritatea au fost şi sunt oameni credincioşi, în sensul că ei cred în Dumnezeu. Unii cred în Sfînta Treime...

Cum am ajuns să fiu preocupat de acest subiect? Am citit Biblia relativ devreme în viaţă. Aveam un unchi preot (ortodox, desigur), şi găsisem la el în casă Biblia. Eram la vîrsta poveştilor, deci, pentru mine Biblia a fost o carte de poveşti, în primul rînd. De aceea am şi citit-o cu interes sporit pînă pe la Profeţi... Cu timpul, am avut discuţii cu unchiul meu, cu alţi preoţi – pînă cînd au spus că întrebările mele miros a hulă. Şi da, am citit şi acea carte în care lucrurile sfinte erau luate în batjocură, în care apăreau caricaturi cu Dumnezeu – fără a scandaliza (vizibil) preoţimea română sau pe credincioşii ortodocşi: ***Biblia hazlie***. Pe urmă am avut alte lucruri „mai importante" să-mi preocupe mintea – dar iată că, odată cu vîrsta, m-am întors din nou asupra Bibliei. Atît de mult, încît am decis să scriu o carte istorică despre o anumită perioadă biblică (***Fiul lui Dumnezeu*** – *Editura PIM Iaşi, 2010*). Şi pentru asta, datorită nevoilor de-a mă documenta, am citit toate cărţile legate de acest subiect pe care am putut pune mîna. Pînă să termin de scris la acea carte, mi-am zis să împărtăşesc cu voi din cele citite. Să aflăm, împreună, cine a scris cărţile lui Moise şi cînd, unde este Edenul şi Saaba, de unde vin oamenii şi pe cei căi, care sunt seminţiile pămîntului, care au fost urmările Exodului, ce este adevărat despre David – dar mai ales, cine este acest Dumnezeu al nostru. Ce spune Biblia – dar ce spun şi arheologii, analiştii, teologii, bibliştii, oamenii de ştiinţă.

Nu scriu ca să ajungeţi să vă îndoiţi. Adevărul ne eliberează, într-adevăr. Ne dă posibilitatea să avem un Dumnezeu personal, al nostru, în care să găsim sprijin la nevoie şi înţelegere cînd va fi timpul să intrăm în împărăţia lui. Va fi, poate, un îndemn să citiţi Biblia – este cea mai importantă carte scrisă de Om. Indiferent dacă eşti creştin, iudeu, ateu, agnostic, teist, musulman, brahman sau budist, ea nu ar trebui să lipsească din lecturile voastre. Dacă n-o citiţi „să credeţi", citiţi-o măcar pentru a vă bucura de talentul de povestitor al celor care-au scris-o. De frumuseţea imaginilor, de stilul lor, de bogăţia de date care recreează o lume de mult trecută. Veţi înţelege mai bine poveştile care şi-au găsit drumul în filme şi în lucrările de artă: Exodul, cucerirea Ierihonului, Samson şi Dalila, David şi Solomon; sau în muzică: Estera, Nabucodonosor, Samson şi Dalila... Mai ales, viaţa şi patimile lui Iisus.

Am pornit la drum încercînd să vă prezint cele mai recente teorii privind autorii cărţilor sfinte (mozaice şi creştine – Vechiul şi Noul Testament). Pe urmă scopul muncii mele s-a lărgit, hotărîndu-mă să scriu despre Torah, despre cele cinci cărţi ale lui „Moise”, Pentateuh. Primele capitole au fost articole destinate să apară în revista de limba romînă ce aparea la Vancouver, BC, în Canada. Pe urmă am continuat să scriu capitol după capitol, deşi revista îşi oprise apariţia, pur şi simplu din necesitatea de a nu lăsa povestea neterminată.Pe vremea cînd mă apropiam de intrarea în Ţara Promisă şi de ultimele pagini ale Deuteronomului, realizasem deja că povestea mea ar fi oricum, cumva, incompletă, fără a vorbi despre toate cărţile istorice, cărţi de care sunt convins că au fost scrise de acelaşi autor al Deuteronomului. Va urma, deci, un al doilea volum, în care voi continua povestea copiilor lui Israel, de la intrarea lor în Canaan pînă la Exil şi reconstruirea Templului, lăsînd însă deoparte Profeţii şi Scrierile. Cu ajutorul Domnului, voi duce la bun sfîrşit acest proiect.

Un ultim amănunt: primele patru capitole su fost scrise pe cînd nu exista intenţia de-a scrie despre Vechiul Testament. Intenţia, la acel moment, era pur şi simplu să scriu despre autorii Cărţii Sfinte, despre Surse, despre teoriile prind procesul de scriere a Vechiului şi Noului Testament. Capitolele au fost publicate ca şi capitole separate în revista Ateneum din Vancouver, în perioada 2005-2006.

Nick Sava
Vancouver, 15 Sept. 2007
Iaşi, 25 Sept. 2010

* Introducere la seria de articole publicate în revista ***Atheneum*** a comunităţii române din Vancouver, în perioada 2007-2008 (Cap. 1-16)

1

Cartea

Încep prin a vă vorbi despre Carte. Este un subiect, sper eu, interesant, care va fi povestit în mai multe capitole. Să zicem că **Biblia** chiar asta înseamnă: Cartea. Numele îi vine din greacă (*byblos*), cuvînt care, la rîndul lui, aminteşte de un oraş cananit: Byblos. Oraşul e vechi, este unul din cele mai importante oraşe de pe coasta regiunii numite mai tîrziu „Fenicia”, alături de Sidon şi Tyr. Importanţa oraşului venea mai ales de la desele păduri ale Libanului, în care cedrul ocupa un loc de cinste. Din portul Byblos, acest lemn ajungea mai peste tot în lumea antică – mai ales în Egipt. Astfel se face că Byblos şi-a făcut loc în miturile egiptene din cele mai vechi timpuri: Seth, fratele cel rău, a tăiat trupul lui Osiris în bucăţi, care au fost adunate de către Isis, soţia acestuia, şi ascunse într-un sarcofag în oraşul Byblos, în ramurile unui copac, pînă cînd zeulucis a putut fi înviat...

De ce oare grecii au numit „cartea” byblos? E greu de spus. Se ştie că ei au primit de la fenicieni scrierea alfabetică, cea care

stă la baza atîtor scrieri moderne (arabă, evreiască – dar şi latină, slavonă, gotică...). Pe acele timpuri, scrierea se făcea mai ales pe plăcuţe de lut – ca sumerienii şi, în urma lor, akadienii, amoriţii, asirienii, caldeenii, evreii, perşii – sau pe piatră, ca egiptenii şi al'ii. Scrierea Mesopotamienilor se numea „cuneiformă", datorită aspectului pe care îl avea: scrierea se făcea prin apăsarea unor beţişoare cu profil triunghiular în tăbliţa de lut moale. Prin uscarea – şi chiar arderea (intenţionată sau în incendii) – tăbliţei de lut, acesta nu avea moarte. Astfel se face că avem norocul să citim şi astăzi, la aproape cinci mii de ani de la primele documente scrise, mituri, legende, cînturi scrise de sumerieni şi akadieni...

Tăbliţele reprezentau „foile" cărţii. „Cartea", cel mai adesea, era un coş de nuiele, mai rar un mare chiup de lut. Ca să-ţi duci „cartea" cu tine, aveai nevoie de cel puţin doi sclavi vînjoşi... Şi asta cînd ea nu era scrisă pe pereţii unui templu. Se pare că, datorită nevoii de a transporta documentul, cineva a inventat un nou material de scris: papirusul. E de crezut ca el să fi fost inventat în Egipt, doar acolo se găsea din belşug această plantă, înrudită cu stuful. Şi, într-adevăr, cele mai multe papirusuri s-au descoperit în Egipt. Numai că tradiţia, se pare, atribuie canaaniţilor din Byblos inventarea sulului de papirus. Pentru canaaniţi, dar şi pentru urmaşii lor, fenicienii, sulurile de papirus, uşor de transportat, erau un material de preferat. Mult mai tîrziu, în perioada elenistică, locuitorii oraşului Pergamon, tăiaţi de la accesul la piaţa de papirus datorită războaielor aproape continue dintre ptolemeii din Egipt şi seleucizii din Siria-Asia Mică, au inventat... pergamentul, folosind pieile argăsite şi subţiate de miel, ied şi viţel. Pegamentul avea să rămînă materialul de scris european sute de ani, pînă la pătrunderea hîrtiei, invenţie chineză.

Deci, Byblos, Biblia, este o culegere de cărţi. Ele au fost, iniţial, doar cinci, numite de către evrei ***T(h)orah***, sau Legea, şi reprezenta Cartea lor sfîntă. Aceste cinci cărţi formează cea mai veche parte a Bibliei, ***Pentateuh*** – Cinci Cărţi – şi reprezintă „cartea sfîntă" a

evreilor. Prin Biblie ei înţeleg, cel mai adesea, Torah. Acestor cărţi li s-au adăugat, în timp, alte cîteva (creştinii socotesc 40 de cărţi cu totul, evreii mai puţine – grupate diferit), formînd ceea ce noi numim astăzi Vechiul Testament. În această formulare, „testament" are înţelesul de „legămînt" (între Dumnezeu şi poporul ales); cum creştinii se consideră a fi noul „popor ales", ei au un Nou Testament, adus de Iisus Christos.

Să nu credeţi că Vechiul Testament, sau chiar Biblia, a fost ceea ce numim noi astăzi Biblia canonică. Asta pentru că, pur şi simplu, mult timp nu a existat un „canon". Prima dată cînd s-a pus întrebarea „ce anume includem printre cărţile sfinte?" a fost cînd evreii au tradus Cărţile lor (sau, cum le numesc creştinii, „scripturile") în greceşte: ***Septuaginta***. Legenda spune că Ptolemeus Philadelphul a pus, din cauza mulţimii de evrei trăind pe cuprinsul Egiptului (peste 10%; în Alexandria, peste 30% din populaţie!) nu mai ştiau citi scrierea ebraică. Aşa se face că cei 70 de traducători de la vestita Bibliotecă din Alexandria (de unde şi numele „septuaginta" – a celor 70; deşi alte tradiţii vorbesc de 72) au tradus Torah şi, ulterior, alte cărţi. Tradiţia vorbeşte despre scrierea Septuagintei „dintr-o suflare" – adică, cei 70 au făcut fiecare o traducere a scripturilor şi, ulterior, comparate, s-a văzut că ele erau identice; dar realitatea este că la traducere s-a lucrat mai bine de 200 de ani. Pe lîngă cele cinci cărţi ale Torei, au fost în timp incluse cărţi ale profeţilor „mari" şi „mici", scrieri (ca de exemplu, Estera, Iov, Pildele, Psalmii...) Procesul a continuat probabil pînă pe timpul lui Iisus, ultimele cărţi introduse fiind cele scrise nu cu mult timp înainte, ca Estera, Ecleziastul, Daniel, Macabeii – unele cărţi intrînd în canon, altele regăsindu-le în Apocrife. De exemplu, Cartea lui Enoch, scrisă în sec I î.Cr., amintită de Jesse în epistola lui, a rămas printre apocrife...

Canonul Noului Testament a apărut mult mai curînd. Sub presiunea ereziei lui Marcion, care el însuşi îşi făcuse un canon propriu (accepta doar scrierile din Noul Testament, şi din ele doar Evanghelia după Luca, Faptele şi scrisorile lui Pavel, respingînd

orice scriere iudaică), pe la mijlocul sec. II AD Irineu vorbea despre doar patru evanghelii. Canonul, aşa cum îl avem, s-a impus abia în sec. IV, după victoria creştinismului catolic-ortodox, cînd cărţile necanonice, în marea lor majoritate, au fost declarate „eretice" şi distruse. Dar unele dintre cărţile „apocrife" sunt recunoscute chiar şi astăzi de diferite denominaţii creştine. Evreii au impus un canon chiar mai tîrziu, deşi încercări au fost de prin sec. VI AD, la Babilon. Forma pe care o are în prezent Vechiul Testament evreiesc datează de prin sec. XI.

Ce s-a luat în considerare în declararea unei cărţi ‚canonice'? În general, să fi fost „scrisă sub inspiraţia Duhului lui Dumnezeu". De aceea, în cărţile „mai noi", ale prorocilor, nu ei vorbesc, ci „Domnul". Sau, să prezinte întîmplări în care Puterea se manifestă direct, influenţînd viaţa poporului ales. Există şi excepţii: Estera, în care nu apare nici măcar o dată cuvîntul „Dumnezeu". Mai ales, să fi fost scrisă în vechime. Din anumite considerente, evreii cred că, odată cu darea Legii şi reconstruirea Templului după Exil, Dumnezeu nu s-a mai manifestat în mijlocul poporului ales. Deci, ultima scriptură acceptată ar fi cea a lui Ezra. Acesta este motivul că cele patru cărţi ale Macabeilor nu sunt recunoscute de ei (deşi unii creştini recunosc parte din ele). Există şi excepţii: Ecleziastul (la care a scris şi Iisus ben Sira, în sec. II îCh.), şi Daniel, scrisă pe la 160 îCh.

Criteriile folosite de creştini sunt diferite – despre ele vom vorbi, poate, cu altă ocazie.

2

Despre Surse

Cum ziceam rîndul trecut, Vechiul Testament se împarte în mai multe secţiuni. Prima reprezintă ***Torah***, Legea, cunoscută şi sub numele de ***Pentateuh***. Urmează ***Profeţii*** (Mari – şase, şi Mici – 12), şi ***Scrierile.***

Tradiţiile spun că Torah a fost scrisă de Moise. Asta îi face pe tradiţionalişti (în special cei creştini) să afirme că „timp de mai bine de 1400 de ani, de la Moise pînă la sf. Ioan Presbiterul" să se fi scris o „istorie" a prezenţei lui Dumnezeu alături de „poporul ales". Asta pentru că primele cinci cărţi ale Bibliei ar fi fost scrise de către Moise pe la 1400 (vom vedea că această dată este cel puţin controversată...). Chiar şi faptul că ultima din aceste cărţi descrie moartea lui Moise nu i-a făcut să pună sub semnul întrebării această credinţă. Şi, cum ziceam, ca timp de sute de ani să fi respins afirmaţii contrare, ba chiar să-i excomunice pe cei ce le făceau.

Critica formei a dovedit însă, fără posibilitate de tăgadă, că Torah este opera mai multor autori. Dacă ceea ce i-a făcut pe primii

cercetători să se îndoiască de paternitatea lui Moise (nu numai povestea morţii lui – explicată prin „adaosul” făcut de Joshua, tot sub dictarea Sfîntului Duh –, ci şi auto-caracterizarea făcută de „Moise”, cum că *„Moise a fost cel mai modest om ce a trăit vreodată”*...), cu timpul şi prin analize asidue, făcute de lingvişti, istorici, arheologi, antropologi etc. s-a ajuns la teoria pe care o voi prezenta în continuare.

Torah a fost scrisă de-a lungul a cîteva sute de ani, de diferite grupuri de autori, pe baza tradiţiilor intrate în folclorul ebraic – dar şi a analelor scrise la curţile regatelor evreieşti. Unii cercetători afirmă că cel mai vechi fragment din Biblie (nu doar din Torah) este „***cîntecul lui Miriam***”, cîntat în urma victoriei refugiaţilor evrei asupra unei oaste egiptene, la trecerea Mării „Roşii”. Despre asta vom vorbi cu altă ocazie. Dar acest fragment şi-a găsit locul în Cartea Exodului (Ieşirii) prin preluare şi editare a miturilor şi povestirilor care circulau liber în folclorul evreiesc. Autorul acestui fragment este, deci, anonim.

Anonimi sunt şi alţi „autori”, dar din analiza textelor se pot cunoaşte mai multe lucruri despre ei. Pentru că, în general, numele „autorilor” nu se pot cunoaşte, iar mulţi biblişti afirmă că ei, „autorii”, au fost colectivi, se vorbeşte în general despre „***surse***”. Relativ repede s-a observat că în textul Torei sunt cel puţin două Surse. Mai ales în prima carte, Facerea, acest lucru este evident. Multe povestiri apar în dublu format, uneori chiar contradictoriu, şi în fiecare din aceste versiuni ale aceleiaşi povestiri, numele lui Dumnezeu este diferit.

Una din surse, deoarece foloseşte cuvîntul Elohim (Dumnezei) ori de cîte ori vorbeşte despre Dumnezeu, a primit denumirea de „***Sursa E***” (de la Elohim). Analizele arată că „sursa” a fost editată în regatul de nord, în Israel. Rolul triburilor nordice, Ephraim şi Manasse, este prioritar (ca şi al strămoşului lor, Iosif), iar cel al tribului majoritar sudic, Judah, este unul minor. Rolul lui Moise este unul prioritar, ca şi al Leviţilor, în general, în timp ce cel al „aroniţilor”, cei care aveau rol predominant în Templul din Ierusalim, este mult diminuat. Dumnezeul Elohim este mult mai personalizat (uită, se bucură, se mînie, iartă...) şi are relaţii personale cu diferiţi oameni. Patriarhii intră frecvent cu el în contact, deseori prin aducerea de jertfe pe înălţimi. Dumnezeu este în mijlocul Poporului Lui, prin intermediul Chivotului. Şi animalele vorbesc – singurele două povestiri unde acest lucru se întîmplă, cea a şarpelui în Eden şi a măgarului lui Balaam, aparţin acestei surse. Întrucît regatul nordic Israel a fost ocupat şi distrus în 722î.Hr., sursa E a fost datată în preajma acestui eveniment, probabil pe la 750î.Hr. Este foarte probabil ca autorii-redactori să fi fost preoţi leviţi de la Shiloh sau Anatot, pe timpul „renaşterii” din timpul lui Ieroboam II.

A doua sursă a căpătat numele de „***Sursa J***”, pornind de la faptul că numele lui Dumnezeu apare sub forma tetragramei YHVH. De foarte mult timp (dar mult după ce sursa a fost scrisă), tetragrama nu a mai fost citită, considerîndu-se de rău augur pronunţarea numelui lui Dumnezeu (singurul care o putea face era Marele Preot, în Sfînta Sfintelor, o dată pe an de Yom Kippur). YHVH se citea, de fiecare dată, Adonai (Domnul, în limba ebraică). Aşa se face că în variantele moderne numele lui Dumnezeu se citeşte Domnul (Lord) sau, în cazul Bibliei româneşti, Domnul Dumnezeu (în sine un pleonasm, deoarece Dumnezeu înseamnă Domnul Zeu). E drept, unii pronunţă tetragrama Jehova (vezi „Martorii lui Iehova”), însă această citire este greşită. Toţi bibliştii/lingviştii moderni consideră citirea corectă a fi „Jahveh”. Oricum, întrucît în limba germană Y se citeşte ca şi J, sursei i s-a dat numele de „J”.

Această parte a Torei a apărut, probabil, ca reacţie la „scriptura” israeliană, nordică. Deci, a apărut între 750-722î.Hr., în regatul sudic, Judah (Iudea). Autorii posibili sunt preoţii din jurul Templului, dar sunt şi cercetători care afirmă că ar fi posibil ca autorul să fi fost o oarecare doamnă de la curtea regală. Oricum, în această sursă, rolul tribului Judah este prioritar – nu numai pentru că era cel mai numeros în regat, ci şi pentru că familia regală provenea din tribul

respectiv. Deci, rolul minor avut de Caleb în timpul Exodului şi a Cuceririi a fost făcut să fie aproape egal celui jucat de Joshua, din tribul Ephraim. Rolul leviţilor este mult diminuat, în schimb rolul aroniţilor devine unul prioritar. Pentru asta, în sursă sunt aduse povestiri în care figura lui Moise este nu o dată negativă. Nimeni nu poate intra în contact cu Domnul decît prin intermediul preoţilor – în special al Marelui Preot aaronit – şi al Templului. Dumnezeu capătă o postură universală, hieratică, pierzîndu-şi orice caracter antropomorfic, iar rolul Cerului devine prioritar.

Odată cu distrugerea regatului Israel, preotii yahvişti din nord se refugiază în sud, ducînd cu ei „scriptura" nordică („sursa E"). Această scriptură nu poate fi elimintă de iahviştii sudici, conţinînd multe povestiri intrate de mult timp în folclorul ebraic. Este probabil ca, odată cu preoţii, să se fi refugiat şi mari mase de oameni, care credeau puternic în această versiune. De aceea, în anii următori, cele două surse sunt contopite în ceea ce bibliştii numesc „***Sursa E + J***". Acest lucru s-a întîmplat, probabil, înainte de anul 700î.Hr.

Totuşi, odată cu creşterea rolului iahviştilor din jurul Templului şi a Templului în sine, pe timpul regelui Ezechiah (în jurul anului 700î.Hr.), între iahviştii nordici, din „şcoala Shiloh", şi aroniţii din Templu apare o tensiune. Cei nordici ar fi vrut şi ei să se bucure de puterea dată de cultul de la Templu, mai ales că aducerea de jertfe „pe înălţimi" era criticată de Templu şi, eventual, de unii regi. Cei nordici nu numai că apăreau a fi „eretici", prin faptul că slujiseră la Templul de pe muntele Garizim şi la „viţeii de aur" din Betel şi Dan, ridicaţi de Ieroboam I în urma secesiunii din Regatul davidic, dar ei erau urmaşi ai preotului Abiatar, care făcuse greşeala de a nu recunoaşte în Solomon urmaşul lui David – aşa cum o făcuse Zadok, fiind astfel alungat de la curtea din Ierusalim. Acum, preoţii aroniţi, urmaşi ai lui Zadok, nu vroiau să împartă puterea cu ei.

De aceea, probabil în jurul anului 680î.Hr., ei fac o redactare a scripturii „E + J", întărind trăsăturile ce apar în sursa J. Acestei redactări i s-a spus „***Sursa P***", de la „Preoţi" (Priests). Figura lui Moise este îngroşată (negativ), rolul preoţimi şi a Templului întărit, Dumnezeu este încă mai mult îndepărtat de oameni. Nimeni nu mai are dreptul de a aduce jertfe – deci, nimeni nu aduce jertfă. Nici măcar Abraham nu încearcă să-şi jertfească fiul. Rolul lui Aaron în declanşarea Ieşirii creşte (el este purtătorul de cuvînt al lui Moise, prin el Dzeu face miunile, el ţine mîinile lui Moise ridicate pînă la victorie etc.). Totodată, sursei „P" i se datorează cea mai plictisitoare parte a Torei: sutele de reguli rituale, inclusiv cele legate de construirea Cortului şi a Chivotului, întinse de-a lungul a trei cărţi (Exodul, Leviticul şi Numeri).

Din cauza editării povestirilor din sursa „J", ca şi a faptului că preoţii folosesc şi ei numele Domnului YHVH, ceea ce primii cercetători credeau a fi sursa „J" în Facerea este în realitate „P". Sursa „J" se întîlneşte ne-editată mai ales acolo unde se povesteşte despre revolta împotriva lui Moise şi rolul jucat de nepotul lui Aaron, Phineas, în pedepsirea răzvrătiţilor.

În Torah se întîlneşte şi o a patra sursă, numită „***Sursa D***". Aceasta aparţine în mod exclusiv ultimei cărţi, Deuteronomul (A doua Lege). Cartea este mult mai recentă, fiind scrisă, probabil, pe la 620-590î.Hr. Analiştii au descoperit de fapt două editări în cadrul scripturii, D1 şi D2, prima scrisă pe timpul regelui Josea, a doua imediat după distrugerea Templului şi a Ierusalimului. Prin stil, nu puţini atribuie această carte lui Ieremia – sau, poate, scribului acestuia, Baruch. Deuteronomul nu este singura carte scrisă de acest autor: lui îi aparţin şi cărţile „istorice" Joshua, Judecătorii, Samuel şi Regii. Iar stilul scrierilor, vocabularul, imaginile se apropie pînă la confuzie cu scrierile lui Ieremia (atît din Profeţii cît şi din Plîngeri). Este evident că prima parte a scrierilor datează de pe timpul regelui Josea. În cartea Regilor este descris momentul în care preoţii „descoperă" în Templu „cartea Legii". În urma acestui eveniment, regele devine un înfocat susţinător al iahvismului, distrugînd altarele „pe înălţimi" şi crescînd rolul Templului şi-al preoţimii. Mulţi vedeau în Josea un demn urmaş al lui David,

poate chiar Unsul (Mesia), cel ce avea să aducă puterea Iudeii în întreaga lume. Profitînd de momentul de linişte din zonă (căderea imperiului asirian sub ocupaţia babiloniană şi perioda îndelungată de slăbiciune a regatului egiptean), Josea şi-a întărit poziţia – lucru ce este reflectat în Regii. Din păcate, nu mult după aceea, regele moare stupid într-o bătălie lipsită de importanţă şi, în mai puţin de un deceniu jumătate, regatul Iudeii dispare, ocupat de caldeeniii conduşi de Nabucadnezar. Aceste evenimente îl fac pe Ieremia – dacă într-adevăr el este autorul acestor scrieri -, să deplîngă soarta poporului ales şi să editeze Deuteronomul pentru a reflecta realitatea tristă a acelui început de secol.

Povestea Torei nu ar putea fi încheiată dacă nu am aminti rolul deosebit de important jucat de ***Redactor***. Acesta, preluînd toate sursele avute la îndemînă, combinîndu-le, intercalînd şi alte povestiri şi tradiţii, a creat ceea ce numim astăzi Vechiul Testament. Părţile exterioare însăilate de el în scripturi sunt reprezentate mai ales de documente existente, probabil, în arhiva regală: genealogiile, lista proprietăţilor primite de fiecare trib, Itinerariul străbătut de poporul ales în urma Ieşirii din Egipt şi, mai ales, Testamentele lui Iacob şi Moise. Mai ales, ultimul. Intercalîndu-l cu poruncile şi blestemele Legilor din Deuteronomul, a reuşit să facă din acesta, lucrare complet separată şi profund originală, să se integreze organic celorlalte patru cărţi. Mai mult, prin el face trecerea spre cartea lui Joshua atît de bine încît nu puţini vorbesc astăzi de ***Sextateuh*** (Cele şase cărţi), continuare organică a Torei.

Cine a fost acest Redactor de geniu? Răspunsul pare a fi evident: Ezra. Tradiţia ebraică (rabinică) îi acordă un rol aproape tot atît de important ca şi cel al lui Moise. Rolul lui Ezra la întoarcerea lui din Exil în reconstruirea Templului şi a Ierusalimului este tot atît de important ca şi cel jucat de Neemia, dar în aducerea iahvismului în poziţia de religie unică, atotputernică, a evreilor, nu are egal decît în rolul lui Moise de a crea credinţa respectivă. Cartea lui Ezra vorbeşte de altfel clar despre faptul că el a fost primul care „a citit

Torah în faţa poporului”, statornicind acest obicei şi dînd evreilor o religie şi o lege care le va menţine entitatea naţional-religioasă mai bine de 2400 de ani.

3

Autorii Vechiului Testament

Am vorbit, deci, despre cine şi cînd a(u) scris Torah. Desigur, bibliştii conservatori pot nega aceste descoperiri ale bibliştilor care acceptă „critica formei” ca bază de lucru şi nu iau *mot-a-mot* tradiţiile şi afirmaţiile din Biblie. Personal, pe mine mă interesează mai puţin dacă aceste cărţi au fost scrise de Moise sau redactate de Ezra – cît timp găsesc în ele ceea ce caut...

Am stat să gîndesc cum voi proceda în continuare: să continui să scriu despre autorii celorlalte cărţi din Vechiul Testament (VT), eventual şi din Noul Testament (NT), sau să trec direct la prezentarea Torei – amintesc, a primelor cinci cărţi ale VT? Poate e mai bine să prezint „autorul” atunci cînd voi ajunge la cartea respectivă – iar pe autorii cărţilor din Noul Testament atunci cînd voi termina să vorbesc despre Vechiul Testament. Dar iarăşi, poate e bine să trecem peste acestă parte mai puţin plăcută tradiţionaliştilor, aşa că în acest articol voi termina de prezentat restul cărţilor din VT,

urmînd ca în articolul de luna viitoare să vorbesc despre autorii Noului Testament.

*

Cum ziceam, cărţile acceptate în Canonul V.T. sunt cam aceleaşi, fie la evrei, fie la diferitele denominaţii creştine. Unele cărţi considerate de unii drept Apocrife, sunt acceptate totuşi de alţii. Canonul ebraic este împărţit în mod diferit faţă de Canonul creştin. Biblia ebraică este împărţită în trei părţi: *Legea* (Torah, Pentateuh), *Profeţii* (Primii Profeţi, inclusiv Joshua pînă la Împăraţi – mai puţin Ruth -, Profeţii Tîrzii, inclusiv Isaia, Ieremia, Ezeckiel şi Cartea celor 12 Profeţi minori) şi *Scrierile* (Job, Psalmii şi Lamentaţiile, Cărţile de Înţelepciune - Proverbele, Ecleziastul, Cîntarea Cîntărilor -, Daniel, Ruth, Esther, Ezra-Nehemiah şi Cronicile).

Canonul creştin urmează împărţirea stabilită în Septuaginta, şi anume: *Cărţile lui Moise* (Torah), *Istoriile* (Joshua, Judecătorii, Ruth, Samuel, Împăraţii, Cronicile, Ezra, Nehemiah, Esther), *Poezii şi Înţelepciune* (Job, Psalmii, Proverbe, Ecleziastul, Cîntarea lui Solomon), *Profeţii Mari* (Isaia, Ieremia, Lamentaţiile, Ezeckiel, Daniel), *Profeţii Minori* (Hosea, Joel, Amos, Obadiah, Jonah, Micah, Nahum, Habakkuk, Zaphaniah, Haggai, Zechariah, Malachi). Deci, împărţirea este destul de asmănătoare (Daniel este trecut între Profeţii Mari, Ruth în scrierile istorice – imediat după Judecători -, ca şi Esther, de altfel). Diferenţa apare cînd se iau în calcul cărţile Macabeilor – unii acceptă primele două cărţi, alţii pe toate patru, alţii, niciuna. Unele Biblii nici măcar nu le amintesc, în timp ce alţii le pun separat, la Apocrife, între cele două Testamente.

Am vorbit despre Pentateuh. Acolo am amintit că ultimele teorii presupun că Ieremiah (sau, poate, scribul acestuia, Baruch) ar fi scris Sursa P (revizuirea primelor patru cărţi) şi Deuteronomul. Legătura dintre cele cinci cărţi, Pentateuhul, şi această carte, ***Joshua,*** este vizibilă (ca stil şi vocabular) – astfel că nu sunt puţini cei care vorbesc despre Sextateuh, despre Cele Şase Cărţi. Tradiţionaliştii profită de acest fapt ca să spună că autorul cărţii Joshua – chiar

marele general! – este cel ce a scris, cel puţin parţial, încheierea Deuteronomului. Bineînţeles, la inspiraţia Duhului Sfînt, oricare (două persoane diferite) ar fi putut scrie două cărţi care să semene stilistic. Despre faptul că stilul acestor cărţi se regăseşte totodată în Judecători, Samuel, Regi şi Cartea lui Ieremiah, nu se prea vorbeşte – dar dacă implicăm din nou Duhul Sfînt, orice este posibil...

Cum zic, cărţile „Istorice" (***Judecători, Samuel, Regi***), par să aibă acelaşi autor. Ele sunt mai puţin lucrate, probabil se bazează pe larg pe cronicile de palat. Nu se ştie care a fost rolul lui Ieremia în scrierea lor, dar părerea noilor cercetători este că rolul lui Baruch a fost unul major. Cum discutam şi în capitolul trecut, autorul lor trebuie să fi fost o persoană (sau mai multe) trăind spre sfîrşitul regatului Judah – ba chiar după căderea Ierusalimului şi a Templului, yahvist, preot, cu oarece dispreţ faţă de instituţia monarhică dar cu admiraţie faţă de cîţiva regi, în special David, Hezekiah şi, mai ales, Josea. De aici putem trage concluzia că scrierile „istorice" – mai puţin Cronicile – au fost scrise la sfîrşitul sec. 7î.Hr. - începutul sec. 6î.Hr. Ca şi cărţile Pentateuh-ului, cărţile au fost redactate de către Ezra, care este, mai mult decît probabil, şi autorul ***Cronicilor*** (scrise, deci, pe la jumătatea sec. 5 î.Hr.).

Cartea care este intercalată între Judecători şi Samuel a fost însă scrisă de alt autor. Stilul, limba folosită, face din ***Ruth*** o carte relativ recentă. Dacă autorul ei este complet anonim, şi probabil aşa va rămîne pentru totdeauna, perioada cînd a fost scrisă este mijlocul sec. 2î.Hr.! Ideile universaliste conţinute în carte, ca şi ideile religios-sociale, aparţin mai curînd cercurilor fariseice. Biblia ebraică o pune, de altfel, printre *Scrieri*. Cam acelaşi lucru se poate spune despre alte două cărţi: ***Esther*** şi ***Daniel***. Dacă Esther datează, probabil, de pe la sfîrşitul sec. 3 î.Hr., Daniel a fost scrisă cel mai probabil pe timpul revoltei Macabeilor, deci după 165î.Hr. Este una dintre multele cărţi apocaliptice scrise în Palestina în perioada sec. 3î.Hr. – 3d.Hr., din care multe s-au păstrat fie printre manuscrisele de la Qumran, fie printre manuscrisele descoperite în Egipt.

Cărţile „Profeţilor" sunt mai degrabă scrieri anonime, culegeri de tradiţii religioase populare ce au circulat mult timp pe cale orală. Ce este interesant este faptul că cei mai mari profeţi care au un caracter istoric (şi aici mă refer la Ilie şi Elisei) nu au nici o „carte". Evreii consideră însă cărţile „istorice" (Joshua, Samuel, Regii) drept scrise de „profeţi", încadrîndu-le, diferit. Despre cei mai mulţi dintre profeţi nu se cunoaşte mai mult decît ceea ce transpare din „declaraţiile" lor profetice, cînd apar.

Isaiah, poate cel mai mare profet evreu, a trăit pe timpul lui Ahaz şi a fiului acestuia, Hezekiah. A asistat la căderea Regatului de Nord, Israel, şi a supravieţuirii Regatului de Sud, Judah, precum şi la reformele iahviste ce au avut loc sub Hezekiah. Nici *Regii*, nici *Cronicile* nu vorbesc despre moartea lui „de martir" – doar în *Regii* (*Împăraţi*) se pomeneşte de sîngele nevinovat (al profeţilor?) vărsat de urmaşul lui Hezekiah, Manasseh, în Ierusalim. Oricum, *Regii* menţionează existenţa profetului, ca şi cîteva din prorocirile făcute de el.

Cartea ce i se atribuie, ***Isaiah***, e cu totul altceva. Este de fapt rezultatul a trei autori diferiţi – atît ca tematică, cît şi ca stil şi vocabular. Cel mai vechi strat, cap. 1-40, e posibil să aparţină lui Isaiah, deşi se pare că au fost adunate nu cu mult timp înainte de căderea Iudeii în robia Babiloniaină. A doua parte, cap. 40-48, datează dintr-o perioadă de după Exil, cel mai probabil sec. 5î.Hr. În sfîrşit, a treia parte, cap. 49-55, aparţine unei perioade încă mai recente, poate sec. 3î.Hr., avînd deja tendinţe eshatologice apocaliptice. Aceste cărţi, după modelul destul de des întîlnit în antichitate, i-au fost atribuite lui Isaiah tocmai din pricina tradiţiei care îl considera un profet extrem de important.

Despre Ieremiah am discutat mai des. El a trăit în ultima perioadă a regatului evreiesc Iudea. A susţinut tot timpul o politică de pace (chiar slugarnică) faţă de Babilon, marea putere ce se ridicase spre Orient. Asta cu atît mai mult cu cît iubitul lui rege, Josea, a fost ucis într-o bătălie stupidă cu egiptenii, urmaşii

faraonilor fiind nişte epigoni. Aceasta i-a atras acuzaţia că este spion, „coloana a V-a" a babilonienilor în Ierusalim. Asta cu atît mai mult cu cît după înfrîngerea Iudeii şi ducerea regelui în robie, el a rămas la Ierusalim, militînd pentru o politică de pace şi colaborare cu stăpînitorul străin. Cînd totuşi regele Iudeii s-a răzvrătit, el a fost luat de prieteni şi dus în Egipt, unde a şi murit – poate în colonia de pe insula Elefantina.

Lui Ieremiah i se atribuie ***Cartea lui Jeremiah*** şi ***Lamentaţiile***. Este posibil ca aceste cărţi să fi fost adunate de scribul şi secretarul lui, Baruch, încă în timpul vieţii profetului. În Canonul ebraic, cele două lucrări nu apar împreună, ci *Lamentaţiile* sunt trecute printre *Scrieri*, alături de *Pilde*, deşi tradiţia atribuie *Lamentaţiile* lui Jeremiah. Sunt unele din puţinele scrieri din Biblie care pot fi atribuite, cu multă siguranţă, atît perioadei cît şi autorului.

Scrierile sunt greu de datat, cu atît mai mult cu cît ele sunt o culegere de scrieri ce au apărut într-o lungă perioadă de timp. Mai mult ca sigur că nici unul din ***Psalmi*** nu au aparţinut lui David, deşi majoritatea îi sunt atribuiţi lui. Doar el este singurul (şi cel mai vestit) psalmist cunoscut din Biblie! Probabil, cele mai vechi texte datează din sec. 8-9î.Hr., deşi multe din ele circulau deja sub formă orală. Cei mai noi dintre *Psalmi* datează din perioada post-Exilică. Că scrierea lor a continuat mult timp este dovedită şi de descoperirea printre manuscrisele de la Qumran a Psalmilor scrişi de „Învăţătorul Dreptăţii" (datate între începutul sec. 1î.Hr. şi distrugerea mînăstirii, în 69d.Hr.)

La fel se poate spune şi despre ***Proverbe***, care oricum indică şase „autori" (printre care şi doi „Solomon"). Lăsînd la o parte faptul că Solomon a dat prea rar dovadă de oarece înţelepciune în ceea ce a făcut în viaţa ce i se atribuie, *Proverbele* sunt o culegere de aforisme cu un caracter educativ, valabile chiar şi în zilele noastre. Evreii nu sunt primii care au scris astfel de proverbe, se cunosc multe proverbe asemănătoare scrise de egipteni şi sumerieni, chiar cu mii de ani înaintea evreilor (de unde, probabil, au şi fost

împrumutate). Nu se cunoaşte data cînd cele şase culegeri au fost „editate", probabil într-o perioadă post-Exilică.

Ecleziastul, ca şi *Proverbele*, este atribuit de tradiţie lui Solomon. Cartea în sine vorbeşte despre Quohelet, un rege Israelian, care „asamblează" cugetările. Cu toate acestea, culegerea este mai mult decît probabil editată într-o perioadă post-Exilică, la multă vreme după ce regatele evreieşti ajunseseră doar istorie. Nu sunt puţini care afirmă că lucrarea ar fi fost scrisă în sec. 2-3 î.Hr., probabil la Alexandria, în cercurile din jurul Bibliotecii. O lucrare asemănătoare, Ecleziastul lui Jesus ben Sirah, este scrisă cam în aceiaşi perioadă.

Cîntarea Cîntărilor, pe care unele Biblii o prezintă drept ***Cîntarea lui Solomon***, este însă o lucrare mai veche, poate chiar din timpul regalităţii. Cercetătorii au recunoscut în ea o „cîntare" populară, cel mai probabil una cultică, ce se interpreta în timpul celebrării zeităţilor agrare cananite.

Job, deşi prezintă poate cea mai îndepărtată perioadă a istoriei evreieşti (cu excepţia Facerii), poate chiar pre-patriarhală, datează şi ea din perioada Post-Exilică. Zic unii, chiar din perioada Macabeilor. Datorită vocabularului şi ideilor conţinute, este de crezut că a avut la bază o lucrare mult mai veche. Oricum, e greu de ştiut cine este autorul ei şi cînd anume a fost scrisă.

În sfîrşit, cărţile „apocrife" ne-nou-testamentare, care-şi găsesc locul în unele Biblii. ***Cărţile Macabeilor***, datează, desigur, din perioada ulterioară revoltei conduse de ei. *Macabei I* a fost scrisă în sec. 1î.Hr., *Macabei II* la începutul sec. 1d.Hr. (ambele influenţînd creştinismul primar), dar *Macabei III şi IV* datează poate chiar din sec. 4d.Hr.

4

Autorii Noului Testament

Cei ce au avut un mare rol în formarea ***Canonului Noului Testament*** au fost „ereticii", în primul rînd Marcioniţii (din „şcoala" lui Marcion din Sinope; pînă spre sec. 3d.Hr. ajunseseră să numere sute de mii de credincioşi. Numai faptul că împăratul Constantin a impus creştinismul „ortodox şi catolic" ca religie de stat a făcut ca mulţi dintre noi să nu fim Marcioniţi, Arieni sau Gnostici...). Aceştia respingeau în totalitate moştenirea iudaică, pornind de la afirmaţia că Iisus era Dumnezeu, fiul lui Dumnezeu – şi nicidecum om. Deci, nu era deloc important faptul că el se născuse, aşa cum afirmau ceilalţi creştini, din familia lui David. El era „uns" (mesia) prin puterea lui Dumnezeu, şi nu datorită profeţiilor. Din acest motiv, respingeau din start atît cărţile Vechiului Testament, cît şi cărţile autorilor evrei. Singura excepţie era Paul – ale cărui scrisori le acceptau în parte. De asemenea, acceptau Evanghelia după Luca (fără povestea nativităţii) şi partea a doua a Faptelor, cea în care se vorbea despre misiunea lui Pavel către gentili.

La aceasta a răspuns Irineu, episcop al Lyonului pe la 170, care a adunat cărţile într-un „canon". Trăind şi scriind în ultima jumătate a sec. 2d.Hr., îşi întemeia canonul pe tradiţii acceptate de „majoritatea creştinilor" – mai precis, a acelor creştini care acceptaseră creştinismul promovat de Paul, respectiv Ignatius din Antiohia. Condiţiile după care s-a ghidat în acceptarea unor cărţi (şi nu a altora) erau: să fi fost scrise de Apostoli (sau la directa dictare a unui Apostol), să fie scrisă „la inspiraţia Sfîntului Duh" (adică să promoveze puncte de vedere acceptate de creştinii paulini) şi să fie folosite în biserici (desigur, în bisericile „acceptabile"...). Era o primă încercare: canonul lui Irineu cuprindea cărţi care astăzi nu pot fi întîlnite în Noul Testament, în timp ce în canon găsim şi cărţi care lipseau din lista lui Irineu.

Trebuie să vedem adevărata faţă a începutului creştinismului – aşa cum aceasta a început să transpară atunci cînd tot mai mulţi specialişti s-au aplecat asupra acestui subiect şi cînd au apărut tot mai multe documente, în afara cărţilor NT, singurele acceptate pînă în acel moment. În ciuda impresiei că Biserica a fost una şi indivizibilă încă de la început, „biserica lui Hristos" (aşa cum apare ea din Fapte), în realitate, în acea perioadă – şi multe decenii după aceea – se poate vorbi despre o multitudine de biserici (sau „colonii", cum se numeau ele în epocă). Creştinismul paulin era doar unul din creştinisme, la început nici măcar cel mai puternic (biserica din Ierusalim, iudeo-creştină, avea prioritate). Dar, mai ales datorită muncii ulterioare a „părinţilor bisericii", aceasta a devenit tot mai puternică, a reuşit să distrugă, una cîte una, celelalte „erezii" (iudeo-creştinismul a dispărut mai ales din cauza distrugerii Ierusalismului şi a Templului), devenind singurul creştinism „legal", ortodox (adevărat) şi catolic (universal): singurul „trup al lui Iisus Hristos", singura „mireasă"...

Fiecare din aceste biserici de la început îşi aveau propriile cărţi. Odată cu dispariţia lor, cărţile lor au dispărut şi ele. Au început să fie redescoperite recent – majoritatea se încadrează în aşa-numitul

creştinism gnostic: Evanghelia după Toma, după Petru, după Iacob, după Iuda... De asemenea, „coloniile” care nu aveau scripturi apostolice, şi le-au creat, atribuind scrieri anonime apostolilor. În sfîrşit, este aproape sigur faptul că Evangheliile canonice au fost iniţial scrieri folosite cu prioritate într-o anumită „colonie” sau alta, devenind universale abia mai tîrziu, pe timpul lui Irineu. Nici una din ele nu a putut fi exclusă, exact din motivul că unele colonii s-ar fi împotrivit. „Părintele” a găsit atunci o explicaţie de moment: aşa cum universul se sprijină pe patru stîlpi, aşa şi Noul Testament trebuie să se sprijine pe patru evanghelii...

În ciuda ordinii cărţilor ce formează Noul Testament, cele mai vechi scrieri nu sunt evangheliile. Mai ales, nu este Evanghelia după Matei, prima carte din NT. Cele mai vechi scrieri, dovedit, sunt scrisorile lui Pavel, scrise în anii 50, poate pînă în 62 (an în care unele tradiţii consideră că a avut loc moartea apostolului). Nu toate scrisorile îi aparţin apostolului: din cele 14 scrisori atribuite lui, singurele care-i aparţin (ca epocă, stil, vocabular, idei) sunt ***1 şi 2Corintieni, 1 şi 2Thesalonicieni, Romani*** şi ***Galatieni***. ***Scrisoarea către Evrei*** a fost scrisă cam în aceeaşi perioadă (anii 60d.Hr.), dar aparţine indiscutabil altui autor, anonim. Celelalte scrisori, la fel de anonime, aparţin unor perioade mult mai tîrzii, ***Efeseni***, ***Filipieni*** şi ***Coloseni*** anilor 80-90d.Hr., cînd Pavel era de mult decedat, iar scrisorile pastorale (***1 şi 2 Timotei, Titus*** şi ***Filimon***), primei jumătăţi a sec. 2d.Hr.

În urma scrisorilor recunoscute ale lui Pavel şi a Scrisorii către Evrei, următoarea scriere este ***Evanghelia după Marcu***. Aceasta datează din perioada cea mai grea a poporului evreu: războiul Iudaic şi distrugerea Ierusalimului, respectiv a Templului (anii 68-74d.Hr.). Tradiţia atribuie evanghelia lui Ioan Marcu, personaj ce poate fi întîlnit în *Fapte*. Apostolii din Ierusalim obişnuiau să se întîlnească în casa mamei lui (tradiţiile afirmă că acolo a avut loc şi Cina, precum şi primele întîlniri după Răstignire-Înviere), iar el a participat, alături de Pavel şi Barnabas, la prima călătorie misionară. Se mai crede că el era acel „Marcu” de care pomeneşte Petru în una din scrisorile lui ca fiindu-i secretar. Deci, Marcu a primit învăţăturile direct de la Petru, principalul Apostol (cel puţin pentru o vreme).

Într-adevăr, specialiştii au acceptat ideea că evanghelia „după Marcu” este cea mai veche. Celelalte evanghelii „sinoptice” s-au inspirat copios din ea. Se pare că şi Marcu a folosit alte materiale, mai vechi – în special, probabil, o culegere de „*loggia*” (cuvinte spuse de Iisus), scrise sau doar transmise oral între credincioşi. De asemenea, probabil, o carte a „minunilor” atribuite lui Iisus şi, poate, un compendiu al prorocirilor mesianice din VT. Se pare că a fost scrisă, într-adevăr, la Roma, în limba greacă (*koine*), în mediile creştine din capitala imperiului, sub influenţa învăţăturilor pauline.

A fost acest „Marcu” cel indicat de tradiţia creştină? Greu de crezut. În primul rînd, dacă este adevărat că este vorba despre acelaşi personaj din *Fapte*, respectivul nu a putut fi „secretarul lui Petru” decît mai tîrziu. Atunci cînd tradiţia atribuie scrierea evangheliei „poate chiar în anii 36-40”, Ioan Marcu nu pare să fi avut nici o legătură cu Petru. Apoi, dacă a scris atunci, ar fi trebuit să cunoască întîmplările din viaţa lui Iisus la prima mînă: poate chiar să fi fost ucenic al acestuia. Oricum, nu a ajuns la Roma decît mult mai tîrziu (cel puţin în anii 50, după despărţirea de Pavel) – deci, evanghelia a fost scrisă mult mai tîrziu decît afirmă tradiţia. După o altă tradiţie, Petru însuşi a ajuns la Roma mult mai tîrziu, probabil în anii 60, murind, se afirmă, pe timpul progromului anti-creştin din 64 (sau poate chiar în 66d.Hr). Unde pui că alte tradiţii afirmă că Petru n-a mai părăsit niciodată Antiohia, unde ajunsese prin anii 50, murind chiar în acea cetate. Deci, Marcu, dacă într-adevăr i-a fost secretar lui Petru, şi-a scris evanghelia abia spre sfirşitul anilor 60 şi, poate, la Antiohia. Oricum, cele două tradiţii se bat cap în cap. Cel mai probabil este vorba despre un alt autor, nicidecum acel Ioan Marcu, care, poate, nici nu s-a numit Marcu.

Mai mult decît atît, scrisorile atribuite lui Petru sunt ele însele apocrife, datînd din sec. II d. Hr.

A doua evanghelie ca vechime este ***Evanghelia după Matei***. Ea a fost scrisă la aproximativ un deceniu jumătate după cea după Marcu, probabil în anii 80-85. În unele fapte descrise în evanghelie se recunosc întîmplări din timpul domniei împăratului Domitianus, mai ales a persecuţiilor împotriva iudeilor şi creştinilor (care în acea vreme se confundau în ochii autorităţilor). În niciun caz nu poate aparţine acelui Matei Levi, vameşul apostol – deşi tradiţia îi atribuie acestuia evanghelia pornind tocmai de la considerentul că, desigur, un vameş ştia să scrie. Mai de crezut este că nu ştia: vameşii trebuiau să ştie doar să socotească. Pentru ei, sinecura era mai mult un fel de „fermă" pe care o cumpăraseră pentru a putea face bani cerînd taxe sporite. Oricum, dacă ar fi fost acel apostol, n-ar fi avut nevoie să se inspire din Marcu, ar fi cunoscut faptele direct de la sursă – şi încă mult mai bine! Or, în Matei apare nu mai puţin de 83% din scrierea lui Marcu! Tot ce se poate afirma despre el este că a fost, probabil, evreu, şi că evanghelia lui a apărut la Antiohia.

A treia este ***Evanghelia după Luca***. Ea, de fapt, face parte dintr-o lucrare mai vastă, care cuprindea şi ***Faptele Apostolilor***. formînd, împreună, un fel de Istorie. În mod cert, autorul celor două scrieri este acelaşi, poate un anume Loukas. Autorul dovedeşte stăpînirea unei limbi de o calitate literară mult superioară celorlalţi evanghelişti – ceea ce ar indica faptul că era „grec" (elin), evreu trăind în Diaspora, cu o temeinică educaţie (Loukas este forma grecească a numelui roman Lucius sau Lucanus; desigur, se cunosc numeroase cazuri în care evreii au adoptat nume romane sau greceşti). Mai mult, spre deosebire de celelalte evanghelii, se pare că autorul i-a avut în minte mai puţin pe evrei, cît pe greci şi gentili: lor li se adresează cărţile. Pe de altă parte, atribuirea autorului de către tradiţia creştină a importante cunoştinţe istorice şi greografice este mult exagerată. Probabil, tocmai faptul că nu este un locuitor al Iudeii explică greşelile de localizare întîlnite în evanghelie.

A fost el tovarăşul lui Paul, acel „iubit doctor" de care acesta aminteşte în scrisorile lui? E greu de dovedit acest lucru. În *Acte* autorul vorbeşte, într-adevăr, în unele paragrafe despre „noi", indicînd faptul că a fost unul din tovarăşii de călătorie ai lui Pavel. În acele pasaje, printre tovarăşii apostolului se numărau nu numai Luca, ci şi Demas. În Timotei se aminteşte însă faptul că doar Luca i-a fost mereu credincios. Apare şi în scrisoarea către Filemon. Aşa că tradiţia, încă de pe timpul lui Ireneus, afirmă că autorul este acel Luca. Totuşi, atît Timotei, cît şi Filemon, sunt cărţi tîrzii, în mod cert neaparţinînd lui Pavel. Tot tradiţia spune despre el că ar fi fost originar din Asia Mică, poate din Pontus sau din Bithinia, sau poate din Tracia (din împrejurimile Thesalonicului) – deşi unii zic că ar fi fost originar din nordul Africii, din Cirenaica (alt Luca ce apare în Fapte este un Luca din Cirenaica, trăind la Antiohia).

Singurul lucru care se poate spune despre autor este faptul că a scris în jurul anilor 90, la un deceniu după „Matei". Ca şi acesta, s-a inspirat masiv din Marcu – peste 70% din Marcu regăsindu-se în evanghelia lui. A folosit, ca şi Matei, în mod cert o scriere ce a circulat (probabil după 50 d.Hr.) prin coloniile creştine, cu *loggia* – ceea ce cercetătorii numesc astăzi „*Sursa Q*", sau „*Evanghelia zicerilor*". Desigur, ca şi Matei, are pasaje originale (aproape o treime din scriere) – dar ele se pare că se datorează mai ales scopului afirmat al evangheliei: să-i facă pe gentili să creadă în Vestea Bună. Este foarte probabil ca evanghelia să fi apărut undeva în Asia Mică, poate la Efes.

În sfîrşit, ***Evanghelia după Ioan*** este cea mai tîrzie dintre evanghelii: a fost scrisă în jurul anului 100d.Hr. Locul unde a apărut nu se ştie – posibil Alexandria, poate Efes sau Antiohia. E cert că era cunoscută de către Ignatius în jurul anilor 115-117. Are, spre deosebire de celelalte evanghelii, numeroase influenţe gnostice şi, mai ales pe baza ei, se afirmă „dumnezeirea" lui Iisus. Autorul, conform tradiţiei, ar fi acel Ioan fiul lui Zevedeu, fratele lui Iacob „cel

Mare” (sau „cel Bătrîn”). Pentru a face acest lucru posibil, tradiţia îi dă o viaţă foarte lungă apostolului: în fapt, se afirmă că ar fi murit la Efesus la peste 100 de ani! De aceea, în icoane (şi în pictura lui daVinci, *Cina cea de taină*) acesta apare ca un tînăr imberb pe timpul misiunii lui Iisus. Nici una din evanghelii nu lasă, însă, să se înţeleagă faptul că ar fi fost mai tînăr decît ceilalţi apostoli... Doar a fost unul din cei trei „stîlpi” ai grupului de ucenici care-l însoţea pe Iisus. Greu de crezut că ceilalţi apostoli ar fi acordat această cinste unui tinerel.

Întîmplător sau nu, cel mai vechi fragment păstrat dintr-o evanghelie este tocmai din cea a după Ioan (un rînd jumătate), datînd de pe la 120d.Hr. Analiza textului lasă să se înţeleagă faptul că a scris în greceşte (*koine*), stilul fiind într-adevăr destul de apropiat mediilor alexandrine – loc unde importanţa dată sufletului, Duhului Sfînt, dezvăluirii individuale a „adevăratei cunoaşteri” (*gnosis*) au făcut ca în următorul secol să apară o ruptură între creştinii paulini şi cei gnostici. Se mai poate afirma că, în ciuda tradiţiei, acel Ioan **nu este** autorul ***Revelaţiei*** (*Apocalipsei*).

Deci, putem spune că autorul *Faptelor* este acelaşi cu cel ce a scris Evanghelia după Luca, iar cel al *Revelaţiei,* un alt „Ioan” (poate trăind în Paphos?) decît autorul evangheliei. Autorii scrisorilor din NT sunt, cel mai probabil, anonimi şi apocrifi, scriind, majoritatea, în sec. 2d.Hr. Ei, după obiceiul vremurilor (şi chiar al tradiţiei iudaice) au atribuit scrierile lor personajelor importante din viaţa bisericii – respectiv, apostolilor (***Iacob***, ***Petru, Ioan*** şi ***Iuda***). Scrierile au fost păstrate – respectiv introduse în canon – tocmai datorită faptului că ele susţin ideile pauline. O excepţie este ***Scrisoarea lui Iacob*** – în care autorul se indică doar „servitor al lui Dumnezeu” şi se adresează „celor douăsprezece triburi ale lui Israel”. Deci, dacă acesta este „fratele lui Iisus”, episcopul primei biserici din Ierusalim aşa cum afirmă tradiţia, ar fi trebuit să-şi fi scris scrisoarea înaintea primului Conciliu al bisericii creştine (cel de la Ierusalim, din 48 d.Hr.), altfel ar fi amintit de misiunea către

gentili – dacă nu de Conciliu. Totuşi, limba greacă folosită (pe care e greu de crezut că Iacob ar fi stăpînit-o), indică un autor diferit. Ce este, totuşi, interesant este faptul că ideea principală a scrisorii vine în contradicţie totală cu învăţătura lui Pavel: Iacob afirmă despre credinţă că nu este suficientă pentru salvarea sufletului, dacă nu este susţinută prin faptă. Prin aceasta, autorul se apropie de tradiţia iudaică şi, mai ales, de cea eseniană.

Au fost alte cărţi proto-creştine care au circulat în epocă, unele din ele făcîndu-şi, cel puţin pentru o perioadă, locul în canon. E vorba, printre altele, despre ***Scrisoarea lui Barnabas***, ***Scrisoarea lui Clemens***, **Hermas** şi, mai ales, ***Didache*** – toate scrise între 60 şi 120d.Hr. în diferitele biserici primare creştine. Cu excepţia lui *Clemens*, scrierile aparţin ca stil bisericii iudeo-creştine, deci e posibil să fi fost scrise anterior majorităţii scrierilor ce aparţin acum canonului creştin, cu excepţia celor cinci scrisori pauline.

Cu acestea, incursiunea noastră în istoria scrierii cărţilor „sfinte” se încheie. În următorul capitol vom începe prezentarea fiecărei Scripturi, vom căuta înţelesuri în evenimente şi idei scrise în ele – nu întotdeauna ortodoxe. Vom vorbi despre Creaţie, despre Om şi rolul lui în lume, despre animalele Bibliei, despre neamuri şi istoria umană, despre Potop, despre Patriarhi... Dacă vom avea zile şi dvoastră răbdare, vom ajunge să vorbim şi despre profeţiile mesianice şi, dacă nu despre semnificaţiile teologice – pe care le lăsăm altora, mai pricepuţi, să le discute -, în mod cert despre ceea ce face din **Biblie** cea mai mare Carte scrisă de om.

5

La început

Şi iată că a venit timpul să ne aplecăm asupra Bibliei pentru a o „citi” împreună. Începem, desigur, de la început, cu prima carte – cea a ***Facerii***, a Genezei. Şi chiar de la început: de la Facerea Lumii.

Cum scriam într-un capitol precedent, *Facerea* face parte din cele cinci cărţi atribuite lui Moise. Englezii numesc această carte Genesis, de la cuvîntul grecesc *genesis*, însemnînd „facere”, „naştere”. Evreii îi spun ***Beresith***, după primele cuvinte ale primului verset: *„La început a fost...”* Deci, cartea se numeşte, pur şi simplu, „La început”. Prin asta ea seamănă cărţii care prezintă mitul sumerian al Creaţiei, care se numeşte *Enuma Elish* – „la început”, în limba sumeriană. Cercetătorii ştiu că nu este singura asemănare între cele două „cărţi”. Cum influenţa babiloniană asupra religiei iudaice nu e mică, iar tradiţia afirmă că Avram s-a născut în oraşul sumerian Ur, nici n-ar fi de mirare...

Dar *Facerea* (Genesis) este un titlu tot atît de explanatoriu ca şi

cel de „La început”: Biblia începe exact cu actul Creaţiei universului. Şi chiar primul verset ne spune: *La început, Dumnezeu a creat cerul şi pămîntul...*

În versiunea ebraică, cuvîntul folosit pentru Dumnezeu este ***Elohim***, Zei (sg. El). Traducerea engleză foloseşte cuvîntul God, la singular. Cum ziceam într-un capitol precedent, pornind de la acest nume al lui Dumnezeu, s-a putut dovedi existenţa a cel puţin două surse care stau la baza cărţii „lui Moise”. Cel de-al doilea nume apare în cap. 2 al cărţii, care, începînd cu versetul 4, prezintă o a doua versiune a Creaţiei, mult scurtată şi, în parte, diferită celei din cap. 1, şi unde numele lui Dumnezeu apare drept ***YHWH***, Domnul Dumnezeu (în engleză: Lord). Asta pentru că evreii nu citeau cuvîntul YHWH, considerat sfînt (şi secret), ci Adonai = Domnul.

Dar să revenim la Creaţie. Fiecare religie majoră are un mit al Creaţiei: este normal ca omul, indiferent de ce naţie ar fi el, să se întrebe de unde vine, cine a creat totul în jurul lui – inclusiv pe el însuşi – şi în ce scop. Această întrebare este un semn al inteligenţei: omul este singurul animal care-şi pune această întrebare. Şi prin aceasta, se deosebeşte de restul animalelor. Întrebarea se pune şi astăzi, dovadă că nu s-a aflat răspuns la ea.

Evreii deci spun că Dumnezeu a creat „cerul şi pămîntul”. Nu zice cum a făcut-o – dar putem bănui că a făcut-o prin Cuvînt, aşa cum a creat şi celelalte lucruri: *„Apoi Dumnezeu a zis: să fie...”*. Primele lucruri create, cerul şi pămîntul, nu sunt descrise prea amănunţit. Despre pămînt se spune că era *„pustiu şi gol*” (în versiunea engleză apare „fără formă şi vid”), bănuim că avea „apă” (*„Duhul lui Dumnezeu plutea pe deasupra apelor*”) – dar despre Cer nu ni se spune nimic.

Al doilea act al creaţiei a fost apariţia Luminii. Şi cum Dumnezeu a văzut „că lumina e bună”, s-a hotărît s-o despartă de Întuneric. Nu ni se spune cum arăta această masă omogenă de lumină-întuneric, nici cum s-au putut despărţi cele doua elemente. Dar, despărţindu-le, Dumnezeu a făcut posibilă existenţa zilei şi a nopţii, a serii şi a

dimineţii. Şi a putut să se odihnească, aparent...

Al treilea lucru creat ar fi... văzduhul. În Biblie i se spune „întindere” – şi Dumnezeu o aşează între apele despărţite: cele de sus şi cele de jos. Dumnezeu pune şi nume întinderii: Cer. Am putea să ne mirăm: cum adică? Parcă cerul fusese creat „la început”. Sigur, apologeţii spun că prin „cer” se înţelegea Cosmosul, în general. Deci, acest „văzduh” este aerul „respirabil” dintre „apele de jos” (oceanul planetar) şi „apele de sus” = „firmamentul”. Cum noi ştim că existenţa apelor „deasupra firmamentului” este un non-sens, ar putea exista doar ca un bloc de gheaţă (temperatura dincolo de „firmament” este aproape de zero absolut...), putem deduce că chiar firmamentul era o masă de gheaţă, un fel de glob care conţinea întreg Pămîntul ca o cochilie, apărîndu-l, poate, de radiaţiile cosmice. Evreii nu sunt singurii oamenii care şi-au imaginat „firmamentul” drept o cupola de cristal, sticlă etc. solidă, pe care stelele, norii etc. sunt, eventual, „pictate”... Şi acum ştim, de la sondele spaţiale (dacă nu de la cosmonauţi) că cineva ajuns acolo nu-şi va sparge capul dînd, chiar şi din greşeală, de vreun „firmament” solid. Partea proastă e că nimeni (pînă de curînd) nu s-a întrebat „unde a dispărut firmamentul?” Cum devenise evident că el nu există, s-a găsit o explicaţie: s-a prăbuşit pe Pămînt, producînd Potopul!

Dar să mergem mai departe. În ziua următoare, a treia deci, Dumnezeu a separat apele de pămînt, făcînd să apară Mările şi uscatul. Din nou, realitatea ne spune că fenomenul ar fi trebuit să decurgă puţin invers: uscatul trebuia să se ridice din masa de ape. Care va să zică, avem un Ocean planetar din care, ici şi colo, pămîntul se ridică deasupra luciului de apă. Apa se poate „aduna” cel mult în lacurile interioare – şi mulţi consideră Marea Caspică (şi Marea Moartă) pur şi simplu nişte lacuri ceva mai mari. Oricum, Dumnezeu a văzut că a mai făcut un lucru bun şi s-a dus la culcare – dar nu înainte de a „împodobi” pămîntul cu verdeaţă. Probabil era cam „uscat”. Deci, a creat iarba şi pomii de rod, *„fiecare după sămînţa ei”*.

Eh, şi în ziua a patra Dumnezeu a creat – nici nu s-ar putea bănui din această enumerare a lucrurilor create în primele trei zile – *„luminătorii”*. Mai precis, *cel de zi* (Soarele), *cel de noapte* (Luna) şi *cei mici*: stelele. De ce a făcut-o? Păi, să „marcheze” timpul, să ne arate cînd e zi şi cînd e noapte, să putem măsura zilele, lunile şi anii, care va să zică, să ştim cînd să mergem să ne culcăm şi cînd să ne trezim, să ştim cînd să lăsăm munca şi cînd să ne luăm vacanţa, cînd să semănăm şi cînd să recoltăm... Şi a văzut Dumnezeu, plecînd să se culce, că ceea ce a făcut e GROZAV.

Cred şi eu. Pentru că, aşa cum încerca să mă convingă un credincios, la întrebarea mea extrem de atee şi eretică („nătîngă” a fost termenul folositd e prieten), „de unde, frate, lumină şi întuneric, zi şi noapte – dacă nu exista soare?”, singurul răspuns care avea „sens” pentru el era: „lumina izvora din trupul lui Dumnezeu”. Recunosc, păcatele mele sunt multe – aşa că nu m-am putut opri să nu comentez: „Da’ ce, Dumnezeu era veioză? Se aprindea dimineaţa şi se stingea seara? (ca să vedeţi pînă unde merge hula, cînd n-ai destulă credinţă!) Dacă uita Dumnezeu să creeze Soarele, să ştim şi noi cînd se face dimineaţă, n-am mai fi ştiut că e ziuă?” Îmi amintesc de un banc cu Bulă în care, întrebaţi fiind elevii ce este mai important pentru om, Soarele sau Luna, Bulă a răspuns convins: Luna! Doar ea dă lumină noaptea, cînd e întuneric, pe cînd Soarele luminează ziua, cînd oricum e lumină destulă...

OK, să încercăm să fim puţin mai serioşi. Nu, nu neg puterea lui Dumnezeu de a crea lumină fără Soare. Dacă e Atotputernic, atunci este un nimic să lumineze pămîntul cu trupul lui. Doar că nu are sens. El e Stăpînul Naturii, el a creat Universul şi legile universului – de ce le-ar fi creat, dacă nu le respectă? Repet: nu că n-ar avea posibilitatea, sau dreptul de a le încălca (nu vorbesc din punct de vedere democratic) – ci pur şi simplu pentru că ar fi putut da o altă lege „naturală” în care totul să fie „normal” altfel. Noi, bieţi muritori, tot n-am fi ştiut – am fi ştiut doar ce ajungeam, după

zeci şi sute de milenii de observaţie, să aflăm. Dacă e normal să fie Soarele înaintea luminii, atunci Dumnezeu ar fi creat la început „cerul” cu tot ce este în el: deci, Universul. Cu toate galaxiile, cu găurile negre, cu „stringurile”, cu atomii şi undele şi elementele sub-atomice... Şi, alături de acestea, şi bietul nostru Soare, unul din milioanele de alţi sori, nici măcar cel mai mare şi mai luminos – dar cel mai important pentru noi, pentru că el este cel ce asigură existenţa vieţii pe Pămînt!

Şi după aceea ar fi creat şi sistemul solar – în care Pămîntul este un element. Mulţi dintre acei „luminători” mici sunt nu sori, ci pur şi simplu alte planete învecinate. Iar „luminătorul cel mare” al nopţii, cea care *„stăpîneşte noaptea”*, este pur şi simplu satelitul natural al Pămîntului. Noi o ştim – şi înaintea noastră a ştiut-o Dumnezeu. Dar evreii care au scris Biblia, n-au ştiut-o! Aşa că e normal ca fizicienii-filosofi de azi să privească la mitul creaţiei ca la un mit, nici măcar ca la o legendă – pentru că nu are pic de sîmbure de adevăr în el! Desigur, prin asta nu susţin deloc ideea că teoria „ştiinţifică” ar fi mai adevărată, că „ateii” au mai multă dreptate. Sunt prea multe necunoscute şi lucruri nu numai neexplicate, ci de-a dreptul greşite în această teorie a Big Bang-ului şi a expansiunii universale, ca să fie adevărată. În spatele tuturor se poate bănui un Creator – şi el poate fi numit ***şi*** Dumnezeu.

„Teoria creaţionistă” biblică este un mit, o explicaţie scrisă la nivelul de cunoaştere a unui popor nomad antic, care a încercat să găsească nişte explicaţii unor fenomene cosmice care-l nedumireau. Încercarea de a face din Creaţie ceva mai mult decît acest lucru, duce la prea multe întrebări – la care se poate răspunde doar prin fraza valabilă evului mediu: „crede şi nu cerceta”. Suntem oameni şi cercetăm – ne întrebăm. Aşa cum au făcut şi creatorii mitului biblic acum mai bine de 3000 de ani. A pune la îndoială părţi din Biblie nu implică neapart respingerea ideei de Divinitate.

6

Omul

Şi aşa, zi după zi, munca de Creaţie a ajuns la scopul ei ultim: Omul.

În ziua a cincea Dumnezeu a făcut vieţuitoarele apelor şi văzduhului. A făcut să mişune peşti prin ape şi păsări prin văzduh – şi a văzut că era bine. În următoarea zi, a şasea, mai de dimineaţă, Dumnezeu a dat poruncă pămîntului să „dea” vieţuitoare *„după soiul lor, vite, tîrîtoare şi fiare pămînteşti”*. Şi văzînd că e bine, a spus: *„Să facem om după chipul Nostru, după asemănarea Noastră”*. Şi l-a pus *„să stăpînească peste peştii apelor, păsările cerului, peste vite, peste tot pămîntul şi peste toate tîrîtoarele care se mişcă pe pămînt.”*. Cum aceasta a fost ultima creaţie a lui Dumnezeu, cum, după ziua a şasea a urmat ziua a şaptea, de odihnă, putem concluziona că scopul, încununarea întregii creaţii, a fost Omul.

Cum ziceam, nu există naţie, popor care să nu-şi pună mai curînd sau mai tîrziu întrebările primordiale: Cine suntem? De unde venim? Unde ne ducem? Care este rolul nostru, al oamenilor,

pe Pămînt? Şi de ce, pînă la urmă, a fost creată Lumea? Religiile mai întîi, filosofiile mai apoi, au căutat răspuns la aceste întrebări. Nu s-a găsit un răspuns care să mulţumească pe toată lumea şi, deci, răspunsul dat de religia iudeo-creştină este la fel de bun (sau de greşit) ca oricare altul.

Din enumerarea creaţiilor, zi de zi, se poate vedea că autorul mitului dă un scop precis actului Creaţiei: de a face Om (în chipul şi asemănarea lui Dumnezeu). Şi pentru că acesta, nu? avea nevoie de un spaţiu de trai, Dumnezeu i l-a creat. Dumnezeu nu a creat cerul şi pămîntul doar aşa, să-şi umple timpul, ci pentru că Omul avea nevoie de ele pentru a trăi. Chiar aşa să fie? Desigur, pentru om acest lucru este evident. Omul are nevoie, pentru a trăi, de aer, de apă, de hrană. Restul, stelele, florile, munţii... îi sunt date să se bucure de ele. Şi credincioşii nu se pot opri din uimire (şi laude la adresa lui Dumnezeu) pentru Măreţia Lui, pentru Bunătatea Lui, dînd Omului toate aceste frumuseţi...

Dar dacă este să analizăm mai atent cele spuse în Biblie, putem totuşi să ne întrebăm: chiar era nevoie să creeze toată Lumea aşa cum a creat-o? În fond, Omul a fost creat în „chipul Nostru, în asemănarea Noastră”. Despre cine este vorba în acest dialog? Unii, creştinii de fapt, zic că cei ce vorbesc sunt cele trei fiinţe ale Treimii: Dumnezeu-Tatăl, Dumnezeu-Fiul şi Dumnezeu-Sfîntul Duh. Aşa o fi – doar că cele trei fiinţe sunt cît se poate de diferite. Duhul e... duh, ***pneuma***, suflu care va să zică, imaterial, fără trup... Fiul e Om – e fiul Omului, Dumnezeu care s-a îmbrăcat cu trup omenesc. Iar Tatăl... cine mai ştie?! O formă de energie? Conştiinţă? Informaţie?

Sunt alţi credincioşi care spun că atunci cînd Dumnezeu vorbeşte la persoana întîia plural (şi e greu de crezut că o face ca Vodă: „Io, X voievod, ne-am gîndit şi ne-am hotarît că iubiţii noştri blablabla...”), vorbea cu... îngerii. Ei da, în Biblie nu ni se spune cînd şi cum au fost creaţi îngerii. Să fi fost şi ei creaţi „după chipul şi asemănarea” lui Dumnezeu? Să fi fost ei duh, „carne”, energie/conştiinţă/informaţie? (Hai să nu ne întrebăm, cum deseori au făcut-o biblişti, despre sexul pe care-l aveau aceştia...) Se crede că ei au fost creaţi înainte de crearea lumii – deci, ei erau „de la început”, pluteau cumva în „supa” primordială a Universului – erau, deci, probabil, mai mult „lumină”, energie, conştiinţă...

Deci, care este „chipul” Omului? Care este „asemănarea” lui? Cu cine anume? De ce a trebuit să aibă nevoie de aer, de apă, de hrană animală şi vegetală? Ce era rău ca el, Omul, să trăiască printre stele – adică, ptiu! stelele au fost create mai tîrziu... Deci, să plutească deasupra apelor, împreună cu Duhul lui Dumnezeu şi cu îngerii... Sunt unii credincioşi care cred că oricum, acolo (în cer, plutind deasupra apelor...) vom ajunge, dacă vom CREDE. Au fost şi alti creştini, mai eretici de felul lor (drept care au şi dispărut în timp) care credeau că starea naturală a Omului este să trăiască în Cer, alături de Dumnezeu. Traiul nostru pe pămînt este doar o Cădere! Aşa credeau gnosticii, de exemplu – dar influenţe ale gîndirii gnostice se pot întîlni mai ales în tradiţiile şi credinţele creştine ne-biblice (ne-oficiale). Unde mai pui că ne-creştinii au cu totul altfel de credinţe – să amintim doar de acea „nirvana” care ne va duce... Undeva, poate tot în Cer.

Bine, şi frumuseţea? Cum putea trăi Omul fără o floare, fără un tril de pasăre, fără un foşnet de valuri? Fără luna pe cerul îngheţat al deşertului, fără flăcările apusului de soare, fără degetele trandafirii ale Aurorii?... Ei, să spunem doar că frumuseţea este în ochii, în sufletul privitorului. Lăsînd la o parte faptul că azi mulţi găsesc plăcerea şi bucuria în zornăitul ţechinilor, e foarte posibil ca Omul, ca fiinţă cerească şi nu pămîntească, să fi găsit frumuseţea în exploziile solare, în mişcarea galaxiilor, în fîntînile găurilor negre... În muzica celestă a energiilor.

Cum am spus de la început (primul episod), formularea la plural a Dumnezeului aparţine sursei „Elohim”, „Dumnezei”. Să mai spunem că nu se dau detalii cum a fost creat Omul. Actul este cît se poate de asemănător cu creaţia celorlalte lucruri – inclusiv a celorlalte animale: omul a fost creat prin acţiunea cuvîntului: *„Să*

facem om.". Şi „*parte bărbătească şi parte femeiască l-a făcut.*" Dumnezeu i-a binecuvîntat şi le-a dat prima poruncă: „*Creşteţi, înmulţiţi-vă, umpleţi pămîntul şi supune-ţi-l.*"

După un intermezzo numit „sabat", va intra o altă sursă să ne spună varianta ei a Creaţiei. Să discutăm puţin despre sabat (*shabath*). Fiind ziua în care s-a odihnit „*de toată lucrarea Lui*", Dumnezeu a binecuvîntat-o şi a sfinţit-o. Mai tîrziu, una din cele Zece porunci cere evreilor să respecte, să „*cinstească*" ziua sabatului. Este ziua care îl pune deoparte, îl deosebeşte pe evreu de masa popoarelor în mijlocul cărora soarta l-a făcut să trăiască. De aceea, cercetătorii cred că observarea sabatului este mult mai recentă, datînd din timpul Exilului – pe timpul „robiei" din Babilon.

Chiar dacă instituţia sabatului îşi găseşte loc în cele mai „vechi" cărţi biblice, se consideră că ea a ajuns acolo în timpul editării finale. Nici măcar unul din marii (şi minorii) proroci iudei nu amintesc de sabat! Unde mai pui că numărul „sfînt" şapte era important în viaţa babilonienilor, ei împărţeau zilele în săptămîni de şapte zile – lucru care probabil a influenţat major pe evreii aflaţi în robie. Ulterior, ca urmare a reformei lui Ezdra, sabatul a devenit tot atît de important ca şi respectarea sărbătorilor de peste an, ca şi pelerinajul la Templu şi arderea de jerfe. Fariseii (în Noul Testament), şi eseenii (în sulurile lor) apar ca respectînd sabatul (şi alte legi ale sfinţeniei) dincolo de litera Legii – lucru de care Iisus s-a lepădat, cerînd respectarea Legii în spiritul ei, şi nu al literei. El spunea că sabatul a fost făcut pentru om şi nu omul pentru sabat. Putem spune că el era, pentru religia iudaică din acea vreme, un fel de „protestant" care respingea tradiţiile şi fala sacerdotală, cerînd în schimb întoarcerea la puritatea iudaismului de pe timpul profeţilor...

„Sursa P" (iahvistă preoţească) spune în cîteva cuvinte facerea lumii („*Iată istoria cerurilor şi pămîntului, cînd au fost făcute*") şi, după ce trece rapid prin facerea plantelor (pe care nu avea cine le lucra), ajunge la facerea Omului. De data asta întîlnim un mit mult

mai vechi decît cel întîlnit în primul capitol: omul este făcut din lut („*ţărîna pămîntului*"), peste forma lui suflîndu-se duh de viaţă. Dumnezeu capătă o formă antropomorfă (este deseori comparat cu un „olar" lucrînd trupul omenesc), suflînd „în nări" suflare de viaţă – astfel că omul devine „*un suflet viu*". De data asta el nu mai este făcut „*parte bărbătească şi parte femeiască*" de la început. Imediat după crearea Omului, acestuia i se pregăteşte un loc de trai: nu mai este „întreg pămîntul" – ci o grădină. În acea grădină, în Eden, omul este pus să îngrijească şi „*să păzească toţi pomii plăcuţi la vedere şi buni de mîncare*". Printre care, ne spune autorul, şi „*pomul cunoştinţei binelui şi răului*". Dar despre această grădină vom vorbi pe larg în episodul următor.

Să vedem cum este însă cu Creaţia. În aceste versete e greu de înţeles dacă pomii şi plantele „sădite" în Grădină sunt aceleaşi cu cele care umpluseră pămîntul. Ba chiar dimpotrivă, în versetul 2.5 se specifică :„*nu era încă pe pămînt nici un copăcel de cîmp, nici o iarbă de pe cîmp*". Şi totuşi, se spune că plantele au fost create „*în acea zi în care a făcut pămîntul şi cerurile*" – deci, e posibil, anterior Grădinii. Tot aşa, abia după crearea Omului se pomeneşte despre crearea animalelor „*ca să i se găsească un ajutor*", din ţărîna pămîntului. Se pomenesc doar păsările şi fiarele pămîntului – nu peşti, nici tîrîtoare. Şi fiecare a primit nume de la Om – devenind astfel „supusele" acestuia – dar nu s-a găsit printre ele un „ajutor". Aşa că Dumnezeu a purces din nou la muncă: a creat femeia! De data asta n-a mai fost un meşteşugar, ci un chirurg: a scos o coastă bărbatului, „dinspre inimă" (zic tradiţiile – deşi Biblia zice doar „*una din coaste*") şi din ea a făcut femeia. O fi făcut-o tot din lut, folosind coasta drept schelet? E greu de zis. Cert este că omului (bărbatului) nu-i lipseşte nici o coastă – iar femeia nu are una în plus... Nici chiar cea „de drac"! Avînd în vedere dezvoltarea mitului creării Omului şi a Femeii, e greu de spus că varianta iahvistă este o dezvoltare a mitului elohist. Pur şi simplu „Sursa E" este preocupată mai ales de Dumnezeu, crearea Omului fiind doar un episod, în timp ce pentru

„Sursa P” Omul este centrul întregii creaţii.

Să amintim şi de numele dat acestor primi oameni. Numele bărbatului este Adam – dar el apare ca nume abia în capitoul 5 („*Aceasta este cartea generaţiilor lui Adam*...”). La început, el are semnificaţia de „om”, „fiinţă umană”. (În limba ebraică, forma „(un) om” este „ish”). Numele femeii este dat mai tîrziu, după alungarea din Grădină. La început explicaţia este simplistă: *„se va numi ‚femeie' pentru că a fost luată din om*”. În Capitolul 3:20 se spune *„Adam a pus nevestei sale numele Eva, căci ea a fost mama tuturor celor vii.*” „Explicaţia” biblică nu are acoperire. În ebraică, numele „Evei” este ***Havvah*** – care nu este deloc asemănător în pronunţie cu *hayah* - „a trăi”. Chiar dacă se poate crede că ea este „mama” întregii specii umane, implicîndu-se prin aceasta că ea a dat „naştere” tuturor fiinţelor umane „vii” – realitatea este că originea cuvîntului Havvah / Eva este necunoscut.

Ce spune ştiinţa? În mod cert, Teoria Evoluţiei Speciilor a lui Darwin este în multe privinţă inexactă şi mult mai des incompletă. Deşi el (Darwin) nu a afirmat niciodată că omul s-ar trage din maimuţă – afirmaţie pentru care creaţioniştii i-au făcut viaţa un coşmar – mulţi „materialişti” chiar cred că Teoria Evoluţionistă ar susţine o astfel de idee (între noi fie vorba, Darwin a fost un creştin convins toată viaţa). Modul de apariţie al plantelor şi animalelor este destul de asemănător Creaţiei biblice – cel puţin ca secvenţă temporală: la început au apărut plantele, apoi peştii, păsările, tîrîtoarele, fiarele şi rumegătoarele şi, la sfîrşit, omul. (diferenţă: tîrîtoarele au apărut înaintea păsărilor – despre care evoluţioniştii cred că provin din reptile). Vitele, amintite după fiare, au apărut mai tîrziu, fiind rumegătoare domesticite de om (cu excepţia cîinelui şi pisicii). Desigur, creaţioniştii consideră rizibile afirmaţiile evoluţioniste şi vor spune că nici în miliarde de ani o pasăre nu va „evolua” într-un Boeing – ceea ce este un mod cel puţin tendenţios de a pune problema. Semne de întrebare pune şi teoria evoluţionistă a „încercărilor”: s-a dovedit că „deviaţiile” au toate şansele mai curînd să moară, să dispară, înainte de a da naştere la o specie nouă. Şi, aruncînd la întîmplare cu o daltă într-un bloc de marmură, nu va rezulta niciodată o sculptură de Praxiteles...

Cum e cu Omul? Analizele genetice au dus la observarea că specia umană provine de la o pereche iniţială: „parte bărbătească şi parte femeiască”, „Adam” şi „Eva”. Proveneau ei dintr-o maimuţă? Nu, strămoşul nostru nu este o gorilă, cimpanzeu sau urangutan. Aceste maimuţe – primate! – sunt într-adevăr înrudite cu omul, dar sunt rude mult mai îndepărtate decît se crede. Putem afirma că omul este rudă cu alte tipuri de hominizi, dispărute de-a lungul epocilor. Biblia nu dă răspuns la aceste lucruri, devenite totuşi evidente în ultimele două sute de ani: aşa-zişi hominizi au existat pe pămînt, s-au dezvoltat pînă la un anumit grad de sofisticare, după care au dispărut. Se pare că „omul de Neanderthal”, care a format o civilizaţe de departe mai lungă decît omul actual (de Cro-Magnon), avea o religie, un rit de înmormîntare, artă, meşteşuguri, şamani, vindecători... Au trăit între 500.000 şi 20.000î.Hr., cînd au fost înlocuiţi de omul actual. Putem şti la ce nivel va ajunge Omul de Cro-Magnon în cîteva sute de mii de ani? Dacă un alt hominid va apare între timp, luîndu-ne locul?

Pentru omul biblic, lumea părea dată pentru totdeauna. Nu putea vedea o evoluţie, nici măcar în cadrul propriei lui societăţi. Gîndul că Adam este acelaşi cu urmaşii lui la douăzeci de mii de ani distanţă poate fi adevărat pentru o societate păstorească în care dezvoltarea societăţii este, în cel mai bun caz, o schimbare de multe ori împotriva tradiţiilor şi dorinţei lui Dumnezeu. Schimbările survenite în societatea „adamiţilor” în doar ultima sută de ani nu ar avea înţeles – ar putea fi de-a dreptul atribuite lui Satan! Dar pentru noi, apariţia rasei umane este o minune, ca şi apariţia Universului. Poate chiar există un Plan, un Scop în această creaţie – de care nu suntem conştienţi, încă. Aşa cum nu-l înţelegem pe Dumnezeu, tot aşa, planul lui rămîne necunoscut. Tot ce putem spera este că, nu numai că El a făcut posibilă apariţia Lumii noastre

şi a noastră, Oamenii, pe această planetă (şansa unei astfel apariţii naturale întîmplătoare, în ciuda calculelor probabilistice ale lui Carl Sagan, este foarte mult apropiată de zero!), dar ne-a şi dat calităţile mintale care să ne permită să ne apropiem cît mai mult de adevăr. Pe care poate-l vom afla, dacă vom trăi destul – şi dacă nu ne vom distruge între timp!

Să amintesc, la sfîrşit, şi de aşa-numita teorie a „Creaţiei de ziua a Opta". Biblia se opreşte la ziua a Şasea – urmată de ziua a Şaptea, Sabatul, ziua de odihnă. Niciunde nu se mai pomeneşte în Biblie că Dumnezeu ar mai fi făcut ceva după acea a şaptea zi. De ce nu? Pentru că a creat tot ce se putea crea? Aşa s-ar părea – numai că, iată, omul nu s-a oprit. Din acel moment, el este cel ce a luat locul lui Dumnezeu – şi prin asta, de multe ori, a ajuns să se considere dumnezeu. Civilizaţia umană este un şir nesfîrşit de „creaţii": de la opere de artă la invenţii, teorii, unelte, tipuri de societate... Desigur, mai toate pot fi considerate a fi „descoperiri" ale lucrurilor create deja de Creator. De multe ori, descoperiri parţiale, limitate, care se schimbă în timp. Un exemplu este teoria newtoniană - îmbunătăţită de teoria relativistă – îmbunătăţită la rîndul ei de teoria generalizată a relativităţii – de teoria cuantică – de teoria stringurilor... Aşteptăm astfel de teorii înnoitoare, care să împingă cunoaşterea mai departe, şi în cazul teoriei darwiniste. Şi, în timp, poate vom putea rescrie Creaţia într-o formă mult mai exactă.

7

Grădina

Cum ziceam în capitolul trecut (vă puteţi convinge citind... Biblia), sursa J/P ne spune că JHWH, Domnul Dumnezeu, a făcut omul şi l-a pus în grădina pe care o sădise *„în Eden, spre răsărit"*. Şi acolo a *„făcut să răsară tot felul de pomi, plăcuţi la vedere şi buni la mîncare, şi pomul vieţii în mijlocul grădinii, şi pomul cunoştinţei binelui şi răului"*. De aici ni se trage totul...

Dar înainte să mergem mai departe cu povestea, să vedem unde este „grădina". Pentru că tradiţia a pus nume acestei grădini, nenumite de Biblie. De la locul unde se afla, „în Eden", i-a spus „grădina Edenului" şi, prin extrapolare, chiar Eden. I s-a mai spus „Rai" – şi nu mă întrebaţi de ce, că nu ştiu. Unii i-au mai spus Paradis – dar acesta înseamnă pur şi simplu „grădină" în limba farsi (persană): *pairi-daeze*. Şi pentru că încercările de a o găsi undeva, pe pămînt, au dat greş, unii i-au mai spus Heavens, Ceruri. Adică, este şi acuma undeva, în Ceruri, această Grădină-Rai; dacă vom fi

cuminţi, poate vom ajunge să o vedem...

Dar unii chiar au încercat să găsească acel loc minunat de unde Omul a început să împînzească lumea. Biblia ne dă cîteva informaţii care ne pot ajuta în căutarea noastră. Oare? Mai întîi, ni se spune că este „în Eden, spre răsărit”. Poziţia ei răsăriteană este destul de vagă: pentru evreii aşezaţi pe malul Mediteranei, mai toată Asia se afla mai „la răsărit”. Hai să zicem că nu era în Asia Mică (aflată în Nord), nici în Creta (aflată în Vest), nici măcar în Egipt (aflat spre Sud) – toate aceste locuri fiind considerate drept leagăne ale civilizaţiei umane. Dar mai este un loc care a fost luat în considerare: Sumerul, acolo unde (zice un autor de cărţi) a început istoria. Nu e chiar adevărat, istoria a început în multe locuri, mai ales prin Etiopia, şi mai recent (în neolitic) în Asia Mică şi chiar şi în Ierihon, pe Pămîntul Sfînt – dar doar la Sumer ne putem referi atunci cînd vorbim despre „civilizaţie”. Pentru că, deşi mai sunt oraşe vechi ici şi colo, doar în Sumer putem vorbi, de undeva de pe la 4000î.Hr, despre oraşe („civil” înseamnă locuitor al oraşului). Şi, iată!, Sumerul **este** la răsărit de Iudea.

Pentru mai toate popoarele acelor timpuri, Mesopotamia („ţara dintre rîuri”, în limba greacă) putea fi numită, pe bună dreptate, Grădină. *Pairi-daezo*. Mesopotamienii au fost primii care au descoperit irigaţiile şi le-au folosit intensiv (şi extensiv). În timp ce restul Orientului Apropiat era mai mult sau mai puţin semi-deşertic (sau deşertic de-a dreptul), în această adevărată grădină se obţineau pînă la trei recolte pe an! În această zonă se găsesc în stare endemică cele mai multe plante care fac, de atunci încoace, baza hranei oamenilor. Vremurile au făcut ca *„pomii frumoşi la privit şi buni la mîncare*” să dispară, dar în antichitate creşteau pe acolo măslinii, curmalii, portocalii, rodiile, piersicii, caişii... Zonele necultivate cu grîne şi legume erau acoperite cu ierburi zemoase, permiţînd creşterea animalelor. Atît de mult încît, de-a lungul timpului, Mesopotamia nu numai că a făcut numeroase populaţii să se reverse spre alte zone (inclusiv evreii), ci a şi atras nenumăraţi

cuceritori. Şi toată zona, arcuindu-se de la Golful Persic prin Siria pînă în Iudea la gurile Deltei Nilului, a fost supranumită, din cele mai vechi timpuri, „Cornul Abundenţei”.

Cele două rîuri între care se întinde „Ţara dintre Rîuri” sunt Tigrul şi Eufratul. Biblia ne dă detalii despre rîul care „ieşea din Eden” şi care se despărţea în patru braţe. Ultimele două – pentru că am început cu ele -, se numeau... *Hiddekel* şi *Eufratul*. Aha! După ce vedem că Hiddekel „curge la răsăritul Asiriei”, dîndu-ne astfel posibilitatea să-l identificăm cu Tigrus, vedem că... lucrurile nu stau chiar aşa. Hiddekel este împrumutat din limba asiriană (tot semitică), în care este numit ***i-di-klat***. Tigrul nu a format graniţa estică a Asiriei, ţara întinzîndu-se pe ambele maluri ale fluviului. Dar, e drept, oraşul Ashur, la un moment dat capitala ţării şi imperiului asirian, se afla pe malul estic al Tigrului.

Al treilea rîu este Eufratul. Forma lui în ebraică este *Perath* – ceea ce ne arată că provine tot din asiriană, în care limbă se numeşte ***Pu-rat-tu***, ceea ce înseamnă pur şi simplu Rîul Mare. Despre Eufrat nu ni se dau explicaţii – de unde putem concluziona că evreii ştiau prea bine unde se află fluviul. Este ca şi cînd le-ai explica francezilor unde este Sena... Cu atît mai mult trebuie să le explici că Dunărea, de exemplu, curge la sud de România, iar Oltul prin Oltenia, care este o „ţară” aşa şi pe dincolo... Să dai explicaţii, vr'a să zică – deşi nici chiar tu nu le prea ştii.

Ceea ce autorii Facerii o şi fac, atunci cînd vorbesc despre celelalte „rîuri” care ies din cel ce curge prin Grădină. Primul rîu este *Pison*, şi el *„înconjoară toată ţara Havilah, unde se găseşte aur... bedelion şi onix.”* E simplu, nu? Tot ce avem de făcut este să arătăm pe hartă ţara Havilah, şi am găsit... Pisonul! Din păcate, Havilah nu apare în hărţi – sau, dacă vreţi, apare în mai multe locuri. Unii au spus că ar fi India – o ţară într-adevăr bogată în aur şi pietre preţioase. Asta ar face ca Pison să fie Indus, pe malurile căruia a apărut într-adevăr o civilizaţie aproape contemporană cu cea sumeriană din Mesopotamia şi cea faraonică din Egipt (cu centre

la Mohenjo Daro şi Harrappa). Totuşi, Indusul nu „înconjoară” mai nimic, ci curge aproape direct din partea nordică a Pakistanului în Oceanul Indian. Şi se mai şi află la peste 800 de mile de gurile Tigrului şi Eufratului.

Să ne dea oare al doilea rîu pomenit, *Gihon*, vreo localizare? Cum despre el se spune chiar mai puţine cuvinte decît despre Pison, am crede că este mai cunoscut – aproape tot atît de cunoscut ca şi Hiddekel. Deci, Gihon *„înconjoară toată ţara Cush*”. Aproape că putem crede că evreii cunoşteau Cush-ul tot atît de bine ca şi Ashurul... Deci, Gihon nu poate fi decît Nilul – s-au grăbit unii biblişti să afirme. Ei bine, chiar dacă Nilul, în imensul lui drum, face o mare buclă pe teritoriul Sudanului – exact acolo unde unii localizează Cushul (numit, de unii, Nubia), cînd nu-l plasează în Etiopia -, lucrurile nu stau chiar aşa. Distanţa dintre delta Nilului şi gurile Eufratului se numără tot în sute de kilometri.

Şi ce mai spune Biblia? Păi, spune, de exemplu, că Havilah nu se află în... India (numită Hoddu în una din ultimele cărţi scrise din canon, după cuceririle lui Alexandru Macedon; pînă atunci se pare că evreii nu auziseră de acest adevărat continent!), ci undeva în Peninsula Arabă. În Geneza 25.18, urmaşii lui Ishmael vor primi ca teritoriu de locuire Havilah, un ţinut situat „între Egipt şi Asiria”. Mai mult, se pare că exista un Cush tot prin Arabia. În istorie, locuitorii „ţării lui Cush” sunt cunoscuţi ca şi „kosseanos” (de către greci), sau „kasiţi” de către istoricii moderni. Au fost membrii unui trib care, ieşind din peninsula Arabia (zic unii) sau Munţii Zogranos – Iranul de azi (zic alţii), au cucerit Mesopotamia, distrugind imperiul amorit (a cărui cel mai vestit rege a fost Hamurabi) şi stopînd dezvoltarea Asiriei timp de cîteva secole. Kasiţii au stăpînit Ţara dintre Rîuri între 1600 şi 1200îHr.

Eh, se pare că ne apropiem de un răspuns. Chiar dacă în acest moment Eufratul se uneşte cu Tigrus pentru a curge apoi pe o singură albie (Shat-el-arab, lungă în acest moment de 250km), pe timpul cînd Vechiul Testament era sub scriere, cele două fluvii

se vărsau separat în Golful Persic. Dacă e să considerăm că unul din celelalte două rîuri, Pison, se vărsa în Golful Persic venind dinspre Est, dinspre Elam, iar Gihon era un ued care curgea dinspre Arabia tot în Golful Persic (şi care, datorită schimbărilor climatice, a dispărut între timp), atunci putem spune că Grădina era chiar acolo, la gurile Eufratului.
Acolo se afla marele oraş Ur, locul de unde Abraham a pornit în călătoria sa spre Ţara Promisă, ca şi multe alte oraşe mari şi bogate: Uruk, Nippur, Lakish, Shuruppak, Larsa, Eridu... Odată cu colmatarea gurilor şi retragerea Golfului, acestea şi-au pierdut din importanţa economică. Cucerite, distruse, cu sistemul de irigaţii mult redus, „grădina” s-a mutat mai spre nord, întîi în jurul Babilonului, apoi chiar mai spre Nord. Astfel că, în 2Regi 19.12 ni se spune, de fapt, unde este Edenul! În timpul asediului Ierusalimului de către Senaherib, regele Asiriei, se aminteşte despre „copiii Edenului din Telassar”. *Tel-assur* este o provincie a Asiriei, aflată pe cursul mijlociu al Eufratului, între Haran şi Mari. Desigur, e posibil ca scriitorul să fi înţeles printr-o provincie, întreaga ţară - cum de exemplu, am ajuns să extindem numele unei provincii romane din Asia Mică (Turcia de azi), Asia, întregului continent – ceea ce e totuşi cam greu de crezut, fiind amintite în acelaşi context alte cetăţi, provincii şi neamuri.

Deci, e foarte probabil ca miturile despre o „vîrstă de aur” să se fi împletit cu amintirile unei explozii de civilizaţie la celălalt capăt al Cornului Abundenţei. Cercetătorii au încercat să găsească un loc Grădinii aici, pe pămînt – de exemplu, pe o insulă din Golful Persic, în Bahrein, sau în Atlantida, Insula Fericiţilor, Avalon... Negăsind-o niciunde, au urcat-o în Ceruri. Uneori ni s-a părut că am găsit-o, totuşi, pe Pămînt – pînă cînd a venit „civilizaţia” şi a pîngărit-o, făcînd-o să dispară. Azi, doar idealiştii, utopiştii, mai cred că e posibil să transformăm Terra în Grădină, la est sau nu de Eden...

8

Căderea Cunoașterii

Acum, că am văzut unde era (sau nu) Grădina, să ne întoarcem în ea. Deci, Omul (Adam, deh) fusese „aşezat” în acea grădină *„să o lucreze şi să o păzească”*. Şi să mănînce din toţi pomii – mai puţin din unul din ei: *„Poţi să mănînci după plăcere din orice pom din grădină. Dar din pomul cunoştinţei binelui şi răului să nu mănînci, căci în ziua în care vei mînca din el, vei muri negreşit.”* După care i-a căutat un ajutor – şi, pentru că nu i l-a găsit, chiar i-a făcut unul: pe Eva.

Să vedem ce este cu acest pom, cauza căderii noastre. În fapt, Dumnezeu făcuse să răsară tot felul de pomi *„plăcuţi la vedere şi buni de mîncat”* – dar mai ales doi pomi minunaţi. Unul era ***Pomul vieţii***, sădit în mijlocul grădinii, celălalt era tocmai acest ***Pom al cunoştinţei binelui şi răului*** – nu se spune unde anume sădit. Undeva prin grădină... Erau aceşti pomi mai deosebiţi? Uşor de recunoscut? OK, Pomul vieţii îl recunoşteai pentru că era „în

mijlocul grădinii”. Poate chiar era „un picior de plai, o gură de rai” – o zonă verde în mijlocul căreia se înălţa un pom falnic pe care puteai să-l bănuieşti a fi Pomul vieţii. Dar Pomul cunoştinţei etc.? Poate era într-un pîlc de pomi – toţi plăcuţi la vedere, toţi cu fructe moi şi zemoase, frumos mirositoare... Să-l fi putut cunoaşte după frunze? Pomul este cunoscut mai curînd după „fructe” – după acestea şi este judecat. Ce fel de fruct avea Pomul cunoştinţei etc.? Cei mai mulţi creştini, întrebaţi, vor spune, desigur: MĂR! Păi, de ce măr? Atunci de ce nu i s-a spus măr – chiar Mărul cunoştinţei etc.? Eh, se pare că, într-adevăr, nu era măr. Primele reprezentări ale Pomului nu îl arată încărcat cu mere, ci mai degrabă cu... rodii. Sau, cum le mai zicem noi, pomegranate. (Să ne amintim că pomegranatul e originar chiar din zona Mesopotamiei!). Ba, islamicii vorbesc de... smochine.

Oricum, avea alt fel de fructe – fructele cuoştinţei etc. Pentru Om, văzînd pentru prima dată în viaţa lui fructe, primul lucru (mai mult instinctiv dacît datorită curiozităţii) era să guste din toate fructele, să vadă ce e bun şi ce nu, ce e mai săţios. Să „experimenteze”, mai precis, să afle... Neştiind ce e „bine” şi ce e „rău”, singura întrebare era, probabil: mă va face să mă satur? Şi corolara: mă voi cufuri? Mi se va face gura pungă? (în fond, şi lămîiul e pom...) Va fi rău la gust? (aţi încercat să gustaţi o măslină culeasă din pom? Nu o faceţi!) Neştiind „binele şi răul”, chiar dacă cineva i-ar fi promis o patalama de doctor în filosofie dacă muşca din fruct, tot n-ar fi făcut-o – era mai ales interesat de astîmpărarea foamei. Dar a fost totuşi un lucru care l-a făcut să muşte din acel fruct oprit!

Ne putem întreba (că tot nu vom primi un răspuns): oare Omul chiar nu trebuia să muşte din fruct? Să ne gîndim puţin. Dacă nu trebuia să muşte, Dumnezeu putea să nu facă Pomul, nu? Sau, îl putea face în afara Grădinii. Sau îl putea înconjura cu spini, cu sîrmă ghimpată, cu sîrme sub înaltă tensiune... Îl putea face cu nişte fructe respingătoare: gîndiţi-vă, cît de mult aţi fi îndemnat să muşcaţi dintr-un fruct de o culoare dubioasă, din care picură

zemuri urît mirositoare, cu un aer de putreziciune în jurul lor...? Îl putea face greu de scuturat, cu crengi la înălţimi imposibil de ajuns: strugurii la care nu poţi ajunge sunt precis acri, o ştie şi vulpea!

Dar, de ce a avertizat Dumnezeu pe Om să nu muşte din el? Da, da, i-a zis că va muri „negreşit" – dar ar fi trebuit să-i explice totodată ce înseamnă „a muri". Neştiind ce e bine şi ce e rău, atunci, la începutul vieţii, Omul nu avea de unde cunoaşte acest concept. Pentru el toate erau „vii". Pentru el tot ce era, era – şi ce nu era, nu era –, nici nu-şi bătea capul să afle de ce nu mai sunt. Aşa că îndemnul să nu facă ceva, inclusiv să nu muşte din ceva, nu putea decît să-i stîrnească o anumită curiozitate. Poate chiar putea înţelege în sens pozitiv: dacă vei muşca din fruct, o să „mori" – adică, o să primeşti o răsplată! Dintr-o dată, după ce a gustat din TOATE fructele (mai puţin două), se putea întreba: dar fructul ăsta ce gust are? E acru, e dulce? E săţios, astîmpără setea? Arată atît de frumos!... Da, da, mi s-a spus că o să mor, *whatever* înseamnă acest lucru. Chiar, a fi mort înseamnă că voi fi mai înalt? Îmi va mai creşte un... oarece? Îi va place Evei mai mult de mine?

Printre basme, inclusiv în cele arabe din ***1001 de nopţi***, multe sunt cele care povestesc tocmai despre astfel de interdicţii – bineînţeles, încălcate! Nimeni, nici o fiinţă omenească, nu se va opri să experimenteze pe propria-i piele riscul călcării unei porunci de genul „poţi deschide toate uşile din palat – dar nu uşa care se deschide cu această cheiţă! Că atunci..." Da, e nevoie de o experienţă – chiar dacă aceasta nu este direct a noastră. Poate să ne spună oricît mama să nu atingem soba că ne vom arde – o atingem. Dacă va încerca să ne împiedice să fugim, că vom face „buf", vom fugi totuşi pînă cînd ori vom învăţa să ne menţinem echilibrul, ori vom învăţa ce înseamnă „buf". Efectiv, omul ar rămîne nepregătit pentru supravieţuire, dacă ar fi împiedicat să exprimenteze mediul care-l înconjoară!

Pe de altă parte, nu dăm cu bomba atomică, pentru că ŞTIM ce se va întîmpla. Am văzut-o – şi nu dorim deloc s-o şi simţim pe

pielea noastră. Putem să ne imaginăm ce-ar însemna să dăm cu maşina, cu peste 100km/h, de un pom, sau să sărim fără paraşută dintr-un avion... De cînd am muşcat din fructul oprit, am învăţat ce înseamnă „a muri"...

Deci, putem crede că Dumnezeu a cam vrut să muşcăm din fruct. La această afirmaţie găsim un al doilea suport. E destul să ne întrebăm: ce se întîmpla dacă Adam nu muşca? Eh, ce se întîmpla? Păi, nu prea multe. Adam continua să lucreze şi să păzească Grădina. Nu ar fi văzut-o pe Eva goală şi, deci, Dumnezeu nu avea motiv să le spună că vor naşte copii – amintesc, pînă în acel moment femeia era doar „ajutorul" bărbatului! – în durere. Nimic nu ne face să credem că, dacă nu ar fi fost alungat din Grădină, Omul ar fi născut „fii şi fiice", umplînd pămîntul. Ar fi continuat să trăiască în „Rai", bucurîndu-se de prezenţa lui Dumnezeu, de frumuseţea şi bunătatea fructelor, de munca „fără sudoare" în grădină, păzind-o (oare, de cine?) şi trăind veşnic. Deşi nu mîncase încă din Pomul vieţii!

Eh, dar cum e cu Pomul vieţii? Ne putem întreba: de ce nu a muşcat Omul din el? Era uşor de identificat – era doar în mijlocul Grădinii. Nimeni nu-i interzisese să se înfrupte din fructele lui... Că n-a făcut-o, ştim, din afirmaţia lui Dumnezeu: *„Iată că omul a ajuns unul din Noi, cunoscînd binele şi răul. Să-l împiedicăm dar acum ca nu cumva să-şi întindă mîna să ia şi din pomul vieţii, să mănînce din el, şi să trăiască în veci.*" Well, well – iată un lucru nou! Hai să ne gîndim puţin: ce se întîmpla dacă Omul muşca înainte din rodul Pomului vieţii – că tot avea voie să o facă -, şi abia mai pe urmă din Pomul cunoştinţei etc.? Nu ajungea el „ca şi Noi"? Mai era atunci ceva de făcut? Pare stupid să întrebăm „de ce nu a mîncat din rodul Pomului vieţii?" – dar nu e deloc aşa. Probabil Dumnezeu, sau Noi, l-a făcut să nu poftească la rodul vieţii, să uite de el – să nu-l vadă, chiar. Şi atunci, de ce nu a făcut acelaşi lucru cu Pomul cunoştinţei etc.?

Dar să mergem chiar mai departe. De ce a făcut Dumnezeu

Pămîntul? Iar o întrebare idioată, veţi spune. Şi chiar aşa e: l-a făcut pentru Om! Pentru Omul-precunoaşterii ar fi fost de ajuns să facă o Grădină, nu? Dar a făcut un Pămînt – El ştia că Omul va ajunge să-l locuiască. Ştia că va fi alungat din Grădină – că va muşca din fructul oprit! Desigur, această afirmaţie seamănă prea mult cu (unele) teorii creştine ale predestinării. Mai precis: Dumnezeu îl făcuse pe Om chiar aşa: cu sămînţa muşcării din rod sădită în gena lui! Că vroia sau nu, Omul TREBUIA să muşte din fruct. Teoretic, nu e chiar aşa: Dumnezeu l-a creat cu liber arbitru, Omul putea să muşte sau nu; dar însăşi mecanismul, complexitatea creaţiei arată că Omul era destinat unui singur lucru: să calce porunca!

Şi chiar aşa, ce folos ar fi avut Dumnezeu dintr-o fiinţă, din Omul supus, obedient – care n-ar fi muşcat din fructul cunoaşterii? Îşi avea îngerii, doar. El avea nevoie de cu totul altceva: de cineva care, cunoscînd binele şi răul, să aleagă binele şi să respingă răul. Chiar numai din această afirmaţie – pe care nu o pot nega nici cei mai credincioşi creştini! – este evident că Omul TREBUIA să ştie binele şi răul, să poată să ia decizii informate. Altfel era de ajuns ca Dumnezeu să stea tot timpul alături să-i dea peste mînă: „nu fă asta, că e rău!” Şi Adam să-l întrebe de fiecare dată, privindu-l cu ochi senini de copil: „De ce e rău, Doamne?” iar Dumnezeu să-i răspundă „Crede-mă pe cuvînt, nu trebuie s-o ştii şi tu.” Pare plauzibil?

Se pare că Omul repetă această dilemă de fiecare dată, cu fiecare viaţă. De la naştere, el începe să înveţe ce e bine şi ce e rău. Putem spune că actul de a ne naşte este un astfel de muşcare din fructul oprit! Cu timpul ajungem într-adevăr în situaţia de a fi în stare să luăm o decizie, folosindu-ne liberul arbitru – o decizie informată. Am ajuns să citim cărţile sfinte (nu numai Biblia), scrierile filosofilor, analizele psihologice şi conceptele morale universale. Învăţăm care e Binele şi care e Răul – putem decide ce alegem.

E foarte posibil ca acesta să fie scopul traiului pe acest tărîm, în această viaţă. S-ar putea ca această viaţă să fie numai un test, un rit al trecerii, care ne va permite, în cealaltă viaţă, să ocupăm o anumită poziţie. Dacă Dumnezeu este informaţie – şi o putem bănui ca informaţie pură, desăvîrşită – vom ajunge, poate, să ocupăm şi noi un loc în masa ei. Cu cît testul nostru va fi trecut mai bine, cu atît vom ocupa, poate, un loc mai în „centru”, sau mai pe la „periferie”. Cine o poate spune? Pînă una-alta, putem spune doar atît: Omul nu ar fi Om dacă odată, de mult, n-ar fi muşcat din Pomul cunoştinţei binelui şi răului...

Rămîne o singură mare întrebare – ultima, dacă vreţi: de ce a fost creat Omul? Nu ştiu dacă cineva a răspuns la ea – ceea ce prezint aici este doar propria mea opinie. Rodul, dacă vreţi, a ani de lecturi şi discuţii, nu o dată în contradictoriu. Şi, bineînţeles, nu am nici o dovadă că aşa ar fi. Deci, eu cred că Dumnezeu a creat Omul pentru că era, sau se simţea, neîmplinit. Avea tot ce-i trebuie: Putere nelimitată, Cunoaştere nelimitată, Conştiinţă nelimitată. Putea fi Drept – dar **nu cunoştea** Dragostea. Ştia că este „neîmplinit”, oricît ar părea de straniu acest lucru. Îi lipsea ceva – şi această afirmaţie poate fi interpretată drept o blasfemie! Eu cred că îi lipseau SENTIMENTELE. Umane, dacă vreţi. Bucuria, durerea, dragostea, ura, uitarea, mila, teama, grija, dorul... A creat Omul, l-a pus să mănînce din „cunoaştere” şi l-a „alungat” pe Pămînt. I-a dat soţie, copii, părinţi, un pămînt care este binecuvîntare şi blestem, viaţă şi moarte... Cînd trece prin acest „purgatoriu” şi se întoarce la Dumnezeu, acea parte a entităţii va avea nu numai cunoştinţă, ci şi experienţa sentimentelor.

Cum rămîne atunci cu Iisus? Creştinii cred că el este Dumnezeu – deci, Dumnezeu este şi Om. Cine a avut sentimente mai adînci, mai umane, decît Iisus? Ei bine, eu cred că Iisus este mai mult o reflecţie a Planului lui Dumnezeu: El îl „naşte” pe Iisus - şi nu Îl face! - prin fiecare om care trăieşte pe Pămînt. Dar nu în Grădina Edenului. Dacă Omul nu era alungat, el nu ar fi servit Planului! De-ar fi trăit milioane de ani, o veşnicie, în Rai, nu ar fi învăţat – în fapt, nu ar fi avut sentimente! Pentru că aşa ne apare Adam în acele zile

de început: fără pofte, fără năzuinţe, fără dragoste, fără respect, fără uitare, fără milă, fără teamă, fără ruşine... Mai mult robot decît om. De aceea cred, încă o dată, că era destinul Omului să muşte din fruct – şi slavă Domnului în vecii vecilor că a făcut-o!

9

Despre șerpi și alte lighioane

Iată-ne, împreună cu Adam şi Eva, în faţa Pomului (cunoştinţei binelui şi răului). Să mîncăm, să nu mîncăm?... Dacă ne luăm după Biblie, am fi stat mult şi bine acolo – dacă nu apărea şarpele. Şi şarpele a apărut!

Ce ne spune Torah despre acest animal? Că el (şarpele) era *„cel mai şiret dintre toate fiarele cîmpului pe care le făcuse Dumnezeu.”* Religia (sau folclorul) ebraic nu este singura care dă semnificaţii deosebite acestui animal. Se pare că dintotdeauna omul s-a temut – dar a şi respectat! – şarpele. El era personificarea forţelor htonice, ale pămîntului, dar şi a misterului vieţii şi morţii. Indienii personifică Timpul ca un şarpe care-şi mănîncă coada. În legenda sumeriană a lui Ghilgamesh, şarpele este cel ce fură planta vieţii eterne (unii consideră că în mitologia sumeriană, şarpele era „păzitorul” vieţii veşnice). Probabil, lepădarea periodică a pielii era privită de antici ca un fenomen misterios, magic, ilustrînd regenerarea naturii. De

la Asklepios, zeul medicinii, oamenii simbolizează această meserie prin caduceu – toiagul pe care este încolăcit un şarpe (sau doi).

În scena biblică, şarpele este cel ce-i tentează pe oameni să mănînce din rodul pomului cunoaşterii. Dacă intenţia lui Dumnezeu era să-i facă pe oameni să mănînce din fruct, nici că se putea o slugă mai pricepută. Doar despre şarpe se spune că „era cel mai şiret" – de presupus că-i va convinge pe oameni (care încă nu cunoşteau „binele şi răul") să calce porunca. Nu întîmplător creştinii (şi poate şi iudaicii) văd în şarpe nu un simplu animal, oricît de şiret, ci pe însuşi Satan, diavolul. După cum vom vedea, aceasta este o interpretare tîrzie, care apare în Biblie în urma Exilului şi a influenţelor mazdaismului (zoroastrismului) persan.

Iniţial, Dumnezeu, ca singurul creator a tot ce există pe lume, era şi creatorul binelui şi răului. Poate fi chiar aşa – atît binele cît şi răul sunt nişte concepte relative. Noi nu ştim ce este bine şi rău în ochii lui Dumnezeu. Ni s-au dat poruncile şi încercăm să ne ghidăm după ele – dar multe fapte ale lui Dumnezeu, aşa cum sunt prezentate în Biblie, sunt de-a dreptul crime la adresa umanităţii! Şi sunt ele „rele", sau doar aşa le interpretăm noi, neştiind Planul lui Dumnezeu?

Şi aşa se poate să fi fost şi această tentaţie. Cum e posibil să fim tentaţi, făcuţi să pierdem Raiul – dacă acesta este un lucru rău? Dar, dacă Planul nu poate avea loc decît prin tentaţie, putea Dumnezeu fi interpretul tentaţiei? Iată că, din cele mai vechi timpuri, apare acest personaj straniu, Satan, pe care în acest moment îl interpretăm ca Duşmanul omenirii, al lui Dumnezeu, al sufletului... El este Stăpînul Lumii şi-al Pămîntului – sub forma lui materială. Este Împăratul Minciunii. Este, mai ales, Înşelătorul, cel ce ne duce în păcat, făcîndu-ne să ne pierdem Salvarea. Pîrîciosul. Bîrfitorul. Dar, în cărţile mai vechi ale Bibliei, el are un cu totul alt rol.

Cartea lui Iov, deşi nu cea mai veche din Biblie, prezintă o poveste care circula, posibil, în folclorul ebraic, încă dinaintea

Exilului – poate chiar pe timpul Exodului. În ea Satan nu este deloc personajul „rău" pe care-l ştim astăzi. El este de fapt agentul lui Dumnezeu! El este cel ce-i spune ce se întîmplă pe pămînt. Este, dacă vreţi, Procurorul – cel ce-i acuză pe oameni în faţa lui Dumnezeu pentru faptele rele înfăptuite de ei. El nu-i tentează, nici măcar nu-i pedepseşte – acesta este rolul lui Dumnezeu. Dumnezeu este, în această carte (şi, în general, în toate cărţile Vechiului Testament), Judecătorul. Creştinii vor introduce în scenă un alt personaj: Avocatul, Apărătorul, Salvatorul – Iisus.

Dar să reţinem că, cel puţin la început, pînă să apară ideea (dualistă) a două zeităţi, una a Binelui (Dumnezeu) şi una a Răului (Satan), Dumnezeu era singurul Dumnezeu care stăpînea, deopotrivă, şi binele şi răul. Aşa se face că în caracterizarea şarpelui nu se spune că era „rău", ci „şiret". Un personaj şiret nu este întotdeauna rău, o ştim de la Odyseus, o ştim de la Păcală, de la Pepelea... Cătălin „copil de curte" nu este un personaj negativ – ci doar şiret (în a cuceri dragostea domniţei). Românul nu este neaparat rău, nu mai rău decît alţii – el este şmecher. Isteţ, şiret...

Şarpele tentează, deci, străbunii oamenilor să muşte din fruct. Pentru aceasta, Dumnezeu îl bleastămă: *„în toate zilele tale să te tîrăşti pe pîntece, şi să mănînci ţărînă."*. Această afirmaţie ridică imediat o întrebare: cum era şarpele **înainte** de a fi blestemat? Pictorii Evului Mediu şi Renaşterii l-au prezentat deseori ca un animal cu patru picioare – cînd nu l-au prezentat ca pe un diavol pur şi simplu. Pentru că, dacă nu se „tîra pe pămînt", e de presupus că mergea. Sau poate, zbura? Să fie „şarpele" un altfel de animal decît cel pe care îl ştim tîrîndu-se? Din Biblie ştim că Dumnezeu a făcut, în ziua a cincea, vieţuitoare *„după soiul lor, vite,* ***tîrîtoare*** *şi fiare pămînteşti..."* Dacă şarpele nu se tăra – care sunt acele „tîrîtoare"?

Dar dacă şarpele se tîra, atunci poate că blestemul este mai mult formal. Pare un blestem, dar el consfinţeşte un fapt: şarpele se tîrăşte. A doua parte a afirmaţiei nu a fost explicat de nimeni: ştiut este că şarpele nu se hrăneşte cu „ţărînă". El este carnivor...

A doua parte a „blestemului” este mai mult o profeţie: *„Vrăşmăşie voi pune între tine şi femeie, între sămînţa ta şi sămînţa ei. Aceasta îţi va zdrobi capul şi tu îi vei zdrobi călcîiul.”* Afirmaţia este suficient de vagă pentru a da naştere la interpretări. Cine va zdrobi capul şarpelui – femeia, sau „sămînţa ei”? Creştinii văd în „sămînţa femeii” pe Iisus, iar în „sămînţa şarpelui” pe Satan. „Sămînţa femeii”, Iisus, va zdrobi capul diavolului, iar Satan îi va „zdrobi călcîiul” (adică, va face să fie răstignit). Dar cum evreii nu prea cred în profeţiile „creştine”, această profeţie este destul de greu de explicat. Duşmănia dintre şarpe şi fiinţa omenească nu se mărgineşte doar la femeie. Pe de altă parte, nu toţi şerpii sunt percepuţi ca „răi” – ştiut este faptul că românii (şi alte populaţii) respectă şarpele „alb” al casei, cel ce aduce noroc şi bunăstare gospodăriei – chiar şi numai păzind-o de rozătoare... Şi, bineînţeles, oamenii acelor timpuri ştiau prea bine – spre deosebire de noi, orăşenii – că nu toţi şerpii sunt veninoşi. Că, de altfel, veninul de şarpe este în acelaşi timp leac şi otravă. În calendarul zodiacal al chinezilor, Şarpele este o zodie „bună” – doar cea a Balaurului este mai pozitivă.

Cu aceasta trecem la un alt animal: balaurul. În Biblie, această rudă mai „bogată”, mai puternică, a şarpelui, nu apare. Spre deosebire de alte religii şi de miturile şi legendele, basmele şi poveştile mai tuturor popoarelor, evreii nu pomenesc de „dragon”, de balaur. Cel mai apropiat animal de acesta este Leviathan, pomenit în Cartea lui Iov. Dumnezeu îl întreabă, ironic, pe Iov: *„Poţi tu să prinzi Leviatanul cu undiţa? Sau să-i legi limba cu o funie?”* Din acest vers putem înţelege că el este un animal de apă. Descrierea lui continuă la superlativ, (în cap. 41), culminînd cu afirmaţia *„este Împăratul celor mai mîndre animale”*. Tradiţia l-a transformat într-un şarpe uriaş, trăind în Ocean, dar afirmaţia că *„Din gura lui ţîşnesc flăcări, scapără scîntei de foc din ea. Din nările lui iese fum ca dintr-o căldare care fierbe, ca dintr-o căldare fierbinte. Suflarea lui aprinde cărbunii, şi gura lui aruncă flăcări.”* (Iov 41, 19-21) seamănă prea mult cu descrierea unui balaur-dragon ca să fie intîmplătoare- Mulţi cercetători văd însă în crocodilul de Nil (caimanul) animalul care a inspirat descrierea Leviatanului. Trecerea lui în Ocean i-a făcut pe oameni să vadă în el fie „şarpele de mare” (un animal ce seamănă cu Nessie şi Ogopogo – înrudit cu plesiosaurus), fie o balenă. Totuşi, este mult mai probabil ca el să descrie pe Tiamat, dezordinea primordială, un „monstru” distrus de Marduk pentru a forma lumea (în miturile sumeriene, dar şi în mitul Pythonului şi a altor „balauri” mitologici).

Un alt animal fabulos întîlnit în Cartea lui Iov este Behemothul (cap. 40). Behemoth este pluralul cuvintului „behemah”, care înseamnă „fiară”. Deci, numele animalului este Fiare – implicînd probabil că are mărimea şi tăria mai multor animale. El a intrat în tradiţii ca un animal uriaş, un fel de King Kong – dar în versiunea românească a Bibliei i se spune „ipopotamul” – reflectînd opinia cercetătorilor că Dumnezeu în acele versuri se referă la al doilea cel mai mare animal terestru. În antichitate, hipopotamul era un animal întîlnit des pe valea Nilului, deci evreii îl cunoscuseră. La descrierea lui apare însă două elemente care ne fac să credem că „fiare” este un alt fel de animal: într-un loc ni se spune că işi găseşte hrana în munţi (or, hipopotamul nu urcă „în munţi”, preferînd văile mocirloase ale cîmpiilor), şi că *„cel ce l-a făcut l-a înzestrat cu o suliţă”* – fapt ce ne duce cu gîndul mai curînd spre rinocer, nu cu mult mai mic decît hipopotamul.

Un alt animal fabulos este însă echivalat rinocerului: unicornul. Sau, cum îl numesc slavii (şi, deseori, românii, sub influenţa lor), inorogul. El apare şi în Cartea lui Iov, şi în Numeri, sub forma „bivolul sălbatic”, dar originalul ebraic „re-em” se referă mai curînd la bour sau la zimbru, animal care în antichitate putea fi întîlnit şi în Levant. Totuşi, bibliile mai vechi pomeneau de „unicorn” (în greacă, „monoceros”) – ceea ce a dus la apariţia legendelor despre acest animal, cu mare circulaţie în evul mediu. Este foarte probabil ca sursa de inspiraţie să fi fost scenele de vînătoare în basorelief,

foarte populare la asirieni, în care zimbrii apăreau redaţi din profil, cu un singur corn.

Un animal fantastic este şi catîrul – asinul; mai precis, măgarul lui Balaam. Deşi foarte popular în Iudea şi Canaan – animalul preferat pentru călărit şi transport -, este, alături de şarpe, singurul animal care „vorbeşte" în Biblie. În schimb, măgarii sălbatici amintiţi în Cartea lui Iov, nu mai trăiesc de mult pe acele meleaguri, astăzi putînd fi întîlniţi doar în Asia Centrală, în Mongolia şi părţile siberiene ale Rusiei.

Un alt animal amintit în Leviticul, cu un destin particular, este capra sălbatică, în ebraică „sairrim" (ţapi sălbatici). Ei au devenit prin traducere „diavoli" (diabolos), şi reflectă lupta pe care preoţii din Templu o duceau împotria altor forme de servicii religioase – chiar a unora închinate lui Jahveh. În Leviticus se spune *„Să nu-şi mai aducă jertfele lor la idolii cu care curvesc."* – dar în ediţiile mai vechi se spune „dracilor". În limba greacă, diabolos înseamnă „bîrfitor", cel ce aduce „mărturie falsă" – în acest caz, la adresa lui Dumnezeu. În aceeaşi idee, Satan este „bîrfitorul" omului (a lui Iov) în faţa lui Dumnezeu – deci, el este Marele diabolos (drac).

Un ultim animal: balena. În Biblie, el este numit „peşte", deşi acum ştim că balena este un mamifer. Nu există specialist care să nu ştie că balena, ca şi alte mamifere de apă, au trăit într-o vreme pe uscat şi că, cine ştie din ce motive, au hotărît să se întoarcă în apă. Aceste mamifere (balena, delfinul, marsuinul etc.) sunt exemplificări ale teoriei evoluţioniste darwiene... Desigur, Cartea lui Iona nu-l numeşte „balenă", ci chiar „un peşte mare" – dar Iisus, amintind de întîmplare, este pus să zică în Matei (12:40) *„... Iona a fost trei zile şi trei nopţi în pîntecul balenii...*" În cărţile mai vechi, termenul folosit pentru balenă era cel de „chit". Mai nou, biblişti tradiţionalişti, căutînd o explicaţie unui episod văzut de mulţi drept o poveste din cap în coadă, spun că acel „peşte" era de fapt un caşalor. Într-adevăr, balenele nu ar putea înghiţi un om, sistemul de fanoane nu lasă să treacă nimic mai mare decît micile

crustacee marine şi planctonul. Nici chiar peştii nu pot fi înghiţiţi de balene, iar gîtlejul le este cu adevărat foarte îngust. Totuşi, balenele „ucigaşe" nu au fanoane şi ele chiar „înghit" peşti mai mari. Exista poveşti (desigur, „marinăreşti") în care unii oameni au stat, ca şi Iona, cîteva ore în „pîntecul" unei astfel de „balene,", fiind recuperaţi prin vînarea grabnică a „ucigaşului". Desigur, asta nu înseamnă că povestea lui Iona este adevărată. Poate unde ea are loc în Mediterana, mare în care caşaloţii nu au trăit niciodată. Singurul lucru pe care îl putem spune este că nu se ştie la ce fel de monstru marin se referă povestea.

În sfîrşit, pentru că am început cu şarpele, să încheiem cu alt şarpe – mai precis, cu destinul lui curios. În Numeri se aminteşte de plaga ce a venit asupra evreilor după moartea lui Aaron, după ce au părăsit Muntele Hor: atacul unor şerpi „de foc", dată ca pedeapsă pentru plîngerile lor. La rugămintea poporului, Moise s-a rugat lui Dumnezeu să-i ierte pe evrei şi i s-a spus să facă un „şarpe de foc" pe care să-l atîrne de o prăjină – şi l-a făcut, din bronz. Cînd cineva era muşcat de şarpe, dacă privea către acel şarpe de bronz, nu mai murea. (Ne aminteşte această legendă de cea a lui Asklepios?) Avem aici un caz de „magie prin simpatie" (asemănare), un „talisman", deşi ştiut este că Biblia este împotriva magiei. Acest şarpe din bronz a fost mult timp un obiect de cult pentru evrei, numindu-se „***Nehushtan***" – cuvînt care în ebraică înseamnă şi „şarpe", dar şi „bucată de bronz". Se spune (în Regi) cum abia regele Hezekiah – care a trăit la vreo cinci sute de ani după Moise – a distrus acest „şarpe", pentru că oamenii se închinau lui ca unui idol. În acel moment, el s-a exprimat că obiectul este „doar un *nehushtan*", doar o bucată de bronz – dar se pare că el a fost mult mai mult decît atîta.

Povestea biblică a tentaţiei şi alungării din Grădină este poate o reflecţie a acestui „mult mai mult". Poate că zeul fără formă (şi, la început, fără nume) El-Shadai, YHVH, a fost adorat sub forma unui şarpe. Şi că acei „şerpi de foc" erau o altă personificare a lui:

ca zeu al cerului; unul din atributele lui era şi fulgerul (ca şi în cazul lui Zeus, zeul suprem al indo-europenilor, zeul Tunător cu fulgerul în mînă) – şi ce seamănă mai mult cu nişte fulgere decît „şerpii arzători” prin care el pedepseşte poporul neascultător?

10

Dragoni, Zmei, Balauri

Înainte să ne despărţim de lighioane, să ne mai oprim puţin asupra Dragonilor. Cum ziceam, în Torah (şi, în general, Biblie), acest animal fantastic este extrem de rar întîlnit. Mai mult prin extrapolare, putem echivala Leviathanul unui dragon. Mulţi cred că la baza lui a fost un caiman, sau poate ***Tiamat***, „zeiţa-dragon” a sumerienilor, Mama zeilor şi personificare a „apelor adînci”, a Oceanului (în sens biblic, a „adîncului de ape” deasupra căruia duhul lui Dumnezeu mişca). Numele ei are înţelesul de „sărat”. Un alt „balaur”, întîlnit în Psalmi, este ***Rahab***, personificarea răului, a Duşmanului, cu care Dumnezeu va da bătălie pentru a reinstaura calmul, pacea...

De ce, totuşi, dragonul este atît de rar întîlnit în literatura (şi religia) iudeo-creştină? Aproape că nu există mare religie care să nu-l pomenească – şi, de cele mai multe ori, în sens pozitiv. Ca şi ruda lui mai „săracă”, şarpele, dragonul este un animal, fantastic

desigur, cu un rol benefic pentru oameni. La chinezi este animalul (şi zodia) bună prin excelenţă, simbol al Cerului, al Zeilor, al Împăratului. Uneori, pentru a delimita acţiunile nefaste ale unor „balauri”, aceştia au diferite culori, în care dragonul de aur este cel mai bun, iar dragonul negru cel mai rău. Există dragoni ai cerului, ai mării, ai aerului, ai focului, ai gheţii...

La sumerieni, balaurul (dragonul) are un rol civilizator. El apare de la început alături de zeii supremi, Anunnaki – dar este un animal cu solzi şi patru picioare, uneori cu aripi (de lebădă sau de liliac). Să ne amintim că şi şarpele din Eden, înainte de a fi pedepsit să se tîrască, avea picioare (cum apare în numeroase picturi renascentiste). Imaginea acestui animal fantastic apare pe sigilii si tăbliţe încă de prin 3500 î.Hr., şi se numeşte ***Mus-hus***. Este întîlnit fie în relaţie cu zeul suprem, Anu, fie cu zeul ce i-a luat acestuia locul, Marduk. Probabil, cele mai cunoscute imagini ale lui sunt cele în cărămidă glazurată, de pe Poarta Ishtar a Babilonului (aflată acum reconstruită la Berlin), construită pe timpul Babilonului Nou (caldean) a lui Nabucadnezar, la cca 3000 ani **după** ce apăruse pentru prima dată pe vreun sigiliu!

Legendele amintesc şi de un alt „dragon” cu rol civilizator, ***Oanes***, fiinţă fantastică jumătate om, jumătate peşte (sau şarpe) care a ieşit din apele Golfului Persic pentru a-i învăţa pe sumerieni agricultura. Desigur, „balaurul” sumerian prin excelenţă este Tiamat, zeiţa-mamă, „cea din care au ieşit toate” – dar şi a adîncului. Probabil Leviathan, dar mai curînd Rahab, „Furtuna”, amintit de Isaiah, este o reflecţie a „dragonului” Tiamat.

Mai aproape de casă, grecii, nu au prea avut „dragoni”. Pentru ei, „drakos” era şarpele – iar acesta putea fi bun sau rău. Primul „şarpe” rău a fost ***Typhon***, un titan cu picioarele din şerpi uriaşi. Se zice că el a fost atît de puternic încît a fost nevoie de efortul colectiv al zeilor olimpieni să-l arunce în Tartar. El nu e mort, şi acum se manifestă prin cutremure şi erupţii vulcanice... Şi tot el este părintele tuturor monştrilor care s-au abătut pe capul oamenilor:

trăind în „pîntecul” mamei, Gea, a impregnat-o, dînd astfel naştere la tot felul de animale cumplite. Nu toţi au fost „dragoni”, desigur. Printre ele se numără Leul din Nemeea, Cerberul, Gorgonele, Sfinxul, Echidna... Unele, ca Cerberul şi Gorgonele, animale compozite, au şerpi fie în coamă, fie drept coadă...

Unul dintre aceşti „copii” a lui Typhon este ***Python***, un şarpe uriaş. Acesta este folosit de Hera să se răzbune pe Leto, cu care Zeus o înşelase: şarpele încearcă să o ucidă pe Leto şi pe cei doi copii cu care aceasta este însărcinată. Fugind fără odihnă de Python, neprimită niciunde, ajunge în sfîrşit pe insula Delos, care în acel moment era ea însăşi „plutitoare”, rătăcitoare, şi acolo dă naştere zeilor Apollo şi Artemis. Cînd Apollo a crescut, a răzbunat suferinţele mamei sale ucigînd şarpele cu ajutorul săgeţilor lui de aur. Iar Delos a fost răsplătită prin a i se da „stabilitate”. O găsim astazi în Arhipelagul Cycladelor. Aşa cum şarpele uriaş python poate fi găsit în junglele ecuatoriale, atingînd lungimi de pînă la 10-12 metri...

Dar un adevărat „balaur” este un alt copil al lui Typhon, ***Hydra*** din Lerna, cetate în Peloponez, la sud de Argos. Astăzi e greu de ştiut dacă aceasta nu era cumva „regina-dragon” a cetăţii, una dintre cele mai vechi cetăţi din peninsula greacă. Era în exitenţă cu cel puţin două milenii înainte de venirea triburilor greceşti... Oricum, în mlaştinile din vecinătatea cetăţii trăia această Hydra, fiinţă arătînd ca un fel de plesiosaurus cu trei capete „nemuritoare”. De cîte ori i se tăia un cap, în locul acestuia creşteau două! De acest lucru s-a convins Herakles, care, printre alte munci, a avut şi sarcina să scape lumea de monstru. Cînd Hydrei îi crescuseră deja douăsprezece capete, eroul semi-zeu a găsit soluţia: de cîte ori tăia un cap, cauteriza locul, împiedicînd astfel creşterea capului la loc. Lupta nu a fost uşoară, a fost de fapt singura în care Herakles a avut nevoie de ajutor... Cei mai mulţi văd în această legendă o explicaţie a puterii soarelui în vindecarea frigurilor şi a altor boli...

Un alt „balaur” ar fi ***Scilla***, un monstru care trăia în strîmtoarea

Mesinei, împreună cu „sora” ei Charibdis, şi devora marinarii corăbiilor care treceau pe acolo – cum ne povesteşte Homer în Odiseea lui. Dacă de alţi monştri aflăm cum au pierit, de aceştia nu mai ştim nimic... Una din posibilităţile dispariţiei lor ar fi împlinirea unei profeţii: distrugerea lor în momentul în care o corabie reuşea să treacă nevătămată printre ele. Oricum, Ulise a trecut, dus de curent, spre nord, pe o plută de sfărîmături, printre ele, fără a mai fi atacat. Se pare că sunt personificările unei stînci şi a unei vîltori din strîmtoare, care au făcut numeroase victime în perioada de început a navigaţiei, pe cînd corăbiile erau nevoite să se ţină aproape de coastă – şi mai fac şi astăzi cînd prind vreun corăbier neatent. Au intrat în literatură pentru a semnifica dificultatea de a decide între două rele, inevitabil de evitat.

În sfîrşit, mai aflăm de un „balaur”, în legătură cu legenda Blănii de Aur. Acesta fusese pus să păzească Blana, să nu fie furată. Iason, conducătorul Argonauţilor, a ajuns la el trecînd de o altă probă: dinţii de balaur semănaţi a dat naştere la războinici de bronz, pe care eroul a trebuit să-i ucidă. Cu balaurul a fost uşor: fusese adormit de Medeea. Se pare că Medeea era mereu în relaţie cu balaurii: şi la car avea înhămaţi doi... Oricum, interesant e faptul că această legendă este legată de teritorii în care trăiau tracii, respectiv dacii. Nu numai că la baza legendei Blănii de Aur stă, se pare, obiceiul dacilor de a aduna aurul din valea rîurilor aruncînd o blană de oaie în apă şi adunînd apoi pepitele de aur prinse în ea (dovadă că pe atunci nu numai munţii, ci şi rîurile „aur poartă” – Arieş se numea Aureus, rîul „de aur”!), dar argonauţii au navigat, cel puţin parte din drum, pe Istru (Dunărea), iar războinicii daci aveau drept steag de luptă un balaur...

Un alt „monstru”, de data asta nu copil al lui Typhon, este cel întîlnit în legenda lui Perseus, strămoşul lui Herakles – legendă care a dat naştere cunoscutei legende a Sfîntului Gheorghe, dar şi a numeroaselor basme europene, peste trei mii de variante. Se spune că eroul, după ce-a ucis-o pe Medusa, călătorea prin lume, plutind cu ajutorul sandalelor înaripate primite de la Hermes, zeul mesager al zeilor. Aşa a putut vedea, în Ethiopia, o prea frumoasă prinţesă legată de-o stîncă, aşteptînd să fie devorată de un monstru marin trimis de Poseidon. Eroul ucide monstrul, cu ajutorul sandalelor şi a sabiei lui Ares, şi o eliberează pe Andromeda, luînd-o de soţie... Se pare că monstrul nu era, totuşi, un „balaur” sau „zmeu”, ca în basmele populare, nici „dragon” ca în basmul creştin, ci un fel de balenă ucigaşă sau, poate, o sepie uriaşă sau caracatiţă...

În sfîrşit, un „balaur” bun: ***Cadmos***, întemeietorul Tebei. El, prinţ cananit (fenician), ajunge în Elada pe urmele surorii sale, Europa, răpite de Zeus. Aflînd despre destinul ei (de a deveni mama regilor cretani), a hotărît să rămînă pe teritoriile unde ajunsese, întemeind cetatea Tebei, una din cele mai importante cetăţi antice greceşti, devenind eroul civilizator al grecilor. Multe lucruri folositoare le-a fost date de către prinţul fenincian, inclusiv scrisul. În final, acesta a acceptat să fie transformat în „şarpe uriaş”, împreună cu soţia lui, pentru a putea supraveghea nemuritor asupra destinului cetăţii. Se spune că şi eroul întemeietor al Athenei, ***Cecrops***, alt rege-erou civilizator, era jumătate balaur.

Cu aceasta, ajungem la momentul în care biserica, din ce în ce mai puternică în Europa, cea creştină, a pornit un război de anihilare împotriva nu numai a zeităţilor păgîne, dar şi a oricărei forme de eres popular. Aşa că dragonii, alături de spiriduşi, pitici, nimfe, driade, zîne... tot felul de locuitori ai lumii „nevăzute”, fantastice, poate paralele, au devenit personaje negative, alături de vampiri, vîrcolaci, diavoli, aspide, basilici... Dragonul şi-a pierdut aripile de lebădă, care îl puneau alături de arhangheli, şi le-a căpătat pe cele de liliac, alăturîndu-se diavolilor. A devenit „balaur”, „zmeu”, avînd ca unic rol răpirea de „fecioare” şi distrugerea satelor... Împotriva lui s-au ridicat eroi „creştini”, de felul Sfîntului Gheorghe, dar şi Cuchulain, Feţi Frumoşi şi prinţi fără nume...

Asta deşi prinţii, mai ales în Marea Britanie, dar şi în Franţa, Spania, Italia... purtau în herb balaurul (sau mai mulţi). Un caz

aparte este Britania, respectiv Anglia de azi. Gaelii care o locuiau aveau la mare cinste dragonul (chiar şi astazi steagul Ţării Galilor poartă un dragon, roşu). Regele suprem, Marele Rege, atît în Britania cît şi în Irlanda şi Scoţia (numită în vechime Caledonia şi locuită de triburi celtice picţii şi caledonii; scoţii au ocupat-o abia prin sec VIII-IX d.Hr., venind din nord-estul Irlandei...), purtau numele de Pen-Dragon. Nu era un titlu ereditar, ci acesta era ales dintre prinţii/regii elegibili de către un consiliu al Druizilor, pe viaţă. Flamura sub care acest Pendragon lupta purta pe ea unul (sau mai mulţi) dragoni roşii. Ştim din legende că atît tatăl lui Arthur, cît şi acesta, au fost *Pendragon insulae*. În legende, tatăl este numit Uther (*Uthir*, în gaelică, înseamnă „sălbatic”, „viforos”). Titlul a dispărut abia în secolul VIII d.Ch.

De unde au căpătat celţii din Britania acest obicei? Se pare că sunt două teorii. Prima ar fi că, la un moment dat, prin antichitate, un trib de „sciţi” a migrat spre vest, ajungînd eventual în Irlanda. Ei se numeau ***Thuade d’Anu***, şi ţineau la mare cinste regina (sau mama) dragon. (Printre „reginele”-dragon se numără şi Lilith, cea care a pătruns în folclorul creştin ca diavol – deşi în unele cărţi apocrife este numită prima soţie a lui Adam). Interesant este faptul că, încă din Sumer, zeităţile fertilităţii se numeau *danu*, *dona*, *danoni*... Mai sunt unii care, pornind de la tăbliţa de la Tărtăria a culturii Vinca (ce se întindea din actuala Serbie pînă în Transilvania şi cîmpia Panoniei), afirmă că de fapt sumerienii îşi au originea pe undeva între Balcani, Alpi şi Carpaţi, poate chiar în zona Transilvaniei. Cert este faptul că marele fluviu european este cunoscut, din cele mai vechi timpuri, sub un nume asemănător, Donau, Duna, Dunai, Donaris, care se pare că avea semnificaţia de „Marea Zeiţă”, iar aşa-zisele „venus” neolitice, descoperite mai peste tot, se numeau „danoni”... Deci, o populaţie ce se numea „d’Anu” a ajuns, prin sec. VII î.Ch. în Britania şi Irlanda. Aici ar fi introdus obiceiul de a numi Marele Rege Pendragon şi să se pună pe steag un dragon...

Există însă o altă teorie care prezintă acest obicei ca fiind mult

mai recent. Unii cercetători englezi şi scoţieni vorbesc de faptul că împăraţii romani au dus în provincia Britania „sarmaţi”. Într-adevăr, sarmaţii erau o populaţie scitică, care trăia în stepele din Nordul Mării Negre, între Caspică şi Carpaţi. Iazigii, ramura lor vestică, au pătruns în zona dintre Carpaţi şi Nistru în sec. I î.Hr., de unde, prin sec. I d.Hr. ajunseseră, amestecîndu-se cu dacii, pînă în Cîmpia Panoniei. Ramura lor estică, roxolanii, i-au urmat, ajungînd la nord de Marea Neagră în sec. I d.Hr. Cu timpul au fost asimilaţi de triburile de daci liberi. Aliaţi cu aceştia, au atacat provinciile romane înfiinţate la Dunărea de jos. Excelenţi călăreţi, folosind arcul şi săgeţile, purtînd o armură uşoară de tip „solzi”, erau nişte războinici de temut. Se zice că atacul lor în iarna anului 102 l-a forţat pe Traian, în ciuda victoriei, să accepte pacea cu Decebal. Iar atacul lor, pe timpul lui Hadrian, era cît pe ce să-i arunce pe romani afară din Dacia...

Iazygii s-au stabilit în Panonia şi, o parte, a migrat spre vest, în Dacia (Transilvania). Altă parte a migrat spre vest, unde s-a alăturat marcomanilor (germanici) în lupta cu Imperiul Roman. Învinşi de Marc Aureliu, au devenit confederaţi Romei. 8000 din ei au fost colonizaţi în Britania, la sud de Valul lui Hadrian (districtul Lancaster), dimpreună cu o „armată” de 5000 de catafracţi (călăreţi înzăuaţi).

Totuşi, se pare că nici sarmaţii, nici alţi sciţi, nu au avut niciodată un cult al dragonului. În schimb dacii, da! Steagul lor de luptă, faimosul „drako”, îi îndemna pe daci în luptă şi înspăimînta duşmanii. Îl cunoaştem atît de pe Columnă, cît şi din relatările scriitorilor antici. Tot mai mulţi istorici afirmă faptul că dacii au ocupat un teritoriu mult mai mare decît se crede; de fapt, din Munţii Pădurea Neagră („Karaorman”), la izvoarele Dunării, pînă pe Nistru şi de pe Vistula pînă la Dunăre, cel puţin – şi asta fără „cucerirea” lui Burebista (care, în afară de războaiele de „eliberare” a cetăţilor greceşti de la sud de Dunăre, şi cel de pedepsire a celţilor boii din Moravia de azi, şi-a adus sub stăpînire diferite triburi de daci).

Deci, în nordul Mării Negre, alături de sarmaţi, trăiau dacii „liberi", probabil triburi de carpi. Ei i-au atacat pe romani atît înainte de cucerirea „Daciei" (în realitate, teritoriul a cinci triburi dacice, doar), cît şi după. Ultimul atac masiv se pare că a avut loc pe timpul lui Marcus Aurelius, spre sfîrşitu secolului II d.Ch., deşi împăraţi romani ca Filip Arabul, Constantin Chlorus, Constantin cel Mare, au dus lupte cu ei. Dacii din afara Imperiului, trăind în Zona de Curbură, apar în hărţile timpului drept „daci roxolani"! Ultima dată sunt amintiţi în istorie în legătură cu un atac alături de huni, în sec. IV d.Ch.

Dar după atacul din 168, poate sub presiunea triburilor migratoare, dacii liberi se pare că au devenit clientelari Romei; s-au descoperit peste 70 de tezaure care dovedesc schimburi comerciale paşnice între ei şi provinciile romane de pe Dunărea de jos. Şi se ştie că cel puţin cîteva cohorte de cavalerie de aliaţi daci au fost duse în Britania, unde au fost puse să întărească garnizoanele de la Valul lui Hadrian, împotriva atacurilor picţilor dinspre Caledonia. Deci, surse antice vorbesc atît de iazygi, cît şi de daci, strămutaţi în Britania, în aceeaşi zonă. Mai mult ca sigur e vorba despre iazigi care începuseră deja să se dizolve în masa de daci. Să mai amintim că iazigii erau descrişi de contemporani drept înalţi, blonzi şi cu ochii albaştri „foarte mîndri". Că tot vorbim despre ochi, să amintim vestitul coif „dacic" de la Coţofenişti, pe care apar doi ochi stilizaţi. Sarmaţii îşi trag numele de la „sauromates" – „ochi de şarpe" (greceşte)!

Aşa s-ar explica apariţia unei caste de „cavaleri" care lupta călare (atît romanii cît şi celţii erau mai ales pedeştrii, cu deosebirea că celţii foloseau şi carele de luptă – le-au folosit pînă la cucerirea normandă), care purtau însemnul dragonului pe steaguri şi herburi şi au facilitat, poate, răspîndirea creştinismului în zonă. Iar faimosul rege Arthur, care se pare că şi-a avut cetatea de scaun la Carlisle, în sudul Scoţiei de azi („regatul Dalriada din acele vremuri), şi nicidecum în sud-vestul Angliei, să fi fost de neam dacic...

Sunt teorii care îşi aşteaptă încă o confirmare. Deşi acest subiect al „dragonilor" are mai puţină legătură cu Biblia, am găsit de cuviinţă să-l tratez aici, înainte de a trece la alte subiecte biblice din Geneza. Teoria originii dacice a lui Arthur, susţinută de unii cercetători englezi şi scoţieni (care o atribuie însă „sarmaţilor"), a fost discutată de multe ori cu Gheorghe Bogdan (român trăind în Prince George, BC), deci îmi aparţine doar parţial.

11

Să ne avem ca fraţii...

După ce am vorbit despre animale, să vedem cum este cu cel ce este, zic unii, tot un animal... Iată-i, dar, pe primii oameni alungaţi din Grădină. Acum, că tot ştiau ce e binele şi răul, puteau ajunge „ca Noi” nu numai în înţelepciune, ci chiar nemuritori, mîncînd din Pomul vieţii. Deci, trebuiau daţi afară (din Rai)! Şi la poarta Grădinii, înspre Răsărit, El a pus *„nişte heruvimi care învîrteau paloşul de foc”*.

Despre primii oameni (Adam şi Eva) nu ni se mai spune multe lucruri, decît că au „născut fii şi fiice”. Mai ştim că Dumnezeu îi îmbrăcase în haine de blană şi, conform poruncii, în timp ce Eva năştea în dureri, Adam plivea cu sudoarea frunţii pălămida şi buruienile, date lui gratuit şi cu generozitate de către glie... Şi mai ştim că erau undeva, în răsăritul Grădinii Edenului – pentru că acolo pusese Dumnezeu heruvimii, între Adam şi Pomul Vieţii. Asta era înainte ca Grădina să se ridice pur şi simplu la Cer...

Primii „fii” (că de fiice nu se pomeneşte) au fost **Cain** şi **Abel**. Cain, în ebraică ***Kayin*** înseamnă, probabil, „fierar”. Nu neaparat lucrător în fier (smith, cum zice englezul) – acesta va fi un material care va fi prelucrat mult mai tîrziu – ci pur şi simplu făuritor de unelte şi arme. Probabil la început le făcea din silex şi corn/os de animale, ulterior din aramă, bronz... În basmele româneşti apare un nume chiar mai potrivit: ***faur***. În multe civilizaţii, faurul joacă un rol deosebit de important. Mulţi – ca Wieland şi Hildebrand în miturile germanice – au rol de războinici, semizei, eroi civilizatori... Hephaistos, zeul-faur, are un rol deosebit de însemnat în religia greacă antică.

Numele apare din nou în Biblie sub forma „*Tubal-cain*”, al unuia din urmaşii lui Cain. Numele lui înseamnă pur şi simplu „faurul din Tubal” – o zonă din Asia Mică bogată în mine de fier. Evreii (şi mai tot Levantul) au primit prelucrarea fierului de la populaţii din Asia Mică, în special de la hitiţi, aşa că probabil, pe timpul scrierii Torei, prin sec. IX-VIII î.Hr., aceştia erau cei ce *„făureau toate uneltele de aramă şi de fier”*. Dar despre Cain ni se spune că a fost primul „plugar”, de fapt, *„săpător al pămîntului”*...
Numele lui a fost considerat a fi ebraic (Kayin), găsindu-se că un cuvînt evreiesc, *kanah*, însemnînd „a primi”, s-ar potrivi expresiei folosite de Eva, cum că a *„primit un fiu de la Domnul.”* Ca şi în cazul numelui mamei sale, originea numelui lui Cain este necunoscută.

Omul a fost la început „culegător şi vînător”. Pe vremea cînd el era doar ceva mai mult decît un animal, era tot ce putea face. Şi, cu cît armele şi uneltele i se îmbunătăţeau, femeile deveneau principalul culegător al tribului, în timp ce bărbaţii se transformau tot mai mult în vînători. Probabil acest lucru apare, în subsol, în povestea traiului în Grădină. Apoi, prin mileniul 10-9 î.Hr., oamenii au început să cultive anumite plante. A trebuit să treacă alte cîteva milenii pentru ca oamenii să dezvolte o „civilizaţie” – mai precis, să devină agricultori legaţi mai mult sau mai puţin de un loc, să construiască un sat apărat cu palisade împotriva atacului animalelor

sălbatice şi a altor oameni, rămaşi în stadiul de nomazi, eventual primele oraşe. Acestea au apărut tocmai prin locurile locuite de urmaşi ai lui Adam, undeva pe parcursul Cornului Ambundenţei, din Sumer pînă-n Siria şi Canaan. Ierihon este unul din ele.

Cam pe atunci – prin mileniul 6-7 î.Hr. -, au început şi animalele să fie domesticite: vaca şi oaia, apoi capra. Vaca a fost preferată de sedentari, oile şi caprele de nomazi. Porcul a fost domesticit mai tîrziu, folosit tot de sedentari în Asia Mică. Nepretîndu-se climei calde semi-deşertice, nu a fost un animal acceptat de semiţi. Nu doar evreii consideră porcul un animal spurcat... Calul a fost introdus mult mai tîrziu, de hicksoşi, care l-au preluat, probabil, de la triburile nomade din stepele ruseşti –viitorii „sciţi". El a fost folosit mai ales la tracţiune: lipsa frîului şi a şeii, dar mai ales a scărilor, îl făcea greu de manevrat de călăreţi în luptă. Aşa că el a tras mai ales care de luptă... Probabil cam în acelaşi timp a fost domesticit şi măgarul, fiind folosit atît ca asin cît şi catîr – încrucişat cu calul. Ultimele animale domestice care apar în zonă sunt cămila, probabil în ultimile veacuri ale erei dinainte de Hristos, şi găinile – numite la început „păsări persane", ele fiind preluate, probabil, de persani din India... Încă nu se ştie dacă porumbeii, care fuseseră şi ei domesticiţi la un moment dat, erau folosiţi şi pentru hrană, sau numai pentru jertfire la Templu. (Ca o anecdotă: cînd am pomenit că unii români consumă carne de porumbel, turcii din Anatolia au fost îngroziţi!)

Despre Cain ştim că era plugarul; al doilea fiu, Abel, era păstorul, *„crescător de oi"* – ciobanul. Şi, pentru prima dată – dar nu pentru ultima, cum vom vedea! – Dumnezeu nu a fost imparţial, ci şi-a manifestat dragostea pentru o anumită persoană. Şi, în ciuda obiceiului şi tradiţiilor mereu întărite de lege, a făcut-o nu faţă de primul născut, ci de-al doilea, sau chiar ultimul... Asta pentru că – aşa cum îmi explica un pastor – să înţeleagă tot omul că Domnul e cel care alege, nu după drept, ci după plăcerea Lui. Şi asta e bine, că ne învaţă să nu ne fălim cu faptele noastre, pentru că Domnul va alege după credinţă. Aşa o fi.

Deci, El a *„privit cu plăcere"* nu către jertfele în grîne ale fratelui mai mare, de presupus a fi urmaşul lui Adam, ci către cele în carne ale mezinului. Nu numai că i-a plăcut mai mult mirosul de miel, dar a şi spus-o (cum altfel ar fi aflat Cain acest lucru?). Aproape că ne vine să ne întrebăm: este vorba de un nou test, de punere la încercare a omului? Oricum, prin aceasta, crima a intrat în lume: Abel a fost primul om ucis de un semen de al lui (şi frate pe deasupra!)

Am întrebat un preot odată: de ce a provocat Dumnezeu crima făptuită de Cain? De ce, în termeni juridici, l-a *instigat* la fratricid? De ce nu a privit cu plăcere şi spre jertfa lui? Preotul a găsit o explicaţie (probabil nu eram primul care puneam o astfel de întrebare): Dumnezeu l-a judecat pe Cain după inima lui, şi ştia că va făptui o crimă. Chiar aşa să fie? Deci, Cain era destinat (de Dumnezeu) să devină ucigaş, şi nu s-a putut împotrivi destinului? Dar dacă Dumnezeu privea cu plăcere spre jertfa lui, îl mai ucidea pe Abel? Sau, dacă nu afla că Dumnezeu *„priveşte cu plăcere"* numai spre jertfe de carne? Dar dacă, dimpotrivă, Dumnezeu *„privea cu plăcere"* spre jertfa lui Cain, oare Abel ar fi devenit ucigaşul? Ţinînd seama de rolul pe care avea să-l joace cel de-al treilea fiu al lui Adam, Seth, oare cei doi primi doi fraţi nu erau oricum de eliminat, pentru împlinirea Planului?

Desigur, povestea este mult mai simplă – sau mai complicată, depinde cum o priveşti. Să fi fost Cain un tîmpit? Din ce face, din vorbele lui, aşa s-ar părea. Mai întîi ascunde corpul fratelui său. De parcă n-ar fi doar doi oameni pe pămînt, ar putea fi un alt ucigaş... Nu se sugerează măcar că i-a trecut prin minte lui Cain să dea vina pe lupi, sau pe leii, ce străbăteau pe acele timpuri cîmpia Mesopotamiană. Aşa că Dumnezeu îl alungă şi-l blesteamă. În primul rînd, îl transformă în... meşteşugar. Îi spune că pămîntul nu-i va mai da rod – deci, din plugar, din omul cu sapa, n-are încotro şi se va tranforma în faur. Ceea ce chiar numele lui indică a fi fost tot

timpul. În al doilea rînd, Dumnezeu pune un semn pe el – semn numit de atunci încoace „semnul lui Cain”.

De ce o face? În buna tradiţie (ce va urma), Cain, evreu avant-la-lettre, se tîrguie cu Dumnezeu. Şi-i spune: *„să fiu pribeag şi fugar pe lume, şi oricine mă va găsi, mă va omorî.”* E bine să fii prevăzător, mai ales cînd stai de vorbă cu Dumnezeu. Aşa că Domnul îl linişteşte: *„dacă cineva îl va omorî pe Cain, să fie pedepsit de şapte ori”*. De parcă asta-l putea linişti pe Cain... Dar, totodată, Domnul pune *„un semn pe Cain, ca oricine îl va găsi, să nu-l omoare.”* Eh, asta e cu totul altceva!

Aşadar, dacă vă uitaţi în jur şi vedeţi semnul lui Cain pe cineva, nu vă apucaţi să-l omorîţi, că nu se ştie ce se va întîmpla. Nu-l omorîţi nici din greşeală, nici din neatenţie! Cum? Care e semnul? Păi de unde să ştim, dacă nu ni-l spune Torah? De unde-l ştiau ceilalţi oameni de pe timpul lui Cain? Le-o fi spus Domnul care e semnul – dacă ar fi avut cui spune. Căci, pînă una alta, după moartea lui Abel, singurul om (bărbat) în viaţă era Adam! Tătînele acestuia... Şi atunci, de cine îi era teamă lui Cain? Ei, asta mai bine n-o întrebaţi – aşa cum am întrebat eu pe acel preot de care am amintit, de m-am ales cu priviri încruntate... Desigur, Adam şi Eva au născut fii şi fiice, eventual (cum zice englezul) pămîntul s-a umplut de ei, unul ar fi putut, din neştiinţă (dar mai curînd din lăcomie, egoism, ură...) să-l ucidă pe Cain ca semen al lui – dar nu atunci.

De fapt, Torah dă de înţeles că lucrurile nu au fost chiar aşa. Cain a *„stat în ţara Noh, la răsărit de Eden.”*. Cum Adam stătea la răsărit de Eden, se pare că ucigaşul a rămas pur şi simplu tot pe-acolo. Mai mult, ***Noh*** înseamnă *„rătăcitor”*; deci fraza s-ar traduce mai curînd prin „rătăcitor prin ţara de la răsărit de Eden”. Ca şi fratele lui, Abel, cel ucis, care era păstor, care va să zică. Dar nu ca Adam, care era plugar... Şi cum Cain era faur, iar un faur este, prin excelenţă, locuitorul sedentar al unei localităţi, Cain este primul om amintit în Biblie că ar fi zidit o cetate, numită ***Enoch***. Asta în numele primului său fiu, numit Enoch, bineînţeles. Şi cine i-a născut acest fiu? Torah

zice foarte clar: nevasta lui.

Dacă eram unul din colegii lui Nică-l lui Ştefan a Petrii, aş fi holbat ochii la acestă afirmaţie. Care nevastă? Preotul de care am mai amintit a tuşit încurcat şi mi-a spus: una din surorile lui... Adică, acest Cain nu era doar ucigaşul fratelui său, ci se dădea şi la incest! Cu acceptul lui Adam, probabil, că e greu de crezut că-şi răpise nevasta şi o siluise, ca orice nomad sălbatic care respectă tradiţiile... Ei-ei, probabil Adam nu a prea avut cum să se împotrivească, Cain avea pe undeva un semn, şi cine vrea să fie pedepsit „de şapte ori”? Dar cum Cain îi era fiu şi vecin, probabil bătrînul Adam – care pe atunci nu era deloc bătrîn, l-a născut pe Seth (după întîmplările cu Abel şi Cain) la 130 de ani şi a mai trăit după aceea 800 de ani. Cum se zice, abia îi mijise barba... – a tăiat chiar viţelul cel gras şi a făcut o nuntă de pomină între fiul cel ucigaş şi sora acestuia – fiica lui... Nici Eva nu pare să fi avut ceva împotrivă.

Deci, în această poveste este concentrată prima diviziune a muncii, ba chiar şi-a doua: culegător de agricultor, apoi agricultor de crescător de animale şi, în sfîrşit, clasa meşteşugarilor. „Neplăcerea” cu care YHVE privea spre jertfa de grîne (obicei care s-a păstrat chiar pînă în perioada Templului), are o explicaţie. nomazii, păstorii, erau chiar evreii, iar sedentarii, agricultorii, erau cananiţii! Aceştia aveau drept principale zeităţi pe Baal şi Astarte, zei agrari şi-ai fecundităţii şi **ei**, spre deosebire de evrei, aduceau jertfe în grîne şi alte produse agricole. Cum, atunci, să nu fie ele „spurcate” în faţa lui YHVE?

Înainte de a trece la Seth, străbunul în linie directă a lui Noe şi, deci, a întregii rase omeneşti, Biblia mai face un ultim lucru: prezintă urmaşii lui Cain. E foarte greu să găsim o justificare acestei liste. În primul rînd, acele personaje nu au nici o contribuţie, *„whatsoever”*, la istoria evreilor. Mai mult, numele acestor urmaşi sunt variaţii la numele urmaşilor lui Seth. Întîlnim un Enoch în fiecare listă, un Irad (în linia lui Seth Iared), un Metuşael (Metuşala), un Lameh (Lameh)... Singurii care nu au corespondenţi sunt fraţii

Iabal şi Iubal şi Tubal-Cain. De fapt, doar aceştia trei par a avea un rol: Iabal a fost *„tatăl celor ce locuiesc în corturi şi păzesc vitele*”, adică, a păstorilor nomazi – dar atunci ce altceva era Abel? Această frază îi descrie de fapt pe semiţi – nu numai pe arabi, ci şi pe evrei. Să fi fost evreii urmaşii lui Iabal? Nici vorbă! Iar Iubal era *„tatăl tuturor celor care cîntă cu alăuta şi cu cavalul.*” Deci, a tuturor cîntăreţilor din instrumentele respective. Chiar şi al lui David? Sau al instrumentiştilor din Templu? Se ştie că ei erau urmaşii lui Kohan... Iar Tubal-Cain era, poate, pur şi simplu Cain care aducea din Asia Mică secretul prelucrării metalelor.

Oricum, acest lucru nu mai are importanţă. Urmaşii lui Cain au pierit, alături de toţi ceilalţi urmaşi ai lui Adam şi Seth, la Potop. Doar Noe şi fiii lui au rămas, şi din aceştia se trag toţi păstorii, toţi plugarii, toţi trăitorii în corturi, toţi muzicienii şi toţi faurii. Ce rost are atunci lista descendenţilor lui Cain?

Pe parcursul poveştii biblice am vorbit despre „revoluţiile” mijloacelor de producţie ale civilizaţiei umane. Nu am făcut-o fără rost. În istorie ele se numesc, folosind limbajul de fag al istoricienilor români de factură marxistă, „diviziuni sociale ale muncii”. După culegător a venit agricultorul. A venit apoi păstorul şi apoi meşteşugarul. Au apărut mai apoi şi preotul, militarul, nobilimea... Aproape de fiecare dată, aceste „diviziuni” s-au produs prin (sau au fost însoţite de) convulsii sociale. Povestea lui Cain şi Abel vorbeşte despre o astfel de convulsie. Agricultorul nu a privit cu bucurie la nomad – de cele mai multe ori acesta era cotropitorul. În istoria adevărată, ucigaşul nu a fost Cain, ci Abel. Dar autorii Torei, ei înşişi urmaşi ai unui popor de păstori nomazi, nu puteau fi decît partinici în judecata lor. Agricultorul era sedentarul, cananitul, cel care, prin zeci de tentacule ale civilizaţiei, reuşea, pînă la urmă, să „cucerească” nomadul. Cine ştie dacă povestea nu este un lament despre tradiţia nomadă - pură, sălbatică, dar atît de liberă! -, pierdută de evrei?

Un ultim lucru. Am explicat numele lui Cain, să o facem şi cu

numele lui Abel. În ebraică el este ***Hebel***, şi s-ar traduce prin „puf de aer”, nestatornicie – chiar prin „nimic”. O indicaţie, poate, despre nestatornicia nomadului. Dar mai are un posibil înţeles: cuvîntul sumerian *aplu* înseamnă „fiu”. Deci, e foarte posibil ca şi această legendă, atît de organic redactată în ţesătura Bibliei, să fie de origine sumeriană...

12

Și s-a făcut Potop

Ei, şi văzîndu-şi Adam şi Eva un fiu sub ţărînă iar celălalt rătăcitor, ce s-au apucat să facă? Fii şi fiice. Dar mai întîi, pe ***Seth***. Ce-a mai făcut Seth în toţi cei nouă sute doişpe ani cîţi a trăit, în afară de a-l fi născut pe ***Enos*** şi alţi fii şi fiice, nu prea ştim. După cum nu ştim deloc nici ce-au făcut toţi ceilalţi zece patriarhi antideluvieni, inclusiv Adam – pînă la tata Noe. Fiecare din ei au trăit (aproape) cît ***Matusalem*** (Matushala) – şi ăsta a TRĂIT! Exact 969 de ani. Cu excepţia tatălui acestuia, ***Enoch***, care a „dispărut" în floarea vieţii, la abia 365 de ani. Cum el a fost socotit a fi un om „drept", umblînd pe calea lui Dumnezeu, acesta L-a luat cu El în cer şi aşa nu l-a mai văzut nimeni. Prin aceasta, Enoch este primul „drept" pomenit în Biblie, alături de Noe şi, mai tîrziu, de Phineas, Ilie şi Iacob, „fratele lui Iisus" şi, în scrierile de la Marea Moartă, de Învăţătorul Dreptăţii. S-ar putea crede, după numărul anilor, că Enoch a trăit „un an de ani" (365). Oricum, Enoch este un foarte interesant caracter în Biblie – atît de interesant încît i se atribuie nişte cărţi apocrife (în

care, printre altele, se vorbeşte despre o altă soţie a lui Adam decît Eva - Lilith), carte citită (şi citată) de Iuda în scrisoarea lui. Nu puţini scriitori de SF şi l-au luat drept model de erou civilizator, călător printre stele...

Deci, avem zece patriarhi legendari despre care nu ştim prea multe. Mulţi din ei poartă nume asemănătoare (sau leite) cu fiii lui Cain. Mai mult decît atît, probabil ei sunt o reflectare a miturilor sumeriene, în care zeii şi „regii legendari" au trăit de asemenea vieţi extrem de lungi, chiar de mii de ani (unul chiar 65.000!). Lungimea vieţii patriarhilor (şi, în general, a personajelor biblice) scade însă treptat. Interesant este faptul că, odată cu abaterea Potopului asupra omenirii, lungimea vieţii a scăzut brusc şi dramatic – după cum vom vedea. Încă un amănunt interesant: toţi înaintaşii lui Noe sunt „omorîţi" înainte de sosirea Potopului. Chiar şi Matuşala, chiar şi tatăl lui Noe, ***Lameh***. Ei mor de moarte bună, astfel că Noe nu e nevoit să-i ia pe arcă, dar nici Dumnezeu nu trebuie să-i înece – punîndu-i astfel „deoparte" de restul omenirii.

Dar de ce ar fi trebuit să-i înece? Păi, nu ar fi trebuit, erau oamenii aleşi de El. Dar Lumea se înrăise dramatic în cei mai bine de o mie de ani care trecuseră, după opinia bibliştilor, de la Facerea Lumii. Trăia el, omul, mai mult obişnuit şi mai puţin patriarh, o sută douăzeci de ani, şi între ei erau chiar şi acei „uriaşi", iar din împreunarea *„fiilor lui Dumnezeu cu fiicele oamenilor"* ieşiseră acei *„viteji cari au fost în vechime, oameni cu nume"*. Păcat că Torah nu ne spune care erau acele *„nume"* din vechime. Să fi fost Gilgamesh? Enkidu? Marduk? Indra? Herakles poate? Oricum, pe toţi i-a luat apa...

Nici cine erau *„fiii lui Dumnezeu"* nu ni se spune. Cum noi (creştinii) ştim că Dumnezeu a avut un singur Fiu, dacă-i întrebăm pe pastori şi popi (şi ei chiar ne răspund), aflăm că aceştia sunt „îngerii". Cum e greu de crezut că acei frumoşi „putti" renascentini puteau opri ochii vreunei fiice a Evei, probabil ei erau mai degrabă aşa cum ni-l închipuim pe Arhanghelul Mihail – cu sau fără paloş

la brîu... Şi cum e tot atît de greu de crezut că de-alde Mihail s-a dat la muierile pămîntene, ajungem la concluzia că aceşti „fii” sunt cei ulterior căzuţi. Probabil Domnul i-a azvîrlit din Cer alături de Satan şarpele – după care s-a apucat să înece muierile. Alături de ceilalţi oameni şi copii şi prunci – căci doar toţi aveau în ei sămînţa păcatului, de cînd Adam şi Eva muşcaseră din fructul oprit. Şi *„pînă la vite, pînă la tîrîtoare şi pînă la păsările cerului”*, zice Domnul. De ce? Că-I pare tare rău că i-a făcut. Pe oameni, mai precis. Şi atunci de ce toate animalele? Necunoscute sunt căile Domnului, zic popii... Că a înecat vitele, mai treacă meargă, erau şi porci printre ele. Şi apoi, cu oamenii duşi, cine le-ar mai fi căsăpit? Chiar şi *„tîrîtoarele”* au un înţeles: printre ele se ascundea şi „şarpele”. Dar păsările? Chiar Îl supărau trilurile privighetoarei? Din fericire, cum vom vedea, El s-a răzgîndit.

Ne putem întreba: cum Naiba s-o fi stricat pămîntul şi oamenii în doar o mie de ani? Domnul se preumbla printre ei, „fiii” lui aşişderea, patriarhii erau cît se poate de vii şi le puteau povesti ce-au mai auzit de la tata Adam... Să-L fi *„înşelat cu alţi dumnezei”* pe Domnul? Ştim că acesta era cel mai grav păcat în ochii Lui. De unde alţi dumnezei? Cum n-am ajuns (încă) la momentul Babel, toţi oamenii erau un singur neam, o singură limbă, *eine Faterland*, un singur Dumnezeu... Erau mai mult materialişti decît spirituali? Se vroiau îmbogăţiţi peste noapte – deşi trăiau de la 120 de ani în sus? Mai dădeau cîte-o sapă în scăfîrlia păstorului?

Nu ştim, Torah nu dă amănunte în privinţa păcatelor oamenilor din acele vremuri. Spune doar că *„pămîntul era stricat înaintea lui Dumnezeu, pămîntul era plin de silnicie”*, că *„orice făptură îşi stricase calea pe pămînt”*. Probabil şi privighetoarea... Aşa că Domnul s-a hotărît să nimicească pămîntul şi, dimpreună cu el, toate făpturile (mai puţin peştii – făpturi umblînd încă pe calea lui Dumnezeu, probabil). Ce L-a făcut pe Dumnezeu să aleagă exact acel moment pentru *„nimicire”* - pentru că putem doar bănui că *„stricarea”* nu apăruse peste noapte -, nu putem şti. Poate pentru

că ceilalţi patriarhi muriseră, poate pentru că Noe învăţase să construiască o arcă...

Deci, zis şi făcut: Dumnezeu vrea să nimicească. Doar că pe pămînt trăia, deşi deloc tinerel, tata ***Noe*** (şi copiii acestuia). Şi cum în ochii Lui, Noe era singurul om „dreptcredincios” de pe pămînt, s-a hotărît să-l scape. Aşa că a făcut cu el un legămînt – primul legămînt pomenit în Biblie. Dacă Noe va face ce-i spune Domnul, acesta şi familia lui, ca şi toate animalele pe care le vor lua cu ei, vor fi scăpaţi. Şi, din fericire pentru noi, Noe s-a supus Domnului, dovedind că El nu-i acordase pe degeaba toată încrederea.

Torah ne spune ce fel de arcă a construit Noe, la indicaţiile lui Dumnezeu. Ni se dau şi dimensiunile – în coţi. Cum nu ştim exact cît era „cotul” lui Noe (şi poate că şi el era unul dintre *„uriaşi”*?), nu prea putem şti cît de mare era corabia. Nici nu era corabie, era mai curînd un fel de lădoi. Nu avea cîrmă, rame, catarg şi pînze – nici nu avea nevoie, avea un singur scop (nu, nu să fugă, ci): să plutească. Avea o fereastră *„sus”*, *„lată de un cot”*, şi o *„uşă în laturea corabiei”*. Şi avea rînduri de cămări: jos, la mijloc şi sus. Unii s-au apucat să vadă în Arcă un fel de prototip de transatlantic, ceva în genul Titanicului (care, bineînţeles, avîndu-l pe El drept proiectant, nu s-a scufundat; e drept, pe acolo nici nu erau aisberguri...). Şi s-au apucat să socotească dacă în cele trei rînduri de cămăruţe ar fi putut încăpea **toate** animalele pămîntului.

Da, pentru că una din poruncile Domnului către Noe a fost *„din tot ce trăieşte, din orice făptură, să iei în corabie cîte două din fiecare soi, ca să le ţii vii cu tine. Să fie o parte bărbătească şi o parte femeiască.”* Înainte să ne întrebăm cam cîte milenii i-au trebuit lui Noe să aleagă cîte *„o parte bărbătească şi o parte femeiască”* din fiecare vieţuitoare de pe pămînt, mai bine ne spunem că Domnul le-a ales El însuşi şi le-a adus la uşa laterală, gata să fie urcate pe corabie. Aşa şi prezintă momentul numeroase caricaturi: Dumnezeu pe post de dresor... Căci nu e uşor să pui alături păsări şi tîrîtoare, vite şi carnivore, pisici şi şoareci... Înţegeţi ce vreau să

spun. Probabil Domnul nu numai că a băgat groaza în ele, ci le-a şi insuflat Duh de pace şi înţelegere...

Dar, trecînd peste faptul ca sutelor de mii de specii ce trebuiau să treacă *„prin uşa laterală”*, două cîte două, le-ar fi putut lua multe luni de zile, ne putem întreba, totuşi: cum de au încăput cu toate pe corabie? Oricît de mare era cotul lui Noe, este imposibil să vîri toate vieţuitoarele pămîntului, chiar dacă numai două din fiecare, în cele trei rînduri de cămăruţe. Cămăruţe blindate şi bine încuiate – pentru că altfel toată corabia s-ar fi transformat într-un loc în care foşgăiau lighioanele mai ceva ca în basmul cu Fata moşului: şerpi şi şopîrle, şi gîndaci, coropişniţe, pureci, lipitori, cioromîrle, crocomauri... de nu puteau pune jos piciorul Noe şi copiii lui, de teamă să nu zdrobească oarece şi să lase pămîntul fără vreo specie. Sau să se trezească muşcat de călcîi.

Credincioşii ne lămuresc: „A fost minune dumnezeiască!” Aşa a şi fost, altfel nu se poate. Decît că, îmi zic eu, era mai uşor pentru Domnul să ia animalele în buzunar pînă după Potop şi pe urmă să le dea drumul pe pămînt – nu? Sau să le pună, cum zic unii, într-un spaţiu paralel, fără de potop, de unde să le aducă înapoi cînd nu mai era nici un pericol să se înece (eh, aici stau şi mă întreb: dacă lighioanele erau sortite nimicirii „pentru că părăsiseră calea”, cele alese să scape erau „drepte”, ca şi Noe? Pentru că altfel putea lua TOATE făpturile în acele universuri paralele...) Sau, cum zic credincioşii „ştiinţifici”, e posibil să fi luat din fiecare „soi” cîte o genă, pe care ulterior să o cloneze etc. În concepţia lor, „arca” era un fel de navă spaţială... Tot eu zic: ce l-a împiedicat pe Domnul, dacă tot a adunat animalele, să pună palma peste ele pînă trecea urgia? Sau, fiind el Atotputernic, să pună cîte o palmă asupra lor acolo unde se aflau, fiecare după soiul ei, fie în Americi, fie în Sinar, fie în Australia...? Eh, întrebări, întrebări... Nebune, cum zice un prieten penticostal. Crede şi nu întreba – că huleşti.

Oricum, această versiune a Potopului – pentru că sunt **două**! – are grijă să recomande lui Noe să-şi ia mîncare atît pentru oameni, cît şi pentru animale. Adică? Pentru „vite” e uşor – dar pentru carnivore? A luat nu o pereche, *„o parte bărbătească şi o parte femeiască”*, ci şapte – cum spune cealaltă variantă? Că e greu de crezut că leul s-a mulţumit cu fîn şi grăunţe pe timpul plutirii. Şi, apoi, cu toată înghesuiala aia, unde să fi depozitat „mîncarea”? Avea cumva şi frigidere pentru „mîncarea” carnasierelor?

Cea de-a doua variantă, deci, recomandă creşterea numărului perechilor – dar pe alte criterii: de „curăţenie”. Animalele „curate” – bănuim noi, cele ierbivore – erau cîte şapte perechi. Şi asta ar fi dat, bănuim noi, oarece hrană animalelor „care nu sunt curate” – carnivorelor (şi porcului, la o adică...). Doar că – vom vedea mai încolo, destinul acestora (a celor „curate”) era să fie jertfite Domnului, la încheierea cu bine a călătoriei. Şi, probabil, să se preîntîmpine întrebări eretice de genul „dacă a fost jertfită vaca, cum de a avut urmaşi?”, s-a mărit corespunzător numărul de perechi...

Şi după şapte zile după această poruncă – timp în care, bănuim, Noe şi ai lui au construit arca –, au început ploile. Şi chiar în acea zi, animalele (adunate deja în faţa uşii din latura corabiei) au început să urce, două cîte două, în corabie. Nu mă întrebaţi dacă o zi ar fi fost suficientă pentru această defilare paşnică a animalelor; probabil treceau două cîte două animale la fiecare nano-secundă – dar au intrat cu toate în corabie, în timp ce ploaia cădea peste ele şi Noe şi ai lui cărau nutreţul şi merindele, exact la timp: apele au început să salte corabia de la chei...

Buuun. Iată-ne în Arcă. Ne zice Domnul că va da ploaie *„patruzeci de zile şi patruzeci de nopţi”*, să se nimicească tot ce este pe suprafaţa pămîntului. Vedem deja că El se răzgîndise: nu mai vroia să *„nimicească pămîntul”*. Şi bine a făcut – dacă îl distrugea, pe unde mai plutea Arca? Poate doar dacă aceasta devenea un fel de „Enterprise”, cu Noe pe post de Cpt. James T. Kirk... Şi, în termeni de apocalipsă şi de distrugere a Atlantidei, aflăm că *„s-au rupt toate izvoarele Adîncului celui mare şi s-au deschis stăvilarele*

cerurilor", că apele au acoperit chiar şi „*munţii cei înalţi care sunt supt cer*" cu cinsprezece coţi şi tot ce sufla pe pămînt a fost nimicit cu desăvîrşire – mai puţin Noe, ai lui şi toate ce erau cu el pe Arcă. Şi apele au stat o sută cincizeci de zile. Nu numai că au stat dar, se zice, s-au şi împuţinat, după ce Domnul a închis din nou izvoarele Adîncului şi stăvilarele cerului.

Şi apa s-a retras... nu prea ştim unde. Chiar, cum se retrage apa? Unii pot crede că prin evaporare. Se „usucă", deci. Rămîne „uscat". Aşa o fi – dacă nu am şti că nu-i chiar aşa. Apa este cel mai păcătos element în natură, nu se „adună", nu se „compresează" nici cu slujbe. Există o circulaţie a apei în natură. Ce se „usucă" aici, plouă dincolo. Dacă nu plouă, ninge. Poate pe munţi, poate la poli... Apa este – sau nu este. Un volum de apă care acoperea Everestul (inclusiv) cu cinspreceze coţi nu au putut dispărea, pur şi simplu. Unii chiar s-au apucat să calculeze înălţimea apei oceanului planetar în caz că s-ar topi toată gheaţa de pe pămînt. Da, mai tot pămîntul locuit ar fi acoperit de ape – dar cei refugiaţi pe munţi, nici măcar prea înalţi, ar supravieţui. Mai precis, în cazul Iudeii, cei refugiaţi pe munţii din jurul Ierusalimului nu ar muri înecaţi. Nici măcar cei ce ar sta liniştiţi în oraş.

Dar poate că apa s-a „scurs" în pămînt. Se ştie că rocile sunt, de multe ori, impregnate cu apă. Că, chiar şi magma, conţine apă. Că se bănuie c-ar exista adevărate oceane sub suprafaţa pămîntului (nu au fost încă descoperite). Doar că e greu de explicat de ce acele oceane s-au „revărsat" în afară. Trebuia să existe o presiune colosală să se întîmple acest fenomen. Doar „deschiderea izvoarelor" nu era suficientă. Pe de altă parte, revărsarea apelor cerurilor, pe care noile teorii „ştiinţifice" ale bibliştilor o interpretează ca rupere a „bolţii cereşti" – o calotă de gheaţă transparentă de o grosime nedefinită -, prezintă o altă problemă: unde a dispărut? În „peşteri" nu s-a putut duce – acolo s-a dus apa din Adînc. Ar fi trebuit să o regăsim la poli – dar nu este nici acolo... Să o fi luat Domnul într-un univers paralel?

Oricum, apele au scăzut. Aşa că, la un moment dat, corabia s-a oprit pe vîrful unui munte: Ararat, zice Biblia. Asta se întîmpla „*în luna a şaptea, ziua a şaptesprezecea*". Cum potopul începuse „*în luna a doua, ziua a şaptesprezecea*", putem concluziona că cele 150 de zile ale potopului includ şi cele 40 ale ploii propriu-zise (cinci luni a cîte treizeci de zile). Au mai trecut trei luni şi Noe a dat drumul unui corb (care s-a dus şi a venit, „*pînă cînd au secat apele de pe pămînt*"); apoi, după patruzeci de zile, a deschis fereastra şi a dat drumul unui porumbel, care s-a întors, negăsind uscat. Abia peste alte şapte zile porumbelul s-a întors cu o frunză de măslin în cioc – semn că apele s-au retras. Că pămîntul a apărut – ba a dat şi rod... Se pare că măslinului îi prieşte să stea cinci-şapte luni sub apă: înmugureşte, înfrunzeşte. Dar probabil, grăunţe, porumbelul tot nu găsise, de aceea s-a întors la sacii lui Noe. Abia după alte şapte zile nu s-a mai întors. Nu ni se spune ce a făcut porumbiţa în acest caz. A pornit prin lume pe urmele porumbelului voiajor, plecat în căutare de aventuri extra-conjugale? Nu şi-a bătut capul, în acele ultime şapte zile se pusese pe clocit? Erau, oricum, alte şase perechi – din care cîteva urmau să se urce pe jertfelnicul lui Noe. Acum putem socoti şi cantitatea de „hrană" pe care Noe ar fi trebuit s-o ia cu el pentru ca toată suflarea de pe Arcă să supravieţuiască timp de min 7 luni! Probabil încă o arcă-două... Iar de munca de eînit la toate animalele din arcă nici nu vreau să mă gîndesc! Ar fi fost nevoie de vreo cîţiva Herakles să facă această muncă de Augias, nu o noapte, ci neîntrerupt şapte luni!

Deci, totul e bine şi frumos. Ploaia s-a oprit de cîteva luni bune, Curcubeul a lucit pe cer, s-a încheiat un al doilea Legămînt... Dumnezeu nu numai că nu mai uită – dar şi-a făcut şi „nod la batistă". Cum asta? Păi, zice biblistul ce scrie Torah: după patruzeci de zile (şi nopţi) de ploaie, „*Dumnezeu şi-a adus aminte de toate vitele care erau cu el* (cu Noe, bănuiesc) *în corabie*". În mîndria noastră deşartă, ne-am fi aşteptat ca Dumnezeu să-şi fi adus aminte de Om, de Noe şi ai lui, dar e bine şi aşa. Uite că se face dreptate

şi animalelor, măcar o dată! Deci, luat cu treburi, Dumnezeu cam uitase. Bine că Arca nu dăduse peste vreun aisberg, că nu se ştie ce se întîmpla... Aşa că acum, în momentul Legămîntului, ca tot dumnezeul păţit, Domnul a zis: *„Cînd se vor strînge nori deasupra pămîntului, curcubeul se va afla în nor şi eu* ***îmi voi aduce aminte*** *de legămîntul dintre Mine şi voi... Curcubeul va fi în nor; şi eu Mă voi uita la el,* ***ca să-mi aduc aminte*** *de legămîntul cel vecinic dintre Dumnezeu şi toate vieţuitoarele de orice trup de pe pămînt.”* Care legămînt? Că *„nicio făptură nu va mai fi nimicită de apele potopului, nici nu va mai veni potop să pustiiască pămîntul.”*

Grozav, acum cel puţin putem dormi liniştiţi: Dumnezeu nu va mai uita de animale. Nu că nimeni nu va mai muri de apele potopului – căci potoape au fost ici şi colo, local, omorînd mii şi milioane de făpturi de atunci încoace. Dar un Potop „***pe toată lumea***” nu a mai fost.

13

Potopul şi potoapele

Cum Potopul a durat vreo zece luni, ne-am zis că ne putem lungi şi noi măcar două... Căci povestea Potopului este una din cele mai cunoscute şi mai amănunţite poveşti din Torah.

Acum, să nu se creadă că doar evreii au avut un mit al Potopului. Nu puţini cercetători (biblişti) văd în universalitatea mitului o dovadă a faptului că povestea este adevărată. Doar că uită că celelalte populaţii ar fi trebuit să „uite” de Potop, odată ajunse sub ape... Dar uite că n-au „uitat”! Şi mitul potopului, ba chiar al „sfîrşitului lumii” prin ape, se poate întîlni mai peste tot, din insulele Pacificului la Polul Nord, din jungla Amazonului în junglele africane, de la populaţiile precolumbiene la chinezi. Nu există un alt mit – cu excepţia celui al Creaţiei – tot atît de răspîndit ca cel al Potopului.

Uneori, ca la mezo-americani, distrugerea lumii de către zei prin apă este doar una din cele patru distrugeri (vezi ***Popol-Vuh***).

Altele, prin Potop văd un fenomen eschatologic prin care Lumea se sfîrşeşte – venind sau nu o altă „lume”, poate una a zeilor. Cel mai adesea, în urma Potopului prin care zeii „curăţă lumea plină de păcate”, se asigură un nou start al umanităţii. Un exemplu în acest sens este mitul lui ***Deucalion*** din mitologia greacă, extrem de asemănător cu cel al Potopului iudaic.

În acest mit, pe timpul celei de-a treia epoci, „a fierului” (după cele ale „aurului” şi „argintului”), din cauza păcătoşeniei oamenilor, zeii olimpieni se hotărăsc să distrugă omenirea. Dar Prometeus îl învaţă pe fiul său, Deucalion, rege al Thesaliei, să-şi construiască o corabie (de fapt, un cufăr), astfel că el şi soţia lui reuşesc să scape de înec. Cînd potopul ia sfîrşit, corabia se opreşte pe vîrful unui munte şi Deucalion trimite şi el un porumbel care, prima dată se întoarce, semn că apele nu s-au retras, după care nu, aşa că Deucalion şi soţia lui coboară de pe corabie. La sfatul lui Prometeus, ei înalţă jertfe zeilor, îmbunîndu-i şi obţinînd iertarea. Dar cum ei sunt prea bătrîni ca să mai poată naşte copii, Zeus îi sfătuieşte să arunce peste umăr pietre. Din pietrele aruncate de Deucalion ies bărbaţi, din cele aruncate de Pyrrha, femei. Aceştia vor popula din nou pămîntul – astfel că acum ne aflăm în epoca „de piatră”... E foarte posibil, avînd în vedere ce ducem în piept drept inimi...

Să fi avut loc un potop în Grecia? E greu de crezut, rîurile în Grecia, inclusiv cele din Cîmpia interioară a Thesaliei, sunt scurte şi puţin adînci. Nu există fluvii, iar cu marea grecii sunt învăţaţi... Poate să fie o amintire a catastrofei care a avut loc în antichitate, odată cu explozia insulei Thera, care a creat un val tip tsunami care a distrus civilizaţia minoică şi, poate, a măturat numeroase colectivităţi umane de pe peninsulă? (ceea ce a permis cucerirerea Eladei de către micenieni şi, poate, a provocat migraţia „popoarelor mării” spre Levant şi Egipt).

Un alt mit al potopului a fost descoperit pe tăbliţele de lut din Ninive. Ele formaseră „biblioteca” lui Assurbanipal, regele

Assiriei, una din cele mai bogate din antichitate. După ce au fost descoperite şi cărate cu lăzile în Anglia, au zăcut acolo cîteva decenii în subsolurile de la British Museum – pînă cînd un anume George Smith, care reuşise să descifreze scrierea cuneiformă, a luat o tăbliţă şi a încercat s-o citească. Spre uimirea lui, fragmentul respectiv vorbea despre un „potop” – cu sute, chiar mii de ani înaintea Bibliei! Pentru că tăbliţa era o copie a unui mit sumerian... Aşa, omenirea afla, din nou, despre eroul acelui „potop”, Ut-Napiştim şi, mai ales, despre eroul epopeii, ***Gilgamesh***. Acum, Epopea îşi are locul binemeritat alături de alte mari epopei ale umanităţii: Mahabharata, Iliada, Odiseia...

Mitul lui Ut-Napiştim este extrem de asemănător cu cel biblic al lui Noe, uneori chiar în amănunte şi expresii. În el, „străbunul” Ut-Napiştim îi povesteşte lui Gilgamesh, sosit pe tărîmul acestuia să-l roage să-i dea şi lui „planta vieţii veşnice”, despre sfîrşitul lumii în urma unui potop hotărît de zeul suprem sumerian, Enlil, care a dorit să nimicească rasa umană, dedată la rele. Doar că fiul (sau fratele) acestuia, zeul civilizator Enki, s-a împotrivit – şi l-a învăţat pe Ut-Napiştim ce să facă: eroul, rege în Shuruppak, o cetate sumeriană, a construit o corabie şi a reuşit să scape de moarte – şi prin el, întreaga omenire a fost scăpată. Mulţi istorici văd în acest mit sursa mitului biblic. E posibil să fie aşa? Probabil, da. E foarte probabil ca mitul, alături de epopeea lui Gilgamesh, să fi fost foarte popular în Mesopotamia – cum ziceam, o copie a fost făcută pe timpul lui Assurbanipal, care a domnit în sec. VIII î.Ch., mai bine de 2000 ani mai tîrziu! -, deci e foarte posibil ca cel puţin Avram şi ai lui, originari din Ur-ul Sumerului, să-l fi cunoscut. Dar e posibil ca epopea să fi circulat în mai toată lumea semitică...

Există şi dovezi arheologice că, într-adevăr, Sumerul şi toată regiunea Mesopotamiei a suferit cel puţin un potop devastator. În 1929, arheologul englez sir Charles Leonard Woodley, făcînd săpături în zona sumeriană a Eufratului, a descoperit depuneri de nămol mai groase de 3 metri. Asta indica faptul că locul respectiv

fusese acoperit de un strat de apă de cel puţin 12m! Cînd s-a întîmplat acest lucru? Probabil în jurul anului 3000î.Ch. A fost un „potop” universal”? Sigur, nu. Nici chiar întreg Sumerul nu a fost acoperit de ape – de fapt, în istoria Sumerului nu se constată o sincopă în acea perioadă. Civilizaţia Egipteană, extrem de înfloritoare în acel moment, nu arată nici ea urmări ce se pot pune pe seama unui potop. Ce este şi mai interesant este faptul că egiptenii sunt unul din puţinele popoare care nu au absolut nici un mit al Potopului! Oricum, această dată este relativ apropiată de momentul în care Potopul biblic ar fi avut loc – dacă cei ce au socotit „vechimea” lumii nu se înşeală prea mult: la o mie de ani după „Facerea lumii” conform calculelor Bibliei.

Deci, putem spune că, în jurul anului 3000 î.Ch., în Sumer a avut loc un potop devastator local. Cum e posibil? Trebuie să ţinem seama că Mesopotamia este un teren plat, cuprins între zone înalte spre est, vest şi nord. Un strat de numai cîţiva metri de apă ar acoperi cea mai mare parte a văii, pe sute de kilometri spre nord. Dar unul de peste 10m? Ploi catastrofale în zona nordică, însoţite de o topire bruscă a zăpezilor, ar face ca Eufratul şi Tigrul, ambele fluvii avîndu-şi izvoarele în munţii Caucaz, să formeze viituri care să mături oraşe şi sate pe largi arii. Populaţiei din Valea dintre Rîuri i se putea părea că apele au acoperit „întreg pămîntul”. Dacă acest lucru a avut loc simultan cu un imens val tsunami venind dispre Golful Persic (şi există teorii care susţin că un meteorit ar fi putut cădea în Golf în acel moment), ar fi făcut posibilă înălţimea incredibilă pînă la care s-a ridicat apa. Şi, mai mult, ar fi explicat de ce o corabie plecată din Sumer a fost împinsă de ape pînă spre munţii Ararat - şi nu cărată în Golf.

Să vedem însă unde este Araratul. Pentru geografi, care ştiu să măsoare înălţimea munţilor, Araratul nu este un munte prea înalt. Nu, comparat cu alţi munţi înalţi ai Asiei. Desigur, Araratul este cel mai înalt lanţ muntos din zona Balcani-Caspica. Grecii îl ştiu drept Caucaz – acolo fusese înlănţuit Prometeus drept pedeapsă

că dăduse focul oamenilor. Dar pentru asirieni – şi alţi locuitori ai Mesopotamiei de la începutul mileniului I î.Ch., zona se numea „Urartu”. Era, de fapt, un mic regat format în jurul lacului Van, în partea de răsărit a Anatoliei, şi care ocupa o zonă pe teritoriul de azi a Armeniei, Georgiei şi Turciei. Regatul a purtat secole la rînd lupte cu imperiul expansionist al asirienilor şi, pînă la urmă, a fost distrus de acesta. Nu fără a da lovituri de moarte agresorilor. La mai puţin de cîteva decenii, Asiria cădea sub stăpînirea babiloniană şi dispărea, la rîndul ei, din istorie – definitiv. Amintirea acelui regat mîndru, cu dragoste de libertate, s-a păstrat atît în denumirea muntelui Ararat – aflat doar la vreo 100km nord de Van -, cît şi în denumirea modernă a zonei: Armenia.

Deci, venind dinspre cîmpie, munţii Caucaz se înalţă spre nord ca o barieră. Culmea lor pare a fi cel mai înalt vîrf al lumii – mai ales pentru o populaţie pentru care un *tell* sau un *dgebel* poate părea un „munte”. Şi cum Torah se scria în perioada cînd la poalele Caucazului înflorea regatul Urartu, munţii au fost numiţi „Ararat”. Sub influenţa Bibliei, cele mai înalte vîrfuri ale munţilor s-au numit mai tîrziu Araratul Mare şi Araratul Mic. Şi de atunci încoace – mai ales în ultimele decenii -, multe expediţii au căutat printre gheţarii permanenţi urme ale „arcei” lui Noe. Există chiar „martori oculari” (nu şi probe) care afirmă că „li s-a arătat” fragmente de corabie. Există şi teorii despre o conspiraţie care împiedică aflarea „adevărului”...

În ultimul deceniu a apărut o nouă teorie care ne implică şi pe noi, românii. Doi cercetători englezi leagă Potopul de apariţia Mării Negre. Mai precis, ei spun că, înaintea Mării, pe acel loc exista un mare lac de apă dulce (numit „Marea Sarmatică” – a cărei urme sunt mările-lacuri Caspică., Azov şi Neagră). Clima temperată, un fenomen de inversiune climatică (era spre sfîrşitul glaciaţiunii) făceau ca Dunărea de jos şi depresiunea din jurul lacului să fie extrem de bogate în resurse. E posibil ca regiunea să fi intrat, înaintea altor zone, în neolitic, apărînd o civilizaţie necunoscută

bazată pe agricultură, creşterea animalelor şi pescuit. Urme ale ei se pot recunoaşte în civilizaţiile ce au urmat, mai ales Criş şi Cucuteni...

Totul avea să se termine odată cu ruperea limbii de pămînt ce separa Marea interioară (Mediterana) de Oceanul Atlantic. Nivelul mării a crescut brusc şi catastrofal, făcînd să se umple „strîmtoarea" dintre Rumelia şi Anatolia (Bosfor şi Dardanele). Acest lucru a făcut, la rîndul lui, să se producă o inundaţie catastrofală a depresiunii din jurul lacului – în urma căreia a apărut Marea Neagră. Mare parte a populaţiei s-a refugiat, dar nu toată, multe făpturi pierind sub valurile mării. Dintre cei refugiaţi, unii – pornind spre nord şi vest, au dat naştere civilizaţiilor europene care avea să producă, peste milenii, atît culturile neolitice europene cît şi apariţia indo-europenilor; iar alţii, pornind spre sud, peste Caucaz (şi „Ararat") să coboare în Anatolia şi valea Mesopotamiei, făcînd posibilă, în timp, apariţia civilizaţiei sumeriene.

Desigur, urme concludente nu au fost găsite. Se fac cercetări pe fundul Mării Negre; aşteptăm să vedem rezultatele. Această teorie explică, într-un fel, prezenţa triburilor „indo-europene" în Sumer, pe de o parte, dar şi a „tăbliţelor de la Tărtăria" (au fost descoperite inscripţii şi pe teritoriul Serbiei) pe valea Dunării. Ca şi răspîndirea, între Golful Persic şi Pirinei, a numelui dat zeităţii Pămîntului, *Dona* (*Duna*, *Donau*, *danoni*...) – păstrat şi în numele Dunării noastre. Timpul va aduce, poate, mai multe informaţii.

Nu putem încheia fără a aminti de un alt mit: cel al Atlantidei. De cînd Platon şi-a scris „Dialogurile", Atlantida a format un caz aparte. Mai ales în ultimul secol. Cercetările în locul unde ar fi trebuit să fie – în Atlantic –, nu au dat nici un rezultat. Conform configuraţiei fundului oceanului, niciodată nu a fost posibilă prezenţa unei insule-continent între Europa şi America. Dar prea multe mituri şi legende sunt legate de existenţa acestui „pămînt minunat" care a dispărut sub ape *„într-o zi şi o noapte de groază"*, acoperit de ape. Unii văd în mit amintirea catastrofei de la Thera (actualul Santorini,

sau insula Thira din Cyclade), de care am vorbit mai sus.

În apărarea versiunii biblice, s-au ridicat oameni de ştiinţă „serioşi", care au încercat să dea explicaţii „ştiinţifice". Ei zic că, la crearea pămîntului, acum vreo 5500 de ani (cifra exactă este încă disputată), Dumnezeu a pus o calotă de gheaţă, transparentă, între pămînt şi cer (firmamentul). Acesta a făcut ca pe pămînt să fi existat o atmosferă de seră care, în ciuda faptului că nu ploua (prima ploaie a fost Potopul!), toate plantele etc. aveau suficientă umezeală. Şi, datorită presiunii mărite a aerului, toate făpturile trăiau mai mult, deseori luînd forme imense. Aşa s-ar explica reptilele antideluviene, uriaşii – dar şi vîrstele patriarhilor.

În momentul Potopului, acest firmament a crăpat şi s-a prăbuşit pe pămînt, făcînd ca nivelul apelor să crească incredibil. Reptilele au pierit – nefiind luate pe arcă. În schimb, celelalte făpturi au fost luate, precum i se poruncise lui Noe. Nici oamenii nu au mai trăit mult, au dispărut şi uriaşii, au venit şi ploile... Iar urme? În teoria lor, Canionul Colorado, de exemplu, nu a rezultat în urma coroziunii rocii în milioane de ani – pentru că ***nu există milioane de ani***! -, ci datorită revărsării unei cantităţi imense de apă. Din păcate – pentru aceşti oameni mai curînd credincioşi decît de ştiinţă -, lucrurile neexplicate sunt mult mai multe decît explicaţiile găsite. Astfel că, în final, se ajunge tot la „trebuie să crezi, căile Domnului nu se pot explica".

Ca în orice mit, există un sîmbure de adevăr – dar este ascuns sub atîtea straturi încît nu ştiu dacă vom ajunge vreodată să-l descoperim. Oricum, faptele nu s-au întîmplat aşa cum sunt prezentate în Biblie. Numai gîndul că animalele s-au răspîndit din nou pe întreg pămîntul, pornind de la un vîrf de munte din Caucaz, în numai patru mii de ani, ne dă măsura acestui mit. Cum au ajuns marsupialele în Australia – şi numai în Australia! -, fără să se fi oprit pe cale? Cum au ajuns furnicile, de exemplu, care cuceresc terenul „muşuroi cu muşuroi"? Cînd le trebuie sute de ani să „cucerească" o fîneaţă... Cum de unele animale s-au dus să se stabilească în

anumite locuri şi nu în altele – *„fiecare după felul lor”*? Chiar şi credincioşii anti-evoluţionişti acceptă parţial teoria: animalele s-au adaptat anumitor areale. Chiar şi ei acceptă ideea că, pe Arcă, Noe nu a luat toate felinele – ci doar un strămoş al acestora, din care s-au diversificat restul. Aşa cum s-a întîmplat şi cu toate canidele. Nu a luat pe arcă şi cîine, şi lup, şi coiot – ba chiar toate rasele de cîini şi de lupi şi de coioţi... Toată această diversificare şi adaptare nu se putea întîmpla în cei vreo patru mii cinci sute de ani de care ne asigură bibliştii că au trecut de la Potop. Dar, ca tot ce este în Biblie, povestea Potopului merită a fi citită – şi din ea putem extrage numeroase învăţăminte. Totul este să ne întrebăm ce vrea Domnul să ne spună prin ea, şi să încercăm, cu mintea deschisă, să primim învăţătura.

14

Despre Neamuri

Un capitol mai puţin interesant, trebuie să recunosc – avertizîndu-vă, totodată. Nu pentru că mi-am pierdut harul, atîta cît mi s-a dat, ci pentru că aşa a fost scrisă Torah. Urmează pagini după pagini de date şi nume pe care, îndeobşte, le uităm imediat după ce le-am citit. Pentru biblişti ele au o însemnătate simbolică – şi cum să nu aibă, cînd se vorbeşte despre rădăcinile lui Israel şi Iisus? Pentru istorici şi antropologi au deasemenea, pentru că ni se vorbeşte despre „neamuri” – populaţii cu mai multă sau mai puţină însemnătate în lunga istorie a Orientului Apropiat. Dar pentru noi? Eu am păstrat scrierea acestui fragment atît din dorinţa de a face o treabă temeinică, nelăsînd nimic pe dinafară, cît şi pentru a astîmpăra setea de cunoaştere a celor curioşi. În fond, mai ales ei sunt cei ce citesc această carte.

Aşadar, iată că-ntr-o bună zi (şi bună era!), Dumnezeu şi-a

adus aminte de bieţii oameni rămaşi în viaţă şi a oprit Potopul. Ba şi-a făcut şi semn să nu mai uite: a pus pe cer curcubeul. Aşa că, la sfatul lui Dumnezeu, bunul (şi dreptul) tată Noe s-a dat jos de pe arcă, văzînd el că porumbelul şi-a văzut de drum. Şi a dat jos şi toată foşgăiala de dobitoace, lăsîndu-le libere să umple din nou pămîntul. Aşa de bine l-au umplut, ne spun bibliştii, că unele au ajuns tocmai în Australia, neoprindu-se niciunde pe drum şi învăţînd să înoate, pentru a-şi ocupa locul *„după felul lor"*.

Bineînţeles, primul lucru făcut de Noe, văzîndu-se pe uscat, tot la îndemnul Domnului bănuiesc, a fost să mai reducă din numărul animalelor – aducînd jertfă. Numai din cele curate! Şi Domnul a găsit mirosul atît de plăcut, încît s-a jurat să nu mai omoare dobitoacele din cauza dobitociei oamenilor - bietele animale neavînd nicio vină şi fiind atît de plăcute pe jertfelnic. Şi a binecuvîntat pămîntul, apoi pe Noe şi pe copiii lui. Nu numai atît, dar i-a făcut stăpîni pe animale, dîndu-le acestora (oamenilor, nu animalelor) dreptul să le ucidă şi să le mănînce. Parcă se jurase să nu mai stîrpească animalele... Ei, şi cu aceasta a transformat omul din vegetarian de necesitate în omnivor – dacă nu, chiar în carnivor sută la sută. Cînd va stîrpi animalele, va redeveni, probabil, vegetarian, tot din necesitate...

De ce spun asta? Pentru că în primele două capitole, Domnul dăduse doar plantele (seminţele şi fructele) pentru hrană omului – iar animalele doar pentru a le fi „ajutor" şi a fi stăpînite. Doar acum, după Potop, i se porunceşte explicit să mănînce din carnea animalelor – ba chiar li se spune ce şi cînd să mănînce. De exemplu, să nu mănînce animal cu copita (şi buza) despicată (porcul, cămila, dar şi iepurele), precum şi multe altele, inclusiv „fructe de mare"...

Terminînd cu povestea asta, autorii Bibliei se apucă să ne spună cine erau acei oameni fericiţi. Şi aflăm că aceştia erau fiii lui tata Noe, desigur. Şi oarece femei, dar, ca de cele mai multe ori, acestea sunt „neglijabile" în ochii scribilor (şi redactorilor)...

Cine erau fiii? Păi, în primul rînd ***Shem***, întîiul născut, apoi ***Ham*** şi la urmă ***Jafet***. Dacă te uiţi bine la ei (şi de ce nu ne-am uita, tot sunt numai trei?), vedem că ei sunt tocmai părinţii eponimi ai populaţiilor ce-au trăit prin Levant, Nordul Africii şi Estul Europei (asta în accepţiunea că „estul" se întinde pînă în Urali...) Desigur, un contemporan care nu prea are ce face, poate întreba: „bine, şi restul?" Desigur, bibliştii au alte chestii mai bune de făcut decît să întrebe la rîndul lor: care „restul"? Nu de alta, dar ar afla că ne gîndim, poate, la mongoloizi. La maori, dravidieni, boşimani şi alte populaţii de rasă neagră, germanici şi celţi – ba chiar traci de-ai noştri -, dacă nu extindem afiliaţia hamidă decît la populaţiile din nordul Africii, iar cea iafetă la rasa „albă" din estul Europei...

Oricum ar fi fost, vechii israelieni nu împărţeau naţiile după limbă (cum o facem noi azi, în semiţi, hamizi şi iafeţi... scuze, indo-europeni), ci în funcţie de teritoriul ocupat de ele în momentul scrierii Torei. Şi de puterea politică jucată de difersele naţii. Astfel, în buna tradiţie „semitică", popoarele mai puternice puteau fi „întîi născuţi", chiar „taţi" ai altor popoare, mai obscure.

Înainte de aceasta, autorii au grijă să-şi verse năduful pe blestematul (de către Noe şi Dumnezeu) de ***Canaan***. Ce au avut cu el? Păi, o să vă spui mai tîrziu – că deocamdată nu se născuse, sau dacă se născuse, era încă de ţîţă – scuzaţi expresia. Staţi să vedeţi ce s-a întîmplat. Se apucă tata Noe de agricultură, că tot nu avea ce face pe pămîntul gol, şi plantează o vie. Creşte via ca-n poveşti (sau poate trec cîţiva ani...) şi Noe poate să facă şi vin! (iată primul inventator al lumii!) Aşa de bun e vinul, că tata Noe se şi îmbată. Şi adoarme dezgolit (nici nu e de mirare, fiind pe acele locuri al naibii de cald...). Nu are Ham, dobitocul de fiu-său, altceva mai bun de făcut şi dă în cort la tac-su. Şi-l vede dezgolit. În loc să-l acopere, aşa cum ar fi făcut un prea bun şi iubitor fiu (îl putem găsi prin cărţile moralizatoare), ce face el? Ca şi noi: iese afară şi-l apucă rîsul. Miştocăreala, probabil. Aşa că cei doi fraţi model (or fi citit cărţile de care v-am spus), îşi acoperă ochii şi se duc să-l învelească pe Noe cel beţiv. Lucru de care se şi laudă mai apoi, ridicînd evlavios ochii spre cer...

Ei, ce putea face Noe aflînd de întîmplare? Să nu-l apuce furia? Să nu-şi blesteme fiul?... adică nu, sîngele apă nu se face, nu-l blestemă pe Ham. Îl blestemă pe... Canaan. Helo, mai sunteţi pe-aici? M-aţi pierdut de tot? Cum adică, pe Canaan – dacă ăsta nici nu se născuse, sau era poate în scutece? Ce are chestia cu trestia? Cam aşa am întrebat şi eu nişte popi, pastori, rabini... Adică, folosind cuvinte mai civilizate, să nu-i supăr. Tot i-am supărat...

Şi ce mi-au răspuns ei? „A fost voia Domnului." Păi, nu? Dacă Domnul vrea aşa, cine suntem noi să întrebăm? Zicea un rabin: „ei, Noe l-ar fi blestemat pe Ham, dar Domnul apucase să-l binecuvînteze." Păi, Domnul nu ştia că acesta va păcătui? De fapt, el chiar a păcătuit? Că abia Moise va scrie porunca pe tablă (sau degetul Domnului, ceea ce e tot una): „cinsteşte pe tatăl tău şi pe mama ta, pentru ca să ţi se lungească zilele în ţara pe care ţi-o dă Domnul, Dumnezeu Tău." Care ţară? Canaan. Ee-ee...

Şi uite aşa, bietul Canaan este blestemat: *„Blestemat să fie Canaan! Să fie robul robilor fraţilor lui!"* Şi continuă: *„Binecuvîntat să fie Domnul, Dumnezeul lui Shem, şi Canaan să fie robul lui."* Mai zicea acel rabin: „Este ştiut că pedeapsa va fi dată copiilor, dacă nu se va putea da părinţilor. Deci, e normal ca cel blestemat să fie Canaan." Aşa o fi, mi-am zis eu, luînd în mînă Cartea şi uitîndu-mă la urmaşii lui Ham. Şi iată: *Ham a avut patru fii: Cuş, Miţraim, Put şi Canaan.*" Păi, Canaan este cel mai mic fiu, nici măcar moştenitorul. De ce nu l-a blestemat pe Cuş? Chiar pe Miţraim? Ei, de ce?! Să ne uităm la fii acestora. *„Fii lui Cuş: Seba, Havila, Sabta, Raema şi Sabteca. Fii lui Raema: Şeba şi Dedan. Cuş a născut şi pe Nimrod...*" Hm, s-ar zice că aceştia locuiau în Arabia, în jurul Golfului Persic şi în sus, pe Eufrat... Ei ar fi, am zice noi, semiţi... Lucrurile sunt şi mai încurcate pentru că printre urmaşii lui Shem (prin urmaşul lui, Ioctan) apar din nou Havila şi Seba... Iar Miţraim nu a altul decît... Egipt. Desigur, evreii nu au cucerit Sinearul şi Egiptul nici în vise! Dar Canaanul l-au cucerit, pentru că Dumnezeu i l-au promis.

Aflăm şi urmaşii lui Canaan, să nu fie dubii: *„Sidon*, *Get*, şi *Iebusiţii*, şi *Amoriţii*, şi *Ghirgasiţii*, şi *Haviţii*, şi *Archiţii*, şi *Siniţii*, şi *Arvadiţii*, şi *Temariţii*", întinzîndu-se familia lui de la Sidon pînă la Gaza şi Sodoma şi Gomora... Adică mai tot ce au ocupat israeliţii.

A mai zis tata Noe: *„Dumnezeu să lărgească locurile stăpînite de Iafet. Iafet să locuiască în corturile lui Shem şi Canaan să fie robul lor.*" Vedem că această binecuvîintare e pe cale să se împlinească: tot mai mult iafiţii (europenii) „locuiesc" în corturile semiţilor, cu voia sau fără de voia acestora. E drept, la rîndul lor, mulţi semiţi au ajuns să locuiască în corturile iafiţilor – mai ales prin UE , dar şi pe dincolo de Ocean. Iar Canaan nu mai e robul lor, cel puţin aparent. De fapt, dacă blestemul s-a extins, totuşi, şi asupra lui Ham, atunci albii (şi alte rase) au justificat ţinerea negrilor în robie pînă în secolul XIX tocmai pe acest blestem. Doar că, vedem, urmaşii lui Ham se întindeau doar în nordul Africii, la egipteni, libieni şi berberi. Nici chiar etiopienii nu se numără printre ei, cu atît mai puţin cei din triburile tropicale şi sud-africane. Fapt este că în Torah nu este deloc pomenită rasa neagră!

Copiii lui ***Shem*** au ocupat, bineînţeles, aria ocupată azi de semiţi. Asta nu numai prin copiii lui direcţi: *Elam*, *Asur*, *Arpacşad*, *Lud* şi *Aram* – toate triburi locuind de-a lungul Cornului, în nordul Siriei şi Irakului de azi. Arpacşad a născut pe ***Şelah,*** iar acesta pe ***Eber*** – străbunul evreilor. Eber i-a născut pe ***Peleg*** şi *Ioctan*, părintele a o groază de triburi minore (şi azi uitate), printre care şi Seba şi Havila...

Dar canaaniţii? Canaaniţii nu sunt alţii decît foştii fenicieni, locuitorii originari ai zonei împărţite azi de Siria, Israel (şi Palestina). Ei au fost, fără nici o discuţie, semiţi. Limba lor a fost cît se poate de apropiată de limba ebraică, fiind (poate) similară cu aramaica şi înrudită cu siriana. Au adus importante contribuţii la istoria umanităţii (nu doar alfabetul), au creat capodopere de literatură şi alte forme de artă, au adus inovaţii în diferite tehnici (inclusiv navigaţia) şi urmaşi ai lor, cartaginezii, au pus în pericol, la un moment dat, existenţa Romei. Dar de ce a fost făcut Canaan „fiul

lui Ham”? Pur şi simplu pentru că într-o perioadă istorică, chiar pe timpul cuceririi „ţării promise”, Canaanul era ocupat de egipteni (Mitraim), care îşi lărgiseră imperiul pînă în nordul Siriei, pe rîul Orontes. Aici, pe timpul lui Ramses II, au întîlnit pe hitiţi, care îşi aveau al doilea regat, extrem de înfloritor, în inima Anatoliei. În urma unei bătălii rămase nedecise, egiptenii au trebuit să se mulţumească doar cu Canaanul – care astfel a devenit „fratele” lui mai mic. Egiptenii au continuat să ocupe ţara Canaanului, respectiv cetăţile ei din cîmpie (mai puţin litoralul, ocupat de filisteni), pînă pe timpul judecătorilor.

Şi care a fost vina lui Canaan? Toată „vina” lui a fost nu neruşinarea tatălui său, Ham, faţă de tatăl său gol (poate băuse şi el din vinul lui Noe...), ci faptul că ocupa pămîntul dorit de israeliţi. Şi aceştia l-au ocupat, trasformîndu-i pe canaaniţi în „robi” – cu binecuvîntarea Dumnezeului lor. Şi uite aşa se scrie istoria...

Să vedem şi neamurile lui Iafet. Acestea, se pare, reprezintă mai ales populaţii din Anatolia şi din nordul Caucazului. *Gomer* se pare că îi reprezintă pe cimerieni, cei care au distrus atît regatul Urartu cît şi pe frigieni – devenind astfel „fratele mai mare” a lui Gog (Magog este greşit; înseamnă „ţara lui Gog”) – poate Gyges, regele frigienilor. *Medai* este, poate, Medes, popor indo-european din nordul Persiei. Alt fiu, *Javan*, poate fi echivalat cu grecescul „Ion” – şi se referă probabil la grecii ionieni de pe malul vestic (egean) al Anatoliei. Dintre copiii lui Gomer, *Aşchenazi* reprezintă, poate, străbunii prusacilor (popor totuşi slav, nu germanic) – dar poate pe Sciţi, popor înrudit cu cimerienii, trăind în nordul Mării Negre, sau mai ştiu eu ce străbuni ai neamurilor turcice care trăiau între Marea Aral şi Caspica (strămoşii khazarilor). *Kitim* se referă la Cipru şi, prin extensie, la Grecia (şi apoi la romani). Oricum, vechii evrei nu auziseră de germanici, de celţi, aşa cum nu auziseră nici de alte populaţii şi rase ale lumii. Interesant este că numele lui Iafet poate fi apropiat în mitologia greacă de Iapetus, tatăl lui Prometeus, străbunul oamenilor după Potop (prin Deukalion).

Un ultim comentariu: despre ***Nimrod***. Acesta este singurul nume amintit în toată cronologia de după Potop. Despre el se zice că a fost *„om puternic pe pămînt, un viteaz vînător în faţa Domnului.”* Lui i se atribuie întemeierea a numeroase cetăţi în „Şinear” (Sumer), printre care Babel, Erec (Uruk), Askad şi Calneh, ca şi cetăţile asiriene Ninive, Rehobot-Ir, Calah şi Resen. Istoricii au încercat să identifice pe acest „puternic” şi „viteaz” în faţa Domnului, dar datele sunt prea confuze pentru a permite o identificare precisă. Mai ales că se pare că el ocupă o perioadă istorică de sute de ani, timp în care mulţi „puternici” şi „viteji” au domnit – inclusiv şi mai ales Ghilgamesh, regele-Erou al cetăţii Uruk.

Se poate spune totuşi că Nimrod a trăit în Sumer, cetăţile amintite sunt din acea zonă (cu excepţia celor asiriene, cucerite mai tîrziu). Oraşul „Calneh” nu se regăseşte în istorii, dar se pare că este o traducere greşită a expresiei evreieşti „şi toate celelalte (oraşe)”. Dintre oraşele amintite (lăsăm pentru moment Babelul deoparte), cel mai important a fost Erek. Rege în acestr oraş a fost nu numai miticul Gilgamesh, ci şi Lugal-Zaggisi, care a cucerit tot Sumerul, pe la 2300î.Hr. Doar că un alt cuceritor, Sharrukin („regele dreptcredincios”) al Akadului, neam semitic ieşit din deşerturile Arabiei, a cucerit Erekul şi întreaga Mesopotamie (2280î.Hr.). Acest rege devine cunoscut ca Sargon I, primul mare rege din istoria Mesopotamiei. Legendele despre el amintesc de cea a naşterii lui Moise (şi a multor alţi eroi/regi): fiind născut unei preotese a zeiţei Ishtar, este pus într-o covată şi aruncat în rîu. Grădinarul îl salvează şi-l creşte pînă la vîrsta maturităţii. Avînd de partea lui dragostea şi bunăvoinţa zeiţei Ishtar, Sargon reuşeşte să devină rege al Akadului (capitala la Agade).

Toate aceste întîmplări se petrec acum mai bine de patru milenii. Peste Mesopotamia au trecut alte naţii (şi regi), ca acel Hamurabi al amoriţilor din Babilon, pe la 1900, regat distrus pe la 1650 de kasiţi, fapt ce a aruncat regiunea într-o perioadă „întunecată” pentru cinci sute de ani... Între timp, spre nord se ridica Asiria. Pe

la 1250î.Hr. marele rege Shalmaneser I introduce fierul în Asiria iar fiul său, Tukulti-Ninurta I, cu ajutorul noilor arme, reuşeşte să cucerească toată Mesopotamia pînă la Mediterana şi mare parte din Anatolia.

Deci, care din aceşti regi-eroi a fost Nimrod? Lugal-Zaggisi, Sargon of Agade, Hamurabi, Shalmeneser, Ninurta, poate chiar Gilgamesh? Specialiştii se opresc asupra lui Tukuli-Ninurta I, ultimul din ei, cunoscut grecilor sub numele de „Ninus". Lui i se atribuie mai toate realizările înaintaşilor lui şi, pe timpul editării Torei (după mai bine de 500 de ani!), e posibil ca numele lui să fi devenit cel de „Nimrod, viteazul vînător în faţa Domnului"

Deci, conform poruncii şi binecuvîntării lui Dumnezeu, de la cei trei bărbaţi, fiii lui Noe, s-a umplut pămîntul din zare în zare. E drept, pe atunci zarea evreilor era foarte îngustă. Dar oare grecii, la un mileniu după ei, nu numeau lumea cunoscută de ei *Oikumene*? Şi tot ce locuia dincolo de ea erau barbari, fiinţe fabuloase, mitologice, sau chiar inexistente?

15

Semiţii

Ca de obicei, după ce dă imaginea de ansamblu, Editorul se concentrează asupra „poporului ales". În acest caz, el este din seminţia lui Shem, semiţii. Pentru că, zice cronologul, stră-nepotul lui ***Shem*** a fost Eber, străbunul evreilor.

Bineînţeles, ***Arpacşad***, bunicul lui Eber, nu a fost cel mai mare „fiu" al lui Shem. Aceştia au fost *Elam* şi *Asur*. Desigur, în istorie, Asur (sau, cum îi cunoaştem noi, asirienii) au format cel mai puternic imperiu al perioadei cînd a fost scris Vechiul Testament, care, eventual, a ocupat şi distrus şi regatul nordic israelian. Dar nici Elam nu a fost de neglijat: timp de mai bine de un mileniu, micul regat din nord-estul Golfului Persic a rezistat cu dîrzenie atacurilor venite din Valea Mesopotamiană. Rînd pe rînd, sumerienii, akadienii, amoriţii, kasiţii, asirienii, babilonienii, şi-au rupt dinţii încercînd să-l cucerească. Ba mai mult, faimoasa stella pe care e scris Codul lui Hamurabi, regele amorit al Babilonului, a fost descoperit la Susa,

capitala Elamului. Deci, cel puţin o dată elamiţii au cucerit cetăţile babiloniene. Fiind cel mai vechi stat, pe drept i s-a acordat titlul de „întîi născut" al lui Shem. Doar că elamiţii nu erau... semiţi. Nu se ştie foarte bine ce limbă vorbeau, dar sigur nu o limbă semitică. Erau, poate, înrudiţi cu farsii, afganii, sau poate cu populaţiile indice de la Mohenjo Daro şi Harapa.

Aram, ultimul fiu, este patronimicul unui popor semitic. Ei au ieşit din deşerturile arabice prin secolul XII î.Hr. şi au ocupat partea nordică a Cornului pînă spre Mediterana în Vest, Eufrat în Est şi estul Anatoliei, spre Nord. Haran, oraşul biblic, a devenit capitala lor, şi au reuşit timp de trei sute de ani să blocheze expansiunea asirienilor. Aceştiau au reuşit să îi ocupe abia în secolul IX, pe timpul Regatului Nou. Totuşi, arameii au avut o mare influenţă culturală în regiune, limba lor devenind „*lingua franca*" a zonei, fiind folosită din Babilon pînă în Egipt. O formă a aramaicii a fost şi limba folosită de iudei şi asirieni – inclusiv de Iisus Hristos.

Lud, al patrulea fiu, se pare că nu a fost nici el „semit". Singura apropiere a putut fi făcută cu lydienii (cunoscuţi şi ca „ludieni"), popor anatolian (poate tracic) care a ocupat între secolele IX-VII î.Hr. o parte a zonei vestice a podişului anatolian. Cel mai cunoscut rege al lor a fost Croesus, faimosul bogătaş al antichităţii. Din cetatea lui, Sardis, aflat la cca 60km vest de Smyrna (azi Izmir), el a reuşit să cucerească mare parte din Ionia şi spre nord, în Pontus şi Bythinia. Se zice că atît de bine îi mergea, că s-a dus la oracolul din Delphi să întrebe ce să facă să nu i se schimbe norocul. Ei, norocul i s-a schimbat totuşi: armatele persane au ocupat oraşul şi regatul, despre soarta lui Croesus spunîndu-se două poveşti: ori a murit pe zidurile cetăţii, luptînd (ori aruncîndu-se în foc), ori în robie la regele Cyrus cel Mare...

În istorie se cunoaşte însă şi un popor numit „luvieni", posibil aceşti Lud amintiţi de cronolog. Luvienii au fost un vechi popor anatolian, amintit prima dată printre cei ce au ajutat pe troieni în războiul lor cu aheii. Erau, poate, înrudiţi cu Lydienii. În timp, ei s-au

coborît în partea sudică a podişului, unde au devenit cunoscuţi drept „lycieni", amintiţi de Herodotus. Au format o confederaţie de cetăţi (cea mai importantă Xanthos), pe coasta nordică a Mediteranei, între lacul Koycegiz şi Antalya – devenite puncte de interes turistic şi datorită mormintelor săpate în stîncă şi a sarcofagelor specifice.

În sfîrşit, fiul mijlociu al lui Shem a devenit străbunul evreilor. Numele lui, Arpacşad (Arphaxad, Arpachsad) este de origine necunoscută, imposibil de tradus. El l-a născut pe ***Şelah***, care l-a născut pe ***Eber***. Nu se cunosc triburi care să poarte numele de „arpacşad" sau „şelah".

Eber a avut doi fii, ***Peleg*** şi *Ioctan*. Despre Peleg se spune doar că pe vremea lui „s-a împărţit pămîntul", indiferent ce se înţelege prin aceasta – dar despre fratele lui se spune că ar fi avut nu mai puţin de treisprezece fii (plus fiice, probabil), umplînd ei teritoriul „de la Meşa, cum mergi spre Sefar, pînă la muntele răsăritului." Probabil pentru evreii secolului VII î.Hr. aceste indicaţii erau concludente... Printre fiii lui Iotan se numărau *Havila*, *Seba* şi *Ofir*, ceea ce încurcă în mod deosebit geografia.

Totuşi, cel din „coapsele" căruia răsare neamul evreilor, este Peleg. Prin linia urmaşilor săi ***Reu***, ***Serug***, ***Nahor*** şi ***Terah***, ajungem la **Avram**, Marele Străbun al evreilor – chiar şi a celor de azi! Cel căruia i s-a promis că „sămînţa" lui va umple pămîntul. Dacă creştinii au dreptate şi adevăraţii urmaşi ai lui Abraham sunt creştinii, atunci promisiunea este pe cale să se împlinească: creştinismul a „umplut tot pămîntul". Şi aşa trebuie să fie, o zice şi Malraux: secolul 21 va fi creştin – ori nu va fi deloc. Staţi să vedem ce va fi. Pariază cineva?

Înainte de a intra în miezul poveştii – istoria poporului ales – autorii Torei mai fac un popas: la ***Babilon***. În fond, Babilonul este cel mai important oraş al lor, după Jerusalim. Chiar mai important decit capitalele Egiptului – evreii au ajuns mult mai rar pe-acolo. Mai important decit Ninive, deşi Asiria a jucat în istoria lor un rol egal cu cel jucat de babilonieni şi egipteni. Mai important decît Damascul,

capitala rivalilor lor dintotdeauna, sirienii. Mai important decît oraşele feniciene, sau a vecinilor de peste Iordan. Mai important chiar decît rivala „internă”, capitala regatului nordic al Israelului, Samaria... Nu numai că Babilonul a cucerit şi distrus Iudea (inclusiv Templul), i-a dus pe iudei robi pe malul Eufratului (unde au stat şi au plîns...), dar, pînă la întemeierea Alexandriei, a fost cel mai mare oraş evreiesc – ca număr al populaţiei evreieşti. Ba se crede că populaţia iudee din Babilon o depăşea pe cea a Jerusalimului, aşa cum se va întîmpla şi cu Alexandria egipteană în viitor!

Babel este prima dată amintit în legătură cu Nemrod, marele vînător, urmaş al lui Canaan. E greu să înţelegem din textul biblic dacă acesta a întemeiat cetatea, sau doar a cucerit-o. Vorbind însă despre Babel în contextul Turnului, Biblia zice că „ei” (oamenii adică) vorbeau o singură limbă şi erau un singur popor (nu se specifică dacă erau urmaşii lui Shem, ai lui Ham, ai lui Canaan...) şi au mers înspre Sinar (adică, Valea Mesopotamiei) şi au descălecat acolo. Şi, în loc să se apuce de cultivat grîne, ca tot omul, s-au apucat să facă, din lut, cărămizi întărite la soare. Şi, folosind „smoală”, să se apuce de construit. Nici mai mult nici mai puţin decît o cetate şi un turn a cărui capăt să atingă Cerul, *„să ne facem un nume*” – au zis „ei”. Un sentiment cît se poate de omenesc: cine nu vrea să se fudulească cu un nume?

Doar că Dumnezeu a trecut pe-acolo şi ideea lor nu i-a plăcut deloc, dar deloc. Zice El *„...şi iacă ce s-au apucat; acum nimic nu i-ar împiedica să facă tot ce şi-au pus în gînd.*” Şi asta numai pentru că erau un singur popor şi vorbeau o singură limbă! Dacă apucau „ei” să mănînce din Pomul Vieţii Veşnice, nu era de rău? Nu a făcut bine „el” (adică, „noi”, Dumnezeu) să-i arunce afară din Grădină, barîndu-le calea înapoi? Şi nu era bine ca „noi” să ia din nou măsuri împotriva „lor”, să nu fie în stare să facă tot ce-şi pun în gînd?

Aşa că Dumnezeu se sfătuieşte şi se hotărăşte *„Haidem să ne coborîm şi să le încurcăm acolo limba, să nu-şi mai înţeleagă limba unii altora.*” Aşa de bine le-au încurcat-o, că de-atunci încoace nu numai că nu ne mai înţelegem om cu om, dar nici om cu femeie şi, deseori, nici om şi femeie cu propriul copil... Să ne mirăm că pe „noi” nu-L prea putem deloc înţelege, de trebuie să aşteptăm să vină „părinţii” ca să ne lămurească? Şi acel loc s-a numit Babel, care, zic biblişti, vine de la cuvîntul „încurcătură”.

E adevărat, în limba ebraică există un cuvînt care înseamnă „încurcătură” – de ce n-ar exista? -, şi acesta este *„balal*”, care înseamnă şi „amestecat”. Aha! Doar că Babel este o cetate atît de veche încît chiar şi Nemrod e de presupus că a găsit-o în picioare. Nu ştim cum s-a înţeles acesta cu locuitorii cetăţii, dar poate că a priceput că ei îşi numeau cetatea *„**Bab-ilu**”* – adică „Poarta Cerului”. Şi probabil vorbeau o limbă indo-europeană, greu de explicat cum de-a ajuns pe-acele meleaguri: ***sumeriana***. Cetatea era unul din principalele cetăţi sumeriene, chiar dacă era puţin mai spre nord faţă de celalalte, situate mai ales în zona de vărsare a Eufratului în Golf: Eridu, Ur, Larsa, Lagish, Nippur, Kish... Era o cetate importantă şi bogată – dar a atins adevărata culme de dezvoltare pe timpul amoriţilor şi a regelui lor ***Hamurabi***, în secolele XIX-XVII î.Hr.

Totuşi, încă de pe timpul sumerienilor, unul din regii cetăţii a început construcţia celui mai mare ***zigurat*** al Sumerului. Ziguratul este un fel de piramidă în trepte, cu scări pe fiecare latură şi un templu pe platforma din vîrf. Se pare că acest zigurat, construit numai din cărămizi uscate la soare (aşa-numitele „adobe”), ar fi atins, poate, mărimea Piramidei lui Kuffu (Cheops) – dacă ar fi fost terminată. Dar ori au lipsit fondurile, ori cetatea a fost cucerită de Sargon din Agades, cert este că ziguratul a rămas tot atît de neterminat ca şi simfonia lui Schubert... Totuşi, milenii la rînd a lăsat pe toţi trecătorii cu gura căscată în faţa mărimii lui. Să nu ne mirăm, deci, că, în timp, popoarele au început să facă legende despre acest Turn neterminat – care ar fi atins Cerurile, dacă...

Mesopotamienii aveau alte legende legate de Turn. Ziceau ei că pe el circulau *„în sus şi în jos*” zeii ***anunaki*** – un fel de cosmonauţi din alte lumi, zic teoriile paleo-astronautice susţinute de Deniken

şi alţii ca el. Aceste mituri şi-au găsit, zic unii cercetători, reflectare în „scara” visată de Iacob. Oricum, mitul a ajutat vechilor evrei să-şi explice existenţa limbilor diferite, în contextul ideii originii comune a întregii omeniri de la un singur om: Noe.

Cu toate acestea, pe tot parcursul Torei (şi, în general, al Bibliei) se pare că limbile nu au fost niciodată „amestecate”: personajele, indiferent de epocă sau locaţie nu par a întîmpina dificultăţi să comunice cu membri ai altor naţii, de limbi diferite. Asta ar putea fi explicată prin „voia Domnului” (oare ce nu poate fi explicat în acest fel?) – dar poate că există o explicaţie mai normală: se pare că mai întotdeauna în zona Orientului Apropiat s-a folosit o „*lingua franca*”. Aceasta a fost akadiana, arameica, greaca... iar autorii Bibliei s-au folosit de ele fără a-şi mai bate capul cu „încurcătura” de la Babel...

Înainte de a începe povestea lui Avram, e poate bine ca în acest loc să vorbim puţin despre „evrei”. Vorbind despre cei ce-i numim noi azi „evrei”, Biblia a folosit întotdeauna, în legătură cu ei, apelativul „Copiii lui Israel”. Doar cînd vorbeau în context cu alte naţii îl foloseau şi pe cel de „evrei”. Mult mai tîrziu, după întoarcerea din Robia babiloniană, a putut fi folosit numele de „iudeu” – aşa cum apare în Noul Testament. Asta pentru că, din cele douăsprezece triburi israeliene, supravieţuiseră doar trei: al lui Iuda, al lui Beniamin (amestecat cu Iuda) şi al lui Levi – care devenise pur si simplu casta preoţească. Cum singurul regat care a supravieţuit de-a lungul istoriei – chiar şi ca stat supus altor imperii -, a fost Judea, ei pe bună dreptate se pot numi Iudei. Doar că termenul de Iudeu a devenit deseori unul peiorativ, sub forma de Jew, de Jidan... astfel că nimeni nu-l mai foloseşte. Limba se numeşte „ebraică” (iniţial cea religioasă, de la înfiinţarea statului Israel chiar limba vorbită de evrei), dar ei se numesc Israelieni.

Totuşi, în Torah apare termenul de „evreu”, iar strămoşul lor patronimic se numeşte ***Eber***. Aşa că e de înţeles satisfacţia avută

de arheologii biblişti cînd s-a descoperit inscripţii egiptene în care apare numele poporului „***habiru***”. „Aha! – au zis ei -, iată dovada că Biblia este istorică, nu numai teologică.” Inscripţia respectivă a fost datată pe timpul domniei faraonului Ramses II – „faraonul exodului” (după opinia unor biblişti).
Încă mai mare a fost bucuria cînd s-a descoperit „biblioteca” de la El-Amarna, cetatea părăsită a faraonului eretic Akenaton. Într-o „scrisoare” scrisă pe tăbliţă de lut în akadiană, guvernatorul egiptean al Jerusalimului (reamintesc, Canaanul era ocupat de egipteni, de Miţraim) erau amintite probleme cu „jefuitorii *habiru*”, care atacau ţara – şi se cereau ajutoare militare ca aceştia să fie respinşi. Arheologii „biblişti” s-au grăbit să recunoască în aceste atacuri nici mai mult mai puţin decît ocuparea Canaanului de către evreii conduşi de Joshua! E drept, era o neconcordanţă istorică: întîmplările aveau loc cu mai bine de 300 de ani **înainte** de vremea presupusă a Exodului... (De fapt, chiar şi un Exod pe timpul lui Ramses II e de neconceput. Unul din motivele „rătăcirii” prin Sinai, după autorul Exodului, este faptul că litoralul Canaanului era ocupat de filisteni; ori, aceştia au sosit la mai bine de o generaţie **după** Ramses...)

Cercetările recente au dus la concluzia că ***habiru*** (***apiru***) are înţelesul de „rătăcitor”. Deci, scrisoarea vorbea despre „nomazi” – şi nu despre un anumit popor. De-a lungul celui de-al doilea mileniu î.Hr., au fost nenumăraţi astfel de nomazi care au ieşit din deşertul Arabiei, jefuind populaţiile sedentare ale Cornului Abundenţei, deseori ocupîndu-le cetăţile. Cel mai probabil, acei habiru erau amoniţii, amoriţii, moabiţii – găsiţi de israelieni la sosirea lor sedentarizaţi deja.

Se pare că israelienii, indiferent cine au fost ei, au fost numiţi şi ei habiru de către sedentari. Pe timpul lui Moise erau, poate, un amestec de israelieni, sclavi egipteni de etnii diferite, medianiţi şi alte popoare nomade (arabice) din sudul Canaanului. Cu toţii au fost numiţi *habiru*. Israelienii au luat numele dat în batjocură

(care, poate, avea cam acelaşi înţeles cu cel de „barbari”, folosit de greci şi romani) şi l-au adoptat, cam aşa cum au făcut-o mai tîrziu *sans-coulots*, *maquisards*, *golanii* Pieţii Universităţii... Odată cu cucerirea Canaanului, termenul de habiru dispare. Şi oare israelienii nu erau mîndri de moştenirea lor de nomazi? Oare nu au zis, în Deuteronom, cu mîndrie: *„Un aramean **rătăcitor** a fost tatăl meu.”*? Aşa cum turcii, chiar şi azi, amintesc cu mîndrie tradiţia lor de rătăcitori nomazi...

Şi cu asta ajungem la primul „rătăcitor”: Avram din Ur.

16

Primul rătăcitor

Înainte de a începe povestea lui Avram, Editorul face din nou o pauză. Folosind scrierea sursei P („Preoţească”), dă din nou genealogia neamului lui Shem pînă la Avram. Vedem că vîrsta patriarhilor începe să scadă. După ce Şem trăieşte şase sute de ani, fiul lui, Arpacşad trăieşte „doar” vreo 440, ca şi fiul acestuia Eber – dar începînd cu Peleg vîrsta se reduce la ceva peste 200... De asemenea, vîrsta la care patriarhii dau naştere întîilor lor născuţi scade dramatic – de la 100 la cca 35. Avram va fi excepţia.

Apropiindu-ne de patriarhul Avram, vedem că bunicul lui ***Nahor*** a născut pe ***Terah***, care la rîndul lui a născut trei fii: ***Avram***, *Nahor* şi *Haran*. Haran l-a născut pe ***Lot***, care va apărea mai departe în povestea noastră, dar apoi a murit „în faţa tatălui său”, în cetatea Ur a Chaldeii.

Avram este primul şi cel mai important patriarh legat direct de istoria evreilor. Locul deosebit pe care-l ocupă în Biblie este recunoscut atît prin numărul mare de pagini dedicate lui, cît şi prin

întîlnirile lui cu Dumnezeu – dar mai ales prin Legămîntul încheiat între el şi Dumnezeu. El este primul care-şi părăseşte religia, încetează să se închine idolilor, primind religia monoteistă a unicului Zeu, dar şi cel care, ascultînd îndemnurile acestui zeu personal, îşi părăseşte locurile şi familia pentru a călători în Canaan, viitoarea ţară a evreilor.

A fost Avram un personaj istoric? Este extrem de greu de crezut, mai ales că nu există absolut nicio dovadă în afara Bibliei. Totuşi, personajul biblic Avram-Abraham pare să fie foarte veridic, are substanţă. Doar Moise, David şi cîţiva profeţi îl vor egala în aceasta. Oricum, dacă se ia de bună cronologia biblică şi data cînd a avut loc Potopul, se poate zice că omul Avram a trăit undeva pe la 2200 î.Hr. Pe atunci, oraşul în care se născuse, ***Ur***, era vechi de peste 1300 ani! Era unul din cele mai importante oraşe sumeriene, situat pe coasta Golfului (din acele vremuri; din cauza colmatării cu aluviunile aduse de fluviile Mesopotamiene, acum ruinele sunt la circa 140 km de Golf). Era înconjurat nu numai de ziduri puternice, dar şi de irigaţii extinse, care îl făceau să fie unul din cele mai bogate oraşe din zonă, la care se adăuga probabil un intens comerţ pe mare. Şi era centrul religios al cultului zeului Sin, zeul Lunii, în cinstea căruia se ridicase un impresionant zigurat. Pe la 2500 î.Hr Ur ajunge în culmea gloriei, dar pe la 2250 este cucerit de Lugal-Zaggisi şi apoi de Sargon din Agades. După căderea Akadului, Urul cunoaşte o nouă perioadă de înflorire, pe la 2050-1950, înainte să fie cucerit definitiv de forţele babiloniene. E foarte posibil ca Avram să se fi născut în acea perioadă. Fiind considerat semit, e posibil ca el să fi fost membrul unei familii sosite odată cu semiţii akadieni, astfel că, odată cu revenirea la putere a sumerienilor („regatului al III-lea") familia lui să fi fost discriminată şi să fi preferat să părăsească cetatea.

Oricum, în acest loc întîlnim unul din cele mai mari anacronisme din Vechiul Testament. În cartea Genezei scrie – şi de atunci toţi credincioşii ştiu aceasta -, că Avram este din „Urul Chaldeii". Din

păcate pentru autorii Torei, ***chaldeii*** (caldeenii) sunt un popor semitic care a ieşit din peninsula Arabiei abia pe la 1150 î.Hr. S-au infiltrat treptat în Mesopotamia şi, profitînd de problemele asirienilor (care stăpîneau Mesopotamia) au ocupat, ca vasali ai acestora, zona de sud a regatului. Mai tîrziu, au cucerit Babilonul şi au contribuit la distrugerea Asiriei, punînd bazele imperiului babilonian nou, condus de ***Nabucadnezar***, care s-a extins pînă în Egipt. Pe timpul scrierii Torei, chaldeenii erau cel mai puternic popor în zona unde era situat Urul. Nimic rău în faptul că autorul a precizat cititorilor la care Ur se referă, pe înţelesul lor – dar problema intervine atunci cînd susţii că aceste cărţi au fost scrise de Moise, la patru sute de ani înainte de venirea chaldeilor. E ca şi cum un istoric ar susţine că Giacomo Caboto a trimis o scrisoare regelui Angliei, sponsorul călătoriei, în care scrie: „Azi dimineaţă am atins coastele Canadei"...

Iată că Avram şi familia lui a pornit spre nord, spre zona ocupată de semiţi, popoare înrudite cu ei. Dacă luăm de bună afirmaţia din Deuteronom, ei erau poate chiar urmaşi ai lui „aram", deci nu evrei, deşi genealogul îi prezintă pe linia lui Arpacşad. Acest lucru e totuşi greu de crezut, arameii ieşind din Arabia la cîteva sute de ani ***după*** Avram – doar dacă nu e vorba de un alt anacronism. Într-adevăr, sunt cercetători care susţin că Avram s-a născut în ***Haran***, familia lui fiind din această localitate, şi că mai curînd ar fi corect să se spună despre el că ar fi „Avram din Haranul arameilor"...

În acea perioadă, în zona mijlocie a Eufratului, cam acolo unde azi e zona de graniţă a Irakului, Siriei şi Turciei, se afla regatul ***Mari***, unul din marile centre comerciale şi politice ale vremii. Haranul era unul din cele mai importante oraşe ale acestui regat, aflîndu-se situat pe rîul Balikh, care se varsă în Eufrat la circa 60km sud de cetate. Oraş de graniţă a Asiriei, vechi antrepozit comercial al acesteia, important centru pe drumul comercial care lega Sumerul de Mediterana (aflată la circa 150km vest), cetatea se numea „***Charan***" (ca în limba germană; de aceea nu există nici o legătură

între numele cetăţii şi cel al fratelui lui Avram, Haran). Cetatea a devenit cunoscută şi pentru evenimentele istorice ce au avut loc în preajma ei: trei bătălii extrem de importante. Aici trupele imperiul Asirian au fost zdrobite definitiv de babilonieni; tot aici armata romană condusă de triumvirul Crassus a fost anihilată de parţi, oprindu-se tendinţele expansioniste spre est ale Romei pentru mai bine de o sută cincizeci de ani; iar, mai tîrziu, în sec. III d.Ch., tot aici, împăratul Valens este învins şi luat prizonier de persanii sasanizi. Tot de această zonă este legată povestea primilor oameni pe pămînt: aici se pare că s-au aşezat după ce au fost alungaţi din Grădină...

Se pare că nu Avram a fost primul care s-a gîndit să plece spre Canaan. Torah zice că primul a făcut-o tatăl lui, ***Terah***, care şi-a luat fiii şi nepotul, pe Lot, fiul lui Haran, care murise, şi a pornit pe drumul comercial ce străbătea, de-a lungul a peste o mie de mile, Cornul Ambudenţei. Doar că s-au oprit la Haran, cu toţii. „Preotul" ne dă şi numele nurorilor: nevasta lui Avram se numea ***Sarai***, pe cînd soţia lui Nahor era ***Milca***, fiica lui Haran. Cum e greu de crezut că aceasta îi era mătuşă, bănuim că ***Nahor***, fratele lui Avram şi fiul lui Terah, cel ce va rămîne în Ur-ul „Chaldeii", s-a însurat cu propria lui nepoată, sora lui Lot. Se pare că pe atunci legile stricte ale „adulterului" la evrei erau mult mai laxe... Oricum, Nahor dispare din povestea noastră; doar un urmaş al lui (prin Milca), ***Betuel***, intervine datorită faptului că va fi tatăl unei fete numite ***Rebecca***, ce va deveni soţia fiului lui Avram, Isaac.

Pe cînd Avram împlinea vîrsta de şaptezeci şi cinci de ani, ne spune biblistul, i se arată Domnul. De ani buni acesta (Avram) trăia la Haran, unde se pare că nu i-a mers deloc rău: adunase mulţime de vite, averi şi slugi. Devenise un fel de „rege-păstor" – lucru care-i va da prestanţă în momentul în care va ajuge în Canaan. Din cuvintele Domnului – şi nu vom şti niciodată prin ce l-a recunoscut Avram), Acesta (Domnul) locuia în Canaan. Nu este decît prima dată cînd în Torah apare ideea că Dumnezeu este legat de anumite

locuri, unde are puteri – pe care nu le are în locuri în afara zonei lui. Vom discuta acest aspect la momentul potrivit.

Deci, Domnul îi zice „*Vino în ţara pe care ţi-o voi arăta*". Mai mult decît atît, în schimbul părăsirii neamului şi casei lui, Domnul face Legămîntul: „*Voi face din tine un neam mare şi te voi binecuvînta... Voi binecuvînta pe cei ce te vor binecuvînta şi voi blestema pe cei ce te vor blestema; şi toate familiile pămîntului vor fi binecuvîntate în tine.*" Păi, cum să nu pleci cînd ţi se fac astfel de promisiuni? Românii pleacă dacă li se promite o slujbă, sau doar posibilitatea de a face ceva bănuţi – prin orice mijloace.

Canaan este numele regiunii de pe malul Mării Mediterana, cuprinsă între Orontes spre nord şi peninsula Sinai spre sud, avînd rîul Iordan şi Marea Moartă spre est. Vechii locuitori ai zonei erau probabil înrudiţi cu populaţiile anatoliene, constructori ai celei mai vechi civilizaţii omeneşti încă din timpul neoliticului. Cea mai veche cetate din zonă este ***Ierihon***, care dateaza de mai bine de opt mii de ani! Mai vechi decît ea se pare că este numai ***Catal Huyuk***, cetate din centrul Anatoliei... Ei s-au amestecat cu migratorii semiţi, rezultînd poporul generic numit „Canaan". Ramura nordică a canaaniţilor este cunoscută sub numele de „fenicieni"; ei sunt cei ce au întemeiat marile cetăţi de la Sidon, Tyr, Byblos... Se pare că tot ei sunt cei care au întemeiat oraşul Damasc, devenit ulterior capitala arameilor şi, apoi, a sirienilor – cea mai veche capitală a lumii cu existenţă neîntreruptă!

Populaţia semitică a intrat în regiunea respectivă cîndva pe la 3000 î.Hr, amestecîndu-se cu popuaţia băştinaşă. Au format, prin amestecul cu băştinaşii sedentari, poporul canaanit şi a dat naştere unei civilizaţii importante pentru umanitate. Cultul fecundităţii, a Baalilor şi Astartelor, comun tuturor popoarelor semite (mai puţin evreilor) a pus la grea încercare existenţa iudaismului (iahvismului). Cum vom vedea, multe sărbători agrare şi-au făcut loc în tradiţiile ebraice. Canaanul este amintit pentru prima dată în scrierile egiptene pe la 1800 î.Hr. – adică pe cînd Avram îşi făcea drumul

spre ţara promisă lui... Nu mult timp după acea, forţele egiptene cucereau Canaanul.

În drumul lui spre Canaan, Avram nu a părăsit mai deloc cultura căreia îi aparţinea. Influenţa Sumerului de-a lungul Cornului – în adevăr, chiar şi pe malurile Nilului -, era de netăgăduit. Să nu ne mirăm că multe legende şi mituri sumeriene pot fi recunoscute printre cele biblice. Limba akadiană era limba cancelariilor, inclusiv la curtea faraonilor. Iar limba neamurilor întîlnite, inclusiv sau mai ales a canaaniţilor, era înrudită cu cea vorbită de el. Poate chiar identică, zic unii cercetători. Ajuns la poalele stejarului din ***More***, Domnul i s-a arătat din nou şi i-a promis că-i va da *„toată ţara aceasta*”, deşi era locuită de canaaniţi... Dar, zic cei pioşi, Pămîntul este al Domnului de dat (doar el l-a făcut!) cui vrea el – de ce nu lui Avram? Şi, pe de altă parte, Canaan a fost deja blestemat de Noe, tocmai bine să devină robul unui semit. De ce nu lui Avram? - întrebăm noi din nou...

Bineînţeles, Avram a ţinut secretă promisiunea Domnului – dar a înălţat un jertfelnic. Şi pentru că forţele lui erau puţine (şi încă nu se prea baza pe puterea lui Dumnezeu, probabil), Avram şi-a pus corturile la munte, acolo unde le stă bine oilor şi caprelor, între Betel şi Ai. Şi acestea sunt cetăţi anacronice pe timpul lui, Betel va fi întemeiat abia de nepotul lui, Iacov, pentru că Avram a pus temelie nu cetăţilor, ci unui nou altar.

Pe el a „*chemat Numele Domnului*”. Care a fost acest Nume? Luîndu-ne după una din cele două surse principale ale Torei, Sursa J, Avram a chemat chiar numele lui YHWH; totuşi, sursa E ne spune că nimeni înainte de Moise nu a ştiut adevăratul nume al Domnului. Numele Domnului cel mai cunoscut patriarhilor a fost, se pare, **El-Shadai**, Prea-Puternicul. Dar şi mai des a fost cunoscut drept „***Domnul lui Abraham***” (respectiv, „Domnul lui Isaac şi Domnul lui Iacov”) – de ajungi să te întrebi dacă e vorba de un singur, unic dumnezeu, sau de trei dumnezei personali...

Avram nu a stat mult nici în creierul munţilor, ci a pornit *„tot spre meazăzi*”. S-a întîmplat să dea o foamete prin acele locuri, de-ai zice că dumnezeii de le aveau în grijă îşi vedeau de alte treburi (şi nici nu e de mirare: cu cît te cobori spre „meazăzi”, tot mai mult te afunzi în deşert....) –, aşa că patriarhul, însoţit de nevastă, slugi şi oi, a pornit spre salvarea dintotdeauna a neamurilor din zonă: Miţraim. Cu Lot după el, probabil. Nu, scriitorul uită să spună că-l ia şi pe Lot cu ei; dar, cum mai tîrziu ne spune că îl scoate şi pe Lot din Egipt, şi nu aminteşte niciunde că acesta s-a refugiat de foame mai tîrziu acolo...

Probabil lui Avram îi stătea gîndurile în altă parte, decît să se uite după nepot. Iată că se apropiau de Egipt şi avea cu el *„o femeie frumoasă*”. Atît de frumoasă încît, pe bună dreptate, nu putea decît să fie îngrijorat de ce se va putea întîmpla acolo, printre sălbaticii ăia de africani. *„Cînd vor vedea Egiptenii vor spune „Asta e nevasta lui!” Şi pe mine mă vor omorî.*” Păi nu? Probabil aşa făceau egiptenii pe-acele vremuri: cum vedeau o femeie mai frumoasă, cum îi tăiau bărbatul!

Eh, pe acele vremuri, egiptenii aveau iaca şi ei acolo, o civilizaţie doar de vreo două mii de ani. După ce uniseră Regatul de Sud cu cel de Nord, făcînd un regat mai mult lung decît mare, se apucaseră să construiască piramide. Şi, apăraţi de deşerturi din toate părţile - mai puţin spre nord-est, de unde le veneau tot felul de „rătăcitori” -, s-au pus pe şlefuit la civilizaţia lor. Au inventat şi scrisul (hieroglific), de au scris tot felul de cărţi (nu Biblia, e drept...). Li se terminase Regatul Vechi şi cel Mijlociu era pe cale să înceapă, şi egiptenii erau pe cale să ocupe Canaanul, să ducă şi pe-acolo obiceiul lor de a omorî bărbaţii femeilor frumoase...

Deci, Avram a gîndit un şiretlic (nu ştim dacă la inspiraţia Domnului...): să o dea pe Sarai drept soră. Unii mai puţin pioşi (sau, dimpotrivă, excesiv de pioşi) zic că, probabil, Sarai chiar îi era soră! Mai vitregă – deci Avram nu minţea prea mult. Cum era să spui că dreptcredinciosul Avram se preta la minciuni sadea?

Şi iată că lucrurile s-au întîmplat exact cum bănuise Avram, ceea

ce ne lasă să credem că ori avea o reţea foarte bună de informatori, ori poate Domnul îi şoptise la ureche: egiptenilor, atît de mult le-a plăcut baba de şaizejcinci de ani, că l-ar fi tăiat – dacă nu ar fi apucat să spună că-i este soră. Aşa că pe Sarai au dat-o de nevastă Faraonului, iar pe Avram l-au îmbogăţit *„cu oi, boi, măgari, robi şi roabe, măgăriţe şi cămile.”* Probabil cămilele erau cam sălbatice, că vor fi domesticite abia peste vreo mie de ani, cam pe vremea Haldeii...

Ei, dar Domnul ce face? Dă cu pedeapsa în Faraon. Stă şi se socoate Faraon ce şi cum, şi nu pricepe: *„ce are Domnul ăsta cu mine de mă bate cu tot felul de urgii şi pe mine şi casa mea?”* Dar pînă la urmă tot se prinde (sau poate îi şopteşte şi lui Domnul la ureche) şi se duce la Avram şi îi spune: *„Ce mi-ai făcut? Pentru ce nu mi-ai zis că e femeia ta?”* Ne dă autorul de înţeles că Faraonul călcase Legea (Torah, mă-nţelegeţi?), ajungînd să trăiască în adulter. Că una este să te însori cu sora unui bărbat ucis şi cu totul alta cu femeia unui om care încă trăieşte. Dacă îl omorau egiptenii, era cu totul altceva... Mai zice Faraon: *„Acum ia-ţi nevasta şi pleacă!”*

Bineînţeles, Avram n-a stat să i se spună de două ori: şi-a luat nevasta şi tot ce agonisise cinstit vînzîndu-şi nevasta, şi a plecat. Că doar nu era să dea înapoi sălbaticilor de egipteni (şi tîmpitului de Faraon) oile şi boii, şi robii, şi măgăriţele, şi cămilele (oricît de sălbatice erau încă acestea)... Şi s-a suit în ţara de la „meazăzi” cu Lot cu tot – şi nu ştim dacă în gînd nu-şi zicea „Bun *geşeft*! Pe unde oi mai găsi eu un Faraon, vreun Rege, măcar vreo căpetenie, ceva, să mi-o dau pe Sarai drept soră? Cît e încă tînără...”

Dar Domnul e bun, iar Avram preacredincioasa lui slugă, aşa că l-a ajutat să repete şiretlicul cu ***Abimelec***, regele ***Gerarului*** – deşi Sarai cea frumoasă se apropia acum de 90 de ani... În urma acestui al doilea *geşeft* Avram s-a ales doar cu *„oi şi boi, robi şi roabe”* şi, pentru că Abimelec nu avea, probabil, cămile încă sălbatice, acesta i-a dat şi o mie de arginţi pe deasupra. Doar o mie, că nu apucase să se atingă de femeia cea frumoasă – îl oprise Domnul.

Dar despre alte aventuri ale isteţului rătăcitor, strămoş în fapt al meu şi al vostru (cum se va vedea mai departe), voi vorbi mai la vale.

17

Păcatele lui Lot

Să vedem, dar, prin ce aventuri a mai trecut Avram. Din Egipt s-a întors la ***Betel*** – pe cînd acesta era doar un loc pe înălţimi, de adus jertfe -, şi a chemat din nou Numele Domnului. E bine să o faci cît de des, mai ales dacă ţi-a ajutat în afacerea cu Faraon. Iar cu Avram era nepotul ***Lot***, care avea şi el *„oi, boi şi corturi”* – deşi nu ni se zice dacă îşi vînduse nevasta vreunui egiptean. Şi cum locul nu era mare, iar *„Cananiţii şi Feresiţii locuiau atunci în ţară”*, ciobanii lui Lot (Biblia îi numeşte *„păzitori”*) se cam băteau cu cei ai lui Avram pe locurile de păşunat (deci, Mioriţa este universală...). Aşa că unchiul i-a zis lui Lot să-şi cam caute de drum, să nu se ajungă la lucruri mai rele... *„Oare nu e toată ţara înaintea ta?”*, zice bătrînul Avram, care deja se considera stăpîn peste Canaan, bazîndu-se pe cuvîntul Domnului. Şi acesta (Lot) a ales să se ducă pe Valea Iordanului, un adevărat Eden pe pămînt, zice biblistul – înainte să fi distrus Domnul ***Sodoma*** şi ***Gomora***.

Cu aceasta începe şirul de evenimente legate de Lot. Acesta, zicea un pastor într-una din predicile lui, este dovada că pornind greşit în viaţă, nu putem ajunge decît rău. Aşa şi cu Lot. L-a luat bunul şi paşnicul Avram cu el, a adus binecuvîntarea Domnului şi asupra capului lui – şi ce face Lot? Se ia la bătaie cu „îngrijitorii” lui Avram, deşi erau fraţi. Mai rău, ca să-i meargă **lui** bine (şi oilor, boilor, îngrijitorilor...), îşi părăseşte unchiul cu binecuvîntarea lui cu tot şi se duce acolo unde e bine, în cîmpia bogată „ca o Grădină” a Sodomei şi Gomorei pînă la Ţoar. Şi de acolo începe tot răul, după cum vom vedea.

Deci, imediat după despărţire, în timp ce Avram îşi ridica din zona săracă dintre Betel şi Ai corturile şi le muta *„**la stejarii din Mamre**”* (pe unde mai trecuse pe vremuri, cînd locul se numea „More”), lîngă cetatea numită atunci ***Kiriath-Arba*** (ce va deveni Hebron, aşa cum îl numeşte aici biblistul, cu secole înainte de vreme) şi se îmbogăţea cu binecuvîntarea lui Dumnezeu, pe capul lui Lot cădea prima năpastă. Împăraţii *„din Cîmpie”* se hotărăsc să atace Sodoma. Biblia datează acest război *„pe timpul lui Amrafel, împăratul Şinearului”* – deci, a Sumerului. Alături de acesta, în coaliţie participă *Chedorlaomer împăratul Elamului*, *Arioc, împăratul Elasarului* şi *Tidal, „împăratul Goiimului”* (prin *„goim”* evreii înţeleg „naţiuni”, „neamuri”). Asta ne poate ajuta să vedem cam pe cînd s-a petrecut războiul.

Din întîmplare înţelegem că, deşi primul numit este Amrafel, regele Şinearului, de fapt, conducătorul coaliţiei este regele Elamului, ***Chedorlaomer***. Este un moment în istorie cînd situaţia prezentată pare să fi fost reală. Cam odată cu apariţia *amoriţilor* în Mesopotamia şi cucerirea de către ei a Babilonului, puterea Sumerului decade. Elasar pare să fie cetatea *Larsa*, la maxim 35km de Ur – deci, indică faptul că puterea Urului asupra cetăţilor Sumeriene este slabă. În acest moment se pare că Elamul, aflat timp de secole sub atacul sumeriano-akadiană, îşi revine şi atacă la rîndul lui Sumerul. Şi Babilonul, care va atinge epoca de apogeu

sub Hamurabi (circa 200 de ani mai tîrziu), poate participa în coaliţie doar ca „aliat” al Elamului. În sfîrşit, Tidal este legat de regele *Tudhalya I al hitiţilor*, regat anatolian care se ridica în aceeaşi perioadă. Fiind totuşi prea departe de regiunea în discuţie, e posibil să fie vorba doar de trupe de mercenari hitiţi. Ca o concluzie: e posibil ca evenimentele să fi avut loc prin anii 1900 î.Hr., pe cînd Elamul, după ce cucerise (temporar) Mesopotamia, încerca să cucerească întregul Corn – ajungînd astfel în conflict cu cetăţile de pe valea Iordanului.

Care erau aceste cetăţi? Biblia le numeşte „Sodoma şi Gomora”. ***Valea Iordanului*** este, într-adevăr, cea mai fertilă din zonă. Clima Canaanului este relativ aridă, deşi prezintă una din cele mai specifice caractere. Pornind de la malul Mediteranei spre Est, clima are diferite zone – deci, şi terenul are diferite grade de fertilitate. Niciodată Canaanul nu a fost acea ţară *„unde curge laptele şi mierea*” cum ne este prezentată în Biblie; dar, comparată cu zonele limitrofe, era totuşi un teren binecuvîntat. Poate de aceea populaţia băştinaşă, canaaniţii, depindeau atît de mult de cultul fertilităţii. Deci, fîşia litorală era bogată, udată de ploile din timpul iernii şi primăverii – dar relativ secetoasă în timpul verii. Urma o zonă de dealuri, întinsă pînă la culmea muntoasă paralelă cu litoralul, propice culturii măslinului şi viţei de vie – dar puţin în afară de asta. Ploile erau mai abundente decît la şes, dar pămîntul mai sărac. Cu totul altceva era următoarea zonă: munţii (numiţi de către evrei „Sălbăticia”). Pe ei se scuturau mai toate ploile venite dinspre Mare – dar, în afară de ierburi, nu creştea mai nimic – chiar şi pădurile erau rare. Era zona unde semiţii îşi creşteau oile şi caprele. În sfîrşit, dincolo de munţi, terenul devenea semi-deşertic, lipsit de ploile care se scuturau deasupra munţilor. În această zonă, singura zonă fertilă era Valea Iordanului.

Cum ziceam şi în altă parte, aici a apărut una din primele cetăţi umane din istorie: ***Jerihon***. Nu era o cetate aşa cum aveau să fie cele din perioada istorică, dar se apăra prin faptul că avea străzile

în formă de spirală, iar casele nu aveau intrări din stradă – ci din curţile interioare. Accesul se făcea pe scări care, în caz de atac, se ridicau, transformînd casele în „zid de apărare”. De pe acoperişurile lor plate, localnicii puteau trage cu arcul asupra atacatorilor. Aşa se explică de ce, o cetate fără ziduri de apărare, a putut supravieţui mii de ani – pînă cînd tehnica de luptă şi strategia asediilor a făcut sistemul absolit. Cea mai interesantă construcţie era un turn construit din piatră, înalt de cca 10m, cu o scară interioară în spirală. Cum nu prezenta platforme de tragere, se bănuieşte că singurul lui rol era de supraveghere, „de veghe”, permiţînd apărătorii să observe din timp atacatorii, să se refugieze pe case şi să ridice scările, transformînd cetatea în fortăreaţă.

Cetatea avea şi depozite de grîne – semn că agricultura era înfloritoare – şi aici întîlnim primele „sculpturi” umane. De fapt, este vorba de „îmbrăcarea” craniului celui decedat cu lut, ceea ce îi dădea o fizionomie (probabil asemănătoare decedatului). În zilele noastre, figura decedatului este modelată (din plastelină sau ceară) pe craniu în reconstituiri după aceeaşi tehnică veche de 7000 de ani!

Dar altfel, Valea Iordanului nu este *„Grădina*” pomenită de Biblie, şi nu a fost niciodată comparabilă cu Mesopotamia sau Valea Nilului. Terenul nu se pretează irigaţiilor. De fapt, rîul Iordan este un rîu extrem de diferit de toate celelalte din lume. Deşi curge pe o vale de cca 210 km, prin meandre atinge o lungime de peste 400 km. Are un curs rapid, coborînd din zona Munţilor Libanului pînă la nivelul Mării Moarte, o cădere de aproape 800m – ceea ce îi face pe unii să presupună că numele îi vine de la *„curs rapid*” (probabil nu din ebraică, ci de la un cuvînt similar în canaanită – traducînd poate un cuvînt al băştinaşilor). Mai bine de două treimi din curs este sub nivelul mării (oceanului planetar). Valea este mărginită de dealuri infertile, iar temperatura ajunge la peste 45C în timpul verii! E drept, Geneza ne spune că aceasta este numai de cînd Domnul a distrus Sodoma şi Gomora...

Cetăţile avute în vedere de atacatori erau în ***Cîmpia Sidimului***, în număr de cinci: *Sodoma*, *Gomora*, *Adma*, *Ţeboim* şi *Ţoar*. Cîmpia Sidimului este numită şi „Marea Sărată". Acest fapt îi face pe biblişti să afirme că Marea (numită de noi „mare", dar niciodată de evrei! Ei au numit-o întodeauna „Lacul Sărat"; romanii i-au spus „Lacul de astfalt") „Moartă" să fi apărut pe locul unde au fost Sodoma şi Gomora, tocmai în urma distrugerii lor de către Dumnezeu. Mai ales că pînă în acest loc, Marea nu este amintită niciodată în Biblie - deci poate nici n-a existat. E adevărat, nu este amintită – doar că asta nu înseamnă că nu exista. De fapt, Marea ocupă unul din cele mai adînci locuri din Marele Rift care se întinde din Munţii Libanului pînă tocmai în sudul Africii, cale de peste 6000km (cuprinzînd Valea Iordanului, Marea Moartă, Marea Roşie, marile lacuri din Africa Rudolf, Albert, Tanganyka şi Nyassa). Deşi mică în ceea ce priveşte suprafaţa (multe lacuri sunt mult mai întinse decît această „mare"), este una din cele mai adînci: adîncimea medie este de peste 300m!

Deci, ar fi trebuit să apară cel puţin pe timpul Potopului, rîul Iordan neputînd să o umple. De fapt, apa rîului Iordan nu este suficientă să menţină măcar nivelul mării constant (noroc că mai sunt şi izvoare...) Neavînd legătură cu oceanul, fiind de fapt pe fundul unei văi la peste 400m sub nivelul oceanului planetar, într-un climat unde temperaturi de peste 50C nu sunt rare, evaporarea este extrem de intensă. Aşa se face că mineralele cărate de rîu, oricît de puţine ar fi ele, să se acumuleze în apa mării, astfel că salinitatea ei este de peste şapte ori mai mare decît cea a oceanului, şi conţine multe alte substanţe chimice (romanii numeau marea, cum am zis, Asphaltis). Statul Israel a construit în zilele noastre multe uzine chimice care-şi extrag materia primă direct din apa mării, ca din mine...

Aşa că este greu de ştiut unde au fost cele cinci cetăţi – mai ales că intensele săpături arheologice din zonă nu au dus la nicio descoperire. Afirmaţiile celor care fac scenariile unui război

„stelar", atomic, în zonă, nu se pot susţine, de asemenea. Chiar dacă există o anumită concetrare de radiaţii, asta se explică mai curînd prin fenomenul de depuneri de săruri, descris mai sus. Sunt totuşi unii arheologi care afirmă că cetăţile ar fi fost situate în zona de sud a lacului, într-o perioadă în care clima a fost mai propice agriculturii, în zona unde nu mai puţin de trei ueduri (care pe atunci aveau, poate, înfăţişare de rîuri - mai importante *Arabah* şi *Zered*) se pretau irigaţiilor. Fenomenul descris în Geneza (vom vedea mai tîrziu) seamănă a explozie vulcanică – astfel explicîndu-se distrugerea cetăţilor pe cale naturală. Ceva urme de activităţi vulcanice s-au găsit – dar, repet, nici o urmă de ruine.

Atacatorii înfrîng mai multe neamuri canaanite întîlnite în cale (*Rephaim*, *Zuzim* şi *Emim*), apoi pe *Horiţi* şi *Amaleciţi* (neamuri ne-canaanite), astfel că regii cetăţilor din Cîmpie le ies înainte. S-au ales cu bătaia şi pierderea cetăţii Sodoma – moment în care Lot şi ai lui sunt luaţi robi împreună cu alţi locuitori ai cetăţii. Aici (zicea pastorul) se vede ce înseamnă să fii cu Domnul – sau cu bogăţiile lumeşti. Cele lumeşti se spulberă şi sunt răpite – dar Avram, cu ajutorul Domnului, a 318 oşteni şi a surprizei, reuşeşte să-şi elibereze nepotul (Afirmaţia că a bătut întreaga oaste a celor patru Împăraţi este, probabil exagerată. A fost un atac de noapte, cu singurul scop de a-i elibera pe „evreii" lui Lot.)

Ei, se pare că Lot nu a învăţat mare lucru din întîmplare, că-l vedem întorcîndu-se la Sodoma şi apucîndu-se din nou să îngrămădească bogăţii peste bogăţii (toate, lumeşti). Aşa că vine a doua năpastă. Vizitează Dumnezeu şi alţi îngeri ai Lui pe Avram, iar îngerii se duc să-i facă o vizită lui Lot. Sodomiţii (le vine numele de la patima sodomiei – sau invers?) vor să-i „cunoască" pe îngeri. Şi Lot ce face? Încearcă să-i convingă pe vecinii sodomiţi cu plăceri sodomice de faptul că sodomia nu e plăcută în ochii Domnului? Încearcă să dea ceva „oi, boi şi corturi" – că are multe – în schimbul liniştii oaspeţilor? Are încredere în puterea îngerilor (şi-şi spune în gînd: „aha, aţi dat de dracu'!")? Nu, nici vorbă: îşi oferă fetele

nenuntite spre împreunare „cu toată cetatea”...

Drept pedeapsă (nu lui Lot, ci sodomiţilor), „*bărbaţii aceia*” (aici e vorba despre îngeri, în caz că nu aţi înţeles) îl scot pe Lot afară din cetate şi-i spun să plece, că cetatea va fi distrusă. De data asta Lot crede (doar îi văzuse orbindu-i pe sodomiţi), dar, ca tot evreul, se cam tîrguie: „*lasă întreagă cetatea Ţoar, uite ce mică e, neînsemnată – tocmai bună să mă duc acolo*...” Şi i se dă voie. Aici îl vedem pe unchiul (devenit între timp Abraham) arătînd cum se tîrguieşte evreul priceput, cînd vrea. Şi se tîrguie cu Domnul, şi acesta se lasă tărguit, de parcă n-ar şti ce urmează să se întîmple: tot voia Lui se face, şi dacă a hotărît distrugetrea Sodomei şi Gomorei (ce caută Gomora în acestă poveste de păcate a Sodomei?), le va distruge! (Cei ce îl ştiu pe Dumnezeu, dar cred mai puţin în poveştile biblice, ar putea întreba: de ce nu i-a spus Domnul lui Abraham: „Bre Abrahame, hai să nu pierdem vremea. Ştiu că tu o să tot mă întrebi ba de cincizeci, ba de treizeci, ba de zece – dar eu îţi spun că nu sunt nici măcar zece ne-sodomiţi în cetatea Sodomei, aşa că tot o distrug! Crede-mă pe cuvînt.”)

Şi distruge, în zori, cetăţile, cu foc şi pucioasă ce curg din Cer, şi o dată cu ele locuitorii şi tot ce creştea pe Cîmpia Sidimului „adică Marea Sărată”. Dar îşi „*aduce aminte*” de Abraham şi Lot, şi le scapă viaţa, de pot ei vedea deasupra cîmpiei un fum gros ca din cuptor (doar nevasta lui Lot este prefăcută în stîlp de sare...)

Zic sefiştii (şi Deniken): este evident că acolo s-a dat cu bomba cu neutroni, chiar una „curată” (din moment ce nivelul de radiaţii nu este prea mare, iar cetatea Ţoarului, aflată numai la o aruncătură de băţ, a scăpat nevătămată). Aşa se explică şi îndemnul către Lot să se ducă „la munte” – se ştie (de unde?) că acolo efectul bombelor este mult redus. Povestea cu nevasta lui Lot (ar fi trebuit să i se spună măcar pe nume...) este mai greu de crezut – dacă nu este pur şi simplu o metaforă, să ne înveţe ce efect poate avea nerespectarea poruncii lui Dumnezeu. Cine ştie în ce s-a prefăcut? E de bănuit că ceilalţi nu au întors capul să vadă de ce întîrzie...

În plus, privind o explozie atomică nu te prefaci în stîlp de sare – cel mult orbeşti. (Dacă era să ardă, să se prefacă, adică, în cenuşă, acelaşi lucru s-ar fi întîmplat şi celorlalţi, că se uitau sau nu înapoi...) Dar dispariţia ei are un rost: îl transformă pe Lot în bărbat singur, tocmai bun de împreunat...

Şi iată cum vine a treia năpastă: păcatul lui Lot cu singurele lui fete nenuntite. Deşi ajunsese în Ţoar, Lot s-a hotărît că tot la munte e mai bine. Aşa că s-a retras într-o peşteră, ca eremiţii (şi cu cele două fete, pe post de măicuţe...) Numai că la ele a intrat diavolul şi şi-au dorit bărbat. Şi, uitîndu-se în jur, l-au văzut doar pe bătrînul lor tată, cel mai „bărbat”, şi şi-au spus. „*Tatăl nostru este bătrîn şi nu mai este nici un bărbat în ţinutul ăsta ca să intre la noi, după obiceiul tuturor ţărilor.*” Păi, da, aşa e obiceiul: bărbaţii să „intre” la fetele care nu au cunoscut bărbaţi. Puteau **ele** să „intre”, de exemplu în mica cetate a Ţoarului; greu de crezut că pe acolo nu era picior de bărbat – mai tineri şi mai vîrlavi decît bătrînul Lot. Sau, dacă le stătea capul la nuntit cu alt evreu, îl puteau ruga pe Lot să trimită pe cineva, sau să plece cu toţii la şi mai bătrînul Abraham, care avea cu el nenumăraţi evrei vîrlavi şi ciobani pe deasupra.

Dar nu şi nu! Ele vor musai pe Lot. „*Vino să punem pe tatăl nostru să bea vin, şi să ne culcăm cu el, ca să se păstreze sămînţa prin tatăl nostru,*” Unii s-ar putea întreba: de unde vin? Să se fi apucat Lot să crească viţă? Să-şi facă singur vinul, acolo, în peşteră? S-or fi dus fetele, poate, jos în cetatea Ţoarului, să cumpere vreo amforă din vinul local, dar în cetate erau numai spurcaţi de goiim, şi aceia încă mai bătrîni decît Lot, sau poate sodomiţi de felul lor? Nu putem ştii. Doar că celor două fete (nici lor nu le ştim numele, deşi era intersant să aflăm numele unor fete atît de mintoase...) li s-au născut băieţi: ***Moab*** şi ***Amon***, părinţii unor neamuri cu care evreii au avut de tras în secolele de mai tîrziu. Dar nu li s-a făcut pe voie: „sămînţa” s-a păstat nu prin tatăl lor, ci prin Abraham!

Iată deci, iubiţii mei (încheia pilda pastorul cu pricina), unde duce despărţirea de Dumnezeu. De la robia sub duşmani, la robia

sub păcat. Şi, în timp ce sămînţa celui ce umblă cu Domnul s-a răspîndit în întreaga lume, unde este sămînţa lui Lot? Acasă, am spune noi, ştiind că urmaşii amoniţilor şi moabiţilor sunt chiar iordanienii de azi. Şi trăind şi ei pe aceste timpuri, s-au împrăştiat şi ei în toată lumea, ca tot imigrantul doritor de mai bine. Aşa că noi, urmaşii lui Abraham în sens apostolesc (creştinii) îi avem alături pe urmaşii lui Abraham (în sens iudaic), ba chiar şi pe ai lui Ishmael, fiul lui Abraham (musulmanii de arabi) şi chiar şi pe urmaşii lui Lot. Fraţi cu toţii, încă de la Adam...

18

Făgăduinţele

Vorbind despre Lot, am luat-o înaintea poveştii (biblice). Căci Cartea e mai ales despre Avram, nu despre Lot. Deci, să vedem Făgăduinţele Domnului către Avram pe cînd acesta trăia în Ţara Canaanului (şi nu, deocamdată, a lui Israel).

Imediat după ce s-a despărţit Avram de Lot, i s-a arătat Dumnezeu şi i-a spus (cam aşa): tot ce văd ochii tăi de jur-împrejur, al tău este – căci ţi le dau Eu. Şi vor fi ale tale şi ale seminţiei tale în veac. *„Îţi voi face sămînţa ca pulberea pămîntului de mare; aşa că, dacă poate număra cineva pulberea pămîntului, şi sămînţa ta va putea fi numărată.”* Din această afirmaţie putem presupune că cei creştini, care iau de bună afirmaţiile lui Pavel, se cam înşeală văzînd în „sămînţa lui Avram” pe Iisus – pentru că Iisus nu a fost „mulţime”, ci unul, şi a fost uşor de numărat... Poate mai mult temei au atunci cînd afirmă că „sămînţa” sunt creştinii de azi, Biserica (chiar împărţită pe „secte”), care va să zică.

Şi avînd voie Avram să se ducă oriunde vedea cu ochii, s-a oprit taman la stejarii din Mamre, nu departe de Kiriath-Arba, pe unde mai trecuse el şi nu păţise nimic. Ba, aflăm noi mai jos, era şi bun prieten cu Mamre şi fraţii acestuia, care l-au şi ajutat cu oaste în înfruntarea cu Împăraţii răsăriteni. Pentru că, aproape imediat, urmează povestea cu salvarea nenorocosului Lot. Şi după ce-i înfrînge pe Împăraţi, primeşte, în ***Valea Şave***, binecuvîntarea lui ***Melchisedek***. Sigur, dacă-şi arătase puterea...

Acest Melchisedek este un personaj extrem de interesant. Este numit „împăratul Salemului" – şi biblişţii presupun că ***Salem*** ar fi Jerusalem. E drept, Acropola cetăţii Jerusalim se numea, nu se ştie de cînd, Salem. Înainte de cucerirea israeliană, oraşul ce avea să devină capitala statului lui David şi apoi a Iudeii, sediul Templului, se numea ***Jebus***, fiind locuit de tribul canaanean al *iebusiţilor* (a fost cucerit de David abia după ce a devenit regele regatului unit, după dispariţia familiei lui Saul). Totuşi, în cronicile egiptene apare menţiunea de „***Urusalim***" – şi e posibil ca „Jebus" să fi reflectat doar faptul că era locuit de iebusiţi, numele original al cetăţii fiind totuşi Jerusalem. Totuşi, pornind de la faptul că Salem este cuvînd ebraic pentru *„pace"*, alţi cercetători presupun că în Geneza e vorba pur şi simplu de „Cetatea Păcii".

Numele regelui Melchisedek are semnificaţia de „Rege al Dreptăţii" (din *„melik"* şi *„zedek"*) sau Regele Dreptcredincios. Asta, ca şi afirmaţia că el era *„preot al Dumnezeului celui Prea Înalt"* ar da apă la moară biblişţilor creştini, care văd în el o „profeţie" a venirii lui Iisus, Rege şi Preot al Dreptăţii... Dar, să-l fi ştiut iebuseii pe Dumnezeu, pe YHVH? Asta, cînd nimeni (cu excepţia lui Avram) nu-l cunoştea pe Dumnezeu? Sau poate îl cunoştea? Poate că Dumnezeu, El-Shadai, Sabaoth, era un zeu minor în Ţara Canaanului? Avînd temple, altare, preoţi? Interesant este şi faptul că Melchizedek îi dă lui Avram pîine şi vin, prefigurînd parcă euharistia, „împărtăşania" creştină. Conform obiceiului mai recent, scris în legile lui Moise, Avram a dat zeciuială pentru binecuvîntarea primită, instituind astfel o datină ce avea să se păstreze aproape patru mii de ani (doar recent, unii dintre creştini, mai ales ortodocşii şi catolicii, nu mai plătesc zeciuiala).

Urmează un alt eveniment greu de înţeles. Regele Sodomei (nu ştim, noul rege? Pe fostul rege, Biblia îl lăsase într-o groapă de smoală, la înfrîngerea oastei lui) îi cere lui Avram să-i dea „oamenii", păstrîndu-şi bogăţiile – dar Avram îl refuză, spunînd: *„să nu spui: Am îmbogăţit pe Avram."* Deci, despre care oameni e vorba? Despre sodomiţi? Despre oamenii lui Lot? Despre sclavi? De fapt, Avram dă vreun om înapoi – sau îi păstrează ca sclavi? Sau îi eliberează, adăugîndu-i la cetele lui? Avram avea mare nevoie de „oameni". Străin în ţară străină, era important să aibă o oaste cît mai puternică. Nu degeaba era socotit un „rege păstor"...

Nu mult după aceea, Dumnezeu i se arată din nou (de data aceasta într-o „vedenie") şi îi face o nouă făgăduinţă. Cînd Avram i se plînge că nu are urmaşi şi trebuie să-l lase pe ***„Eliezer din Damasc"*** ca urmaş, Dumnezeu îi promite din nou o „sămînţă" – de data asta tot atît de numeroasă ca şi stelele cerului. Dar cine este acest „Eliezer din Damasc"? El este numit numai aici; dar tradiţia, povestind despre „robul", *„cel mai vechi rob al lui Avram"*, trimis să-i peţească nevastă lui Isaac, îl numeşte „Eliezer" – deşi în Biblie nu este numit. Putem presupune că Eliezer fusese unul dintre robi, „îngrijitorii" lui Avram, poate chiar căpetenie a oştii lui, eliberat de Avram şi adoptat. Numai că în povestea cu Isaac, robul abia urmează să fie eliberat - dacă îi peţeşte o nevastă bună. El este făcut locuitor al Damascului – şi, într-adevăr, Damascul este unul din cele mai vechi cetăţi antice. A fost fondat pe la 3000 î.Hr., deci are peste 5000 de ani vechime. Cum a fost mai tot timpul o capitală, este cea mai veche capitală cu existenţă neîntreruptă. Evreii îl numeau ***Demmesek***, dar numele îi vine de la expresia aramaică *di-masqya*, însemnînd „loc cu (multe) izvoare".

Faptul că Avram „a crezut" este punctul central al întregii poveşti. Pe acest fapt se întemeiază credinţa creştină paulină, care

pune la baza „mîntuirii", credinţa. Datorită credinţei (manifestată în primul rînd prin părăsirea Urului, a familiei, în urma poruncii lui Dumnezeu), prin încrederea în promisiuni şi, mai tîrziu, cum vom vedea, prin acceptarea jertfirii lui Isaac, Avram se dovedeşte demn de a primi Legămîntul. Sursa „J" ni-l arată pe Avram aducînd jertfe lui Dumnezeu – în sursa „P", nu; numai preoţii, leviţii, aroniţii au dreptul să jertfească -, şi Domnul enumără pentru prima dată (se va repeta de nenumărate ori) naţiile canaanite pe care le dă „în mîna lui Avram" şi a seminţiei lui. După ce îi confirmă faptul că va avea un fiu *„carne din carnea"* lui, îi spune despre robia *„în ţară străină"* timp de patru sute de ani (nu este menţionat Egiptul) şi cucerirea neamurilor canaanite – pe care le şi enumeră.

Printre acestea, majoritatea sunt cunoscute. Canaan este un termen generic care se referă la semiţii apuseni, locuitori la malul Mării Mediterana. Sunt listaţi: ***Cheniţii, Cheniziţii, Cadmoniţii, Hetiţii, Fereziţii, Rafaimiţii, Amoriţii, Cananiţii, Ghirgasiţii*** şi ***Iebusiţii***. Primele trei sunt triburi ce trăiau în sud şi sud-est de Marea Sărată. (interesant faptul că strămoşul Tebei greceşti, sosit din Fenicia în căutarea surorii lui, Europa, cel ce a civilizat pe greci şi le-a dat alfabetul, se numea ***Cadmos***!) Iebusiţii ocupau zona centrală, în jurul Jerusalemului. Iar canaaniţii, cîmpia litorală a Palestinei de mai tîrziu. Despre Rafaimiţi nu se ştie nimic (sunt listaţi şi printre popoarele cucerite de Cherlaomer) şi tradiţia îi consideră a fi „uriaşii", urmaşi ai copiilor născuţi de femei pămîntene îngerilor (de parcă n-ar fi trecut potopul peste ei...). Despre Fereziţi şi Garganiţi nu se ştie de asemenea nimic. Iar Amoriţii sunt cei ce, pe timpul lui Avram, cuceriseră Mesopotamia şi se extindeau spre vest, spre Mare şi, posibil, cuceriseră deja Siria.

Şi despre Hetiţi s-a crezut mult timp că era un popor canaanit minor, dispărut din istorie. Asta pînă cînd în centrul podişului Anatolian s-a descoperit faimoasa civilizaţie hitită şi centrul acestei, la Bogazkale (***Hatuşaş***). Hitiţii au format, în timp, două imperii succesive, care s-au întins în mai toată Asia Mică, de la

Troas pînă în Ararat şi Siria şi, la un moment dat, au venit în conflict cu egiptenii care se extindeau la nord de Canaan. Interesant este faptul că Domnul îi promite lui Avram teritoriul cucerit ulterior de David, din Sinai pînă dincolo de Damasc, în Siria (pînă pe Eufrat). E de presupus că pe timpul autorilor Genezei, în Siria trăiau urmaşi ai amoriţilor şi hitiţilor, ale căror glorii trecuseră de mult. Totuşi, în listă nu sunt daţi nici miţraim (egiptenii), nici fenicienii (Tir, Sidon etc.) şi nici Filistinii, ţinuturi neocupate de israelieni. Oricum, Hitiţii, deşi prezentaţi drept fii ai lui Canaan, nu sunt semiţi ci, de fapt, indo-europeni, înrudiţi cu tracii.

Urmează povestea comico-tragică a lui ***Haggar***. Văzînd Sarai, nevasta lui Avram, „frumoasa" babă dată nevastă faraonului, că nu mai face copii (era şi greu, se apropia de 90 de ani!), îşi dădu roaba, o egipteană (căpătată, precis, în urma *gheşeft*ului cu Faraon) lui Avram, să-i nască fii. Obiceiul „ţiitoarei" s-a perpetuat de-a lungul istoriei, mai ales ca mod de păstrare al familiei. Mai tîrziu, vedem obiceiul pus în practică în „întrecerea" dintre Leia şi Rachel. Popoarele războinice aveau instituţia poligamiei, iar înfierea fiilor neligitimi, ba chiar şi a bărbaţilor din afara familiei, nu era un lucru rar nici la alte popoare (mai ales la romani) în antichitate şi chiar şi în evul mediu. Doi astfel de „înfiaţi" de renume au fost Octavian Augustus (înfiat de Caesar) şi Traian (înfiat de Nerva – putînd astfel să ajungă împărat), iar mai tîrziu, William „Bastardul" de Normandia, cuceritorul Angliei.

Deci, Haggar îi naşte lui Avram un băiat. Conform obiceiului, „adevărata" mamă era Sarai. Asta se făcea cam în felul următor: în momentul naşterii, mama lepăda copilul în poala stăpînei, care asista la naştere. Prin aceasta, „mama" stearpă devenea mamă cu drepturi depline, iar capul familiei căpăta moştenitor.

a scris un roman de succes pe această temă, „Ţiitoarea" (***Handmaiden***) – o distopie SF în care obiceiul este aplicat din nou, cîndva în viitor, într-o societate de coşmar, teocratică.

Desigur, faptul că Haggar este acum mama viitorului moştenitor

nu o poate bucura pe Sarai: simte cum îşi pierde puterea în casă. De aceea, o acuză pe Haggar că o priveşte de sus... Avram, diplomat, îi dă mînă liberă – şi Sarai îşi alungă roaba, gravidă în acel moment. Că acuzaţia nu este adevărată se poate vedea din faptul că „Îngerul" (ca de multe ori în Biblie, asta implică chiar pe Domnul – căruia Haggar îi dă cu acest prilej un nou nume: ***El-Roi*** „cel ce vede tot", „Atotvăzătorul") îi sare în ajutor în deşert şi-i face şi ei o profeţie: copilul ei, ***Ishmael*** („Dumnezeu aude") va fi tatăl unei seminţii la fel de numeroase ca şi a lui Avram (*„va fi atît de multă că nu va putea fi numărată"*). Se afirmă că aceştia sunt arabii, poate, prin extensie, musulmanii (într-adevăr, a doua cea mai numeroasă credinţă în lume). Şi se mai prooroceşte că *„mîna lui va fi împotriva tuturor, iar mîna tuturor va fi împotriva lui"* – ceea ce se vede chiar şi în zilele nmoastre... Musulmanii recunosc această parte a Bibliei, îşi recunosc ca străbuni pe Abraham (Ibrahim) şi Ishmael (Ismail) şi afirmă că trupurile lui Haggar şi Ismail zac la Mecca...

Dar iată că Avram e gata de a treia făgăduinţă. Pînă acum a fost uşor: a trebuit să creadă, să înalţe jertfe... Acum a venit clipa adevărului! Trebuie să facă Legămîntul – ceea ce va pune deoparte pe evreu în faţa lui Dumnezeu: ***tăiatul împrejur***. În schimbul circumciziunii, Dumnezeu reînnoieşte promisiunea: Canaanul va fi al lui Avram şi a sămînţei lui. E, deci, un contract (legămînt) pe care Dumnezeul îl cere mereu respectat – iar „poporul ales" îl va călca mereu – astfel că întreaga istorie a Israelului (şi conţinutul Bibliei) este un şir lung de încălcări, pedepse, rugăciuni de iertare, iertări – şi din nou încălcări ale Legămîntului... Creştinii zic că în acest context a venit Iisus Mesia, să aducă un alt Legămînt („Testament"): văzînd Dumnezeu că legile date de el nu pot fi respectate întrutotul, dă o nouă şansă oamenilor să fie mîntuiţi – prin Milă (Graţie dumnezeiască) şi Credinţă, şi nu prin Supunere.

Dar, deocamdată, lui Avram i s-a schimbat numele în ***Abraham*** (*„tatăl unei mulţimi"*), iar soţiei, din Sarai în ***Sara*** (*„mamă de neamuri"*), şi a făcut cum i-a poruncit Domnul: şi-a tăiat şi el, şi

toţi oamenii lui, inclusiv robii, prepuţul „împrejur", semn de legămînt şi acceptare a Domnului ca singur dumnezeu al lor. Partea interesantă cu circumciziunea este alta: obiceiul nu datează de pe timpul lui Abraham, nici nu aparţine exclusiv evreilor (nu aparţine nici azi!). Există evidenţe arheologice că obiceiul era practicat pe scară largă în Orientul mijlociu, atît în Egipt cît şi în Canaan – poate adus aici de egipteni, care au ocupat ţinutul în timpul Regatului de Mijloc. Este foarte de crezut că evreii au adoptat obiceiul fie pe timpul şederii lor în Egipt, fie chiar după cucerirea Canaanului. Totuşi, obiceiul nu era întîlnit în Mesopotamia, astfel că, în dorinţa lor de a se păstra aparte de populaţiile din Babilon, evreii au întărit cerinţa cercumciziunii (şi sabatului), ele devenind semn al unicităţii evreilor printre popoarele lumii, în faţa lui Dumnezeu. Probabil obiceiul a intrat în Biblie în acest timp, prin intermediul Redactorului. Oricum, circumciziunea este întîlnită astăzi pe scară largă, chiar dacă şi-a pierdut din conotaţiile religioase, mai ales la naţiile trăind în climat cald. Explicaţia este mai ales de natură higienică (ca şi neconsumarea de carne de porc).

Promiţîndu-i-se a doua oară un fiu, pe Abraham l-a pufnit rîsul. Cum să nască un copil, bărbat de o sută de ani şi femeie de nouăzeci? Şi s-a ales cu un nume pentru copilul ce urma să se nască peste un an: *„**Isaac**"* (Itzik) (*„a rîs"*). Desigur, Biblia nu găseşte vină lui Abraham, despre el se afirmă mereu că „a crezut" –, ci nevestei lui, pe care, la rîndul ei, o pufneşte rîsul. Tot din pricina rîsului vor mai avea de suferit... Haggar şi Ishmael, pe care îi apucă rîsul la o petrecere. Neplăcîndu-i stăpînei acest rîs, îi cere lui Abraham să-i alunge, ca nu cumva Ishmael să aibă vreo pretenţie la bogăţiile lui Abraham. Se pare că nu-i prea bine să rîzi, în Biblie...

Dar despre patriarhi vom mai vorbi, chiar şi despre alungatul de ismailean.

19

Credinţa ce aduce Binecuvîntarea

Tribulaţiile lui Abraham au continuat, în ciuda faptului căşi schimbase numele. Sau poate tocmai de aceea. După distrugerea cetăţilor din cîmpie (şi păcatul dintre Lot şi fiicele lui), aflăm că Abraham porneşte spre „ţara de meazăzi" – spre ***Gerar***. De fapt, Gerar este aşezat cumva spre vest de Hebron, *„în ţara Filistinilor*" – cum spune autorul, introducînd un alt anacronism. Filistenii aveau să ocupe regiunea la vreo cinci sute de ani ***după*** Abraham... Dar e adevărat, Gerar era o cetate în nordul ***Negev***-ului, regiunea care însemna pur şi simplu „*sud*", cea care se întinde la sud de Canaan pînă în Sinai şi golful Mării Roşii şi spre răsărit, în nordul peninsulei Arabia. Singura localitate mai la sud de Gerar urma să fie Barsheba, întemeiată chiar de Abraham.

Dar mai întîi Abraham mai face, cu ajutorul Domnului, un *gesheft*: îşi vinde din nou baba. De astă dată lui ***Abimelec***, regele Gerarului. Domnul l-a oprit pe rege să se atingă de noua lui soţie

(sau, poate, între timp o văzuse...), aşa că Abraham, luat la întrebări (sau poate autorul Torei) ne explică cum de nu-l putem face mincinos pe patriarh: Sarai îi este nevastă – dar ea de fapt îi este şi soră! Vitregă, numai după mamă – zice Abraham. De parcă acest aspect conta foarte mult în faţa unui rege la care nu era ceva străin căsătoria dinastică între fraţi. Deci, explicaţia este mai curînd dată credincioşilor israeliţi, la care incestul era păcat de moarte şi ar fi acceptat cu greu ştirea că strămoşii lor chiar asta făcuseră... Dar o soră vitregă nu e soră (deşi are aceeaşi mamă – şi acelaşi sînge)! Important este ca dreptul Abraham să nu mai poata fi considerat un micinos... Oricum, isteţul viitor strămoş al evreilor s-a ales din nou cu o mare bogăţie şi un rege care-i cam ştia de frică (lui şi Dumnezeului lui necunoscut). Pentru că Dumnezeu, zice autorul, *„încuiase pîntecele tuturor femeilor din casa lui Abimelec*". Trecem peste alte întrebări năroade (ar zice un cunoscut neo-protestant), ca de exemplu: de unde a ştiut Abimelec, doar peste o noapte (în afara visului în care îi apare un Dumnezeu necunoscut), că femeile lui fuseseră „încuiate"; sau, de ce în acest loc nu aplică dihotomia biblică „vei muri-vei trăi" şi, deci, Abimelec nu continuă să trăiască şi astăzi, deoarerce s-a dovedit fără păcat şi a întors-o pe Sara. Dar să mergem cu povestea mai departe.

Deci, ajungem la momentul cînd cei doi bătrîni se dovedesc a fi pufnit în rîs degeaba: Sara naşte! Zice Biblia: Abraham avea 100 de ani (şi deci Sara 90). Sara schimbă sensul profeţiei: Isaac (Itzick) se numeşte „a rîs" pentru că Sara s-a făcut de rîs născînd la bătrîneţe şi dînd ţîţă la vîrstă înaintată... Dar Abraham a tăiat împrejur prepuţul fiului său la opt zile, aşa cum îi poruncise Domnul. Şi la ospăţul dat în ziua cînd l-a înţărcat pe Isaak, Sara a văzut pe Ishmail răzînd! Oh, asta e prea mult! *Merde!* cum ar zice francezul. Un copil care rîde! Şi i-a cerut lui Abraham să-l alunge pe fiul născut lui de Haggar, cu roabă cu tot, ca nu cumva să aibă pretenţii la moştenire. La sfatul lui Dumnezeu, Abraham îi face pe voie, deşi cu inima strînsă. Şi le dădu alungaţilor un burduf cu apă şi o straiţă de mîncare şi îi

trimise în deşert – un gest care aminteşte de „ţapul ispăşitor" care ia cu el păcatele evreilor. Să se fi simţit Abraham vinovat? Să fi dorit să spele păcatul nevestei lui?

Cei doi nu se pierd. Ajungînd la „***Beer-Sheba***" (care va primi nume de fapt puţin mai tîrziu...), li se arată din nou „îngerul" şi le arată un izvor, astfel că profeţia lui Dumnezeu, cum că Ishmael va fi tatăl unei mari mulţimi, se va împlini. Întîmplarea a făcut ca cei doi să ajungă de fapt în locul unde Abraham va săpa o fîntînă şi va întemeia o localitate, unde Isaak va trăi mai toată viaţa lui şi, deşi în Bibliei i se spune „Fîntîna Jurămîntului", mai mult ca sigur se numea „Şapte Izvoare". Dar asta va fi mai tîrziu, pe cînd Haggar şi Ishmael plecaseră deja spre ***Paran*** – o regiune sinonimă cu Negev, poate chiar în nordul peninsulei Sinai. Căci ni se zice că Ishmael, crescînd mare şi devenind „vînător cu arcul", a luat de nevastă o egipteancă (şi astfel s-a îndepărtat şi mai mult de sîngele „evreiesc", pe care de la patriarhi încoace evreii au încercat să-l ţină cît mai pur...)

Căci Abraham a ajuns din nou în conflict cu Abimelec – de data asta de la o fîntînă săpată de unul din servitorii lui la Beer-Sheba. Aici este o problemă de „drept internaţional" care, în optica evreilor, justifică pretenţiile lor teritoriale. Cînd cu povestea cu Sara, Abimelec i-a spus lui Abraham că poate locui *„unde îi va plăcea"* în ţara Gerarului. Acum, servitorii lui Abimelec *„au pus mîna cu sila"* pe o fîntînă săpată de un servitor de a lui Abraham. Problema era importantă. Abraham trăia în Gerar ca şi „chiriaş" totuşi, cu permisiunea lui Abimelec. Dar, prin săparea fîntînii, îşi aroga „proprietatea" asupra fîntînii, respectiv a zonei unde era fîntîna. Abimelec, deşi sosit împreună cu Picol, căpetenia oştirii lui, nu a prea avut ce zice: prea îi stătea Dumnezeu alături arameanului rătăcitor... Oricît de puţin numeroasă era oastea acestuia, probabil era mai mare decît cea a „regelui" din Gerar, o cetate neînsemnată, la marginea unui deşert, care trăia mai ales din comerţul care se desfăşura pe „calea regală" (cetatea era la doar 32 km de graniţa cu Egiptul). Aşa că, cel puţin pentru o vreme, Abraham a trăit la

Beer-Sheba.

De ce zic „pentru o vreme"? Pentru că, aflăm puţin mai jos, după vreo 27 de ani de la naşterea lui Isaak, Sara a murit la ***Hebron***. Şi, cu această ocazie, Abraham a intrat cu adevărat în stăpînirea unui petec de pămînt canaanit. Cerînd de la „fii lui Heti" (mai precis, Mamre şi fraţii lui) un loc de înmormîntare, insistă pînă cumpără, cu acte legale cum se zice (cu martori, mai precis), *„peştera **Mocpela** din „ogorul lui Efron, în faţa ştejarului lui Mamre"*. Abia acum „evreii" pot avea pretenţia că stăpînesc pămînt în Canaan. Dincolo de dreptul Domnului de a da cui vrea El ce pămînt vrea El să dea...

Dar Domnul a hotărît: va da Canaanul lui Abraham şi „sămînţei" lui. Pentru că, într-o bună zi, Domnul s-a hotărît să-l pună la încercare pe Abraham: i-a cerut să-şi (şi să Îi) jertfească propriul lui copil, singurul fiu *„pe care îl iubea"*, pe Isaak. Jertfa era cu atît mai mare cu cît Abraham şi Sara cu adevărat ajunseseră la o vîrstă la care erau puţine şanse să mai aibă un urmaş. Sau erau? Oare ce trecea prin mintea lui Abraham pe cînd îşi urcase fiul pe asin şi pornise să-l jertfească pe unul din munţii *„**din Moria**"*? Biblia nu ne spune – dar din neşovăirea lui putem înţelege că el era sigur că Dumnezeu va găsi o cale de-a-i asigura urmaş. Fie făcînd-o pe Sara din nou mamă, fie salvîndu-l pe Isaak în ultima clipă... Şi s-a dovedit că nu s-a înşelat: Domnul s-a răzgîndit în ultima clipă! (probabil, a o face pe Sara să nască la 110 ani era cu adevărat cam greu chiar şi pentru el...)

Totuşi, povestea, spusă deseori şi cu mare drag de evrei de-a lungul istoriei lor, ridică multe alte întrebări. În primul rînd – jertfa în sine: arderea de tot. Comform tradiţiei mai tîrzii, nimeni, dar nimeni în afara leviţilor, nu avea dreptul să aducă jertfe lui Dumnezeu. Aşa se face că această sursă să aparţină întrutotul lui „J" – care nu avea astfel de scrupule. Şi aşa se face că niciunde altundeva nu ni se mai spune, în Torah, nimic despre această jertfă sau despre muntele Moria. Se ştie că Moria era la cca. două zile de mers de Beer-Sheba – dar în ce direcţie? Mult mai tîrziu, autorul Cronicilor afirmă că

Moria ar fi muntele pe care s-a construit Templul. Dar acest lucru e imposibil de crezut: chiar şi pe timpul lui Abraham, acel deal era în mijlocul unei cetăţi stăpînite de Iebusei. E foarte greu de crezut că ei nu aveau deja un templu acolo. Să credem că era de fapt templul zeului canaanit al lui Melchisedek? Că Domnul să-i fi cerut de fapt lui Avraam să-şi aducă fiul jertfă pe altarul propriului lui Templu? Că jertfele omeneşti aduse „Domnului" erau un fapt curent în Jerusalim pe timpul Iebuseilor? Întrebări cît se poate de delicate. Oricum, tradiţia (şi filmele de desene animate) sugerează mai degrabă un loc sălbatic, nicidecum în mijlocul unei cetăţi locuite. Berbecele (sălbatic?) trimis de Dumnezeu să fie jertfit în locul lui Isaak şi-a prins coarnele într-un tufiş – cam greu de crezut că existau tufişuri şi berbeci alergînd liberi prin Urusalim...

Oricum, Dumnezeu a dat un nume acelui munte: „YHVH iire", „*Locul unde Domnul va purta de grijă*". Să fie ceea ce mai tîrziu unii vor numi „muntele Sinai"? (dar pînă în Sinai este un drum mai lung de două zile) Oricum, evreii vor înţelege întotdeauna că YHVH va purta de grijă în ţara Israelului, Poporului ales... Iar Dumnezeu întăreşte legămîntul făcut cu Abraham, prin cel mai formidabil jurămînt din Biblie: „***Jur pe Mine Însumi***". Că Sămînţa lui Abraham va fi de nenumărat, că va stăpîni cetăţile vrăjmaşilor, şi că prin ea toate neamurile pămîntului vor fi binecuvîntate. O profeţie des întîlnită atît la evrei, prin scrierile profeţilor lor şi psalmi, cît şi la autorii creştini ai Noului Testament.

Abraham mai apare doar pentru a căuta o nevastă fiului său. Trecuseră deja 13 ani de la moartea Sarei, Isaak se apropia de 40, aşa că era timpul... Şi Abraham şi-a trimis „*cel mai bătrîn rob din casa lui*" s-o caute nu printre fiicele Canaanului, ci de la rudele sale. Nu ni se zice dacă se avea în vedere Rebecah, deşi autorul dăduse deja genealogia lui Nahor, fratele lui Avram, şi aflasem că Abraham are o nepoată prin fiul acestuia, numită Rebecah. Modul în care îl face pe rob să jure este cel puţin hazliu: îl pune pe acesta să-şi pună mîna „*sub coapsa lui*", a stăpînului său. În limbaj biblic, acesta

înseamnă, cumva, sub... boaşe. În fine. Cu promisiunea că, dacă va aduce nevastă bună, va primi libertatea. E de înţeles de unde interesul deosebit dovedit de rob... Cînd acesta se întoarce, însă, cu noua soţie a lui Isaak, nu se duce la Abraham să dea seamă, cum ne-am aştepta, ci la Isaak. Şi nu mai apare niciunde că ar fi povestit fostului lui stăpîn ce făcuse cu cele zece cămile pe care încărcase „toată averea" lui Abraham... În cartea „Iosif şi fraţii săi" a lui Thomas Mann, acest rob povesteşte de nenumărate ori această aventură.

Iar Abraham, înainte de a muri, se dovedeşte încă o dată vîrlav. Deşi acum trecut de 140, îşi ia o nouă nevastă, care îi va naşte şase fii (cel mai însemnat, ***Median***, va apare mai tîrziu intersectînd destinul israeliţilor). Şi, ajuns la 175 de ani, bătrînul patriarh moare şi este îngropat alături de Sara în peştera Mocpela de la Kyriath-Arba, viitorul Hebron. Acolo vor fi îngropaţi şi Isaak şi Jakob, fiecare la timpul lui. Doar Iosif va fi adus de israelitii care se întorc din Egipt şi cuceresc Canaanul şi îngropat în alt loc – cum se va vedea... Abraham este înmormîntat de fiii lui Ishmael şi Isaak – ceea ce dovedeşte că separarea de întîiul lui născut nu a fost atît de definitivă pe cît o prezintă mai tîrziu autorii Torei. Ne putem întreba dacă, în realitate, poziţia lui Ishmael nu a fost uzurpată mult mai tîrziu de către autori, în favoarea lui Isaak...

Şi cu asta ne întoarcem la Isaak, al doilea patriarh.

20

Al doilea Patriarh

Isaak a avut toată viaţa lui noroc. Un credincios ar spune: normal, din moment ce l-a avut pe Dumnezeu alături tot timpul. În primul rînd, era gata-gata să nu se nască. Ştim că tatăl lui, Abraham, a avut copii şi înaintea lui, şi după, deci promisiunea cu „sămînţa" se împlinea oricum. Dar Dumnezeu îşi pusese în cap să-i dovedească Sarei că ea, şi nu altcineva, va fi Mama unei Mulţimi. În al doilea rînd, ştiind prea bine ce avea să se întîmple, l-a pus (am zice noi, azi, „de ochii lumii") pe Abraham să-şi dovedească credinţa, jertfiindu-şi fiul. Chiar dacă şansele ca Isaak sa moară pe altar erau minime, cum s-ar zice, Abraham a trecut testul. Şi „sămînţa" din Isaak a sporit...

Pe urmă, Domnul (şi Abraham) au vrut ca nevasta lui Isaak să nu fie Goi, ci din rasa pură. Aşa că l-au trimis pe rob (şi pe înger, să-i poarte de grijă) tocmai în Mesopotamia, în ţara lui Avraam şi a rudelor lui. Aşa e? Nu prea. Pentru că pe timpul lui Avraam

Mesopotamia nu prea exista! Numele acesta, care înseamnă (în greceşte) „Ţara dintre Rîuri" i-a fost dat... de greci (desigur). Şi asta abia la aproape 1500 de ani ***după*** Abraham, pe timpul lui Herodot. În Biblia ebraică apare numele ***Aram-Narahaim***, care înseamnă *„Aram pe rîuri"*. Sigur, tot anacronism este şi aşa – aramiţii au apărut în zonă la cîteva sute de ani după Abraham. De fapt, era mai simplu să se spună că robul s-a dus la Haran. Ştim că acolo îşi lăsase Abraham rudele. Cum am scris în altă parte, Haran era o cetate veche, era veche de o mie de ani la sosirea familiei lui Terah în zonă.

Peţirea fetei lui ***Betuel*** are accente de basm, ceea ce a făcut pe mulţi să bănuie că povestea a circulat la început oral, fiind atît de cunoscută încît a fost inclusă în Biblie. Întîlnirea viitoarei mirese (sau prozelită) la fîntînă este un element care se mai întîlneşte nu numai în Biblie (inclusiv în Noul Testament), dar şi în foarte multe basme spuse de tot felul de popoare. Deci, se duce robul şi cînd ajunge la Haran, văzînd femeile şi fetele venind la fîntînă după apă, se roagă „îngerului" să-l ajute. Şi iată, o fecioară, exact din familia lui Abraham, îi dă apă şi se apucă să-i adape şi cămilele (chiar şi atunci, cămilele erau mai mult sălbatice, nu cu saci cu aur în spinare...). Semn sigur că rugămintea i s-a împlinit! Ne putem întreba cît la sută a fost influenţa îngerului şi cît la sută liberul arbitru, dar pînă aflăm răspunsul, să vedem ce mai face robul: se duce la casa fetei. Aici, fratele ei (care, vom afla din povestea lui Iacob, este un adevărat scîrţan lacom de bani) văzuse deja brăţările de aur şi inelul (idem) pe mîna Rebecăi, era deci hotărît s-o vîndă cît mai bine. Aflînd că robul străin are zece (ZECE!) cămile încărcate cu „de toate", *gesheft*ul a fost făcut imediat. Amănuntul că viitorul soţ este şi fiu de „rege" (păstor), chiar rudă mai îndepărtată (de fapt, văr bun cu Betuel), a ajutat, fără îndoială. Ne putem întreba, teoretic, dacă relaţia unchi-nepoată de văr intră sub incidenţa incestului, dar dacă chiar „îngerul" a netezit drumurile...

Apropos, de acest frate, ***Laban*** „sirianul", fiul lui Betuel fiul lui

Nahor. Ca o variantă, el apare şi sub forma de „***Laban Arameul, din Padan-Aram***”. Înţelegem de aici că Haran, Aram Narahaim, se mai numea şi (nu, nu Mesopotamia, ci) Padan-Aram. Anacronisme peste anacronisme... Nu, Arameii au sosit mult mai tîrziu, şi aşa cum Mesopotamia a fost numită aşa de greci, şi Siria a fost numită „Siria” (de fapt, Syria”) de către... romani! Numele de Suria a fost dat de chaldeeni (deci, oricum la mai bine de 1000 de ani după Avraam) regiunii de pe Eufratul Superior – deci, cu aproximaţie, exact regiunii unde se afla Haran. Cînd au ajuns acolo romanii, ei au preluat denumirea de „Syria” (limba latină nu avea „u” – foloseau ori „y” ori „v”), dar cu timpul a fost aplicată regiunii de la nord de Iudea, pornind spre răsărit de la ţărmul Mării Mediterana.

Aşa. Şi după ce ***Rebecah*** este întrebată formal dacă ea vrea să se mărite cu necunoscutul bogat (şi care fată n-ar vrea? Decît să care apă de la fîntînă...), s-a suit şi ea pe o cămilă rămasă fără aur şi a pornit, alături de robul care din acel moment încetase să mai fie rob (deşi niciunde nu ni se spune că Abraham s-a ţinut de cuvînt), spre binecunoscuta localitate... ei, undeva în răsărit, că Isaak se mutase deja de la fîntîna ***Lahai-Roi***.

Autorii Torei, după ce termină cu Abraham şi neamul lui prin ***Chetura*** (ţiitoarea la bătrîneţe) şi Ishmael şi neamul lui, fac legătura la povestea lui Isaak proriu-zisă, cu genealogia lui. Aşa aflăm că el a avut doi fii: ***Iacov*** şi ***Esau***. Dar asta nu a fost atît de uşor pe cît pare. Căci Rebecah, ca şi Sara, era cam stearpă. Nu, nu din voia lui Dumnezeu, Isaak nu luase femeie măritată ca păgînul de Abimelec, şi ştiu asta pentru că atunci cînd Isaak s-a rugat de El, El l-a ascultat şi Rebecah a rămas însărcinată. Ba chiar a avut copii. Doi. Şi ce făceau acei copii, pe cînd erau în pîntecele ei? Eh? Nu, nu plîngeau – asta e într-un basm românesc. Se băteau! Asta Rebecah a aflat-o ducîndu-se să-l întrebe pe Dumnezeu. Păi nu?! Dumnezeu purta pe atunci numele de „***Dumnezeul lui Isaak***” – o aflăm mai tîrziu din Torah. Deci, dacă tot era Dumnezeu personal, cum să nu-i răspundă nevestei robului lui? Ba i-a făcut şi o profeţie: două popoare vor ieşi din cei doi copii şi vor fi în război. Iar cel mic va învinge pe cel mare. Cum să nu iubească mai apoi Rebecah pe cel mic şi să-l ajute să ia locul cuvenit celui mare – precum vom vedea?

Deci, ajunge Rebecah pe masa de naştere şi primul iese unul păros – de chiar i-au zis „Părosul” (Esau). Ba mai avea şi părul roşu pe deasupra. Ptiu! Povestea zice mai departe că ăla mare a poftit la un blid de linte roşie – şi de aia i-au zis ***Edom*** („roşu”) – dar ce nevoie mai era de linte, dacă el oricum era roşu din naştere? Eh? Aşa s-ar întreba unul cu mintea la cap – sau cu mintea de tot dusă. Era nevoie de linte, cum să nu fie? Pentru că pe un blid de linte şi-a pierdut Esau cel Roşcovan moştenirea! Vedeţi dară de unde vine vorba românilor ortodocşi cînd zic despre cei botezaţi a doua oară că şi-au trădat credinţa pentru un blid de linte...

Dar să revenim. Ăsta, Părosul, ieşise înaintea celui de-al doilea cu cîteva minute. Chiar secunde – are grijă biblistul să ne spună că Iacov chiar se ţinea de călcîiul lui (de unde şi numele). Deci, taman să nu fie primul şi să ia cafteală poporul lui în viitor, dar nici prea tîrziu, să fie dubii asupra a oarece drepturi la moştenire. Dacă era loc, ar fi venit „la fotografie” pe locul doi... Dar pe locul doi era! Şi ce să facă el decît să stea şi să se socoată ce să facă să ia locul fratelui „mai mare”? A stat şi s-a socotit, în timp ce blănosul umbla pe coclauri vînînd. Şi Rebecah îl iubea mai mult pe ăsta mai mic, că era *„un om liniştit care stătea acasă în corturi.”* Se ţinea mai de fusta mamei, am zice noi. Şi tot stînd pe lîngă mama, a învăţat lucruri folositoare – de exemplu, cum să gătească o supă de linte roşiatică. Şi cînd s-o gătească: exact pe cînd Roşcovanului îi plîngea gura după o supă. Şi cum s-o vîndă şi pe ce. Pe moştenire, vă spun eu. Bun *gheşeft* – semn că era cu adevărat nepotul lui Abraham! Iar Esau zis şi Edom, a leorpăit supa cu o bucată de lipie, a baut o cana cu apă, şi s-a bucurat. Pînă a aflat că se vînduse pe un blid de linte...

Ei, nu ştim cît de mult s-a mai bucurat după aia – dar evreii ce ascultau povestea pe lîngă focuri precis rîdeau şi la sute de ani după întîmplare, pentru că între ei şi edomiţi n-a fost niciodată

pace. Basmul reflectă o realitate cunoscută de prin sec. 8 î.Hr.: la venirea lor în zonă, evreii au găsit pe edomiţi deja în regatul lor, în partea răsăritean-sudică a Mării Moarte. Deci, ei erau „mai mari". Au avut evreii multe conflicte cu edomiţii, reuşind pînă la urmă să-i „bată": pe vremea lui David a reuşit să le ocupe regatul, pe care l-au ţinut în stăpînire cîteva sute de ani. Abia mai tîrziu, cînd regatul Iudeii ajunsese el însuşi ciuca bătăilor, au reuşit edomiţii să se elibereze – se păstrează o stella de piatră neagră care aminteşte acest eveniment. Iudeea şi evreii nu au mai reuşit niciodată să stăpînească acel teritoriu. Iar edomiţii au migrat, în timp – probabil sub presiunea arabilor nabateeni -, în Negev şi li s-a zis „idumeeni". Unul din ei, Herod „cel Mare", a ajuns chiar regele Iudeilor, într-o vreme!

Şi acum dăm peste un interludiu care este de fapt, cred eu, un amestec de poveşti şi tradiţii puse grămadă de Editor, fără să le mai corecteze. Astfel, se repetă povestea cu Abimelec. Dă o foamete în ţară şi Isaak vrea să plece în Egipt – dar Domnul apare şi face şi cu el legămîntul făcut cu Abraham. Şi îl sfătuieşte să meargă în ţara *„filistenilor*", la Gerar. Şi Isaak, călcînd pe urmele tătînelui, vrea şi el un *gheşeft*: îşi dă nevasta drept soră. Pe asta (probabil spre marea ciudă a lui şi a Domnului) Abimelec nu o mai ia de nevastă, pentru că-l vede pe Isaak „jucîndu-se" cu ea... Aha, hoţomanule! a zis poate regele (biblistul nu ne spune aceste cuvinte, ci altele). Dar nu-i mai dă averi, oi şi boi şi robi şi cămile, ci-l dă afară din ţară. Probabil el, spre deosebire de Surse, nu uitase păcăleala păţită de la tata Abraham. Mai tîrziu, pe cînd Domnul îl umpluse oricum cu grîu şi cirezi de boi şi turme de oi şi poate şi oarece cămile neîmblînzite încă... tot „filisteanul" a început să-l pizmuiască pe Isaak. Şi lui Abimelec îi părea rău acuma că poruncise ca nimeni să nu se atingă de el sau de nevastă-sa – aşa că i-a alungat (din nou). Cum poate cineva să alunge pe cineva ajuns „mai puternic", nu ştiu. Dar se poate. Tot evreii au mai fugit din Egipt cîndva (în viitor) – deşi oastea lor depăşea ca număr oastea lui Rommel cînd

a atacat la Alamein! Nici mai mult nici mai puţin decît şase sute de mii de oşteni! Hm! Cred că nemţii nu au avut atîţia nici cînd au atacat Franţa...

Şi se duc robii lui Isaak şi încep să sape fîntînile pe care le săpaseră *„robii lui Abraham*" Atît de multe fîntîni, că ne şi mirăm de ce nu pomenesc autorii decît una şi lată – la Bar-Sheeba. Şi cum săpau ei o fîntînă, cum se luau ba la ceartă (***Esec***), ba la gîlceavă (***Sitna***), de li s-au pus fîntînilor numele respective. Dar nu, ei nu călcau nici o lege (îmi spunea un pastor); fîntînile fiind săpate de robii lui Abraham, Isaak avea drepturi asupra lor. Mai mult, după plecarea lui Abraham, localnicii, nici mai mult mai puţin, surpaseră fîntînile! Ei, să avem iertare, asta n-o mai cred. N-am trăit niciodată în deşert, dar ştiu că aşa ceva nu se face. O fîntînă, o oază, un izvor se apără cu arcul şi cu dinţii, dacă e nevoie. În deşert, apa e mai scumpă decît aurul – aproape cît petrolul! Nimeni n-ar fi astupat o fîntînă doar de grija să nu cumva să se întoarcă rătăcitorul cu pretenţii. Şi l-ar fi învăţat acum şi pe Isaak cel „străin" care sunt drepturile lui, dacă ar fi putut. Dar nu puteau, pentru că văzuseră „filistinii" că Dumnezeul lui Isaak chiar era cu Isaak în toate cele. Aşa că au ajuns la ***Bar-Sheeba***, unde un rob (alt rob) a mai săpat o fîntînă (altă fîntînă?), unde au mai făcut un legămînt (altul?), aşa că au dat locului din nou nume (alt nume? Nu, tot Bar Sheeba). Atît de mult se bucurau evreii pe la focuri să audă de isteţimea străbunilor şi idioţenia „filistinilor", încît au spus aceeaşi poveste şi despre Abraham, şi despre Isaak, ba poate şi despre Iacov. Or Editorul, cînd a început să le pună împreună în Torah, le-a pus pe toate. Să nu supere pe nimeni. „Filistinii" oricum nu citeau Vechiul Testament...

Dar Esau, cum ziceam, a rîs mai puţin, pentru că Iacov cel isteţ, cu ajutorul mamei sale, i-a „tras-o" din nou. De data asta, atunci cînd Isaak, acum bătrîn şi orb, a vrut să-i dea binecuvîntarea. Lui Esau, desigur. Se vede că el vorbea mai puţin cu Dumnezeu, altfel ar fi ştiut ce şi cum... Aşa, la sfatul mamei sale, Iacov a putut pune

în aplicare planul lor: pe cînd Esau era din nou plecat pe undeva şi Isaak vroia neaparat să binecuvînteze ceva, Iacov cel cu pielea fină a îmbrăcat haine de-ale fratelui său, şi-a pus blană de oaie pe umeri şi grumaz, şi-a prefăcut vocea şi s-a vîrît la Isaak în cort. Şi şi-a dat Isaak binecuvîntarea – tot pe un blid de mîncare, cu vînat de data asta.. Şi o cupă cu vin, mirosind sudoarea şi seul de oaie al mezinului isteţ. Ei, şi ce? aţi spune – dar se vede că nu aţi citit Biblia. E MARE lucru – căci Isaak avea o singură binecuvîntare şi nu mai multe. Ei, lucrurile s-au mai schimbat de atunci, popii dau cîte binecuvîntări vor ei: şi la cununii, şi la spovedanii, şi la maşini, şi la mingi de fotbal... dar pe atunci Dumnezeu dăduse lui Isaak o singură binecuvîntare (ştia el de ce...), astfel că bietul orb geaba a plîns, nu mai avea ce face. Îi făcuse pe toţi fraţii lui Iacov robi ai acestuia. Eh? Care fraţi? Toţi? Adică, Esau şi cu cine? Dar probabil şocul fusese prea mare pentru bietul Isaak.

Ei, acum Esau a avut cu adevarat motive să vada roşu în faţa ochilor – şi să-şi merite porecla. Aşa că ne dă o altă explicaţie a numelui lui Iacov. Căci zice *„Da, nu degeaba i-au pus numele Iacov, căci m-a înşelat de două ori*.” Desigur, dacă nu ar fi fost vorba despre un Goi edomit, gestul lui Iacov n-ar fi fost deloc frumos: să fure prin înşelăciune dreptul fratelui lui! Dar aşa... Iar Rebecah, care ştia că Iacov cel isteţ nu avea nici o şansă în faţa lui Esau cel furios, şi-a trimis fiul mai iubit tocmai în Haran, la fratele ei, să i se piardă urmele. Şi să nu ia de nevastă vreo „het”, aşa cum făcuse spurcatul ei de copil Păros. Aşa înţelegem şi noi de ce erau Rebecah (şi Dumnezeu) la cuţite cu simpaticul, petrecăreţul, sincerul, burtă-verdele vînător, Esau.

Cei doi fraţi şi Isaak, tatăl lor, vor mai apărea, dar aici începe povestea celui de-al treilea patriarh. Aşa că ne oprim şi noi aici.

21

Iacov, evreul cel isteţ

După reuşita lui (înşelăciunea frăţească...), Iacov şi-a luat viteză spre nord, la sfatul mamei, cu încuviinţarea tatălui orb (Isaak) şi sub oblăduirea tatălui Atotvăzător (Dumnezeul lui Avraam şi Dumnezeul lui Isaak), care va deveni curînd şi „Dumnezeul lui Yakub”. Drum lung pînă-n Haran („Mesopotamia”), dar care-l punea departe de la lucrurile frăţeşti pe care voia să i le facă Părosul înşelat. Şi de femeile lui „Het”, gata să pună mîna pe un pui de evreu crescut prin corturi...

Aşa că, mergînd el spre nord, nu după multe zile (vreo 2-3, în funcţie de cît de tare fugea de „dragostea frăţească”) ajunge la un loc care se va numi mai tîrziu Betel. Sau, mai curînd, ***Bet-El***, Casa Domnului. Aici, dormind el cu capul pe-o piatră, a avut un vis (de care şi-a şi amintit!): se facea că îngerii, nepreavînd ce face, se plimbau în sus şi în jos (mai curînd viceversa) pe-o scară. Şi în capul scării stătea însuşi Dumnezeu, care în acel moment era doar

„Dumnezeul lui Avraam şi Dumnezeul lui Isaak”. Dar care se apucă să-i promită şi lui ţara (pe care dormea) şi o sămînţă (în care toate neamurile vor fi binecuvîntate). Şi să nu-şi facă griji, nu-l va *„părăsi, pînă nu voi împlini ce-ţi spun*.”

Ei, dacă Iacov aude astea, promite şi el: dacă îmi vei da ajutor cum zici, cînd mă voi întoarce bogat („dar nu inainte”, îşi zice probabil în gînd) o să te fac Dumnezeul meu. Interesantă promisiune. Nu vom şti niciodată ce dumnezeu avea Iacov în acel moment, nici ve urma să aibă în următorii mai bine de 20 de ani, cît va sta printre străini. Oare dumnezeii lui Laban? „Idolii” pe care îi va fura Rahela? Cînd va avea nevoie să aducă numele Domnului în apărarea sa (de obicei cînd minţea...), îl va numi *„Dumnezeul tatălui meu*”, sau *„Dumnezeul de la Betel*” – fără să sugereze că el s-ar închina acelui dumnezeu.

Dar, oricum, cînd s-a trezit din vis a turnat ulei pe piatra care-i slujise de pernă şi a făcut-o *„stilp de aducere aminte*”, numind locul Betel, „Casa lui Dumnezeu” – deşi, aflăm cu stupoare, *„cetatea se numea înainte de asta Luz*”. Care cetate? Păi dacă era o cetate, de ce nu dormise în ea? Cu capul pe-o pernă-pernă (chiar plină cu păduchi) – doar el prefera să stea în cort şi nu pe cîmpuri... Betel este la o distanţă de doar 12 mile nord de Jerusalem, şi a fost locuit din timpuri străvechi. Cei mai mulţi cercetători presupun că în acel loc exista pe timpul lui Iacov un templu, poate chiar un zigurat, închinat lui El, zeul suprem al sumerienilor şi semiţilor. Ne amintim că Babilonul se numea „Bab-El” – „Poarta lui El”. Oricum, pus de sursa „P” probabil, Iacob mai face o promisiune: de acum încolo va da o zecime lui Dumnezeu *„din tot ce îmi vei da*”. Ca nu cumva contemporanii lui (ai sursei) să se întrebe de ce trebuie să dea Templului o zecime...

Acum, cu Dumnezeu alături, drumul a fost mult mai vesel şi mai scurt, că-l găsim pe Iacov la doar trei rînduri mai jos la fîntîna din Haran. Nu ştiu dacă el a recunoscut fîntîna, doar acolo îi întîlnise robul mama (şi cum pe atunci nu aveau TV, probabil ascultase

deseori, în corturile în care-şi petrecuse patruzeci de ani, povestea spusă de mama lui, în timp ce-l învaţa să gătească supă de linte). Şi acolo se întîlneşte şi el cu o fecioară. De data asta nu aşteaptă ca fata să-i dea apă, ci va adăpa el oile. Pentru că, vă vine sau nu să credeţi, ea era... ciobăniţa familiei. Exploatarea femeii, în cel mai evident sens. În timp ce tatăl ei Betuel (de nu murise, ca nu apare în poveste), dimpreună cu fratele ei ***Laban*** stăteau probabil călare pe sacii cu *„tot ce avusese*” Avraam, luate de la rob în schimbul surorii lui, Rebeca, şi-şi număra robii. Dar poate aşa trebuia să fie, pînă şi regii francezi luau neveste ciobăniţe pe la fîntîni. Sau încercau, măcar. *„Mon pere avais Cinquant moutons / J'en ai une quenzaine...*” Şi ca şi prinţul din balade, (*„oh, mon Prince...*”), Iacob îi fură Rahilei o sărutare. Ea nu îl pocni, că îl văzuse tare în vînă (ridicase piatra de pe gura fîntînii, pe care alţi ciobani nu o putuseră clint; probabil Isaak avea în cort şi un *gym*...). Şi apoi, poate avea nevoie de cineva care să-i ia „funcţia” de îngrijitor de oi (mai pe turceşte: de cioban). Ceea ce s-a şi întîmplat, după ce Iacob a făcut un *gheşeft* cu Laban: îţi păzesc oile şapte ani – dar îmi dai pe Rafila de nevastă! Zis şi făcut. Trec anii ca vîntul şi ca gîndul, că doar îşi iubea viitoarea nevastă (spune Biblia), şi iată noaptea nunţii! Să ne mirăm că dimineaţa, la trezire (din somn şi din beţie) Iacob e gata să-l ia de barbă pe Laban? „Pungaşule!”, o fi zbierat tînărul (care se apropia totuşi de 50...) mire, ţi-am muncit şate ani, şi cu ce m-am ales? „Cu Leia”, o fi răspuns Laban, frecîndu-şi mîinile bucuros de gheşeftul făcut. Scăpase de piatra din casă... Cum să nu-l înţelegem pe Iacov în supărarea lui?: pînă atunci ***el*** îi înşelase pe ceilalţi!

Deci, cei doi mai fac un *gheşeft*: încă şapte ani pentru Rafila – dar acum îmi dai nevasta înainte! Nici o problemă, o fi gîndit Laban, tot nu am alte fete... Şi-i dă şi două roabe, parcă anticipînd ce-i pusese Dumnezeu lui Iacov în viitorul nu prea îndepărtat: marele turnir între neveste, ajutate de propriile roabe, avînd ca trofeu aprecierea bărbatului. Şi se apucă femeile la turnat copii. Cînd nevasta nu poate, îl mai fericeşte pe bietul Iacob şi cu o ţiitoare. Ce

altceva să facă prea-fericitul Iacov, cînd se întorcea de la cîmp (tot nu avea TV)? Copii, bineînţeles. Între cele patru muieri apar, unul cîte unul, nu mai puţin de 12! Probabil Iacov ştia cine a cui este, precis credincioşii iahvişti ştiu; eu, doar dacă mă uit în Biblie. Cum o să ţin minte că Ruben e al Liei iar Neftali al Rafilei prin Bilha, că Iuda al Liei iar Gad tot al Liei, dar prin roaba Zilpa? Pînă la urmă, cel mai important, Iosif (***Yehosheph***) a venit prin draga de Rafila – pe ăsta îl ştiu şi eu. Dar nu mă întrebaţi a cui a fost fata, că a fost şi-o fată, Dina. Probabil a Liei, soră cu Simeon şi Levi, dacă avem în vedere furia care i-a apucat pe cei doi aflînd că un spurcat de Goi vrea s-o ia de nevastă. Dar asta se va întîmpla mai tîrziu...

Ei, acum, că avea neveste, ţiitoare şi copii, Iacov s-a gîndit să plece. Dar cu mîna goală? El a fost probabil primul care a zis: fiecare trebuie să mănînce acolo unde aleargă. Şi apoi, spurcatul de Laban (închinător la alţi dumnezei) îl înşelase! Şi face şi el un *gheşeft*: va mai lucra şapte ani, dar pe turme. Bat palma cei doi şi se înţeleg: tot ce va fi pestriţ, bălţat sau negru va fi al lui Iacov – celelalte, ale lui Laban. Nu ştiu dacă la început Laban a rînjit evreieşte, frecîndu-şi palmele, dar după cîţiva ani a rînjit mai puţin. „Care celalalte?" Turmele lui scădeau şi numărau numai oi slăbănoage, în timp ce ale lui Iacov erau multe şi grase, („mîndre şi cornute, cîinii bărbaţi, asini învăţaţi...) Cum... Dumnezeu? - ar întreba unul care nu a citit Biblia, nici nu a fost cioban în viaţa lui. Vă spun eu (care măcar am citit Biblia): punînd vergi cojite în adăpătoarea oilor. Simplu, nu? Nu ştiu dacă de atunci încoace ciobanii au încercat chestia asta, mai ales de cînd se caută căciulile din blăniţă brumărie de miel, atît de apreciate de generalii români, dar poate era nevoie şi de intervenţie divină. Asta o ştie şi Iacov, care dă vina pe îngerii lui Dumnezeu. Şi pe faptul că Dumnezeu l-a apărat pe el, Iacov, de încercările lui Laban de a-l pungăşi. Dă Iacov de înţeles că în fiecare an, văzînd că se năşteau mai mulţi miei de un anumit fel, Laban schimba kalimera. „De zece ori!", se plînge Iacov. Desigur, trecuseră numai şase ani de cînd bătuseră palma, dar alături de

Rafila (şi asistînd la competiţia dintre muieri), nici nu mai ştii cum trece timpul. Şi Dumnezeul („*tatălui meu*") îl ajutase de fiecare dată. Aşa că şi acum îi dă sfatul cel bun: ia-ţi tălpăşiţa!
Îşi adună Iacov nevestele, ţiitoarele, copiii, oile, cîinii, asinii, cămilele lăptoase... şi le comunică vestea cea mare: plecăm. Fetele: bucurie mare. „*Ne-a vîndut tata ca pe vite*!" se plîng ele (ca să vezi dragoste faţă de bărbat...) Ba, Rafila, dovedindu-se vrednică nevastă a lui Iacov, nu pleacă cu mîna goală: îi fură tatălui şi dumnezeii. Păi cum să te duci printre străini fără dumnezei? Ba se dovedeşte vrednică şi mai tîrziu, cînd vine tată-său cu oaste pe urmele lor şi Iacov se cam scapă în nădragi (deşi intervenise deja Domnul – căruia îi părea mai puţin importantă dreptatea, decît bunul lui plac). A minţit cu atîta aplomb, încît ajungem să ne întrebăm cînd a spus vreodată adevărul. Cu fundul pe idoli, îi spune tatălui că ea nici măcar nu ştie ce-i ăla usturoi, cum dar o să-i miroase gura? „*Cum, vrei să mă ridic? Asta nu se poate, **mi-a venit rînduiala femeilor**.*" Asta trebuia să-l ducă pe Laban la vreo zece paşi de ea, că era necurăţenie mare să stai lîngă o femeie „în rînduială". Autorul Torei uită mereu că ceea ce era spurcat evreilor în urma întîlnirii lui Moise cu Dumnezeu la Sinai, nu trebuia neaparat să fie şi unuia care se închina altor dumnezei, cu veacuri înaintea lui Moise... Oricum, aflăm mai tîrziu că dumnezeii sfîrşesc îngropaţi sub rădăcinile unui stejar lîngă Sichem. Putem zice azi: ce e de „haram", de „haram
" se duce... Nu mă folosesc eu de ei – dar nici ţie să nu-ţi cadă bine! Sentimente cît se poate de omeneşti...

Dar acum, după ce a rezolvat şi chestia cu turmele de oi şi turma de neveste, ţiitoare şi copii, Iacov avea alte griji: era în drum către frate-său, Roşcovanul cel Păros. Pe Laban îl poţi înşela, mai ales cînd ai de parte ta pe Dumnezeul lui Isaak (şi nevasta), dar pe sălbatic? Ăla pune mîna pe sabie mai întîi, pe urmă stă de vorbă. Dacă are cu cine. Şi nu rămîn frumuseţe de turme fără stăpîn, ca în Mioriţa? Mai ales că probabil acel sălbatic de păros cunoaşte acum prea bine dulceaţa şi iuţeala limbii fratelui mai mic. Îşi împarte

deci toate turmele în trei. Una să o vadă Esau, una (mai măricică) să nu – şi, una (mai micuţă) drept şpagă de iertare. Şi face şi-un plan, din care s-a inspirat probabil şi Motanul încălţat: pe drum, Esau întîneşte ba un ciopor de oi, ba nişte cămile, ba nişte vaci... şi mereu nişte ciobani spunîndu-i *„Ale tale sunt, ţi le dă stăpînul nostrui Iacov, care vine din urmă.”* Şi probabil între timp Dumnezeu îi tot şoptea în ureche: „să nu te atingi de omul meu, Iacov, că dai de naiba!”...

Oricum Iacov, chiar în acea noapte, înainte de a se întîlni cu frate-său, dă de naiba. Nu, nu de Satan, ăla va apare pe lume abia pe timpul lui Iov, ci cu *„un om”*. De unde or fi înţeles evreii mai tîrziu că acest „om” o fi fost El, Dumnezeu? Sau măcar un „înger”? Se luptă cu el Iacov toată noaptea, deşi nu ni se zice de la ce s-au luat, şi acel „om” nu-l poate dovedi pe evreu. Şi văzînd că se apropie zorile, se roagă de Iacov să-i dea drumul - după ce-i scrîntise o vînă la încheietură (dacă nu ştiţi de ce nu mîncaţi vîna de la încheietura nimănui, să ştiţi: de acolo!). Să stăm puţin să judecăm: era Iacov tare? Era – dăduse la o parte o piatră de pe gura unei fîntîni. Mai fusese şi cioban de atunci, 20 de ani – o viaţă de om. Să tot faci muşchi de criţă, între timp! Dar, altfel, are nevoie de ajutorul Domnului, şi la Galead, în întîlnirea cu Laban, şi în viitoarea întîlnire cu Esau. Păi, credeţi-mă, dacă **eu** mă lupt cu Dumnezeu o noapte, sau chiar cu un înger al Acestuia, nu mă port abject (cum se va comporta Iacov în întîlnirea cu Esau). Sigur, o justificare se dă: acum schiopăta. Că altfel, ehei!...

Dar un Dumnezeu El-Shadai, Atotputernicul, să se roage să i se dea drumul din strînsoare (ca în povestea cu tigrul: i-aş da eu drumul, dar vezi, el nu mă lasă...), cam greu de închipuit. Şi apoi, să-i fie frică lui Dumnezeu de zori? De lumina zilei? Să nu fie el nici măcar ca acel balaur din poveste, care se luptă cu Făt Frumos „zi de vară pînă-n seară”? Uite, eu nu am admiraţia şi credinţa în YHVH pe care o aveau evreii, dar eu nu pot crede nicicum că Iacov s-a întîlnit atunci cu Dumnezeu! Nici măcar cu un înger. Mai curînd

cu un demon, care se teme de lumina soarelui. Sau era atunci, la început, cel ce era Dumnezeu doar al lui Avraam şi Isaak, un demon în Canaan? Din scrisoarea către Efeseni, putem crede că Pavel credea cam acelaşi lucru. El spune; *„Căci nu avem a ne lupta împotriva cărnii şi sîngelui, ci împotriva căpeteniilor, împotriva domniilor, împotriva stăpînitorilor întunericului acestui veac...”*

Oricum, „omul acela” l-a întrebat care îi este numele, şi aflînd că e „Iacov”, l-a preschimbat pe loc în ***Israel*** (*cel ce luptă cu Dumnezeu*). Privind în urmă, putem zice că acest nume reprezintă o profeţie făcută Poporului lui Israel. Profeţie care s-a împlinit de nenumărate ori – şi în sens pozitiv, şi negativ. De multe ori evreii au luptat „cu Dumnezeu” (de partea lor), şi tot de multe ori au luptat „cu Dumnezeu” (încălcîndu-i poruncile şi aşteptările).

A doua zi, atitudinea slugarnică a lui Iacov îl îmbunează pe Esau, care se dovedeşte încă o dată un om simplu, deschis, care nu ţine ranchiună. Ne-civilizat, am zice noi – care suntem opuşii lui. Noi ne recunoaştem mai degrabă în Iacov – de aceea şi sperăm să-l avem pe Domnul cu noi... Iar Esau şi-a luat averile şi oştenii, şi s-a dus cît mai departe de frate-său (şi-o fi zis „mai răruţ, că-i mai drăguţ”) tocmai în Seir, în munţii din estul deşetului Negev – acolo unde Moise va găsi regatul Edom. Israel scăpase de el – dar va avea de furcă mai tîrziu cu unul din urmaşii lui Esau, cu Amalec. Iar pe Edomiţi nu a reuşit niciodată să-i stăpînească total, împlinind astfel „binecuvîntarea” lui Isaak către Esau, pusă în Torah de Editor tocmai în secolul 5, cînd se ştia prea bine ce se întîmplase între evrei şi edomiţi.

Înainte de a se începe povestea lui Iosif, următorul patriarh important, mai citim despre întîmplarea de la Sichem. În bunătatea lor, regele şi întreaga cetate i-au primit pe Iacov cu toată legiunea lui de turme. Zice Biblia: şi-a cumpărat de la regele Sichemului, Hamor, tatăl lui Sichem, ogorul din faţa cetăţii pe care îşi oprise turmele. În drum spre cetate, el mai făcuse în popas într-un loc (pe rîul Jabbok) unde înălţase o casă şi mai multe „colibe”, loc pe

care l-a numit „Sucot” (Sukkoth). Mai tîrziu, Sucot a fost o mare sărbătoare a recoltelor, numită şi Sărbătoarea Corturilor. Ea aparent a fost hotărîtă abia în deşert – de ne şi mirăm: „ce fel de recolte? De mană? De potîrnichi?” Desfăşurîndu-se la sfîrşitul lui septembrie-începutul lui octombrie, reprezenta începutul culegerii viilor (aşa cum Paştele reprezenta culegerea orzului, iar Pentecostul cel al grîului), şi dura şapte zile, timp în care participanţii dormeau în colibe. Toţi specialiştii (mai puţin bibliştii ortodocşi) recunosc că sărbătoarea a fost una agrară, de fecunditate, a canaaniţilor. E posibil, deci, ca Iacov să fi participat într-un anumit loc la sărbătoare, stînd cu însoţitorii lor în colibe şi aducînd jertfe „baalilor şi astartelor” locale. În ciuda faptului că numai cu cîteva zile înainte îl anunţase oficial pe „Dumnezeul lui Isaak” că se va putea numi şi „Dumnezeul lui Iacov”.

Deci, ajunşi şi primiţi de populaţia din Sichem, lucrurile păreau să se desfăşoare paşnic. Atît de paşnic încît Sichem, văzînd-o pe Dina, fiica străinului Iacov, s-a îndrăgostit de ea. Biblia sugerează că a siluit-o pe fecioară, înainte să o fi luat de nevastă. Dar poate că era (în ochii fraţilor ei) destul că avusese contacte sexuale cu ea înainte de nuntă – poate că fecioara acceptase cu bucurie. Dar poate că nu, ciobăniţele uneori chiar resping avansurile prinţilor („*mon pere avais cinquante moutons...*”) Demnii fii ai lui Iacov (şi chiar ai Rafilei, mama vitregă), s-au prefăcut că sunt de acord să facă nuntă. E doar un mic amănunt, micuţ, mărunţel: bărbaţii, **toţi** bărbaţii cetăţii, trebuie să-şi taie prepuţul. Vreţi? bine; nu vreţi? ne luăm bună ziua... Şi Sichem, de dragul ciobăniţei, a primit. L-a convins şi pe tatăl lui să primească, ba s-au mai rugat şi de toţi locuitorii cetăţii. Şi în a treia zi, cînd toţi din Sichem zăceau în friguri, fără pantaloni pe ei, feciorii lui Iacov i-au căsăpit pe toţi! Frumos, nu? Nu ştim dacă sfatul a venit de la noul Dumnezeu al tatălui lor (ar fi doar prima dintr-un şir lung de astfel de fapte), dar se pare că Iacov nu fusese consultat. Ba chiar tatăl a ţipat tare (şi şi-a luat din nou viteză), acuzîndu-i mai ales că se apucă de astfel de treburi

cînd nu au oaste suficientă. Dacă le sar în cap toţi cananiţii?

Lucrurile probabil nu au stat chiar aşa. Oricît de mult am crede în minuni, e foarte greu de crezut că doi oameni au ucis toţi bărbaţii dintr-o cetate, fie ei şi cu pantalonii în vine. Mai probabil este că două triburi (Simeon şi Levi fiind doar eroi eponimi) au atacat cetatea –în zidurile căreia şi-au cam rupt dinţii. Pentru că, ulterior, la cucerirea Canaanului, cele două triburi sunt cele mai slabe dintre cele 12. Fuga lui Iacov are, probabil, altă explicaţie... Oricum, Sichem era, şi va fi mult timp, o cetate importantă în Canaan. Pe timpul împărţirii regatului lui David în două, a devenit capitala regatului de nord şi important loc de cult la paritate cu Templul din Jerusalim. Chiar şi cînd capitala s-a mutat în noua cetate Samaria, a rămas un loc important, astfel că romanii au reclădit cetatea, numind-o pe greceşte Sebaste (Augusta)

Iacov se mai opreşte din fuga lui tocmai la Betel – pe care îl botează a doua oară. Iar Dumnezeu îl botează şi el iarăşi pe Iacob Israel, uitînd că „omul acela” o făcuse deja... Şi după ce e îngropată Deborah, de care aflăm cu uimire (şi fără pic de interes) că a fost doica Rafilei, apoi chiar şi Rafila, care aduce pe lume în dureri, murind (unde era atunci Dumnezeu?), un fiu numit Beniamin (Ben-Amin, *Fiul Dreptei*, şi nu Ben-Oni, *Fiul Durerii*, cum fusese numit iniţial), ajungem iarăşi la o listă lungă de genealogii pe care le uităm imediat ce le citim şi care au rostul să facă trecerea spre povestea lui Iosif. Dar pînă atunci să încheiem şi noi, „legînd capetele firelor”, cum zic englezii. Nu ştim rostul poveştii cu Sichem, din care evreii nu ies deloc cu faţa frumoasă – decît poate să dea prilej ca mai tîrziu Iacov, în „binecuvîntările” lui, să-l facă urmaş pe cel de-al patrulea fiu. Primul (Ruben) pierduse acest drept prin faptul că se încurcase cu una din roabe (Milca), semn că, ori roabei îi plăcea băieţandrii, ori că lui Reuben îi plăcea supa de găină bătrînă, ori – mult mai demn de crezut -, că Reuben voise să uzurpe locul tatălui lui. Credeţi sau nu, un astfel de act implica, deseori, contactul sexual al uzurpatorului cu ţiitoarele celui uzurpat! (aşa s-a întîmplat mai

tîrziu şi cu Abesalom, şi cu Adonia). Următorii doi, Simeon şi Levi, îl pierduseră atunci cînd căsăpiseră bieţii locuitori ai Sichemului, dovedind fire nestăpînită şi sete de sînge. Şi aşa, deşi următorul patriarh a fost Iosif, cel prin care se va transmite „sămînţa” va fi Iuda. Era normal să se întîmple aşa, din moment ce autorii Torei erau scribi la Jerusalim, la curtea lui Iuda.

Dar despre ***Iosif şi fraţii lui***, vorba lui Thomas Mann, vom vedea în episodul următor.

22

Iosif și fraţii lui

V-am spus că despre ei vom vorbi acum. Iacov, zice Biblia, trăia în ţara Canaan, acolo unde tatăl lui locuise ca străin. Străin fusese şi Avraam, şi Isaak, acum era şi Iacov... E drept, ei cumpăraseră ici şi colo „ogoare”, ca de exemplu la Hebron sau Sichem. Dar la Sichem nu se puteau întoarce, aşa că s-au dus la Hebron.

Iacob avea (cel puţin) 13 copii – deşi despre Dinah nu mai auzim nimic de la aventurile ei amoroase cu Sichem. Băieţii lui Iacov mergeau în fiecare zi cu oile la păscut, probabil mai puţin cel mic, Veniamin. Iar Iacov arăta „atitudine partinică”: iubea mai mult pe Iosif, cel mai mic dintre cei mari. Avea băiatul 17 ani, dar era al iubitei Rafila. În plus, se arăta călcînd pe urmele tatălui: poltron, bîrfitor, pîrîcios... Nu ştiu ce treabă făcea el la cîmp, dar cum auzea şi vedea ceva – fuga la corturi la tăticu’, să-i spună ce-au mai spus şi făcut fraţii lui. Aşa că Iacov a mai făcut una: i-a dăruit (lui şi numai lui!) un caftan. Zice Biblia: „o haină pestriţă”. Cu care acum băiatul se fălea în faţa fraţilor săi. Poate din cauza asta nici nu prea punea

mîna pe multe: să nu-şi murdărească haina. Oricum, erau destui pălmaşi: alţi 10 fraţi...

Şi asta n-ar fi nimic, dar, dacă ne luăm după cele spuse de biblişti, avea şi vise; ori, Visele nu vin decît de la Domnul. Concluzia: Dumnezeu era cu micul poltron. Desigur, ca şi în cazul lui Cain şi Abel, Dumnezeu poate fi cu cine vrea El, ba mai mult, poate judeca după ce se va întîmpla în viitor. Ei, văzînd atitudinea preferenţială a tatălui faţă de părăcios, mai c-aş putea ghici şi eu ce se va întîmpla în viitor... Deci, Iosif visa. Şi nu, aşa, ca toată lumea, floricele, nori, crocomauri – ci pe el (nu pe El, ci însuşi Iosif) stînd deasupra celorlalţi. Mai ales deasupra fraţilor, care i se închinau ca unui împărat, cu burţile pe pămînt (cînd sub formă de snopi, cînd de stele...). Nu erau deloc proşti fraţii; chiar dacă erau ciobani: înţelegeau prea bine unde ţinteşte micul sclifosit prin visele lui „născocite" (cum afirmau ei). Ba chiar şi Iacov începuse să-l certe (cu multă, cu foarte multă blîndeţe) atunci cînd află că şi el şi mama băiatului (? Parcă murise) i se închinau lui Iosif, sub formă de soare şi lună (ca să fie corect, autorul Torei ar fi trebuit ori să nu pomenească de lună, Rafila murind între timp, ori să vorbească de trei luni – ce nu se poate întîmpla într-un vis inventat? -, dacă le lua în considerare pe mamele vitrege).

Dar, în timp ce frăţiorul cu haina pestriţă stătea la corturi, în preajma tatălui său, ceilalţi şi-au luat turmele şi-au pornit spre Sichem. Trecuseră destui ani să se uite pocinogul? Se pare că nu prea, ei nu au stat la Sichem, ci s-au dus la Dotan, un loc la aproximativ 80km spre nord. Acolo îi şi găseşte Iosif, trimis de tatăl său *„să vadă ce mai fac fraţii lui"*. În limbaj secu: să *şpioneze*...

Numai că ei, aceşti fraţi, cu ochii după lupi şi alţi hoţi, au văzut de departe haina pestriţă şi-au hotărît să scape de mica năpîrcă. Cînd Iosif a ajuns acolo, ei (fraţii) l-au luat pe sus şi l-au aruncat într-o groapă adîncă, de unde nu putea ieşi. Nu l-au ucis, fiind el *„carne din carnea noastră"*, ci l-au vîndut mai tîrziu unei caravane ce trecea pe acolo întîmplător, ducînd smirnă, tămîie şi leacuri

tămăduitoare – ca toate caravanele răsăritene. Aici autorul o cam încurcă, îi dă pe cei cu acea caravană mai întîi ca *„ismailiţi"*, apoi ca *„medianiţi"*. Şi ce dacă? - mă puteţi întreba. Hai, întrebaţi-mă !– să vă pot răspunde: arabi, şi unii şi alţii? Ei, pe atunci nu era chiar aşa. E ca şi acum azi ai spune că i-ai dat un pumn în nas palestinianului, iar sauditul te-a bătut de ţi-a sunat apa-n cap. Ismailiţii erau urmaşii lui Avraam prin Ishmael, iar Medianiţii era chiar urmaşii direcţi ai lui Avraam din ultima lui ţiitoare (poate soţie). Şi într-un caz şi în altul, tare repede trebuie să fi trecut cele două generaţii, dacă putem vorbi despre ei ca popoare. În mod normal, în două generaţii, acei negustori trebuiau să fie un fel de veri de-ai fraţilor, şi caravana ar fi trebuit să-i cuprindă pe mai toţi bărbaţii tribului, Aşa cum evreii erau acolo mai toţi, mai puţin Iacov şi Veniamin...

Deci, „medianiţii" cumpără de la fraţi pe Iosif şi-l iau cu ei, ca sclav, spre Egipt unde, sperau fraţii mai mari, i se vor pierde urmele, numele şi chiar şi visele. Iar ei şi-au văzut de viaţă – mult mai liniştiţi acuma. Au trebuit, adevărat, să-l ogoiască pe bătrînul Iacov, care acum îşi jelea fiul mîncat de fiare (după ce fiii îi arătaseră pestriţa de haină mînjită cu sînge), alături de *„toţi fiii şi fiicele"* lui. Dar viaţa merge înainte şi, pînă să ajungă în Egipt şi ei, cum vom vedea (şi cum probabil ştiţi deja, pentru că povestea lui Iosif este una din cele mai cunoscute poveşti biblice; sau, dacă nu aţi pus mîna pe Biblie, poate din filmul de desene animate...), aflăm tribulaţiile lui Iuda. O poveste mai rar povestită în şcoala duminicală – şi care a fost povestită mai ales în nord, în regatul Israel (deci, în sursa „J").

Se duce acest Iuda (cum ziceam, directul moştenitor al lui Iacov, cel ce a dat regii Iudeii, inclusiv pe marele David) la un prieten şi acolo a văzut o cananită frumoasă, pe care a şi luat-o de nevastă. De aici nu putea ieşi bine! Şi chiar aşa a fost. A avut trei fii. Pe primul l-a trăznit Dumnezeu pentru că „era rău înaintea lui". Biata Tamar, pe care i-o dăduse Iuda de nevastă, s-a trezit fără soţ şi fără urmaş. Aşa că Iuda a dat-o celui de-al doilea fiu, fratele trăznitului, ca acesta să-i facă urmaş (nu-mi găsiţi vină că inventez: aşa era

tradiţia la evrei). Dar onanistul de Onan nu-şi făcea datoria de bărbat de familie şi a fost şi el trăznit. Să nu-şi piardă şi al treilea fiu (oricum, l-a pierdut în istorie, nu se mai aude despre el nimic...), Iuda face pe niznaiul şi-o trimite pe Tamar acasă, vădană, *„pînă creşte Şela mare”*. Dar Şela creşte, şi Tamar tot vădană, fără bucurie (sexuală). Şi aflînd că tata socru se duce la tuns oi, îi iese în cale *„cu obrazul acoperit”* (semn că era „curvă”, zice Torah; noroc că Iuda n-a ajuns pe la talibani, că cine ştie ce încurcături se mai iveau), şi lui Iuda îi creşte... tensiunea. Musai să se bucure şi el de curvă! E în stare să dea şi un miel pe chestia asta... cînd o avea. Dar Tamar (păţită şi ştiindu-şi socrul – chiar dacă el n-o ştia) a cerut gaj: inelul, „lanţurile” şi toiagul.

Îşi fac ei treaba, se duce Iacov la tuns (de oi) şi se arată om de cuvînt. Îşi dorea gajul înapoi... Aşa că-l trimite pe prietenul lui, Hira Adulamitul, să-i aducă inelul, lanţurile şi toiagul *„de la curva aia”*. Curva – ioc. Doar că peste trei luni văduva de Tamar arată burtă. „Ardeţi-o!”, porunceşte Iuda cel milos (poate şi fericit că-şi scapă astfel pe Şela). Doar că Tamar se arată cu adevărat curvă: scoate inelul, lanţurile şi toiagul – să-l facă de rîs în tîrg pe bietul Iuda, care nu făcuse mare lucru, decît intrase la o prostituată... Şi uite aşa se nasc doi băieţi de gemeni, de nici nu ştii cine s-a născut mai întîi (cel ce a scos o mînă, sau cel ce a ieşit cu totul?). Nu s-ar spune această poveste dacă cel ce ieşise cu totul, Pereţ, nu ar fi fost strămoşul direct al lui Boaz, cel ce o va lua pe Ruth să-l nască pe Iese, tatăl lui David... Cei de la curtea Judeii ar fi eliminat bucuroşi povestea din Torah – dacă n-ar fi ştiut-o mai toată lumea. Şi nu aveau o poveste mai bună despre strămoşii regilor lor. Dar pînă la urmă au găsit o interpretare „plăcută” – uite că Dumnezeu îşi poată alege flori din balegă pentru a-şi duce Planul la bun sfîrşit. Oricum, să-l lăsăm deocamdată pe Iuda în pace (nu mai aflăm ce a făcut cu Tamar după aceea, putem numai bănui că nu s-a mai culcat cu ea), şi să ne întoarcem la Iosif.

Am rămas acolo unde „medianiţii” îl duceau în Egipt. Ajunşi acolo, îl vînd lui Potifar, *„căpitanul gărzilor”* lui Faraon. Numele este într-adevăr egiptean: Poti-phe-ra – „Ra a dat” (cu sensul pe care îl au azi numele de Deodatus sau Teodor). Iosif a ajung sclav în casă, nu pe plantaţii, şi văzînd Potifar că *„Domnul era cu el”* (nu ni se zice care Domn-zeu; egiptenii aveau o mulţime de prim rang şi o legiune de zei mai micuţi), l-a pus *„stăpîn peste casă”* – un fel de administrator. Aşa că Potifar acum *„nu avea altă grijă decît să mănînce şi să bea”*, zice Biblia. Trai nineacă! Şi să fie căpetenia străjerilor, desigur... Şi pentru că Iosif era în casa lui Potifar, Dumnezeu făcea ca totul să meargă bine în casă şi pe cîmp. În întreg Egiptul? În întreaga lume? Doar Iosif trăia în acea lume...

Ei, stăpîna casei (nu „administratoare”, ci chiar nevasta lui Potifar) a pus ochii pe tinerelul şef. Şi i-a plăcut ce a văzut. Aşa că, de cîte ori îl întîlnea, conversaţia începea cam aşa (ne zice Biblia): *„Culcă-te cu mine!”* Iosif, nu şi nu., că aşa va păcătui în faţa lui Dumnezeu. Probabil ea (nu-i vom afla niciodată numele) nu prea înţelegea partea cu păcatul, cu Dumnezeu – şi insista. Atît de mult, încît el şi-a lăsat haina în mîna ei şi-a rupt-o la fugă. Acum ea avea o „dovadă”, şi a început să urle: „evreul ăsta a încercat să mă...” Şi Potifar a crezut-o şi l-a aruncat pe Iosif în închisoare, fără să se teamă (prea mult) de pedeapsa lui Dumnezeu.

Dacă n-aţi şti povestea, aţi spune: Ei, pînă aici i-a fost. Da’ de unde?! Tînărul evreu (deşi anacronism – pe atunci nu se ştia de „evrei”, decît dacă luăm cuvîntul să însemne „habiru” = rătăcitor, străin - , vom folosi totuşi acest termen în povestea noastră) a reuşit din nou să se bage sub o piele: de data asta, a temnicerului-şef. Care l-a pus nici mai mult nici mai puţin decît şef peste închisoare, şi totul se făcea după voia şi prin Iosif. Dacă eram pe timpul securiştilor, am fi gîndit tot felul de chestii faţă de un asemenea colaborator, poate chiar torţionar... Mai interesant este că acest *„mai marele temniţei”* (nu Iosif, ci stăpînul lui) devine *„căpetenia străjerilor”*, iar „temniţa” propria lui casă. Ultima dată îl aveam pe Potifar în această slujbă – iar Iosif chiar era „mai mare peste casa

lui". Uitase povestea cu soţia? Nici nu avusese loc vreo poveste cu nevasta? – dar sursele indicau că Iosif era „mai mare peste" cînd peste casa lui Potifar, cînd peste temniţă, şi-au încercat să pună sursele de acord?

Oricum, din temniţă a venit salvarea (şi ridicarea). Iosif află că doi noi întemniţaţi (nimic nu se întîmpla în temniţa lui fără ca el să ştie!) au vise. Asemnănătoare, dar cu deznodămînt diferit. Şi le tălmăceşte visele (nici nu era greu; oricum, nu-l implicau în nici un fel...): unul din ei, pitarul, se va ridica în furci; celălalt, paharnicul, va reveni la palat. Şi chiar aşa se întîmplă. Numai că paharnicul uită de Iosif – şi-şi mai aminteşte de el abia peste doi ani, cînd Faraon are şi el două vise. Şi Iosif vine, i le tălmăceşte, Faraon îi dă toată împărăţia pe mînă şi... Ca în cele mai frumoase poveşti. Să înţeleagă tot evreul (şi creştinul) că atunci cînd îl ai pe Domnul cu tine, nimic nu-i imposibil. El te urcă, el te coboară – şi cît timp ai speranţă şi credinţă, poţi ajunge din temniţă tocmai pe tron! Sigur, povestea lui Iosif nu s-a mai întîmplat, dar e bine să ai speranţă şi crdinţă. Niciodată nu se ştie...

Multă lume a încercat să răspundă la întrebarea: care Faraon? În Egipt, Faraon (Pero = „casă mare, palat"), era considerat zeu, întruparea lui Ra pe pămînt. Nu numai că Egiptul era o lume închisă, în care străinii, de orice fel ar fi fost ei, nu erau primiţi, dar nici chiar egiptenii nu aveau acces la Faraon decît prin intermediul preoţilor sau funcţionarilor. Povestea lui Iosif nu putea avea loc, oricîte vise ar fi avut Faraonul. A fost totuşi o perioadă în istoria Egiptului cînd o astfel de întîmplare ar fi putut avea loc. Nu chiar ca în Biblie, desigur, cu neveste, temnite şi vise, dar un „habiru" putea ajunge chiar în poziţia de vizir. Şi asta, pe timpul Hiksoşilor. Perioada ar părea să fie potrivită. Pe timpul primilor patriarhi, de la părăsirea Ur-ului, în Egipt a fost Regatul Mijlociu, puternic. Dar pe la 1750 î.Hr. acesta a început să decadă, astfel că pe la 1730, partea de Nord (Egiptul de Jos) a fost cucerită de migratori veniţi din Orient. Nu ştim cine au fost ei, se pare că o uniune de triburi nomade amestecate, semite, dar şi hurite, hitite, poate chiar elemnente sosite din Anatolia şi de dincolo de Caucaz. În Asia sunt numiţi „Regii Păstori", dar egiptenii le-au zis „hyksos" – ceea ce înseamnă „regi străini". Au stăpînit Egiptul de Jos vreo două secole – fără a reuşi să cucerească Egiptul de Sus, cu capitala la Teba. Pînă la urmă regii de la Teba i-au înfrînt şi izgonit, eliberînd ţara şi formînd Regatul Nou.

Hyksoşii stăpîneau delta Nilului şi aveau capitala la Memphis (la nord de actualul Cairo). O cetate încă mai importantă era On, cetatea sfîntă, cunoscută şi sub numele de Pa-Ra, casa lui Ra. Ieremia în scrierile lui a tradus numele în Beth-Şemeş (casa soarelui), iar grecii i-au zis Heliopolis – aşa cum e în general cunoscută de istorici. Oricum, asta arată că hyksoşii au avut de partea lor preoţii din Egiptul de Jos – poate încercînd să se emancipeze de sub dominaţia celor din Teba.

Dacă e adevarată această afirmaţie, cum că Faraon era unul din liderii semiţilor hiksoşi şi nu un faraon egiptean, s-ar explica multe. N-ar fi deloc de mirare ca el să numească oameni de aceeaşi naţie ca viziri (viceregi). Regatul Hiksos a stăpînit, cel puţin parte din timp, şi Canaanul, deci un astfel de funcţionar putea să vină şi pe cale naturală (şi nu ca sclav) din Canaan. Visele cu vacile grase şi slabe şi spicele sunt copilăresc de simple, nu trebuie să ştim povestea lui Iosif ca să le explicăm şi noi. Oricum, un interpret de vise, oricît de bun, ar fi fost pus să facă exact asta, să explice vise, şi nu să conducă ţara. Iosif ar fi primul (şi singurul) cu acest talent care s-o fi reuşit să ajungă şeful guvernului. Din păcate, mai mult decît ipoteze nu putem avea. Scribii egiptenei nu au scris absolut nimic despre această perioadă tristă pentru ţara lor, faraonii din dinastiile 15-16 (care se bănuieşte că ar fi fost hicsoşi) poartă nume egiptene, hieratice, şi singura informaţie despre ocupaţie o avem de la Manetho, care a scris prin sec. 3 î.Hr. Nu se ştie nimic despre vizirii sau viceregii lor, despre ani buni sau ani răi... Oricum, pentru o ţară care depindea direct de Nil şi de anii „buni" în inundaţii (în Egipt nu plouă niciodată; toată apa pentru culturi

vine de la revărsarea Nilului), era, probabil o practică de milenii să se depoziteze surplusul anilor buni pentru a acoperi nevoile anilor răi. Nu aveau nevoie de un habiru din Canaan să-i înveţe.

Pentru cei ce nu ştiu visul, îl povestesc pe scurt: din „Rîu" (în Egipt nu există decît un rîu; cînd e numit, dacă e numit, i se zice Hapi, după numele zeului) ies şapte vaci grase. Dar, pe urmă ies şapte vaci slăbănoage care le mănîncă pe primele. (E într-adevăr un coşmar să vezi şapte vaci slabe înghiţind pe nemestecate şapte vaci grase – dar iarăşi, în vis se poate orice...) Interpretarea: vor fi şapte ani de belşug, după care vor veni şapte ani de foamete. Ce ne facem? Construim hambare. Pentru chestia asta Faraon îl pune pe Iosif pe tron, îi pune în deget inelul şi-l face viceregе. Iosif se însoară cu fiica Marelui Preot din On (ce-o fi zis Dumnezeu de chestia asta? De aceea dispare el timp de 400 de ani? De supărare că, după toată munca Lui să fie cu Iosif, acesta se dă cu Ra?) şi are doi băieţi – care vor fi, alături de ceilalţi fii ai lui Iacov, părinţii eponimi ai evreilor. Interesant este faptul că cele două triburi, Efraim şi Manase, au fost cele care au format regatul Israel, cel nordic. Din ele s-au ridicat regii Israelului, pînă cînd regatul a fost distrus de asirieni. Sursa „J", care a scris în Nord, a prezentat aceste triburi (şi pe Iosif, strămoşul lor) în culori extrem de roz – în timp ce pe Iuda şi-ai lui în culor sumbre, dacă nu de-a dreptul sarcastice. Cînd cele două surse şi-au găsit locul împreună în Torah, au dat naştere, deseori, la contradicţii...

Au trecut anii de belşug şi „vizirul" Iosif a pus deoparte grîu. Cînd au venit anii de foamete, toată lumea (de pe-acolo...) a dat de belea – mai puţin Faraon. Care a început să facă bani, cum se întîmplă cu mai toţi traficanţii, vînzînd grîul. Nu numai egiptenilor, ci cui avea bani. Şi toată afacerea a fost pusă sub mîna habirului cel isteţ, la care au început să vină toţi flîmînzii din Egipt şi Canaan. Şi aşa au ajuns şi alde fraţii lui Iosif la Pa-Ra să cumpere grîu. Şi bineînţeles, viceregele, care nu avea nimic mai bun de făcut deît să asiste la comerţ, i-a recunoscut. (Sau poate avusese un vis personal?).

Următoarea poveste îi pune în prim plan pe fraţii lui Iosif. Se pare că ei deveniseră între timp copii model, sinceri, de bună credinţă. Le pare rău de fapta făcută (vînzarea fratelui Iosif), sunt gata să se jertfească pentru tatăl lor... Mai ales Iuda iese în prim plan – deşi iniţial Ruben fusese cel care arătase remuşcări şi chiar îşi oferise „cei doi fii" drept gaj pentru a i se permite să se reîntoarcă în Egipt cu Veniamin, să-şi ţină promisiunea făcută lui Iosif şi să-l elibereze pe Simeon (deşi nu se mai aminteşte că Iosif îl oprise pe Simeon ca ostatec). Dar pe urmă locul îi este luat de Iuda – probabil intervenise între timp sursa „E", din Iudea... Şi după ce fraţii fac de două ori drumul la Pa-Ra, trec prin teama morţii cînd sunt acuzaţi că Veniamin a încercat să fure o cupă de argint, totul se termină cu bine. Toţi se pupă, îl aduc şi pe bătrînul Iacov să se bucure de regăsirea fiului crezut pierdut, li se dă dreptul să se stabilească în Goşen, o regiune în estul deltei – de fapt, prima regiune a Egiptului în care ar fi intrat cineva venind din Canaan. Dacă pe tronul Egiptului de Jos era, într-adevăr, un hiksos, el nu putea decît să se bucure că un trib de semiţi, chiar şi numai 70 de bărbaţi (cît se zice că era familia lui Iacov în acel moment, cu fii, nepoţi şi strănepoţi) se stabileau în ţara ocupată de ei.

Cu acest happy-ending, povestea lui Iosif şi a fraţilor săi se termină. Nu înainte de a ni se arăta un vizir hrăpăreţ care, profitînd de foametea din Egipt, efectiv sărăceşte pe toţi locuitorii, pentru a-l îmbogăţi pe Faraon. Cînd toţi au terminat argintul, le-a cerut animalele (vaci, oi, cai...). Cînd au terminat şi animalele, le-a cerut pămînturile. I-a mutat de-a lungul Nilului şi i-a făcut robi Faraonului pe toţi, în schimbul seminţei. O cincime din recoltă era automat a Faraonului, dar poate plăteau şi alte taxe. Sărăcia egipteanului de rînd a intrat în istorie, încît s-a scris şi o poveste despre un astfel de ţăran egiptean care a preferat să se arunce în Rîu decît să mai trăiască. Şi zice Biblia *„şi aşa a rămas de atunci încoace"*. *„Numai pămînturile preoţilor nu le-a cumpărat"* Iosif, şi este adevărat:

singurii care se bucurau de privilegii în Egipt erau preoţii. Şi puterea lor a crescut în secolele care au urmat, nu rareori ajungînd să schimbe faraonii. Privind prin prisma veacului nostru, putem spune doar că reformele aduse de „Iosif" în urma viselor faraonului nu au fost deloc de admirat. Iar Dumnezeu ori nu a ştiut, ori nu i-a păsat, în caz că el a continuat să stea alături de Iosif. Crezînd în dreptate, nu ne putem decît întreba dacă transformarea familiei lui Iosif în sclavi nu a fost plată dreaptă pentru munca „vizirului"...

Mai aflăm de ***Binecuvîntarea lui Iacov***, care reflectă istoria triburilor evreieşti în următorii cinci sute de ani. Fiii lui Iosif sunt recunoscuţi de „fii" de către Iacov, înainte de moarte, iar lui Efraim, deşi mai tînăr, i se dă întîietate asupra fratelui său. Acesta este o reflectare a faptului că Sichem şi Samaria vor fi pe pămîntul lui Efraim. Din el se vor ridica regii Israelului. Dar în Binecuvîntare partea leului va fi dată lui Iuda. Nu ştim dacă Dumnezeu era atunci acolo, ascultînd Binecuvîntarea, dar din acel moment el dispare pînă la apariţia lui Moise.

Şi pe urmă Iacov moare şi este adăugat celorlalţi, în Peştera de la Mocpela. La timpul lui, moare şi Iosif, dar el este îmbălsămat după tipicul egiptean şi va face călătoria înapoi în Canaan împreună cu evreii conduşi de Moise şi Jeshua.

23

Ni se pregătește un Exod

Pînă aici am urmărit prima carte din Torah, numită la noi „Facerea" („Creaţia"), numită de evrei „La început". Ei numesc o carte după primele cuvinte din ea. Aşa e şi în cazul celei de-a doua cărţi, pe care o începem aici. Ceea ce noi numim Exodul (sau Ieşirea), evreii numesc „Acestea sunt numele" (sau, în traducerea românească, „Iată numele...") – pe scurt „***Numele***".

Exodul începe cu o nouă genealogie – modul în care Redactorul a găsit cu cale să unească diferitele surse într-un tot unitar. Nu aduce nimic nou, sunt numele fiilor lui Iacov (Israel) care au intrat cu el în Egipt. Cu totul, zice Biblia, erau „şaptezeci de suflete" ieşite din coapsa lui Iacov – şi nu vom ştii niciodată dacă sunt socotiţi doar partea bărbătească... E ultima dată cînd fii lui Iacov sunt pomeniţi ca persoane, şi nu ca triburi.

După aceea, autorul trece direct la miezul problemei. În cei patru sute de ani de la dispariţia lui Iacov, cei şaptezeci se înmulţiseră

nemăsurat. Zice Biblia că în Egipt se ridicase un alt faraon, *„care nu îl cunoştea pe Iosif”*. Deşi Biblia lasă să se înţeleagă faptul că acest nou faraon urmează imediat după cel ce îl „cunoscuse”, cum zic, trecuseră cîteva sute de ani. Nu era de mirare ca la un moment dat un faraon să nu mai cunoască numele unui vizir canaanit.

Mai ales că între timp avuseseră loc schimbări majore în Egipt. După lupte seculare (care chiar au durat vreo două secole) egiptenii, conduşi de regii din dinastia tebană, reuşiseră să îi alunge pe hicsoşi, întinzînd din nou regatul unit de la cataracta a şasea pînă la Mediterana, ba chiar cucerind Canaanul. Aliaţii hicsoşilor trebuie să fi simţit pe propria piele răzbunarea foştilor ocupaţi. Noul faraon, „al opresiunii”, văzînd numărul mare al „evreilor” şi temîndu-se că ei se vor alătura „duşmanilor”, a pus peste ei „supraveghetori” şi i-a pus la muncă. Să construiască, mai precis. Se pare că mai tot emigrantul cu asta începe...

Cine erau acei „evrei”? Biblia îi numeşte „copiii lui Israel”. Mai probabil erau numiţi „habiru”, străini, şi printre ei numărau nu numai „israeliţi”, ci din toate neamurile de străini aflate în acel moment în Egipt. Dar e posibil ca numărul lor să fi fost atît de mare încît să fi pus în pericol existenţa regatului egiptean? E greu de zis, mai ales că Egiptul a fost deseori confruntat cu răscoale ale sclavilor. Dar e foarte probabil că numărul lor nu depăşea cîteva zeci de mii.

De ce atunci Faraon este pus să ia măsuri de control al natalităţii „evreilor”? Ce „duşman” ar fi putut ajuta ei? Ţinînd cont că evreii locuiau în Goşen, provincia estică dintre Nil şi Sinai, e evident că acel „duşman” putea sosi numai de acolo. Că era, probabil, semit, ca şi majoritatea sclavilor. Pentru a afla mai multe, să vedem cine ar fi putut fi acest „Faraon al opresiunilor”.

Pe la 1570 î.Hr., regele de la Teba, Ahmose I i-a învins pe hicsoşi şi a format Regatul Nou, mutînd capitala la Memphis, de unde avea un control mărit peste cele două regate. Probabil din acel moment, soarta semiţilor care nu au părăsit regatul a început să se înrăutăţească. Dar nu el, nici urmaşii lui nu pot fi consideraţi acel Faraon din Exodus. E prea devreme, ţinînd cont de momentul în care Israeliţii ocupă Canaanul.

Ahmose este urmat de cîţiva regi războinici, expansionişti, din care cel mai mare a fost Thutmose III, cel care, înfrîngînd la Megiddo (în Canaan) o coaliţie a regilor din zonă, a lărgit „imperiul” pînă dincolo de Eufrat şi pînă la porţile Asiei Mici. Această regiune a stat sub egipteni sute de ani, chiar dacă regii s-au arătat mai puţin puternici. Unii din ei, ca Amenhotep III, şi-au îndreptat atenţia spre sud, cucerind Nubia şi apoi (parte din) Ethiopia – moment de maximă extindere a Egiptului. A venit apoi Amenhotep IV, regele „eretic” Ikhnaton („Aton e mulţumit”), preocupat mai ales de reformele lui religioase (a introdus o formă de monoteism care, cine ştie?, a influenţat poate monoteismul mosaic) şi artistice. Pe timpul domniei lui (nu foarte lungi) Egiptul a slăbit şi guvernatorii lui din Canaan cer ajutor (cereri se pare rămase fără răspuns) să poată opri invazia „străinilor” (prima dată cînd apare numele de „habiru”) dinspre răsărit. Să fie el Faraon al Exodului, slab militar, interesat în arte şi religie, cînd israeliţii, profitînd de slăbirea statului, dar oprimaţi şi folosiţi ca sclavi în construcţii, au fugit? Din nou, e prea devreme, iar construcţiile făcute de Ikhnaton au fost făcute la noua lui capitală, Akhenaton (actualul Tell el Amarna), în partea de sud-vest a Deltei, departe de Goşen. Mai mult, acei atacatori, „Khabiri”, se par că anunţă sosirea în zona Canaanului a Edomiţilor, Moabiţilor şi Ammoniţilor, triburi semite care vor înfiinţa regate – pe care triburile de „evrei” le vor găsi în calea lor.

După cîţiva faraoni slabi (inclusiv ginerele lui Ikhnaton, Tutankamon), pe tron vine o nouă dinastie prin primul ei faraon, Ramses I. Poate asta este o indicaţie. În Biblie, israeliţii sunt puşi să lucreze ca sclavi în două localităţi: în Pithon şi Pi-Ramases. Ambele sunt localizate în Goşen, grînarul Egiptului, la est de Deltă – de fapt, pe un canal săpat de Ramses II. Deci, probabil acest Faraon al Opresiunii este un faraon al dinastiei a 19-a, venită la conducere

chiar înainte de 1300 î.Hr. Asta dacă a existat un astfel de faraon...

Cel mai puternic (şi mai cunoscut) faraon al dinastiei a fost Ramses II, care a domnit peste 45 de ani. El a ţinut în frîu cu putere teritoriile moştenite. A intrat în conflict cu regatul Hitit şi a trebuit să se retrragă, în urma bătăliei cu rezultat neconcludent de la Kadesh, pe Eufratul superior. Din acel moment sensul dezvoltării Egiptului va fi unul descendent, ce va duce la ocuparea lui de străini şi dispariţia lui ca regat. Dar pe timpul lui Ramses II asta nu se întrevedea: Egiptul era la apogeu!

Să fi fost el acel Faraon al Opresiunii? E posibil. Pe timpul lui s-a construit mult, avea nevoie de sclavi mulţi. De fapt, e incorect să socotim pe lucrători „sclavi”. Ei erau „rechiziţionaţi” şi obligaţi să muncească, dar administratorii, „supraveghetorii” nu aveau drept de viaţă şi moarte asupra lor, aşa cum e prezentat în Biblie. Uciderea noilor născuţi nu are sens. Într-un stat sclavagist, sclavii sunt cea mai mare bogăţiei. Dintotdeauna şi peste tot, stăpînii de sclavi au încercat prăsirea supuşilor, nu limitarea numărului lor.

Ajungem la următoarea fază a povestirii: persecutarea israeliţilor. Aceştia, aflaţi în „robie grea”, sunt puşi să facă adobe: cărămizi din lut nears, folosite la construirea zidurilor. Se zice că au construit cetăţile Pithon şi Pi-Ramases. În acele locuri se aflau mari silozuri în care erau depozitate grînele – şi nu putem şti dacă aceste silozuri nu datează încă de pe timpul lui „Iosif”. Cele două cetăţi aveau rolul, probabil, de apărare în faţa unui eventual atac dinspre răsărit, ca şi – pe timpul lui Ramses -, ca tabere unde se adunau produse în vederea campaniilor lui în Levant. Faptul că israeliţii locuiau în zonă făcea ca folosirea lor să fie cît se poate de naturală. E foarte posibil ca ei să fi lucrat ca „zilieri”, primind hrană şi bani – şi nicidecum asupriţi aşa cum se scrie în Biblie.

Dar Faraon, văzînd că doar munca nu-i opreşte pe evrei să procreeze (de te şi întrebi cît de tare munciţi erau peste zi, dacă seara mai aveau putinţă...), dă ordin celor două moaşe ale israeliţilor (faptul că erau doar două reflectă cît de „mare” era comunitatea...) să lepede nou-născuţii masculini, păstrînd doar fetele. Asta nu are absolut nici un sens! Fetele sunt cele care, cîndva, vor procrea... Dacă vrei să extermini o naţie, elimini femeile. Pe de altă parte, bărbaţii sunt cei ce muncesc – un stăpîn de „robi” va prefera oricînd să aibă sclavi de sex masculin. Dar, desigur, pentru evrei, uciderea bărbaţilor, inclusiv a „întîiului născut” era mult mai gravă decît uciderea fetiţelor fără nume... E drept, cele două moaşe s-au împotrivit tacit, făcînd băieţii scăpaţi.

Şi văzînd Dumnezeu că moaşele au făcut bine, le-a făcut case... Frumos. Doar că numai o pagină mai încolo aflăm că „*Dumnezeu a auzit strigătul lor (al israeliţilor) şi şi-a adus aminte de legămîntul cu Abraham*”. Ca să vezi, după patru sute de ani, din care în două evreii au fost în robie, Dumnezeu şi-a amintit... Oricum, între timp se născuse Moise.

Nu ştim dacă Dumnezeu era pe acolo, dar aflăm că Faraon, exasperat că are şi băieţi printre fetiţe, a dat ordin ca toţi băieţii să fie atuncaţi în Rîu (cum ziceam, acesta era Nilul). Părinţii acestui Mosheh, ambii din tribul lui Levi, l-au ţinut ascuns trei luni, dar apoi, fiindu-le teamă că cineva va auzi scîncetele lui, l-au pus pe o arcă din papură unsă cu smoală (hehe; smoală în Egipt!) şi i-au dat drumul pe apă. Biblia nu zice nimic, dar precis Dumnezeu a făcut o minune şi a scăpat copilul. Fiica lui Faraon, aflată la scăldat în Nil, a văzut bărcuţa şi a salvat copilul.

În primul rînd, marea minune constă în scăldătoarea fiicei lui Faraon în Rîu. Printre păpuriş, stuf şi papirus, care va să zică. În apa lutoasă, plină probabil cu tot ce găseau de cuviinţă oamenii să arunce în ele (pe atunci, Rîul era cloaca locală...) Printre crocodili şi alte feluri de hipopotami, şerpi veninoşi şi ne-, lipitori, căpuşe... Trebuia să se înfiinţeze – ai crede după Biblie – Hollywood-ul pentru ca oamenii să înveţe să-şi construiască un bazin cu apă curată, în care o biată prinţesă să se poată scălda mai puţin „natural”. Puteţi afla de la egiptenii de azi cît de des fac ei scaldă în Nil...

Fiica lui Faraon (ar fi trebuit să i se spună măcar numele – dar

dacă nu se spune nici al mamei lui Mosheh, nici al surorii lui, de ce ni s-ar spune cel al unei egiptence?), a recunoscut imediat, dup tăierea împrejur bănuiesc (deşi majoritatea egiptenilor masculi se tăiau împrejur) că e vorba despre un băiat „evreu”. Şi sora băiatului, trecînd pe acolo ca din întîmplare (vă las pe voi să ghiciţi cît de uşor era ca o sclavă străină să se apropie de fiica faraonului, în timpul scăldatului) i-a sugerat că îi poate găsi o moaşă să alăpteze copilul. De parcă fiica Faraonului îşi făcuse din acel moment dat un singur scop în viaţă: să scape copiii evreilor. Sau poate doar pe acesta – dacă tot l-a scos din apă. I-a pus şi nume: Mosheh, ceea ce înseamnă, zice autorul, „scos” (din apă). Desigur, fiica faraonului era cît se poate de versată în limba ebraică – dacă tot erau sclavi evrei dincolo de rîu...

Lucrurile stau puţin mai altfel. Capitala Egiptului, locul unde locuia Faraon împreună cu toată familia lui, era Memphis, în capătul sudic al deltei (cam pe unde este Cairo de azi). Uneori locuiau şi la Tanis, în mijlocul Deltei pe unul din braţele mai mari ale Nilului. Oricum, departe de ţinutul Goshem, de Pithon şi Pi-Ramases, locul unde trăiau evreii. Posibilitatea ca o bărcuţă de papură să o ia la deal pe Nil pînă la palatul lui Faraon, locul unde o eventuală fiică s-ar coborî în apele murdare, printre crocodili, să salveze un copil, sunt nule. Decît dacă crezi nezdruncinat în puterea lui Dumnezeu. Da, El poate face şi astfel de minuni.

Pe urmă, numele dat copilului. Prinţesa nu trebuia deloc să ştie limba ebraică: numele este cît se poate de... egiptean! Nenumăraţi faraoni au avut particula „mose” în nume: Camose, Ahmose, Thutmose, chiar şi Ramses (Ra-mose). În egipteană, „mose” înseamnă „fiu”. Numele ebraic este Mosheh, pe care autorul Torei l-a asimilat cu „mashah” (ceea ce e cu totul altceva...) care înseamnă, într-adevăr, „a scoate din apă”

Cine a fost acea prinţesă? Probabil nu vom şti niciodată, deşi tradiţia o numeşte „Meris”. Este un nume des întîlnit în inscripţii şi, probabil, de la el vine şi numele sorei lui Mosheh, Meriam. Singurul

lucru pe care tot tradiţia ni-l spune este că Ramses II avea vreo 50 de fete...

Dar cît de adevărată poate fi această poveste? Foarte mulţi cercetători şi-au arătat îndoiala. Este o poveste mult prea cunoscută în diferite alte civilizaţii. Se pare că cea mai veche versiue este cea a marelui conducător Sargon al regatului mesopotamian Agade (Sharukin al Akadului). Născut „din flori” de o nobilă, a fost pus într-o bărcuţă unsă cu smoală (acolo, da, se găseşte smoală din belşug) pe Eufrat. L-a găsit un grădinar care l-a crescut. Zeiţa Ishtar a prins drag de copil şi, cînd a ajuns mare, l-a ajutat să pună mîna pe putere, înlocuind conducerea sumeriană cu cea acadiană. Asta se întîmpla cu 1000 de ani înaintea lui Mosheh. Era una din cele mai populare poveşti babiloniene şi au fost găsite nenumărate tăbliţe cu ea. E foarte posibil ca Redactorul Torei s-o fi cunoscut pe timpul Exilului şi să fi modificat versiunea originală a poveştii lui Mosheh. O altă variantă, tot atît de cunoscută de noi, este cea a lui Romulus şi Remus. Iar în basmele europene şi asiatice, sunt numeroase alte variante...

Despre următorii ani din viaţa lui Moise nu ni se mai spune nimic, îl vom întîlni din nou matur. Cei ce i-au scris viaţa romanţată, ba au făcut şi filme, ni-l prezintă crescînd la curtea faraonului ca un adevărat prinţ, extrem de inteligent, învăţat, bun luptător – avînd egal doar pe viitorul mare faraon Ramses II – dar neuitînd niciodată că are sînge evreu. Cum, de unde ştie asta, nu ni se spune. Nici Exodul nu o face. Ni-l prezintă din nou pe cînd avea vreo patruzeci de ani. Rabinii, pe urmele lui Josephus Flavius, au creat o serie întreagă de poveşti (cît se poate de fantastice) despre tinereţea şi maturitatea lui. Printre altele, ni-l prezintă şi ca rege al Etiopiei! Dar despre maturitatea lui Moise vom vorbi în capitolul următor.

24

Îl întîlnim din nou pe Domnul

Iată-l pe Mosheh bărbat matur. Are acum vreo 40 de ani. Nu este acel tînăr prinţ egiptean din filmele romanţate... Nu ni se zice cît de „egiptean" era, dar ni se zice că mai ieşea pe la *„fraţii lui"* (evrei) şi vedea cît de tare sunt munciţi. Şi, văzînd într-o zi că un supraveghetor (egiptean) bătea un sclav (evreu), după ce s-a uitat cu grijă în jur, l-a omorît pe supraveghetor şi trupul i l-a ascuns în nisip.

Ideea că un prinţ egiptean, crescut de o prinţesă egipteancă, ştia că „fraţii lui" sunt sclavii din Goshen este credibilă doar pentru evrei şi urmaşii acestora, creştinii. Într-o ţară sclavagistă ca Egiptul, care avea „robi" nu numai în Goshen, ci mai peste tot, viaţa unor „fraţi" robi nu era luată prea mult în considerare. Mai mult, Goshenul nu era deloc la un pas de Capitală, aşa cum am putea crede din Biblie. „Tînărul" prinţ Mosheh putea ajunge acolo doar

trimis cu vreo misiune – cel mai probabil să grăbească lucrările. Deci, să-i pună pe sclavi la muncă. Aceasta implica şi harapnice pe spinarea lor...

Bineînţeles, rabinii care povestesc (romanţat şi cît se poate de cuvios) viaţa lui Mosheh, nu pot accepta ca acesta să fi fost un ucigaş – nici măcar din „patriotism". Una din porunci este „să nu ucizi" – şi ei se străduie să îl prezinte pe Mosheh un evreu care îşi păzeşte poruncile chiar cu decenii înainte să le fi dat. Deci, se pare că Egipteanul a... căzut singur în propria sabie. Sau poate l-a trăznit Domnul, înainte ca Mosheh să fi ridicat mîna – tocmai pentru a-l împiedica să calce Legea... Şi Mosheh nu a pitit cadavrul în nisip – se întîmpla să fie nisip pe acolo (doar e Egiptul, cu o groază de deşerturi!) şi vîntul a acoperit cadavrul... Credeţi că fabulez? Chiar aşa au scris rabinii, în frunte cu Jesephus Flavius (de te şi întrebi ce adevăruri a scris acesta totuşi în „istoriile" lui...)

Oricum, ascunderea mortului nu a folosit prea mult. Doi evrei (care în acele povestiri rabinice apar constant ca duşmani nu numai ai lui Mosheh, ci a tuturor evreilor) îi dovedesc că ei ştiu de omor şi chiar se grăbesc să-l pîrască lui Faraon. Şi Faraonul *„a aflat ce se petrecuse şi umbla să-l pedepsească"* pe Mosheh, care a şi fugit din ţară. Din nou, atît povestea din Biblie, cît şi cele din cărţile rabinice, nu are sens. De ce şi-ar fi pedepsit Faraon un văr? Unul care i-a fost tovarăş de joacă şi coleg de şcoală. Un prinţ al curţii, trimis poate cu misiune în Goshen? Doar că a luat parte unui sclav evreu? Doar pentru că ucisese un supraveghetor egiptean? Poate dintr-un sentiment „patriotic"? Ştim prea bine că puterea avută de un prinţ asupra unui supus, fie el egiptean sau sclav habiru, nu era pusă la îndoială. Mosheh putea să ucidă, dacă aşa îi era voia, oricîţi sclavi sau supraveghetori vroia el – dacă prin asta îndeplinea porunca Faraonului. Dar trebuia să existe o justificare a fugii lui din Egipt în ţinutul Medianiţilor. Interesant este faptul că la întoarcerea lui în Egipt, nimeni nu i-a găsit vină pentru crima făcută „în tinereţe"... doar pentru că acel Faraon murise? Ţi-l şi poţi închipui pe marele

Ramses al II-lea gîndindu-se zi şi noapte la un prinţ care ucisese la furie un supraveghetor fără nume în Goshen...

Deci, zice Torah, Mosheh porneşte pe cel mai scurt drum (din Goshen) care l-ar scoate de sub puterea Faraonului. Asta ar fi drept spre răsărit, acolo unde, la doar vreo 300 de kilometri, se aflau teritoriile ocupate de medianiţi. Aceştia erau un trib înrudit cu evreii (provenind din Abraham prin unul din fiii lui nelegitimi) şi sunt consideraţi strămoşi ai beduinilor arabi (deşi nu urmaşi ai lui Ishmael). Ei ocupau regiunea nord-vestică a peninsulei Arabia, locuind deseori şi în peninsula Sinai. Nu aveau un regat, ci erau doar triburi şi ginte migrînd din loc în loc în căutare de hrană pentru turmele lor, conduse adesea de şeici (ca şi azi) sau de preoţii-şamani.

Deşi nu mai era tînăr (vîrsta de „40 de ani" este probabil fictivă, însemnînd mai curînd „o generaţie"), prinţul fugar cucereşte inima fiicelor unui astfel de preot medianit, ***Reuel*** pe nume (la doar jumătate de pagină mai jos este numit ***Jethro***...), apărîndu-le la un izvor de păstorii duşmănoşi. Aşa că păstorul-şef de trib l-a ospătat cu pîine (un fel de legămînt? O întîmpinare cu „pîine şi sare"?) şi i-a dat şi o fată de nevastă (în timp, ***Sephora*** i-a născut lui Mosheh un fiu, ***Gershon*** – nu că asta va avea vreun efect în derularea poveştii). Şi l-a făcut pe Mosheh cioban. Şi au trecut uşurel alţi „patruzeci de ani"...

Ei, dar venise timpul ca lucrurile să se schimbe. Trecuseră cei patru sute de ani profeţiţi de Domnul, ani în care el „va uita" de poporul ales şi de „promisiunea făcută lui Avraam, Isaak şi Iacov". Dar acum a auzit plîngerile israeliţilor înrobiţi şi şi-a aţintit privirile asupra lor şi *„a luat cunoştinţă de ei"*. De copii lui Israel, mai precis. Nu întrebaţi un rabin sau vreun preot-pastor cum de a „uitat" Domnul şi a luat mai tîrziu „cunoştinţă" de ceva, cînd el e Atot-Cunoscător, că s-ar putea să primiţi priviri crunte...

Şi Domnul YHVH şi-a căutat o unealtă în a-şi face Voia – şi a găsit-o exact în persoana lui Mosheh, ciobanul fost prinţ. Acesta păştea acuma oile lui socru-su pe muntele **Horeb.** Unde este acest munte? În Biblie, este numit şi „muntele Domnului" – locul unde acesta locuia de obicei. Dar asta doar ***după*** Moise! Tradiţia îl localizează în lanţul muntos din sudul peninsulei Sinai – şi aşa o ştim şi noi, creştinii. Se pare că acest loc a fost din cele mai vechi timpuri socotit un loc sfînt (urmaşii lui van Daniken îl consideră un loc unde obişnuiau „cosmonauţii extratereştri" să aterizeze...) şi este legat de zeul Sin, zeul sumerian al Lunii. Totuşi, pe timpul lui Ramses II şi urmaşii lui, pînă la sosirea Popoarelor Mării, egiptenii ocupau peninsula Sinai, deci e probabil ca medianiţii (şi, deci, şi Moise) să fi locuit dincolo de golful Akaba, chiar în peninsula Arabia. Într-adevăr, în Deuteronom, muntele Horeb este numit şi Muntele Seirului – deci se referă probabil la un munte la sud de Marea Moartă.

Umblînd aşa Moise cu oile prin locurile sfinte (probabil el încă nu ştia acest lucru), vede un tufiş „arzînd". Curios, dă să se apropie - dar din „foc" îi vorbeşte „Îngerul Domnului". Reamintesc, „înger" este un cuvînt care provine din limba greacă (*aggelos*) şi înseamnă „solie", trimis – al Domnului, în acest caz. Totuşi, iahviştii, şi după ei şi creştinii, consideră că în tufa aprinsă era chiar Dumnezeu! Poate pentru un băştinaş medianit această „minune" nu ar fi intrat în scripturi: există în zonă un arbust cu fructe extrem de inflamabile care, deseori, se aprind singure. De multe ori tufişul nu se consumă, ceea ce arde este doar uleiul volatil care îl impregnează...

Dă Moise să se apropie să vadă mai bine minunea – dar Glasul (lui Dumnezeu) îl opreşte: locul este sfinţit şi el nu ar trebui să se apropie încălţat! Bibliştii subliniază paralela între acestă scenă şi cea din Geneza, din Rai, cînd Domnul îl strigă pe Adam „Adame, Adame, unde eşti?" şi acesta se ascunde, plin de teamă. Acum, deşi înspăimîntat, Moise răspunde : „Iată-mă!" Adică, zic ei, Moise este gata să se supună, nu are motiv să se teamă (decît din pricina Măreţiei Domnului), nemîncînd din nici un fruct oprit... Că, adică, de aceea l-a iubit mereu Dumnezeu şi i s-a arătat „în faţă".

Se prezintă Domnul frumos cu numele cunoscut pînă atunci (dar uitat de israeliţi, se pare): *„eu sunt Dumnezeul lui Avraam, Isac şi Iacov”*, şi îi spune de ce a venit: a auzit plîngerile copiilor lui Israel şi vrea să-i scoată din Egipt, dîndu-le pe mînă moştenirea care aparţine altora. Aşa că-l va trimite pe el, pe Moise, în Egipt, să Îi scoată Poporul.

Să ne mirăm că Moise, deşi se teme, nu prea înţelege logica acestui zeu necunoscut? Dacă vrei să-i scoţi, de ce nu-i scoţi chiar tu? Ce nevoie e să mă trimiţi pe mine? Zice: *„cine sunt eu să mă trimiţi în Egipt?”* Şi, ca tot evreul, ajunge să se tîrguiască cu Domnul, punîndu-i acestuia răbdarea la încercare. Nu înţelege nicicum de ce-ar trebui ca Dumnezeu *„să fie cu el”* – cînd se poate duce El însuşi la Faraon, lăsîndu-l pe Moise în pacea lui... Şi se plînge că e gîngăvit (*„o să vorbească Aaron în locul tău”*, îl linişteşte Domnul – atunci de ce nu-l foloseşti pe Aaron?...), că bătrînii evrei nu-l vor crede, în ciuda minunilor pe care Dumnezeu îl învaţă (să prefacă un toiag în şarpe, să se umple de rîie, să prefacă apa Nilului în sînge) – cu adevărat, acte care nu ţin de „minunea dumnezeiască”, ci mai curînd de magie, acte, aflăm mai tîrziu, făcute deseori de vrăjitorii egipteni... Pînă la urmă, Domn

ului îi sare muştarul şi, după ce-l ameninţă pe reluctantul gîngăvit, acesta porneşte la drum.

În timpul acestei discuţii, aflăm pentru prima dată adevăratul nume al lui Dumnezeu. Pînă atunci, triburile semitice urmaşe ale lui Avram îl cunoşteau ori sub eufemismul „Dumnezeul lui Avram, Isac şi Iacov”, ori cel de El-Shadai, Atot-Puternicul (în engleză, Almighty). Acum îşi dezvăluie numele adevărat: EU SUNT CEL CE SUNT. Pe scurt, YHVH. Sensul mai corect este EXIST – cu înţelesul de existenţă eternă, de la începutul timpului pînă la sfîrşitul lui. „Martorii” pronunţă acest nume Jehovah, dar specialiştii susţin că citirea corectă este Jahveh. Nimeni nu ştie precis; mosaici, conform tradiţiei, refuză să-l pronunţe. Ei îl citesc pur şi simplu Adonai, Domnul.

Ne zice Biblia că pe atunci Moise număra nu mai puţin de optzeci de ani. Nu pleacă singur, ci îşi ia cu el nevasta (care şi ea, probabil, se apropia de 60) şi „copilul” de patruzeci... Şi, undeva pe drum, are loc un evenimet pe care nimeni nu-l poate explica rezonabil (nici nu încearcă să o facă): Domnul îl atacă noaptea pe Moise, vrînd să-l omoare! Îl scapă Sephora – şi cum? Tăind prepuţul fiului Gershon şi aruncînd carnea însîngerată la picioarele lui Moise. Se pare că e vorba de un act magic, ritual. Tăierea se face cu un cuţit „de piatră ascuţit” – de silex. Cuvintele spuse (*„Tu eşti un soţ de sînge”*) par a face parte din acelaşi ritual.

Unii cercetători au ajuns la concluzia că acest dumnezeu necunoscut, asimilat celui al avramiţilor şi urmaşilor lor imediat următori, era de fapt zeul medianiţilor – al cărui preot era Jethro-Reuel. Sephora, ca fiică a preotului, măritîndu-se cu un străin, călcase poate nişte cutume. Şi se înţelege că fiul rezultat din această căsătorie era ne-tăiat, ceea ce făcea ca locul ocupat de cortul călătorilor să fie, cumva, „spurcat”. Motiv ca Domnul (sub forma de spirit, de înger al morţii, poate) să vrea să-l omoare pe Moise. Cum rămîne atunci cu dorinţa Acestuia ca Moise să-i facă Voia în Egipt? De ce Gershon nu era tăiat – dacă acest obicei era respectat atît la egipteni, cît şi la evrei şi, se pare, la medianiţi? Doar nu mai era tînăr – dacă nu avea 40 de ani, sigur avea vreo 30... Nu, nu este deloc uşor să se explice acest pasaj, poate unul din cele mai obscure din întreaga Biblie!

Ne zice Torah că Domnul îi dă asigurări că cei din Egipt care îi doreau moartea nu mai sunt. Deci, acel Faraon al Asupririi murise. Dacă acesta a fost într-adevăr Ramses II, ne aflăm după anul 1223 î.Hr. Urmaşul lui, Mehnerptah, a fost într-adevăr un faraon mult mai slab, avînd încurcături mari cu atacurile Popoarelor Mării. Pe timpul lui, Egiptul pierde cîmpia litorală a Cananului „philistinilor”, un trib al acestor Popoare invadatoare, posibil înrudiţi cu aheii homerieni. Probabil pierde şi peninsula Sinai, cu această ocazie. Şi nu ar fi de mirare ca nişte sclavi să profite de ocazie şi să încerce să

fugă spre Răsărit, unde puterea Faraonului era mult diminuată. De aceea, în ciuda opiniei bibliştilor (şi a producătorilor de filme), cred că acel Faraon al Exodului este Menerptah, şi nu Ramses II.

În capitolul următor vom vedea cum Domnul îşi va scoate Poporul din Egipt, prin mîna lui Moise. Iudeii nu vor accepta niciodată, oricît de mare ar fi profetul care le-a dat religia monoteistă, că el, Mosheh, a scos poporul lui Dumnezeu. Acesta este un act al lui Dumnezeu, doar o piatră de hotar în existenţa lui Israel.

25

Cu mînă puternică

Înainte ca Moise să pornească spre Egipt, Domnul a făcut un plan de bătaie. Îl trimite la evrei să îi asigure că Dumnezeu i-a văzut şi a văzut ce li se face în Egipt. Aşa că-i va scoate din robie şi-i va duce în ţara promisă lui Avraam, Isac şi Iacov, deşi în acel moment locuită de alte popoare, *„ţară în care curge lapte şi miere*”. Aceste vorbe vor fi crezute de „bătrîni”, aşa că se va duce la Faraon şi va cere voie să meargă cu tot poporul pentru trei zile în deşert, *„să aprindă jertfe Domnului*”.

Totodată, Domnul ştie că Faraon se va împotrivi şi că va accepta doar silit de o *„mînă puternică*”. A Domnului, desigur. Aşa că Domnul va ridica acea mînă (puternică) şi va lovi Egiptul *„cu tot felul de minuni*”, silindu-l pe Faraon să se supună. Drept urmare, evreii nu vor părăsi Egiptul cu mîna goală, ci îşi vor jefui vecinii.

Desigur, dreptatea lui Dumnezeu nu este şi dreptatea omului. Nici măcar cea a lui Iisus – deşi creştinii afirmă că ei ar fi unul şi

acelaşi. Aflăm tot din Scriptură că bietul Faraon s-ar supune, ar da voie evreilor să plece – dar intervine Domnul şi îi *„împietreşte inima”*, nu de alta, dar să-i mai tragă o „minune”. Că în proces suferă egiptenii, ce mai contează? Evreii ulterior explică asta prin „dreptatea” făcută de Domnul pentru robia la care fusese supus Poporul. Mai mult, acele povestiri rabinice ating imagini de coşmar, în care evreii sunt nu numai exploataţi şi ucişi, dar îşi văd copiii ucişi, se văd zidiţi în locul cărămizilor nefăcute... Bătaia căpătată de la supraveghetori era cel mai mic rău. Şi dacă Moise s-a răzbunat, de ce nu ar face-o şi Domnul?!

Pe cînd Moise se apropia de Egipt, Domnul i se arată şi lui Aaron, Levitul. Îl trimite în întîmpinarea lui Moise, „în pustie”. Acolo, *„la muntele lui Dumnezeu”*, l-a întîlnit şi l-a sărutat, iar Moise i-a făcut cunoscut cuvîntul Domnului şi i-a arătat „semnele” (nu ştim, rîia sau şarpele – sau amîndouă). Ne oprim puţin şi comentăm. De unde îl ştia Aaron pe Domnul, de a plecat imediat de acasă în pustie? De patru sute de ani evreii, inclusiv leviţii, nu auziseră de El. Moise nu auzise (e drept, auziseră cele două moaşe, dacă e să credem Torah). De unde ştia de Moise? Îl ştia de frate? Se păstrase tradiţia în familie despre un frate ajuns prinţ? Şi apoi, cum de exista un Aaron? Porunca Faraonului de a ucide băieţii nu se referise şi la acesta? Fusese ascuns, trimis pe Nil într-o copaie? Faraon renunţase la poruncă, după ce Moise fusese salvat? Sau o dăduse mai tîrziu, cu intenţia de a ucide tocmai pe Moise?

Citind genealogia lui Moise şi Aaron, dată de Editor, observăm două lucruri. Unul, că cei doi sunt a patra generaţie după Levi, prin Chehat şi Amram. Nu ştim la ce vîrstă a ajuns Levi în Egipt, dar el a trăit 137 ani, Chehat 133, iar Amram 137. Dacă presupunem că Levi a ajuns pe la 40 ani (o „generaţie”), şi adunăm vărsta celorlalţi doi patriarhi, ajungem la vreo 300 de ani. Dacă Levi a ajuns în Egipt odată cu hicsoşii (pe la 1700 î.Hr.), atunci Moise ar fi trăit pe la 1400 – aşa cum de altfel chiar socotesc bibliştii. În realitate, cum am văzut, suntem deja pe la 1220 – deci, lipsesc cel puţin două

„generaţii”... Alt aspect este faptul că Amram, tatăl celor doi eroi, s-a căsătorit cu propria lui mătuşă, Jochebed – în legea mosaică acest lucru fiind considerat „curvie”, incest.

Apoi, Aaron este dat ca urmaş înaintea lui Moise. Deci, ori decretul Faraonului nu s-a aplicat retroactiv, ori povestea cu uciderea băieţilor este fictivă. Mai ştim că în familie a existat cel puţin încă o fată. În povestea salvării lui Moise apare o „soră” care, după felul în care acţionează, este de bănuit că avea măcar 14-15 ani. Iar mai tîrziu apare sora Miriam, prorociţa, despre a cărei vîrstă nu ştim nimic şi care, poate, era exact acea soră. Asta înseamnă că ea, cînd juca de bucurie pentru victoria împotriva carelor lui Faraon, avea cel puţin 105 ani. Iar cînd a murit, făcuse peste 130...

Aaron este, în urma evenimentelor din timpul Exodului, considerat Preotul prin excelenţă. Numai urmaşii direcţi ai lui au avut permisiunea să ocupe poziţia de Mari Preoţi. Iar leviţii, familia lui Aaron (şi Moise) au fost singurul trib din rîndul căruia se numeau preoţi. Asta face ca mai tîrziu, preotul Zaharia, tatăl lui Ioan Botezătorul, să fie din familia Levi, la fel Maria, maica Domnului, verişoară a lui Zaharia – deşi evangheliştii o dau drept urmaşă a lui David (deci, din tribul lui Iuda).

În genealogie apar alte două nume importante. Unul este cel al lui Korah, viitor rebel împotriva lui Moise – văr primar cu acesta -, străbun (totuşi) al muzicienilor din Templu, şi Phineas, „zelotul”, nepotul lui Aaron (prin Eliazar), cel care a întărit poziţia aaroniţilor ca Mari Preoţi. Este totuşi de bănuit că aceştia, aaroniţii, să fie ceea ce putem numi „yahvişti”, cei ce au impus (şi nu pe timpul Exodului, ci mult mai tîrziu) monoteismul şi credinţa într-un singur dumnezeu, suprem, Yahveh.

În sfîrşit, mai este un amănunt. Aaron ajunge direct la „muntele lui Dumnezeu”, unde îl întîlneşte pe Moise. Cum de a ştiut unde este acest munte? I-a spus Domnul? Şi a trebuit să bată tot drumul pînă la Horeb, în Sinai sau în sudul Mării Moarte – cînd Moise oricum era în drum spre Goshen? Şi de ce a trebuit să îi spună Moise ce

şi cum – nu o putea face Domnul, dacă tot i-a vorbit? Şi ajungem la întrebarea: de ce a mai fost nevoie de Moise? Aaron oricum avea sarcina de a vorbi în locul acestuia. Putea face şi el „minuni" – şi de fapt chiar o face, Aaron ridică toiagul la porunca lui Moise – eventual Domnul îi putea da şi lui un *„toiag al lui Dumnezeu"* (cum spune Torah). (O paranteză: întrebarea pe care Domnul i-o pune lui Moise din tufiş, *„Ce ai în mînă?"* este aiuritoare...) Totuşi, dacă avem în vedere că această poveste aparţine celor două surse diferite, cea a israeliţilor nordici (sursa „J") şi cea a preoţilor iudei sudici (sursa „P"), multe întrebări capătă răspuns. În Israel, Moise era principalul erou, deci el a „scos" Poporul din Egipt. În sud, însă, în regatul Iudeii, aaroniţii, preoţii Templului, îl considerau pe Aaron cel puţin egal lui Moise. Astfel că în versiunea finală Moise apare cînd puternic, cînd slab, iar rolul lui Aaron apare deseori aproape primordial...

După această digresiune mai lungă, să ne întoarcem la povestea lui Moise. Deci, după ce îi convinge pe „bătrîni", cei doi se duc la Faraon. Rezultatul este că asuprirea evreilor creşte – şi din vorbele Domnului înţelegem de ce. Ei nu-l recunoşteau încă pe YHVH ca singur dumnezeu – în urma asprimii sporite, eliberarea li se va părea cu atît mai dulce. Şi o va datora Domnului! Ne aminteşte de anecdota cu rabinul, în care un evreu se plînge că la el e prea multă înghesuială: prea mulţi membri ai familiei în prea puţin loc. Rabinul îi spune: cumpără o capră! După cîteva zile, evreul se întoarce şi se plînge: Rabi, înainte era de zece ori mai bine! Ce fac acum? Rabinul îi zice: Vinde capra! Cînd se întîlnesc din nou, evreul zice: rabi, să-ţi dea Dumnezeu sănătate, mult bine ne-ai făcut. Acum e atît de bine...

Pe Faraon, cei doi îl conving mai puţin, deşi toiagul lui Moise (transformat în şarpe) înfulecă toiegele-şerpi ale vrăjitorilor. Şi asta pentru că Domnul are grijă: „împietreşte" inima lui Faraon. El are de făcut *„semne şi minuni multe"* – tocmai zece! -, nu se poate mulţumi ca Faraon să cedeze de la prima încercare. Nu e totul

să scoată pe evrei din ţara Egiptului, trebuie să-l pedepsească pe Faraon şi poporul egiptean. Ba chiar ne putem întreba: de ce nu a dat cu a zecea plagă de la început, să scurteze povestea? Dar atunci mai trebuiau cei doi bătrîni (Aaron şi Moise) să bată zi de zi tot drumul din Goshen la curtea faraonului?

Deci, pe rînd, vin urgiile: apa se preface în sînge; apoi vin broaştele; apoi păduchii, musca cîinească, ciuma în vite, „piatra şi focul", lăcustele, întunericul „de trei zile" şi, în final, uciderea întîiului născut. Majoritatea acestor urgii vin prin „toiagul lui Aaron" – chiar dacă la sfatul lui Moise (care urmează porunca Domnului). De fiecare dată, Faraon *„se pocăieşte"*, cere iertare, chiar acceptă să dea drumul evreilor – dar Domnul *„îi împietreşte inima"* şi se răzgîndeşte... Mai mult, ca să se vadă unde este Puterea, urgiile cad numai pe capul egiptenilor, nicidecum în Goshen. Astfel că evreii nu pierd nici un rob, nici o vacă, nici o oaie, culturile lor sunt neatinse... De te şi minunezi cît de bogaţi (în vaci, oi, ogoare, sclavi) erau sclavii în Egipt – reamintesc, acei robi exploataţi la sînge de egipteni!

S-au apucat oamenii de ştiinţă mai învăţaţi (dar mai puţin credincioşi...) să explice aceste „minuni". Cum zic creştinii, învăţaţii se vor arăta nebuni, iar nebunii înţelepţi... În fine. Deci, zic „nebunii" cum că ar exista ceva explicaţii ştiinţifice (şi logice) despre acele „minuni". Probabil ele nu au fost zece, nici nu s-au succedat în scurtul răgaz prezentat de Exodus. Prima este explicată prin aducerea, la momentul viiturii Nilului de primăvară, a algelor roşii – care au făcut să se înroşească (mai mult decît de obicei) apele Rîului. Acest lucru a făcut ca majoritatea animalelor din apă (mai ales peştii) să moară. În schimb, amfibienii („broaştele") şi-au căutat scăparea pe uscat. Unde au şi murit, într-o săptămînă. Asta a dus la înmulţirea muştelor („cîinilor"), care se hrăneau din cadavrele lor (dacă le pot zice aşa...) – şi, probabil, a viermilor, microbilor, bacteriilor. Care au declanşat „ciuma". Probabil nu numai în „vite", ci şi în oameni. Înmulţirea „păduchilor" este un

semn al acestui lucru. Tifosul exantematic, de exemplu, se manifestă (şi) prin înmulţirea păduchilor pe oameni. Probabil aici aparţine şi episodul cu „uciderea primului născut” (copiii şi bătrînii au fost probabil principalele victime). „Pietrele şi focul” se referă, probabil, la o furtună neobişnuit de puternică (şi rară, în Egipt), cînd, după un „întuneric” (acoperirea cerului cu nori extrem de negri) a urmat o cădere de ploaie îngheţată – a bătut cu pietre, care va să zică – însoţită de fulgere şi trăznete. E posibil ca acest eveniment să nu aibă nici o legătură cu celelalte, ci să consemneze un fenomen extrem de rar în Egipt. Poate despre el se povestea ca despre „anul cînd a căzut piatra”, chiar şi la decenii după întîmplare.

Desigur, creştinii au privit plăgile şi ca pe o luptă simbolică a Domnului împotriva zeilor egipteni: Hapi (zeul Nilului), Hator – al vitelor, Anubis (cel cu cap de şacal/cîine), Ra... şi, în final, chiar zeul Faraon, căruia îi ucide întîiul născut...

Oricum, aceste urgii nu se regăsesc în niciun document egiptean al vremii, în ciuda faptului că s-au găsit arhive extrem de amănunţite. Dacă despre „fuga” sclavilor şi distrugerea unei părţi a oştilor egiptene se poate afirma că poate au fost omise, pentru a păstra prestigiul faraonului, despre cele zece plăgi s-ar fi scris, ele fiind fenomene de neexplicat scribilor egipteni. E greu de presupus că tot Egiptul ştia de convorbirile dintre Moise şi Faraon...

Şi ajungem la momentul Paştelui. După atîtea calamităţi, mai ales cînd şi-a văzut „întîiul născut” ucis, lui Faraon i-a venit mintea la cap. Nici Domnul nu i-a mai împietrit inima. Zice Torah şi că îl apucase teama pe Faraon, văzînd că în toată ţara Egiptului murise întîiul născut (şi numai întîiul născut!) la toate vieţuitoarele, de la limbrici la oameni – mai puţin la evrei şi animalele lor! Şi de ce asta? Pentru că, ne spune Exodul, Domnul şi-a sfătuit Poporul să ungă cu sînge de miel uşorii şi cercevelele, ca Îngerul Morţii, în trecerea lui peste case şi cîmpuri, să ocolească casele semnate cu sînge. De atunci, acest eveniment s-a numit ***peshah***, „trecerea pe deasupra” – Paştele. El marchează ieşirea evreilor din robie şi

pornirea în căutarea ţării promise şi a fost comemorat peste trei mii de ani. Ulterior, legat de patimile lui Iisus, Paştele a devenit cea mai importantă sărbătoare religioasă creştină, găsindu-i-se echivalenţă în „ieşirea de sub robia păcatului” prin jertfa de sînge a Mîntuitorului.

Înainte de a merge mai departe, să ne oprim să spunem că pierderea „întîiului născut” e importantă la evrei, dar nu altor popoare. Ba unele chiar îşi jertfeau zeilor întîii născuţi! Nici chiar evreii nu dădeau întotdeauna o importanţă prea mare întîiului născut, deşi se considera că el e cel care duce „vlaga” părinţilor în noua generaţie. Deseori, în istoria lor biblică, Domnul a preferat pe al doilea – sau pe-al doişpelea, sau chiar pe-al cincizecilea fiu pentru a-şi împlini Planul... Deci, e mai mult decît probabil că în molima rezultată în urma putreziciunii, au murit mulţi copii, nu neaparat (dar inclunzînd şi) „întîii născuţi”. Poate chiar copii ai faraonului.

Este interesant acest „înger al morţii”. În general, „îngerii” erau consideraţi ori „fii ai lui Dumnezeu”, ori trimişi ai lui, ori chiar El însuşi. Deci, acest „înger” al morţii nu putea fi decît o materializare a voinţei lui Dumnezeu. Poate pentru evrei asta era un lucru fără mari consecinţe, ei nu aveau (încă) această credinţă dualistică despre un Dumnezeu eminamente bun şi Satan eminamente rău. Pentru ei, binele şi răul, viaţa şi moartea – veneau de la Domnul. Satan nu era decît „informatorul”, trimis de Dumnezeu pe pămînt să-l ţină la curent cu păcatele oamenilor. Era acuzatorul oamenilor – ca în povestea lui Iov. Desigur, pentru creştini, acest „personaj”, Îngerul Morţii, este extrem de incomod. Rău destul atacul Domnului, noaptea, împotriva lui Moise, iată-l acuma umblînd cu sabia plină de sînge prin Egipt! Şi evitat prin practici magice, şamanice – păgîne, oricum -, ca ungerea cu sînge a uşii!

Dar teologii yahvişti care au adoptat sărbătoarea Peshahului nu s-au gîndit atît de departe (pînă la creştini...) Ei aveau probabil o mare problemă: evreii credeau în Peshah. Ce e rău cu asta? mă puteţi întreba, doar e sărbătoarea Ieşirii... Nu prea. Peshahul (al

cărui denumire a fost adoptat ca însemnînd „*trecerea pe deasupra*" – pass-over în engleză) are o semnificaţie necunoscută. Era o mare sărbătoare canaanită a recoltei – în Canaan grînele se recoltau îm primăvară, în Aprilie-Mai (după calendarul nostru). Că este aşa este evident şi din numele lunii cînd Peshahul are loc. Nu, nu Nissan, aşa cum ar spune orice creştin (şi mosaic) – luna a fost numită Nissan numai în urma Exilului, sub influenţa babiloniană. În Exodus, luna se numeşte ***Abib*** – care înseamnă „spic"!

Este vorba despre un proces numit sincretism: religiile victorioase preiau obiceiuri şi sărbători religioase ale religiilor învinse, în caz că nu resuşesc să facă populaţia să renunţe la ele. La sosirea evreilor în Canaan, ei au găsit o populaţie numeroasă, sedentară, agricolă, la care cultele (şi sărbătorile) de fertilitate jucau un rol important. Evreii le-au adoptat, chiar dacă au rămas credincioşi (mai mult sau mai puţin) zeului lor. Ulterior, yahviştii au găsit o altă funcţie sărbătorii, au adaptat-o ca pe un eveniment major al istoriei lor. Nu este un caz singular la evrei, şi celalalte sărbători importante (Penticost, a Corturilor) au fost iniţial tot sărbători agricole canaanite. Acest fenomen ne este mult mai cunoscut de pe timpul răspîndirii creştinismului. Mai toţi „sfinţii" sunt zeităţi păgîne adoptate, Crăciunul se suprapune Saturnaliilor, Duminica (Dominus Dei) zilei Soarelui (Invincibil; la germanici de altfel şi-a păstrat numele: Sun-day) şi chiar şi Eastern (la englezi era iniţial Ziua Primăverii, purtînd numele unei vechi zeităţi teutonice...)

Un alt semn că era vorba despre o sărbătoare agricolă se ascunde sub „darurile" primite de evrei de la vecinii lor, înainte de a pleca. Este cît se poate de greu de explicat de ce – fără intervenţia directă a Domnului - aceşti vecini au acceptat să dea „cadouri" vecinilor lor sclavi veşminte, aur şi argint... Noi cu greu le împrumutăm fraţilor şi surorilor, nicidecum unor vecini necunoscuţi – şi sclavi, pe deasupra. Care vroiau să plece cu ele „în pustie" . poate a nu se mai întoarce niciodată cu ele... Mult mai probabilă este prezumţia că vecini, în timpul sărbătorii Peshah, îşi făceau mici cadouri, poate

plăcinţele, dulciuri... Cu aşa ceva or fi plecat sclavii fugari.

26

Trecerea Mării

Îi vedem deci pe evrei stînd pitiţi în case, mîncînd din mielul fript cu *„ierburi amare”* şi lipie din aluat nedospit (azimi) – în timp ce pe-afară se preumblă *„îngerul morţii”* -, aşteptînd dimineaţa să poată porni la drum. Şi cînd se facu dimineaţă şi toată ţara Egiptului îşi plînse morţii, cine le bate la uşă? Sclavii habiru, cerîndu-le daruri. Şi Domnul intervine, făcîndu-i pe evrei să găsească *„trecere la egipteni”*, astfel că autorul Torei poate spune cu satisfacţie: evreii i-*„au jăfuit pe Egipteni!”*

Şi pornesc la drum, spre Sucoth. Aceasta era o cetate spre răsărit de Ramases, cam pe unde trece azi Canalul Suez. Şi erau mulţi evreii: tocmai şase sute de mii (sub arme), zice Torah. Printre ei erau mulţi *„de tot soiul”*. Şi apar două inadvertenţe: fugarii erau insoţiţi de turme mari de oi şi boi. Mai mult, ei s-au apucat să coacă azime din aluatul *„nedospit”* luat cu ei, pentru că ei *„fugiseră de egipteni şi nu apucaseră să îşi ia merinde”*. O fi fost vreo poruncă

să nu se atingă de *„oi şi boi”*? Povestea în acest loc nu seamănă deloc cu cea spusă doar un paragraf mai sus. În plus, aş vrea să văd un faraon, cu o oaste probabil de citeva mii de oameni (mai încolo se vorbeşte de cele şase sute de care) să fugărească o mulţime de şase sute de mii (aici sunt consideraţi doar bărbaţii înarmaţi), avînd în plus ca General Suprem pe Domnul! Chiar se spune: *„după patru sute treizeci de ani, toate Oştile Domnului au ieşit din Egipt.”* Dacă nu-i mîna din spate Domnul, aceste Oşti ar fi putut ocupa fără nici o problemă Egiptul...

Acum Domnul dă primele porunci (din cele peste şase sute care vor urma în patru cărţi...): cum să se prăznuiască Paştele. Începe cu două: toţi evreii trebuiau să le prăznuiască (mai tîrziu, trebuiau să meargă la Templu să o facă), dar „străinilor” le era interzis – dacă nu se tăiau împrejur în prealabil. Chiar şi sclavii „cumpăraţi” în casa vreunui evreu trebuia să fie tăiat împrejur, înainte să serbeze Paştele în familie.

Era întărită legea ca în această perioadă, timp de şapte zile, evreii să nu mănînce pîine dospită, cu pedeapsa cu moartea. Şi porunca ca fiecare întîi născut al evreilor să fie închinat lui Dumnezeu. Mai precis: să fie jertfit! Cum a fost la început, nu se mai ştie. În timp, porunca a fost îmblînzită, astfel că se specifică faptul că „partea bărbătească” a întîiului născut al catîrului şi al omului să fie răscumpăraţi cu un miel – care va fi jertfit în locul lor. Poate asta ne explică de ce Avbraham fusese gata să-şi jertfească primul născut (Ishmael), trimiţîndu-l să moară în pustie, iar pe Issak îl dusese la altar.

Deci, evreii pleacă. Ţi-ai zice că ei se vor îndrepta direct către Pămîntul Promis, spre Canaan. Nici nu era departe, mai puţin de o sută de leghe. Numai că, între timp, acolo apăruseră nişte nomazi invadatori: philistenii. Asta pare să întărească presupunerea că Faraonul Exodului e fost Mehnerptah: pe timpul lui au apărut Popoarele Mării. Nu se ştie prea bine cine au fost ele, dar e posibil ca de ele să fie legat atît episodul căderii cetăţii Troia, cît şi distrugerea

imperiului hitit din Asia Mică. Era probabil o uniune de triburi migratoare, din care făceau parte aheii alături de alţi strămoşi ai grecilor, traci, frigieni, alte popoare din Asia Mică şi insulele Egeei, inclusiv din Sicilia şi Sardinia... Ce a declanşat exodul lor? Poate pătrunderea triburilor de proto-greci în peninsula Greciei, poate schimbări climatice, poate chiar explozia insulei Thera şi tsunami-ul declanşat... Tot ce se ştie este că filistenii erau un popor indo-european. Faptul că sunt localizaţi pe litoralul canaanint este totuşi un anacronism. Pînă pe timpul lui Ramses III, nepotulul lui Mehnerptah, Popoarele Mării erau localizate mai la nord şi atacau, încercînd să cucerească Egiptul. Abia după înfrîngerea lor, filistenii au format statul lor în „Palestina" – de fapt, o uniune de cetăţi independente, după tipicul grecesc.

Totuşi, nu putem să nu ne mirăm cum de a împiedicat Domnul pe evrei să atace imediat cetăţile/taberele filistine, nou întemeiate, probabil slab întărite. Cu Oşti numărînd şase sute de mii de oşteni? Cînd probabil toată populaţia Canaanului, cu femei, copii şi filisteni cu tot, nu număra decît o fracţie din acest număr? Chiar locul unde aveau fugarii „tabără" este destul de neclar precizat. Pe de o parte se vorbeşte de „Marea Roşie", pe de alta se pomenesc cetăţi care se ştie că erau pe drumul dintre Egipt şi Canaan (de exemplu, Migdol –„Turnul de veghe" -, mult mai probabil locul de naştere al Mariei Magdalena decît Magdala pe malul lacului Genizareth). Aici e locul să precizăm că termenul de Marea „Roşie" este o traducere greşită, păstrată cu obstinaţie în toate Bibliile din toate limbile – mai ales datorită tradiţiei greu de corectat. În original e vorba despre Marea „de stuf", probabil „de Papirus", şi se referă la o zonă nămoloasă ce se întindea între limanurile de la Mediterana (Sin, Pelusium) înspre Golful Suez care, în acele vremuri, se prelungea spre nord pînă în zona a două lacuri-liman cu apă joasă, sărată, mărginite de stuf, regiune asanată în timpurile moderne, odată cu construirea Canalului Suez.

Marea a fost numită Roşie de către greci (apoi de romani) fără

vreun motiv evident. Marea este cît se poate de asemănătoare oricărei alte mări... Este de fapt un fel de golf lung de peste 1400 mile şi lat de 150-200 mile, aparţinînd Oceanului Indian, despărţind Africa de Peninsula Arabă. Este, evident, parte din Marele Rift ce se întinde din cursul superior al Iordanului pînă la marile lacuri africane. Este deci o zonă vulcanică – şi poate că numele îi vine tocmai de la reflectarea lavei unor vulcani în apă. Sau poate de la coralii numeroşi care o populează. Sau de la micro-organisme roşii, beneficiind de apa caldă (mai caldă decît a oceanului, cuprinsă între două mari deşerturi) şi de un conţinut mărit de sare (datorată evaporării masive şi lipsei unei contribuţii de apă dulce).

Aici are loc Marea Minune (povestită iarăşi şi iarăşi) a trecerii Mării Roşii prin despicarea apelor la gestul lui Moise şi ditrugerea urmăritorilor egipteni. Pentru că Domnul, care îşi făcuse socoteala că ar fi foarte potrivită o minune care să întărească credinţa fugarilor, a „împietrit" din nou inima Faraonului şi l-a făcut să-şi trimită oştile în urmărirea sclavilor fugiţi. Mai precis, doar carele de luptă, pentru a-i prinde din urmă. Poate nu aflase că îl aşteaptă şase sute de mii de evrei înarmaţi... (Aici e momentul să facem o nouă paranteză şi să ne întrebăm: de unde arme? Dintotdeauna şi peste tot, stăpînii au avut mare grijă să nu permită sclavilor să deţină arme, cu pedeapsa cu moartea! Să credem că evreii aveau pitite arme – altceva decît praştii şi bîte? De unde bani să le procure? Pe atunci nu era absolut deloc ieftin să îţi faci o armă de bronz... Şi nu una-două, ci chiar saşe sute de mii!) Deci, la un gest al lui Moise (ridicînd toiagul), apele mării se despică şi Poporul trece pe fundul mării pînă pe malul celălalt. Sunt nenumărate picturi şi gravuri ilustrînd momentul, în care putem vedea corali, peşti şi stele de mare privind uimite la minune... Şi ajunşi dincolo, Moise face din nou semn şi apele năvălesc asupra carelor egiptene ce îi urmaseră pe fugari pe fundul mării, *„înecîndu-i pe toţi"* Atunci, comentează cu satisfacţie autorul, atît egiptenii cît şi evreii au văzut cine e Domnul!

Vorbind despre *„distrugerea oastei egiptenilor*” (se înţelege că a Faraonului inclusiv) este probabil o exagerare. În mai multe rînduri se pomeneşte doar despre „care” – toate cele şase sute. Ca în bancul cu albanezii: participaţi la manevre doar cu două tancuri? OK, vom veni cu toate trei... Nu ştim cîte care de luptă aveau egiptenii în acel moment. Poate s-a considerat că şase sute sunt suficiente pentru a-i supune pe fugari – al căror număr a fost departe de a fi şase sute de mii (numai războnici). Mult mai probabil nu numărau mai mult de şase mii, poate chiar doar şase sute – cu femei cu tot cel mult zece mii. Şase sute de care, „tancul” epocii, putea să le zdrobească fără prea multe dificultăţi, mai ales pentru că evreii, ca sclavi, nu aveau experienţa de luptă a oştenilor profesionişti egipteni, întăriţi de luptele cu Popoarele Mării.

Nici nu e de crezut că Faraon a condus atacul – de ce avea el generali? Arhivele egiptene, destul de exacte, nu pomenesc despre nici un faraon care să fi murit înecat! Oricum, dacă faraonul a fost Mehnerptah, anul este 1210-20 î.Hr. În plus, amintirea „călăreţilor” este un anacronism, probabil egiptenii nu au avut călăreţi pînă pe timpul lui Ptolemeu Soter, urmaşul lui Alexandru. Pînă la apariţia scărilor, cele care au dat stabilitate călăreţului să îşi folosească armele (şi asta nu s-a întîmplat pînă la sosirea sarmaţilor în Europa, prin sec II AD), călărimea a fost mai mult un auxiliar mic numeric... În general, chiar şi în armata romană, cai foloseau ofiţerii şi curierii...

Oricum, a fost o mare victorie pentru evrei, chiar dacă a fost obţinută cu ajutorul lui Dumnezeu. I-a scăpat nu numai de orice urmărire din partea egiptenilor, dîndu-le răgaz să se organizeze (în fapt, evreii nu au mai avut lupte cu egiptenii timp de peste 300 de ani), ci le-a întărit credinţa că au de partea lor harul unui Dumnezeu.

Cum explică „nebunii” de istorici evenimentul? Ei nu neagă întîmplarea povestită în Exodus. Cîntecul lui Miriam este considerat cel mai vechi fragment autentic din Biblie! El a fost cîntat, foarte probabil, la aflarea veştii că oastea egipteană a fost înfrîntă. Pornind de la afirmaţia că Dumnezeu a făcut să bată un vînt puternic dinspte

răsărit toată noaptea, specialiştii au putut explica că fenomenul a făcut ca apa vreunui lac din zonă să scadă foarte mult, permiţînd fugarilor să îl tranverseze cu piciorul. În schimb, urmăritorii s-au trezit cu carele împotmolite în fundul mîlos al lacului. Dimineaţa, cînd vîntul s-a oprit, apa a revenit, înecînd oastea. Pare greu de crezut? O oaste rusească a cîştigat o importantă bătălie împotriva flotei marine suedeze... călare. Un ger neaşteptat şi puternic a îngheţat apa în jurul corăbiilor, făcîndu-le victime uşoare pentru călăreţii ruşi... Desigur, aceştia au putut, eventual, să spună că Sfîntul Nicolae, patronul Rusiei, a intervenit pe lîngă Dumnezeu (deşi, şi suedezii erau creştini...).

27

Rătăcirile

Buun. După ce asistăm la cîntarea de laudă a lui Moise şi cîntecul/dansul femeilor evreice, conduse de Miriam, sora mai mare a lui Moise, pornim prin pustie. Şi, odată ajunşi la **Mara** („Amărăciune"), asistăm şi la prima cîrtire a Poporului ales (de Domnul): *„de ce ne-ai scos din Egipt, să murim de sete?"* Acolo nu aveau apa „amară", ci cea plină de lut şi broaşte a Nilului... Nu este decît prima „cîrtire" dintr-un şir lung. Se pare că Domnul i-a caracterizat foarte bine pe evrei: popor de oameni tari în cerbice, care nu-şi pleacă uşor grumazul în faţa dumnezeului lor, nici chiar cînd acesta face minui, ucide pe Faraon cu toată oastea lui, bagă groaza în toţi duşmanii (prezenţi şi viitori) ai israeliţilor, îi eliberează de robie, le promite o Ţară... Nici chiar cînd Domnul, enervat de atîta nerecunoştinţă, va începe să dea cu ei de pămînt. Şi aşa, povesteşte autorul, vor ajunge aceşti nerecunoscători să-şi calce pe coadă, timp de patruzeci de ani, prin deşertul Sinaiului.

Dar să nu anticipăm. Moise se roagă Domnului şi acesta îi arată

un anume „lemn" care, aruncat în baltă, face apa dulce. De acolo s-au dus la **Elim**, unde erau *„doisprezece izvoare şi treizeci de finici"*, unde au poposit. Şi după ce cei vreo două milioane de fugari au băut din cele doisprece izvoare şi au stat la umbra celor treizeci de finici, au plecat mai departe, intrînd în **pustia Sin**. Aici şi-au dat seama că nu e bine. Mai precis, dacă în Egipt aveau oale cu carne şi mîncau pîine în toate zilele – aici, ioc! Sigur, aveau ei „turme de oi şi boi", dar nu erau să le taie, nu? Iar aluatul nedospit îl terminaseră, probabil. Nu era mai bine să-i fi trăznit Domnul lîngă oale? Trebuia să-i care pînă aici, tremurînd de teama carelor lui Faraon?

Ei, uite ceva nou. Sclavii asupriţi de egipteni (vorbim de habiru) nu numai că avuseseră cîmpii cu grîne (nebătute de piatră), turme de vite (neucise de molimă) – pe care şi le-au luat cu ei -, dar în fiecare zi se ospătau din oale pline cu carne şi cu pîine la discreţie! Am zice: să tot fii rob! Dar Domnul le trece (şi) de data asta cîrteala cu vederea şi le promite *„ploaie cu pîine"* – mai precis, cu ***mana***. Astfel că vocabularul nostru religios se îmbogăţeşte cu un nou termen: „mană cerească". Dar pentru că amintiseră de lipsa cărnii, Domnul le-a trimis şi nişte prepeliţe, tocmai bune de prăjit. Nu ştim dacă erau sau nu jumulite...

Lăsînd la o parte sensurile simbolice pe care le dau creştinii evenimentului, vorbind despre „Iisus hrana vieţii" şi altele de-astea, „nebunii" de oameni de ştiinţă au găsit explicaţii nu numai logice, ci şi naturale. E foarte probabil ca un stol de prepeliţe, care nu tocmai întîmplător îşi au itinerarul de migraţie tocmai pe deasupra Sinaiului, să fi „aterizat" în apropierea taberei (aceasta era lucrul nu tocmai inedit în peisaj!) să se odihnească. Pentru nişte oameni flămînzi, asta a fost cu adevărat „mană cerească"! Mai precis, minune dumnezeiască. Pentru că „mana" a căzut abia în zori. Biblia ne şi descrie bobiţele albe care au gust de „prăjituri cu miere". Din întîplare, „mana" este foarte binecunoscută de beduinii care trăiesc în acele locuri. Ele sunt fructele unor arbuşti des întîlniţi în zonă şi chiar şi azi localnicii le consumă. În plus, se

pare că „poruncile” de a se aduna numai atîta mană cît se poate consuma la o masă are un sîmbure de adevăr: fructul tinde să se strice în aceeaşi zi, neputînd fi uscat, păstrat... Porunca de a nu se aduna „în ziua de sabat” însă este absurdă şi este mult mai tîrzie, post-exilică. Pretenţia că mana lăsată peste sabat nu se strică, nu are fundament. De asemena, păstrarea unui „omer” (poate un galon?) de bobiţe pentru a fi văzută de urmaşi, nu poate fi decît anacronică. Evreii nu făcuseră deocamdată Chivotul. Oricum, se anticipează şi se spune că evreii au mîncat mană în fiecare zi, pînă la sosirea în Canaan. Nu că asta i-a împiedicat să nu cîrtească, mai tîrziu.

Plecînd mai departe, au ajuns la **Rafidim**. Nu se ştie unde este asta, dar se poate presupune că este la poalele muntelui Horeb, de unde Domnul asistă la „minunea” făcută de Moise: loveşte cu toiagul în stîncă şi apare un izvor „cu apă dulce”. Astfel, noile cîrteli ale Poporului sunt liniştite, fără însă ca Domnul să nu încrunte mai întîi din sprîncene. Aşa că Moise a numit locul **Masa şi Meriba** (adică, Ispită şi Ceartă) Şi nu se ştie dacă nu din cauza asta le trimite pe cap pe ***Amaleciţi***.

Tradiţional, Amaleciţii au fost poporul prin excelenţă duşman al lui Israel. Veacuri la rîndul, chiar şi atunci cînd ei dispăruseră de mult din istorie, evreii aveau pricină cu „Amaleciţii”. Poate, într-un fel, ca românii cu „tătarii”, sau creştinii cu „păgînii”. Poetic, orice cotropitor sau duşman al evreilor era numit „amalecit”, pînă în perioada modernă. Asta, deşi Domnul le dă victoria în acea primă confruntare. Se pare că evreii nu le-a putut ierta faptul că le bara drumul spre Canaan.

Despre Amaleciţi nu se ştie nimic. Nici o altă sursă antică nu pomeneşte de ei. Asta indică faptul că de fapt era vorba de un popor nomad extrem de puţin numeros. A putut fi un pericol pentru o bandă de sclavi fugari, nicidecum faţă de cetăţi şi trupe regulate de oşteni. În Biblie apar ca fii ai lui Esau, deci „veri buni” cu israeliţii. Trăiau în deşertul Negev, la sud de Canaan - unde nu au putut intra

însă, şi şi-au văzut închisă ieşirea la mare de către filisteni. Mai tîrziu, după circa 200 ani, primul „rege” evreu, Saul, îi va extemina aproape total. Nu putem spune că „dispar din istorie” pentru că nu au fost niciodată „în istorie” – decît în cea biblică. Unde însă, cum ziceam, nu vor fi lăsaţi să „dispară”. Ultimul „amalecit” mai vestit a fost Haman, duşmanul evreilor din cartea ***Ester***, pe timpul persanului Xerxes.

Acum apare pentru prima dată vestitul general al evreilor, cuceritorul de mai tîrziu al Canaanului, ***Ioşua***. Numele lui, conform Bibliei, este Yeshua (formă scurtată a cuvîntului „Yehoshua” = „Yahveh a salvat”), Iiisus care va să zică, dar în alt loc este dat drept ***Oshea fiul lui Nun***, din tribul lui Ephraim. Asta indică faptul că acest ajutor militar al lui Moise, cel ce va încheia Exodul prin cucerirea Canaanului, este introdus în Torah de către sursa nordică, „J” a preoţilor din Israel. Sursa „P”, iudaică, îi refuză victoria asupra lui Amalek, ci ni-l prezintă pe Domnul făcînd-o: cînd Moise ţinea mîinile sus, binecuvîntîndu-i pe evrei, aceştia îi băteau pe amaleciţi; cînd, obosit, lăsa mîinile jos, era rîndul acelora să fie mai tari. Pînă la urmă, bineînţeles, „participă” şi Aaron: Moise se aşează pe pămînt şi Aaron şi Hur se urcă pe cîte o piatră, ţinîndu-i cîte un braţ sus, pînă la victoria „finală”...

Se pare că episodul cu Amaleciţii este pus greşit, el trebuie să fi avut loc mai tîrziu, spre sfîrşitul Rătăcirii, pe cînd evreii căutau un loc de pătrundere în Canaan. Generalul este introdus fără multe prezentări, de parcă ar fi cunoscut. Dacă numirea lui Joshua la conducerea armatei nu a fost făcută la sugestia lui YHVH, el trebuie să fi dat dovadă de calităţi – care pînă în acest moment nu sunt prezentate. E drept, chiar şi eu aş fi putut cîştiga o victorie cu ajutorul Domnului. Mai mult a trudit Moise, stînd cu mîinile pe sus...

Dar abia se terminase lupta, că apare Jethro. Vă mai amintiţi? Socrul, deh! Vine cu Sephora şi cei doi băieţi ai lui Moise, Gershon şi Eliezer („Ajutorul lui D-zeu”) pentru... aţi ghicit! – pentru a-l

felicita pe Moise pentru că Domnul îi stă alături. Aşa spune Torah. Doar că mulţi „nebuni” de istorici cred altceva.

De exemplu, e pentru prima dată cînd se aduce public jertfă Domnului – şi o face Jethro. Despre el ştim că este preot, nu numai stăpîn de oi (şi fete). Din acest moment, „Moise” începe să dea legile. Mai ales, îşi organizează poporul, numind, la sfatul socrului, „judecători” peste „o mie, o sută, cincizeci şi zece” care să judece pricinile poporului, astfel că la el (Moise) să ajungă numai cazurile deosebite. Moise devine el însuşi un „preot”, un „profet”, mijlocitorul relaţilor dintre YHVH şi popor.

După ce îşi trimite socrul acasă, Moise îşi conduce poporul în Pustia Sinaiului. E prima dată cînd se pomeneşte de această regiune, deşi hărţile indică locul numit Raphidim la poalele munţilor Sinai (pe care Torah îi numeşte însă Horeb). Dacă e adevărat că Horeb, „Muntele lui Dzeu”, este situat la sud de Marea Moartă, are sens şi bătălia cu amaleciţii. Altfel, îi vedem pe evrei plecînd din Sinai spre nord, bătîndu-se cu nomazii – şi pornind din nou spre Sud...

E locul să facem o recapitulare a evenimentelor de pînă acum – mai ales pentru că unii cercetători spun că au fost de fapt cel puţin doi „Moise”: unul al Ieşirii şi unul al Legilor. Poate şi un al treilea – cel al Intrării în Canaan...

Deci, se crede (de către cei ce nu cred în Biblie) că Moise, Mose, a fost probabil un prinţ (sau nobil) egiptean. E posibil ca el să fi fost unul din puţinii monoteişti, urmaşi ai faraonului eretic Ikhnaton şi, din acest motiv să se fi hotărît să părăsească Egiptul. Ajuns la medianiţi, intrînd în familia preotului unui dumnezeu necunoscut lui, dar care îi întregea ideile religioase, să fi devenit ucenic, apoi preot al acelui zeu, poate numit Jahu, înfăţişat ca un şarpe de metal, zeu al cerului, al focului – creator al universului. A trăit printre beduini o anumită perioadă din viaţă – probabil nu 40 de ani, şi apoi s-a întors în Egipt să-şi răspîndească noua religie monoteistă.

Aici se pare că nu s-a bucurat de pic de succes, aşa că s-a adresat „străinilor” (*habiru*), care aveau şi ei credinţa într-un singur zeu, „Dumnezeul lui Avraam, al lui Itzack şi al lui Yacub”. Şi a convins o parte din ei să pornească cu el spre răsărit, spre locul în care se vor bucura de libertate (nu numai din sclavie, ci şi religioasă), profitînd de slăbiciunea faraonului, sub atacul Popoarelor Mării. Nu se ştie dacă în acel moment le-a promis Canaanul... Au pornit direct spre Median, pe drumul cunoscut de el (şi de Aaron?), spre Muntele lui Dumnezeu, Horeb. Pe drum Moise este în stare să găsescă izvoare, să „îndulcească” apele amare, să culeagă mană şi prepeliţe istovite – nu ca minuni dumnezeişti, ci pur şi simplu folosindu-şi experienţa de beduin, căpătată trăind printre medianiţi...

Ajuns în apropiere de Horeb, se pare că socrul său i-a ieşit înainte. Mose nu avea cu el „şase sute de mii”, probabil nu mai mult de şase mii – dar chiar şi atîţia, era prea mult pentru un trib sărac de arabi. După ce i-a dat sfaturi cum să se organizeze administrativ şi religios, probabil Jetho-Reuel l-a convins pe Mose că e mai bine pentru toată lumea să caute un alt drum – poate chiar spre Negev. Dacă Amaleciţii nu erau prea puternici, era o cale mai uşoară să iasă din pustie, decît pe la est de Marea Moartă, unde Edomiţii, Moabiţii şi Amoniţii întemeiaseră regate. Dar o confruntare (probabil pierdută) cu amaleciţii i-au forţat pe evrei să caute refugiu în singurul loc rămas liber pentru ei: peninsula Sinai.

Desigur, şi această presupunere este o simplă teorie – doar că ea răspunde la multe întrebări la care versiunea „autorizată” nu găseşte răspuns. Probabil nu vom şti niciodată care a fost realitatea. În următorul capitol îl vom vedea pe Moise întîlnindu-se cu Domnul, primind Poruncile şi legile şi rătăcind patruzeci de ani (*„pînă cînd această generaţie nu va mai fi”*), prin deşertul Sinaiului.

28

Poruncile

Îi lăsasem pe evrei la poalele munţilor Sinaiului. La trei luni de la ieşirea din Egipt, copiii lui Israel făcuseră tabăra „în faţa muntelui”, în pustia Sinaiului, după ce plecaseră de la Refidim.

Şi Moise s-a suit pe munte, căci Domnul l-a chemat. Dar următoarele acţiuni au loc *„în mijlocul poporului*”. La porunca Domnului, Moise le spune evreilor că Dumnezeul i-a ales pe ei dintre toate popoarele lumii ca să-i fie *„o împărăţie de preoţi şi un neam de sfinţi*”, păzindu-i Legămîntul. Moise i-a chemat pe „bătrîni” şi le-a spus ce a zis Domnul, *„şi tot poporul a spus „**Vom face tot ce a zis Domnul.***” Cum vom vedea, mai niciodată Israel n-a făcut „tot ce a zis Domnul”... Şi, deşi se zice că Dumnezeu a condus mulţimea de fugari încă din Egipt, ziua ca un stîlp de foc, noaptea ca unul de fum, îi anunţă abia acum că Domnul va fi în mijlocul lor, ca să poate fi auzit ce spune. Şi să aibă încredere în Moise.

După care tot poporul se pregăteşte să primească legile: se

sfinţesc, îşi spală hainele, pentru a fi gata în a treia zi, cînd Domnul se va coborî pe muntele Sinai, în faţa întregului popor. Dar nimeni nu va avea voie să se apropie de munte, căci va muri – om sau dobitoc. Nu trăznit, ci ucis de către popor. Şi nu cu „mîna”, ci cu pietre sau cu săgeţi. Şi cînd a sunat trîmbiţa, s-au apropiat de munte. Muntele Sinai *„era tot numai fum, pentru că Domnul se coborîse în mijlcoul focului. Fumul acesta se înălţa ca fumul unui cuptor şi tot muntele se cutremura cu putere.*”

Descrierea pare să indice o erupţie vulcanică. Pentru nişte oameni care au trăit, de multe generaţii, în delta Nilului, acest fenomen era cu totul nou şi probabil i-a umplut de groază. Cum să nu crezi că acolo, sus, e Dumnezeu? Mai ales dacă cei ce au îndrăznit să se apropie au murit arşi sau otrăviţi-sufocaţi de fum şi aburi? Dar cei ce cred în „paleo-astronautică” au văzut altceva în întîmplare: aterizarea unei rachete intergalactice...

Doar lui Moise i se permite să urce pe munte. Şi el s-a dus, doar ca să primească porunca să-i pregătească pe bătrînii care se vor întîlni cu Domnul, să spună poporului *„să nu dea buzna*” şi să îl ia cu el pe Aaron... Deci, porunca de a nu se sui pe munte era mai mult relativă şi facultativă, nu un adevărat tabu. Şi acum Domnul le spune Cele Zece Porunci. Să le amintim pe scurt:

1. Să nu ai alţi dumnezei afară de Mine

2. Să nu-ţi faci chip cioplit, nici înfăţişare a lucrurilor care sunt sus în ceruri, sau jos pe pămînt, sau în apele mai de jos decît pămîntul. Să nu te închini înaintea lor şi să nu le slujeşti, căci Eu sunt unul, Dumnezeul tău, sunt un dumnezeu gelos care pedepsesc nelegiuirea părinţilor în copii pînă la a treilea şi al patrulea neam al celor ce Mă urăsc.

3. Să nu iei în deşert numele Domnului, Dumnezeul tău.

4. Aduţi aminte de ziua de odihnă, ca s-o sfinţeşti. Să lucrezi şase zile şi să-ţi faci lucrul tău, dar ziua a şaptea este ziua de odihnă închinată Domnului.

5. Cinsteşte pe tatăl tău şi pe mama ta, pentru ca să ţi se

lungească zilele

6. Să nu ucizi

7. Să nu preacurveşti

8. Să nu furi

9 Să nu mărturiseşti strîmb împotriva aproapelui tău

10. Să nu pofteşti casa aproapelui tău, nici robul lui, nici roaba lui, nici boul lui, nici măgarul lui, nici vreun alt lucru care este al aproapelui tău.

Să ne uităm puţin peste porunci. Primele trei se referă direct la Domnul, YHWH. Noi ne putem întreba: care „dumnezei”? Dacă el e singurul dumnezeu, chiar dacă păcătosul de uman se va închina altor „dumnezei” închipuiţi, de ce este el „gelos”? Şi de unde rezultă că închinîndu-ne unor închipuiri, l-am „urî” pe Domnul?

Porunca a treia a dat mari bătăi de cap de-a lungul timpului. Pentru iudei e simplu: să nu reprezinte în imagine nimic viu. Nu floare, nu animal, nu om, nu înger... Formularea este încă mai clară în Kuran: „Să nu reprezinţi nimic din ceea ce nu eşti în stare să-i dai viaţă.” Astă interpretare merge cumva paralel cu interdicţia de a te închina acestor imagini. Dacă desenezi o floare, nu înseamnî că ţi-o faci „idol”, că te închini ei. Porunca este totuşi foarte clară: „Să nu te închini înaintea lor şi să nu le slujeşti.” Dar pentru că fraza anterioară interzice să „înfăţişezi”, evreii în general s-au ţinut departe de a „înfăţişa”. Pînă a venit Marc Chagall, desigur.

Totuşi, au mai călcat porunca. Prima dată cînd au făcut „viţelul de aur” – în faţa căruia s-au închinat. Mai apoi, cînd Moise a făcut Şarpele de Bronz pentru a-şi feri poporul de veninul şerpilor. Apoi, chiar prin porunca Domnului, au împodobit perdelele cortului cu heruvimi... Iar marele Solomon a facut boi de aramă să suţină vasul pentru abluţiuni în Templu.. Chiar şi mai tîrziu, evreii „înfăţişau” obiecte în manuscrisele lor, pe obiectele, frescele lor. Cel mai adesea menorah - sfeşnicul cu şapte braţe -, dar şi palmieri, flori stilizate, Templul...

Au venit creştinii şi au interpretat în felul lor porunca - atunci

cînd au început să picteze icoane şi fresce. Poate au făcut-o ca o reacţie la „înfăţişarea” a lui Iisus de către păgîni ca un om cu cap de măgar. Influenţa a fost evident coptică, care prin secolul III-IV pictau măşti mortuare care seamănă izbitor cu icoanele de mai tîrziu. Dar în mod cert, prin permiterea „înfăţişării”, biserica căuta o armă să contrabalanseze influenţa imaginilor cultelor „păgîne”. Cum s-o impui pe Fecioara Maria în faţa „idolului” Isis, cînd aceasta din urmă apărea deseori imaginată ca o fecioară cu un Prunc în braţe (Horus, în acest caz)? Cum să rezişti cererii generale din partea grecilor şi romanilor să-l vadă pe Iisus, atunci cînd toţi zeii cultelor îşi aveau reprezentarea peste tot: în forum, pe străzi, la intersecţii, în temple...? Şi lucrurile deveneau tot mai rele: noii creştini erau oameni săraci, needucaţi, neştiind să scrie şi citească. Ce folos că apăruseră evanghelile, dacă ei nu le puteau decît asculta povestite de nişte preoţi tot atît de ne-educaţi ca şi ei? Şi nu se zice că o imagine face cît o mie de cuvinte?

Aşa că s-a dat liber la imagini (în greceşte: ***ikon***). Desigur, nu toţi au fost de acord cu aceasta. Mai ales că în primele imagini mai vestite apăreau împăraţii Romei şi Bizanţului, nu Hristos... A apărut apoi şi Hristos, apoi, prin sec VII, şi Maica Domnului, iar între timp tot felul de sfinţi... şi creştinii au început să se închine imaginilor. De aici s-a stîrnit o luptă surdă care a durat vreo trei sute de ani. Împăraţii se pare că încercau să se ţină departe de zaveră, pentru a nu supăra nici pe iconoclaşti (adversarii imaginilor), nici pe popi. Un împărat (unul din Leoni) a suit icoanele pe perete să nu mai poată fi pupate (deci, obiceiul nu a fost inventat de români!) – drept care s-a ales cu afurisenia. Pînă la urmă, tot un împărat a rezolvat-o (oare sub puterea Duhul Sfînt?): a zis: Să fie icoană! Iconoclaştii, cei ce nu au apucat să fugă, nu au mai putut protesta... Şi iată că avem icoane. Să nu credeţi că regret acest lucru; fără acel împărat vestit căruia cei mai mulţi din noi (inclusiv eu) i-am uitat numele, nu am fi avut nici pe Rubliov, nici pe Giotto, nici Voroneţul... Dar cu interdicţia „închinării” la imagini sunt întrutotul de acord cu Domnul! Unde

mai pui că ne putem găsi „idoli” cărora să ne închinăm oriunde, şi nu neapărat în imagini: de la bani, slujbă, faimă, pînă la maşină, mobilă, copil nerecunoscător, sau chiar propria persoană.

Să ne întoarcem la porunci. A patra se referă la sabat. Este foarte probabil ca aceasta să fie o intercalare tîrzie, post-Exilică. Pînă la Ezra, nici unul din profeţi, nici un psalm, nici o scriptură nu aminteşte despre Sabath (în afara Torei, desigur). Cum şapte era numărul sacru la babilonieni, prin adoptarea unei zile (a şaptea) de odihnă, poporul evreiesc dus în robie s-a pus deoparte de celelalte neamuri (goim). Cu vremea a devenit o poruncă – iar după distrugerea Templului, a devenit Porunca. A fost un cap de acuzare împotriva lui Iisus (că a vindecat în timpul sabatului), iar rabinii încearcă de două mii de ani să ne convingă de faptul că omul a fost creat pentru sabat, şi nu invers...

Următoarea poruncă e clară. Desigur, porunca „să nu ucizi” a trebuit să fie nuanţată, să se spună cînd poţi totuşi să ucizi, cum să eviţi legea Talionului (ochi pentru ochi), cum să te răscumperi, unde să te refugiezi pentru a scăpa de pedeapsă...

Cu preacurvia e mai greu de înţeles. Se pare că pe atunci, în vechime, asta însemna mai ales să nu te „închini” celorlalţi dumnezei (respectiv, zeiţe) participînd la sexul ritual ce avea loc pe la templele lor. Ritualuri legate de culturi de fecunditate, specifice societăţilor agrare. Preacurvie la care deseori evreii au participat cu dragă inimă, „închinîndu-se” Astartelor... Cînd yahvismul a prins putere însă, această „preacurvie” a început să fie limitată la sexul, respectiv căsătoria între membri ai aceleiaşi familii. Bigamia, ba chiar haremul, nu era curvie. Era dacă te căsătoreai cu o verişoară, de exemplu. Sau cu o femeie divorţată. Sau cu o femeie care avea deja copil... Incestul era fie mai larg (răspîndit), fie mai strict interpretat. Se pare că se cam uitase că la început a fost nu numai Cuvîntul, ci şi Incestul - căci altfel nu am fi existat... Habotnicii de evrei ortodocşi (că sunt şi din aceştia) uneori interpretau prin „preacurvie” căsătoria în afara neamului. A venit apoi Iisus şi a

spus că şi gîndind poţi preacurvi. Cum zicea nenea Iancu: ochii văd, inima cere... Azi e greu să mai interesezi un tînăr de şcoală cu poveşti despre „preacurvie” – sunt oricînd în stare să-ţi dea o mie, ce zic eu? enşpe mii de exemple. Eventual, demonstraţii practice... Să-l parafrazăm pe la Rochefoucault: nu mai preacurveşte doar cel impotent...

Nici cu furatul nu este chiar atît de simplu. Omului îi stă în natură să dea cu jula. Ce a fost primul păcat decît un furt din Pomul interzis? Desigur, încercăm să ne împăcăm conştiinţa spunînd, de exemplu, că una e să furi un ou şi cu totul altceva să furi un bou (nu?). Mai nou nu se caută nici măcar justificări, furtul a devenit un act de curaj şi inventivitate care ne pune deoparte de restul lumii (evrei sau Gentili, de-olaltă). E o dovadă de patriotism, mai ales că suntem „şmecheri”. Şmecheri erau şi evrei. Au interpretat porunca. Nu era păcat decît dacă furai de la cei din neamul tău, de la vecini, de la săraci şi văduve... În rest, era *gheşeft* sau chiar poruncă dumnezeiască. Şi ca să fie chestia oablă, se trimitea un ţap ispăşitor în deşert cu păcatele noastre (totuşi, mărunte), şi se făceau jertfe în faţa cortului, ulterior la Templu. Şi cînd nici asta nu ajuta să ne cureţe conştiinţa, venea sfînta zi de ***Yom Kippur***, o dată pe an, şi atunci toate păcatele ne erau iertate. Chiar mă întreb de ce nu sunt mai mulţi români doritori să devină mozaici... Poate unde noi suntem iertaţi ori de cîte ori dăm şpagă unui preot.

Porunca a noua, interpretată de obicei ca o interdicţie de a minţi, are o nuanţă mai specifică acelor vremuri decît nouă. În general, minciuna este privită ca un păcat mic, uşor de iertat – dacă ne amintim de el să-l spuinem preotului duhovnic. Toată lumea minte! . Vorba românească: *şi minciuna este o vorbă.* Sunt minciuni şi minciuni. Uneori sunt doar lăudăroşenii, sau poate linguşeli. Se minte prin omisiune, sau poate din convenienţă, sau chiar din „bună creştere” (doar nu o să-i spui urîtului că e urît...). Iar unii chiar sunt mitomani de la natură. Totuşi, porunca nu se referă la „minciunele”. Este vorba despre „***mărturie falsă***”. Chiar şi

azi, mărturia se aduce în tribunal, jurînd pe Bliblie (sau Constituţie) – şi se pedepseşte dur o mărturie falksă. De ce? Pentur că pe baza ei o persoană nevinovată poate fi condamnată la amendă, ani de detenţie şi chiar pedeapsa capitală! Dacă o pedeapsă mai uşoară poate fi întoasă prin recunoaşterea minciunii, un om omorît rămîne mort – iar pe timpul evreilor pedeapsa era una singură: moartea!

În unele ţări, mărturie falsă este interpretată şi bîrfa – „slender" Prin ea poate nu ucizi pe nimeni, nu-l trimiţi în închisoare – dar, se spune, îi „ucizi" credibilitatea, statura morală, personalitatea, chiar sufletul... Aşa că poţi da în judecată bîrfitorul şi cere daune.

În sfîrşit, a zecea poruncă e chiar de neînţeles. Poate va reuşi cineva să ne explice ce e rău să „pohtim" la ce are vecinul şi noi nu avem. De aceea ziceam: toată lumea are nevoie de un Yom Kippur, măcar o dată pe an. O dată pe lună ar fi chiar mai bine...

Bun, după această „rătăcire prin deşert", să ne întoarcem la povestea noastră. Aceste porunci le-a auzit tot poporul şi s-a îngrozit şi minunat cum le vorbea Domnul din ceruri. Aşa că l-au rugat pe Moise să fie el singur cel ce aude vorbele Domnului şi le transmite poporului, să nu se mai înspăimînte.

Domnul profită însă de ocazie şi-i spune lui Moise că, *„de cîte ori îţi vei aduce aminte de Numele Meu*" va veni să-l întîlnească, dar ca să-şi aducă aminte mai des, l-a învăţat cum să facă un altar. Nu prea ştim pe ce altar aducea jertfe Jethro doar cu o pagină mai devreme, dar acum aflăm că Moise poate construi un altar doar din pămînt sau din piatră necioplită – şi la el să se ajungă nu pe trepte, ca nu cumva el *„să Îţi văd goliciunea*". Cum"el" nu poate fi decît El, Domnul, nu putem să nu ne întrebăm dacă nu cumva El stă pe sub trepte, curios; sau, dacă Moise nu-şi pune cumva poalele caftanului în cap atunci cînd urcă trepte; sau, dacă El este sau nu capabil să ne vadă goliciunea decît dacă urcăm pe trepte spre un altar... Oricum, pe acest altar să se aducă jertfe *„de oi şi boi*" – şi acum înţelegem de ce evreii au fugit din Egipt cu toate turmele şi ciurdele neucise de boală.

Şi urmează o serie întreagă de legi, despre tot felul de aspecte ale vieţii în comun (despre robi şi sabat, despre ucidere, necinstirea părinţilor, vătămarea trupului) *„**legea talionului***", după care urmează instrucţiuni detaliate privind construirea cortului şi a obiectelor sfinte care să fie puse acolo. Nu vi le povestesc, că sunt multe şi plictisitoare şi oricum le uitaţi imediat...

Tablele de legi sunt foarte vechi. Cel mai vechi cod de legi este cel al amoriţilor, cioplit pe o stelă la porunca regelui Hammurabi, vechi cu mai bine de o mie de ani înaintea codului mosaic. Multe din legile celor două coduri (cu excepţia celor strict legate de religie) se înrudesc îndeaproape. Probabil fac parte din moştenirea comună semitică, dar sunt legi general valabile de convieţuire socială. E foarte probabil că şi Egiptenii le respectau... Unele din legile iudaice sunt însă mult mai blînde sau mai drepte, chiar decît coduri mult mai noi în timp, ca cele greceşti şi romane.

Multe din porunci şi din legi reflectă vremuri mult mai noi, ca Sabatul, de exemplu.. De asemenea, porunca de a se respecta „sabatul pămîntului" nu se putea da în deşert, în momentul în care evreii nu aveau pămînt, nici nu arau şi nu semănau... Şi de fapt, ei nu au apucat să serbeze nici un Jubileu în deşert! Probabil în forma finală a Codului au intrat multe legi ale populaţiei ocupate, canaaniţii.

29

Prin deșert

Printre alte legi şi porunci, Domnul îi spune lui Moise cum să contruiască obiectele de cult: Cortul Legămîntului, Chivotul Ispăşirii (şi capacul lui), Altarul pentru arderile de tot, Sfeşnicul (Menorah – cu şapte braţe), Masa (cu pîinile) pentru punerea înainte. Ele să fie făcute din lucruri date de evrei *„cu dragă inimă, ca dar lui Dumnezeu*” şi după poruncile cu detalii extrem de amănunţite. Au fost biblişti care au încercat reconstruirea cît mai exactă a obiectelor, mai ales a Cortului şi a Chivotului, pornind de la aceste detalii. Au reuşit mai mult sau mai puţin.

Cortul trebuia să fie împărţit în două încăperi, printr-o perdea: ***Sfînta*** şi ***Sfînta Sfintelor***. În prima porţiune puteau intra preoţi, în cea de-a doua numai Marele Preot – înveşmîntat de asemenea în straie făcute după anumite percepte. El trebuia să poarte ***efod***ul – un fel de vestă din in cu ***pieptar*** (al Judecării) din plăci de aur cu doisprezece pietre preţioase - şi numitele „***Urim*** şi ***Thummim***”, care nu au fost încă explicate. În ebraică ele înseamnă „Lumini”

şi „Perfecţiuni” (terminaţia *–im* indică pluralul). Se pare că ele se foloseau pentru divinaţie, ca un fel de zaruri, dînd însă răspunsuri doar de „da” şi „nu” în funcţie de faţa (?) pe care o arătau. Mai sunt amintite atunci cînd Samuel le foloseşte la cererea lui Saul...

Chivotul era o ladă din lemn de salcîm (ca mai toate obiectele din lemn). În ea trebuia să se pună „mărturiile” – şi prin ele s-au înţeles tot felul de lucruri. De exemplu, tăbliţele Legii, un castron cu mana... Lemnul era acoperit cu aur şi pe capac stăteau doi „heruvimi” din aur, ale căror aripi acopereau capacul. Era deja prima călcare a poruncii de a nu „înfăţişa” fiinţe din cer. Pentru că ***Cherubim*** erau un fel de îngeri înaripaţi. Mai tîrziu, creştinii i-au imaginat ca pe nişte oameni cu aripi de lebădă sau chiar ca nişte capete de copil înaripate – dar original, un Cherub însemna, se pare, taur. Deci, Heruvimii (pluralul este greşit, cuvîntul fiind deja la plural) erau nişte tauri înaripaţi. Astfel de cherubim pot fi întîlniţi în arhitectura asiriană, unde erau înfăţişaţi ca nişte tauri înaripaţi cu feţe omeneşti – aşa cum, de altfel, i-a prezentat Ezechiel în viziunea sa. Se pare că rolul lor era cel de păzitori al locurilor (şi obiectelor) sfinte. Să ne amintim că Domnul a pus un heruvim cu paloşul între oameni şi Eden – şi nu un arhanghel, aşa cum mulţi cred...

În timp ce Moise a stat patruzeci de zile pe munte, primind instrucţiuni (şi cioplind cele două table ale Legii), oamenii s-au gîndit să-şi facă şi ei un chip cioplit, dacă nu ştiau încă nimic despre „Cheruvimi”. Şi au făcut „Viţelul de Aur”. Din aur l-au făcut, scoţînd cerceii, brăţările şi alte chestii „împrumutate” de la egipteni, la îndemnul Domnului. L-au turnat – de-ai zice că sclavii evrei ce făceau cărămizi de lut nu făcuseră altceva toată viaţa, doar turnaseră viţei din aur (o operă de artă, am zice, care presupunea existenţa măcar a cîtorva meşteri-artişti printre habiru...)

Sunt două aspecte pe care bibliştii le cam bagă sub preş. Una ar fi că Domnul pare mai tot timpul „surprins” de eveniment. El îi îndeamnă pe fugari să ia aur – oare nu ştia ce vor face cu el? Şi în poveste, Domnul se întrerupe din poruncile pe care le „dicta”

lui Moise pentru a-i spune despre ceea ce oamenii lui tocmai au făcut acolo jos, la picioarele muntelui. *„Văd că poporul ăsta este un popor încăpăţînat.”* Drept care ameninţă că-l va mistui, lăsîndu-l viu doar pe Moise, să-l facă *„strămoşul unui neam mare.”* Ne putem întreba: dacă nu intervenea Moise, ce avea să se întîmple? Ce se alegea din promisiunile făcute de Domnul, lui Avraam, Isaac şi Iacob? Aşa, nici măcar rabinii nu sunt în stare să spună dacă mai există vreun urmaş al lui Moise...

Al doilea aspect este interpretarea mărginită (am putea spune) pe care o dă Domnul evenimentului. Povestea spune că atît evreii, cît şi Aaron, vedeau în turnarea Viţelului drept o închinare Domnului, şi nicidecum turnarea unui „dumnezeu străin”. Prin dispariţia (pe munte a) lui Moise, ei se temeau că Domnul nu-i va mai conduce sub formă de flacără şi fum – aşa că au vrut să-i dea formă vizibilă. Nicidecum să-L „înşele”. I-au şi adus jertfă, după tipic. Dar Domnul a preferat să intepreteze cum a vrut el – să dea o lecţie, probabil.

A coborît Moise în grabă (vorbim totuşi de un bătrîn de peste optzeci de ani, într-o vreme cînd un om era bătrîn pe la patruzeci...) şi de supărare a spart cele două table cu Legi cioplite la porunca Domnului. Şi-a ales unul din neamuri (Levi) ca popor de preoţi, după ce l-a pus să se scalde în sîngele tovarăşilor lui, ucişi pentru că s-au închinat Viţelului. Iar Aaron o ia pe coajă (mai mult ca sigur acest fragment aparţine sursei E), trebuind să se justifice. Precum că, prin intervenţie divină (sau magie neagră?), aurul se comportă cît se poate de straniu. Aruncat de Aaron în foc, iese sub formă de viţel. Aruncat de Moise, iese sub formă de... cenuşă. Pe urmă, cu purcel, cu căţel, au plecat evreii mai departe. Dar, înainte să plecăm alături de ei de la Horeb, să vedem puţin ce e cu acest Viţel.

Omul, din cele mai vechi timpuri, a considerat că duhurile puteau găsi formă (sau întrupare) în animale. Deseori, triburile alegeau un totem animalier, iar membrii lor aveau şi ei cîte un totem personal, de cele mai multe ori tot un animal. Printre cele mai vechi picturi rupestre, alături de imagini de animale, există şi

cea a unui şaman, prezentat sub formă compozită, cu elemente din diferite animale (asta dacă nu cumva este un animal fantastic). Bineînţeles, pînă în neolitic, aceste animale-totem erau dintre cele pe care le vînau oamenii tribului. Chiar şi azi nativii din Americi, Australia, maorii au astfel de totemuri-animale.

Odată cu apariţia agriculturii şi îmblînzirea animalelor, vacile/taurii au căpătat o poziţie cît se poate de importantă. Pentru omul acelor timpuri (şi chiar mai tîrziu, în antichitate), vaca era cel mai important animal domestic. Numeroase zeităţi au căpătat înfăţişare de vacă/taur: Hapi (Apis), Isis, Astarte, Baal, Mithras... În miturile greceşti întîlnim atît pe Zeus transformat în taur (pentru a o răpi pe Europa) cît şi pe Io sub formă de junincă. Întîlnim şi taurul de la Marathon, şi Minotaurul... În India chiar şi azi vaca este considerat animal sfînt.

Deci, de ce au ales evreii în Sinai să toarne un „viţel” (mai probabil, un tăuraş)? Animalul ocupa un loc important; atît la egipteni, cît şi la popoarele semite (amintesc, unii baali aveau aspect de taur, asirienii aveau tauri înaripaţi, chiar şi la evrei apar „heruvimii” sub aspect de taur înaripat), era un animal sacru. Dar, mai mult decît de atît, ne putem întreba dacă nu cumva chiar şi YHWH nu aparea, la început, sub aspect de taur (pe lîngă cea de şarpe). Taurul apare atît în Templul construit de Solomon (suportînd vasul imens de aramă pentru abluţiuni), cît mai ales ca obiecte de cult – dar înfăţişînd pe Dumnezeu! – în regatul nordic, al Israelul, după separarea de Iudea. Regele Jeroboam a dat poruncă să fie turnaţi doi „viţei de aur”, aşezînd unul la centrul de cult de la Betel şi celălalt la Dan (practic, într-un cap şi altul al regatului) pentru a-şi face supuşii să nu mai meargă la Ierusalem să se închine la Templu (zice Biblia). Oricum, el a folosit exact aceleaşi cuvinte ca şi Aaron: *„Iată dumnezeii tăi, o Israel, cel care te-a scos din ţara Egiptului!”* Acum e greu de ştiut dacă acest fragment nu a fost rescris de preoţii de la Templu pentru a transforma în păcat închinarea la „viţei” în afara Templului – chiar dacă prin asta nici Aaron nu a ieşit neşifonat

din întîmplare.

Să revenim la povestea noastră. Evreii, conduşi de Moise şi de Domnul sub formă de stîlp, au plecat de la Munte. Nu ştim unde şi pe cît timp – pentru că îi descoperim tot acolo, la poalele muntelui din Sinai, deoarece Domnul avea o sarcină de dat lui Moise: să facă tablele Legii. Înainte de asta i se arată, într-un adevărat scenariu: va pune mîna pe el să nu-i vadă faţa, ci doar dosul, că altfel va muri. Se pare că în acest loc „autorii" au uitat că nu cu mult înainte Domnul a stat la masă cu „bătrînii poporului" şi că nu peste multe capitole se va vedea „faţă în faţă" cu Moise – fără ca nimeni să moară din asta. Oricum, dacă prima dată se zice că Moise a cioplit Legile pe table, de data asta pe cele două table de piatră pregătite de Moise se pare că Domnul a scris (cu degetul, zic apologeţii) cele zece porunci. Şi, cu ocazia asta, a rostit una din cele mai lipsite de modestie proclamaţii ale Lui. Cum se zice: laudă-mă, gură... Căci zice (de fapt, „*a strigat*") Domnul: „*Domnul Dumnezeu este un Dumnezeu plin de îndurare şi milostiv, încet la mînie, plin de bunătate şi credincioşie, care îşi ţine dragostea pînă în mii de neamuri de oameni, iartă fărădelegea, răzvrătirea şi păcatul, dar nu socoteşte pe cel vinovat drept nevinovat, şi pedepseşte fărădelegea părinţilor în copii şi în copiii copiilor lor pînă în al treilea şi al patrulea neam!*"

Frumos, nu? Pe de o parte „iartă fărădelegea", pe de alta o pedepseşte în copiii şi urmaşii urmaşilor lor (vorba lui Ştefan). Dacă eşti drept, pedepseşti numai pe cel vinovat. Dacă eşti milos, ierţi păcătosul şi nu te răzbuni pe urmaşii lui. Dar se pare că evreii gîndeau altfel şi îl fac pe Dumnezeul lor să gîndească la fel ca şi ei... Personal, nu recunosc în acest Dumnezeu pe Dumnezeul meu. Pe al meu Dumnezeu nu-l cred nici fanfaron, nici lăudăros, nici mincinos (de fapt, în Scriptură Domnul a fost de nenumărate ori „iute la mînie"), nici nedrept. Nu mi-l pot închipui delectîndu-se nici cu cîntece de laude eterne, nici bucurîndu-se de chinurile păcătoşilor în veac... Această imagine nu vine de la Iisus, el a avut cu Tatăl o relaţie de dragoste, îl numeşte „Tăticu", nu are pic de

teamă faţă de El, vorbeşte doar de dragoste şi milă şi iertare... De aceea nu pot accepta nici creştinismul de azi – pentru că nu mai are la inima lui învăţătura lui Iisus.

Un ultim element - cît se poate de straniu: „*Sfinţenia lui Moise*". La întoarcerea de la această ultimă întîlnire pe munte cu Domnul, faţa lui Moise căpătase o înfăţişare deosebită, care umplea de groază pe oameni. Biblia nu comentează cum, doar că din acel moment Moise a trebuit să poarte faţa acoperită, ascunsă de privirea celorlalţi. Unii zic că se înnegrise, alţii, că iradia lumină (de unde „coarnele de sfinţenie" care apar deseori în imaginile lui Moise – inclusiv în vestita statuie a lui Michelangelo). Ba unii zic că Moise s-a îmbolnăvit de lepră... Restul cărţii Exodul (***Ieşirea***) este ocupat cu instrucţiuni privind construirea cortului şi a altor obiecte de cult. Nu cred că interesează pe cineva. Cei cu adevărat interesaţi nu au decît să citească Biblia.

30

Cei ai lui Levi

A treia carte din Torah este numită ***Leviticul*** (Leviticus). Evreii o numesc ***Vaykrah*** („Şi El a chemat”). Este un text care aparţine aproape în totalitate sursei P, conţinînd instrucţiuni şi detalii rituale pentru preoţimea iudaică (yahvistă), leviţii (urmaşi ai lui Levi, fiul lui Iacob). Este partea cea mai plictisitoare din Scripturi, rar citită azi chiar şi de către preoţi şi apologeţi.

Sunt prezentate pe rînd jertfele „de ardere de tot” din animale, păsări, „mîncare” (kosher, desigur). Pîinea trebuie să fie fără aluat dospit, „nedospită”. Desigur, „pîinea” fără aluat dospit seamănă mai curînd cu biscuiţii, cu „galeţii”. Au calitatea de a se păstra (uscaţi) mult timp, fără a mucegăi. A fost tipul de pîine folosit de nomazi, să nu ne mirăm că a fost pîinea luată de habiru la fuga lor din Egipt. Cu timpul, evreii au înţeles fermentarea ca o formă de „degradare”, de corupţie (care, deseori, putea duce la stricarea pîinii). Ca popor sedentar a găsit totuşi plăcere în folosirea pîinii cu

aluat, astfel că „galeţii” au fost folosiţi doar în ritualuri şi, impus, în timpul posturilor sfinte.

Pe urmă sunt enumerate diferitele tipuri de jertfe: de mulţumire, de ispăşire (iertare), cînd vina este a poporului, a căpeteniei sau a vreunui individual, de vină, a darului... deseori se repetă porunca de păstrare a „curăţeniei” – atît cea trupească, cît şi morală, religioasă. În zilele noastre prin ***kosher*** („cuşer”) înţelegem mai ales „curăţenia” alimentară. Ca şi la creştinii ortodocşi (nu neaparat români), care înţeleg prin post „oprirea de la carne”, eventual de la mîncare, pe o perioadă scurtă de timp (în timpul „posturilor de peste an” şi a zilelor de post notate în calendar), dar nicidecum „postirea” de la alte lucruri – cele mai multe intrînd, desigur, sub termenul general de „păcat” sau „viciu”... Probabil de aceea şi sunt atît de puţini cei care se apucă să ţină post cu toată seriozitatea!

Desigur, important pentru religia yahvistă era aspectul legat de păcat. Considerînd vina păcatului comun, Original (călcarea poruncii de a nu mînca din Pomul Cunoaşterii), era nevoie de o organizare a riturilor de spălare a acestei vini comune. Să fie întreaga religie a Păcatului Original (perpetuată şi în creştinism) doar un mijloc de a-i face pe credincioşi gata să accepte existenţa unei caste preoţeşti, care să aibă grijă de „păcatele lor”? La evrei a fost instituită Ziua Iertării Păcatelor, ***Yom Kippur***, care avea rostul de a-i face pe evrei „una cu Dumnezeu” pentru un alt an. Cum se explică la creştini, nu mai înţeleg. Doar ei zic că Iisus de aceea s-a jertfit, să spele Păcatul odată pentru totdeauna! Dar, in ciuda acestei afirmaţii, preoţii continuă să vorbească despre păcatul originar al lui Adam şi Eva. Necunoscute sunt căile Domnnului... Mai nou, românii s-au apucat să înalţe Catedrala Mîntuirii (Iertării) Neamului!

Oricum, Yom Kippur se pare că era serbat în Canaan ca zi a Recoltei, fiind astfel vorba despre un sincretism. Nu există nici o menţiune despre această sărbătoare în scripturile pre-Exilice, aşa că nu puţini sunt cei care cred că aceasta istrucţiune este una aparţinînd „Editorului”.

Unii cercetători consideră că Intrarea lui Iisus în Ierusalim s-a întîmplat nu de Paşti (respectiv, în Duminica Palmierilor – de Florii), ci de Yom Kippur. Era ziua în care evreii posteau, aduceau jertfe lui YHWH şi Îi cîntau, purtînd în mînă ramuri de palmier înfrunzite „Osanah Celui Preaînalt". Azi e greu de ştiut dacă evangheliştii au atribuit acest eveniment vieţii lui Iisus, ori ucenicii lui au profitat de eveniment pentru a atrage atenţia evreilor asupra unui „răspuns" din partea Domnului: intrarea Mesiei în Cetatea Sfîntă.

Totuşi, de Yom Kippur este legat un obicei extrem de vechi, probabil din perioada Exodului: ţapul de ispăşire. De fapt, sunt doi ţapi: unul al lui Dumnezeu, celălalt de ispăşire (al lui ***Azazel***). Primul era adus jertfă prin ardere de tot în faţa Cortului (respectiv, în Templu), celălalt era alungat în deşert. Erau aleşi doi ţapi din turmele evreilor, albi, fără pată, apoi separaţi prin tragere la sorţi (oare folosind Urim şi Tummim?). Cel alungat era împodobit bogat cu panglici colorate şi trimis viu în sălbăticie. Pe fiecare se aruncau „păcatele" întregului popor, pentru a fi spălate de Dumnezeu. Dacă pentru primul ţap nu sunt probleme (el apare în context cu un viţel, respectiv un berbece), există o problemă cu... Azazel. Este singurul loc în Biblie unde apare acest nume. Unii presupun că este numele unui demon din deşert – că i se trimit „înapoi" păcatele produse datorită lui. Deci, că ar fi o sursă a păcatelor. Mai tîziu s-a considerat a fi unul din îngerii alungaţi din Cer – fie pentru că s-au împreunat cu „fiicele omului", fie pentru că s-au răzvrătit împotriva Domnului.

Tot în contextul jertfei de ispăşire, apare pentru prima dată termenul de „diavol": *„Să nu mai aducă jertfele lor la idolii cu care curvesc*." În original nu apare cuvîntul tradus drept „idoli", ci „***sairi***" – care înseamnă, de fapt, „capre sălbatice". A fost tradus în greceşte prin „diabolos" – care ne-a dat nouă „diavoli" (grecescul „b" se citeşte „v" – ca în Basileus-Vasile). De fapt, deseori li s-au atribuit caprelor/ţapilor un caracter negativ. În mitologia greacă erau considerate spirite ale pădurii, ale naturii în general, deseori cu rol

nefast (fie ca întruchipare a grindinei, fie a bolilor care „ciuguleau" frunzele...). Imaginea satirilor s-a perpetuat în imaginea pe care o atribuim cel mai des diavolilor/dracilor: jumătate om, jumătate ţap, cu blăniţă deasă, bot de ţap şi cornişe... Se considera că sunt posedaţi de pasiuni sexuale – de unde, prin extensie, orice formă de patimă păcătoasă şi viciu. Apare din nou intervenţia preoţilor: cel ce duce jertfă în alt loc decît „în uşa cortului" (respectiv, a Templului) să fie nimicit!

Şi tot aici întîlnim porunca de a nu mînca „sînge". Ea e mai veche, prima dată îi este dată lui Noe. Porunca nu se adresează doar evreilor, ci şi *„străinilor care trăiesc în mijlocul lor*". Sîngele, ca lichid vital al corpului, este considerat principiu al vieţii – deci, o creaţie a lui Dumnezeu care îi aparţine doar lui. Sîngele se scurgea pe altar pentru ardere de tot, sau era vărsat în anumite locuri, conform instrucţiunilor. Odată cu ocuparea Iudeii de popoare europene (greci şi romani), această poruncă a fost tot mai puţin respectată. Sub influenţa celţilor şi a popoarelor germanice, romanii începuseră să mănînce „carnea în sînge", ba chiar şi „sîngerete"... Cînd aduceau jertfă de animale, nu aşteptau scurgerea sîngelui pe altar, ci căsăpeau animalul, luau măruntaiele pentru jertfă – şi vindeau carnea (după ce îşi opreau partea). Acest lucru a dus la primul conflict în biserica creştină primară, în care iudeii creştini respectau legea despre sînge, iar creştinii „gentili", nu. A fost poate ceea ce a făcut ca creştinismul să fie ceea ce este astăzi – eliberat de sub această interdicţie, paulin. Mai recent, unele denominaţii neo-protestante s-au întors la aplicarea acestei prescripţii (mai ales Martorii lui Jehova – care, amintesc, nu sunt creştini!)

Leviticus e plin de interdicţii, de altfel. De aceea, pe bună dreptate, sunt unii care consideră venirea lui Iisus Mesia ca o încercare a lui Dumnezeu de a găsi totuşi o cale de împăcare cu rasa umană: nimeni nu ar fi în stare să trăiască fără a călca măcar una din aceste mii de interdicţii. Suntem destinaţi, aproape fără scăpare, la a greşi mai curînd sau mai tîrziu... Unele nu au deloc

sens (pentru noi): să nu mănînci carne în timp ce bei lapte, de exemplu. Asta pentru că una din porunci interzice *„fierberea mielului în laptele mamei lui”*. Sau, *„să nu îţi tunzi rotund colţurile părului, nici să nu îţi rotunjeşti barba”*. Poate pentru că preoţii egipteni se rădeau pe cap, iar cei asirieni/persani îşi rotunjeau bărbile? Astfel de instrucţiuni au dus, în timp, la apariţia scribilor a căror rol era exact acesta: să explice cum se poate evita încălcarea Legii. Una din „sectele” yahviste, fariseii, care ţineau cu stricteţe aceste instrucţiuni, a condus la apariţia „interpretărilor” (Mishna) şi a religiei rabinice mozaice – cea pe care evreii o au pînă în zilele noastre; ceea ce noi numim azi „iudaism”.

Unele instrucţiuni dovedesc influenţe „păgîne”. De exemplu, una din instrucţiuni zice *„Să nu vă duceţi la cei ce cheamă duhurile morţilor, nici la vrăjitori; să nu-i întrebaţi, ca să nu vă spurcaţi.”* Deci, se recunoştea existenţa divinaţiei, a forţelor supranaturale... În text, „duhurile morţilor” sunt notate ca ***famulus***, „spirite (servitoare) ale familiei”. Numeroase naţii, de la romani (larii şi penaţii) pînă tocmai la chinezi, au crezut (şi mai cred şi azi!) în existenţa acestor duhuri ale morţilor familiali. De cele mai multe ori sunt privite ca „pozitive”, că, îmbunate (cu jertfe şi daruri) vor avea grijă de urmaşii lor. Ce altceva sunt obiceiurile românilor legate de parastase şi pomeni, decît un cult al morţilor? Iar „spiritismul” este des întîlnit, alături de alte forme magice de divinaţie – de la cărţi de joc, Tarot, pietre, zaţ de cafea, frunzuliţe de ceai, fum, zborul păsărelelor, vise etc. Cuvîntul tradus ca „vrăjitor” era, în original, cel de „înţelept”. Biblia nu zice că „spiritele” sau „înţelepţii” nu au puteri supranaturale, ci că e păcat să apelăm la puterea lor... Prin aducerea „magilor” la leagănul lui Iisus, evanghelistul a căutat să arate că toate forţele supranaturale se închină Fiului lui Dumnezeu – deci, nu e nevoie să mai apelăm la ele. Şi, în religia creştină, ca şi în tradiţia iudaică, spiritele, magii, vrăjitorii (mai ales vrăjitoarele) sunt considerate elemente malefice – ceea ce a şi dus la „vînătoarea” lor, cu mii (unii zic: sute de mii) de victime!

Un nume de idol atacat direct este ***Molech*** (întîlnit sub forma mai răspîndită, de Moloh), unul din aspectele lui Baal. Se pare că pînă tîrziu, acestui „idol” i s-au adus jertfe umane, mai ales copii. Cultul lui a fost întîlnit la toate populaţiile canaanite, din Asia Mică pînă în Egipt – iar fenicienii l-au dus peste tot unde au înfiinţat colonii. Romanii scriu despre el atunci cînd îi atacă pe cartaginezi. Azi e greu de zis care era exact semnificaţia acestui zeu. Cert este că el se numea Melech – cuvînt semitic cu semnificaţia de „rege” (forma arabă este, de exemplu, „melik”). Evreii l-au scris ca *Molech*, pocit, pentru a-i schimba semnificaţia (şi a-l apropia de *bosheth* = ruşine). Se pare că sacrificiul copiiilor avea loc doar în momente de criză deosebită, la catastrofe naturale, secete, război – ca o jertfă extrem de importantă. Părinţii îşi dădeau copilul pentru binele naţiei sau a cetăţii. Se zice că doar întîmplător marele Hanibal nu a sfîrşit în focul Moloh-ului... Dumnezeu consideră o crimă acest cult – dar au trecut nu multe sute de ani de cînd evreii aduceau ei înşişi jertfe umane, chiar de copii. Uneori, primul născut era sacrificat pentru realizarea a ceva deosebit de important – ba chiar îngropat la fundaţia unei case! Iar unul din regii evreilor, Ahaz al Iudeii, şi-a jertfit fiul (criticat, desigur, de autorii Bibliei). Se pare că acuzaţia că se aruncau copiii de vii în foc nu este deloc adevărată, erau ucişi înainte (probabil strangulaţi). Sunt crime care aparţin umanităţii şi e bine că civilizarea le-a scos din uz!

Mult mai interesante sunt instrucţiunile privind Sabathul şi Jubileul. Evreii sunt primul popor care (chiar dacă tîrziu, pe timpul Exilului) iniţiază conceptul „sabathului”, al zilei de odihnă. Azi ne bucurăm de weekend, de zilele de odihnă de la sfîrşitul săptămînii, datorită lor. Au făcut-o ca să fie deosebiţi de naţiile în mijlocul cărora trăiau, dar nu este nimic rău să faci o zi a lui Dumnezeu, în care, în loc să alergi năuc pentru acumulare de bunuri, să ai timp de rugăciune. Se pare că s-a dovedit că în şase zile (chiar şi cinci) realizezi mai multe cu ajutorul Domnului, decît în şapte, fără ajutorul Lui. Cu timpul s-a observat că şi randamentul lucrătorului creşte cu

o zi de odihnă... Aşa că evreii nu au mai fost consideraţi nişte leneşi, ci majoritatea popoarelor şi sistemelor au adoptat obiceiul. Pentru a nu mai fi discuţii în legătură cu sabatul (respectat de iudaici şi islamici) şi duminica (dominis dei), respectată de creştini, acum ne bucurăm de două zile libere pe săptămînă. Personal, aş vrea să văd apariţia unei religii care ar declara sfîntă şi ziua de vineri. Sau de luni – cînd nici iarba nu creşte...

Aceleaşi instrucţiuni se refereau şi la pămînt. Se cerea lăsarea lui necultivată, tot la şapte ani, să se „odihnească”. Avînd în vedere mijloacele agricole primitive, „odihna” avea sens: creştea productivitatea. De asemenea, s-a instituit Jubbileul, „şapte ori şapte ani”, cînd pămîntul, indiferent cum obţinut, trebuia returnat proprietarului original (lege care rareori a fost respectată; nici azi nu o respectă nimeni!). Erau şi alte instrucţiuni cu caracter social cît se poate de liberale. De exemplu, sclavul trebuia eliberat la şapte ani, indiferent cum devenise sclav – dar dacă se năştea în sclavie, sau se re-vindea, continua să fie proprietate. Se cerea să nu se vîndă membri ai unei familii de sclavi în locuri diferite, să se aibă grijă de bătrîni, de văduve, de străini ajunşi în mijlocul evreilor (nu ca stăpînitori, bănuiesc) – *„căci şi tu ai fost străin în ţară străină*”. Să se lase spicele de pe marginea tarlalei nerecoltate, pentru a asigura hrana săracilor (cum se întîlneşte în ***Ruth***)

Leviticul rămîne o carte cu un amestec de legi arhaice şi unele cu aspect cît se poate de modern. Dar plicticoasă... Cred că am scris destul despre ea.

31

Şi vom fi număraţi

A patra carte a Torei este ***Numeri*** (Numbers). Pentru că fraza de început este *„În pustia Sinaiului Domnul a vorbit lui Moise*”, evreii o numesc ***Bemidbar***, „În pustie”. Dar pentru că traducătorii ei în greacă au numit-o în Septuaginta *„Arithmoi*” (Numărare), aşa s-a păstrat pînă astăzi. Ei au făcut-o pentru că această carte începe cu censul (recensămîntul) făcut de Moise, la porunca Domnului. Au fost număraţi toţi evreii peste douăzeci de ani, capabili să poarte arme (deci, nu bătrînii, femeile şi copii). Un al doilea recensămînt va avea loc peste o generaţie, peste patruzeci de ani, înainte de intrarea în Canaan. Cuvintele folosite în Numeri în cele două locuri (1:2-3 şi 26:2) sunt absolut identice şi probabil este contribuţia a două surse diferite, referindu-se la acelaşi eveniment. Chiar şi cifrele sunt extrem de apropiate.

Recensămîntul se face pe triburi. Se vede din ambele că Iuda şi cele două triburi ale lui Iosif (Manase şi Efraim) sunt cele mai

numeroase – şi reflectă probabil situaţia de după separarea Regatului lui David în două părţi. De asemenea, că tribul lui Simeon pierde în acea generaţie cam trei cincimi, fără cauze aparente. Nu se amintesc bătălii în care tribul să fi avut pierderi majore. Să-i fi părăsit pe „evrei”? Să se fi adăugat altor triburi? Să fi fost o tendinţă generală, scăderea numărului „congregaţiei” – dar, din motive politice, doar în cazul acestui trib informaţiile reflectă realitatea? Oricum, tribul lui Simeon joacă un rol cît se poate de minor pe timpul Cuceririi şi ulterior, dispărînd în scurt timp cu totul – probabil încorporat de Iuda. Sunt cercetători care afirmă că acest număr mic se datorează atacului asupra cetăţii Sichem purtat de Simeon şi Levi (care are, de asemenea, cel mai scăzut număr de membri la recensămînt). Asta îi face să creadă că cele două triburi au suferit o masivă înfrîngere de la canaaniţi – nu aşa precum prezintă Geneza lucrurile...

În urma numărătorii „adunării” (sinagogii) s-a aflat că erau şase sute trei mii cinci sute cincizeci de evrei în stare să poarte arme, plus leviţii care nu purtau arme şi care au fost număraţi absolut toţi bărbaţii, indiferent de vîrstă (vreo 22.000). Asta era la un an de la părăsirea Egiptului. Totalul este colosal, de-a dreptul incredibil. O armată de peste 600.000 de luptători n-a avut nici un popor din antichitate – ba nu a fost atins decît pe timpul lui Napoleon! Cu oşti de cîteva mii, cel mult zeci de mii, asirienii, persanii, macedonenii au cucerit imperii. Se crede că doar imperiul roman ar fi avut, poate, atîţi legionari în perioada imperială – dar ei erau împrăştiaţi de-a lungul graniţelor şi prin miile de castre...

Revenind la evrei, putem spune că o armată de şase sute de mii de oameni sub arme nu trebuia să ceară voie să părăsească Egiptul. Îl putea cuceri! Nu trebuia să ceară mişeleşte lucruri cu împrumut de la vecini – le luau cu japca. Nu trebuiau să fugă în timpul nopţii de frica *„întregii armate a lui Faraon”* de opt sute de care – ar fi făcut-o zob la lumina soarelui. Şi nu era nevoie de intervenţia divină, care să înece carele... Nici nu era nevoie să se teamă să ia drumul direct spre Canaan, rătăcind prin deşert. Şi nici

să-l ţină pe bietul Moise cu mîinile pe sus să iasă învingători într-o bătălie minoră, cu un popor puţin numeros... Din toate aceste considerente, nu puţini sunt cei care zic că probabil „armata” evreilor nu număra mai mult de şase mii de oşteni.

Astă numărătoare face ca şi restul socotelilor să devină incredibile. Un popor care număra peste şase sute de mii de oşteni, bărbaţi între 20 şi (probabil) 45 de ani, dacă îşi număra copiii, femeile şi bătrînii, ajungea uşor la peste două milioane de oameni. Cineva a socotit că dacă toţi se puneau în coloană de 50 pe rînd, mergînd la viteza impusă de copii şi de bagajele purtate, ar fi făcut ca în momentul cînd cei din primul rînd puneau tabăra de seară, ultimul rînd să nu fi pornit încă din locul de popas precedent! Ideea că peste două milioane de oameni au mărşăluit patruzeci de ani printr-un teritoriu mare cît un judeţ, fără a se călca în picioare, mîncînd cîteva prepeliţe căzute din cer şi bînd apa cîtorva izvoare, e absolut incredibilă. Trebuie cu adevărat să crezi în minunea făcută de Domnul pentru poporul Israel. Ca o comparaţie: Israel, statul modern, abia nu cu mult timp în urmă a atins o poulaţie de trei milioane. Pe întreg teritoriul Cananului, cu productivitatea secolului XX, cu ajutorul USA!

Următorul act făcut de Dumnezeu este să-şi ia partea: întîiul născut al poporului. Declară că, deoarece a ucis primul născut al egiptenilor, dar a avut milă de cei ai lui Israel, i se cuvin aceşti întîi născuţi. Acest lucru aminteşte de obiceiuri mai vechi, în care de multe ori întîii născuţi erau aduşi jertfă zeităţii pentru a se asigura fertilitate, noroc şi bunăstare poporului – obicei întîlnit nu numai la canaaniţi, ci probabil şi la cei ce au format poporul evreu. Să amintim numai de cererea de jertfă a lui Isak. Desigur, acum Dzeu nu vrea să ia întîiul născut de la toate triburile – se mulţumeşte cu întreg tribul lui Levi. Ei vor fi slujitorii Marelui Preot (respectiv, Aaron) şi vor îngriji de obiectele sfinte (deşi încă nu fuseseră făcute). Cu timpul vor deveni slujitorii preoţilor şi ai Templului.

Aaron este confirmat în funcţia de Mare Preot. Deşi pierde pe cei doi fii mai vîrstnici, ucişi de Domnul pentru că au adus la altar „foc străin" (nu se explică ce se înţelege prin asta), ceilalţi doi fii vor sluji ca preoţi sub conducerea lui. Mai ales prin Eleazar şi urmaşii lui, aaroniţii vor deveni posesorii dreptului de a sluji ca preoţi în Templu pentru totdeauna.

Urmează alte legi: slujbele leviţilor, răscumpărarea furtului, apa „de gelozie", legea Naziratului... Să ne oprim puţin asupra acestei legi. ***Nazirat*** înseamnă „despărţire de ceilalţi", a se supune înfrînărilor. Putem spune că ermitul, pustnicul, urmează aceleaşi reguli. Torah permite ca jurămîntul să fie făcut atît de bărbat, cît şi de femeie. Trebuie să nu bea vin, nici oţet din vin, să nu mănînce nici struguri, nici stafide, nimic ce vine din viţă (deci, nici sărmăluţe în foi de viţă...) Să nu se tundă („*briciul să nu treacă pe capul lui*") pînă la împlinirea perioadei de închinare Domnului. Să nu se apropie de trup de mort, nici chiar al părinţilor lui. Cînd acest legămînt se împlineşte, să aducă dar la cort (Templu) şi jertfă din părul lui/ei ras.

Prin acest Nazirat se căuta o apropiere mistică de D-zeu. Jurămîntul, închinarea, era făcută chiar de părinţi, uneori chiar înainte de naşterea pruncului – cum a fost cazul cu Samson. Din acea poveste vedem că dacă una din reguli e încălcată (tunderea părului), se poate pierde puterea dată de D-zeu. Alţi nazireni vestiţi sunt Ilie, Elisei, marii profeţi în perioada de profeţie, dar mai cu seamă Ioan Botezătorul. Se bănuieşte că însuşi Iisus a fost unul – de unde şi numele dat lui de Nazireanul (convertit în Nazoreanul-nazariteanul). În acest caz, retragerea lui în Pustie era parte din Naziratul lui şi că, după împlinirea legămîntului, a revenit la modul normal de viaţă, sfinţit şi pregătit pentru slujba lui de propovăduitor.

Apare şi porunca de prăznuire a Paştelui, primul de la plecarea din Egipt – după un tipic respectat chiar şi azi, pe ziua de ***14 Nissan***, de către evrei. (Aici avem o nouă inadvertenţă: Nisan este numele dat perioadei („lunii") pe care îl dădeau babilonienii, evreii

folosind alt nume. Este tot un adaos tîrziu, post-exilic). Interesant este faptul că în cazul acestei sărbători nu exista interdicţie pentru cei păcătoşi, ei pot prăznui Paştele; dimpotrivă, dacă cineva nu-l va prăznui, să fie distrus/scos din poporul Israel!

Şi pe urmă se întîmplă chestia cu prepeliţele. Poporul a început din nou să cîrtească: se cam săturase de mană, oi şi vite... Chiar, de unde naiba atîtea oi, capre şi vite? Şi cînd, unde le păşteau? Carne pentru două milioane de oameni... Aşa că Domnul îi face pe plac lui Moise şi aduce prepeliţe. Şi nu aşa, vreo cîteva, un stol... Ci atît de multe încît trupurile lor acopereau tot pămîntul de jur-împrejurul taberei cale de o zi, într-un strat de doi coţi! Au adunat cu toţii, cel puţin zece omeri fiecare, şi le-au uscat la vînt. (Probabil după acest eveniment, Pămîntul a avut nevoie de cîteva secole să-şi refacă stocul de prepeliţe...) Şi oamenii au fost mulţumiţi (pentru o vreme), mîncînd din prepeliţe şi lăudînd pe Domnul. Drept care Domnul i-a trăznit – pentru că mîncaseră din carnea dată de el...

Îmi amintesc de o anecdotă cu Nusradin Hoca. Pleacă el la drum cu stăpînul şi la un moment dat se plînge că-i e foame. Se duce stăpînul în tîrg şi aduce nişte pîine. Se apucă Nusradin să mănînce – stăpînul îl ia la bătaie. „Păi bine, măi nenorocitule, eu mă chinui să fac rost de pîine şi tu o mănînci?!". A doua zi, Nusradin, încă mai flămînd, se plînge din nou. Stăpînul se duce, aduce pîine – Nusradin se uită la ea cu jind... Stăpînul îl ia din nou la bătaie. „Păi bine, măi ticălosule, eu mă chinui să-ţi aduc pîine şi tu nici nu te atingi de ea?!" Oricum, locul acela din pustia Sinaiului s-a numit „*Mormintele Lacomilor*". S-or fi ghiftuit, bieţii evrei...

De acolo au ajuns la ***Haţerot***. Locul nu e important – doar că aici Maria (Miriam), sora lui Aaron şi a lui Moise, împreună cu Aaron, au început să cîrtească. Desigur, pentru că fratele lor îşi luase o femeie „etiopiancă" – dar de fapt geloşi pe faptul că Domnul vorbea numai cu Moise. Să vedem mai întîi ce este cu acestă femeie „etiopiancă". În Biblie, termenul are un îmţeles eufemistic pentru un om de culoare – negru, african. Deci, aparent, Moise avea o femeie de

culoare drept soţie. La asta coroborează o legendă rabinică, cum că Moise a servit în tinereţe ca general în armata „Etiopiei”, ajungînd pînă la urmă chiar „împărat” – şi de unde probabil s-a întors cu o nevastă. (Există o altă legendă care spune că mama lui, fiica faraonului, fusese măritată cu împăratul Etiopiei, şi că l-a dat pe Moise drept fiu din acea căsătorie – deci, pe Moise îl considerau cei de la curtea Faraonului drept „etiopian”). În realitate, în Torah se vorbeşte despre o nevastă *„din Kuş”*. E drept, în perioada istorică, Kuş reprezenta zona sudică a Egiptului, cam pe unde e azi Sudanul şi Somalia – dar şi un trib arab, Kasiţii. E foarte probabil ca soţia lui Moise să fie pur şi simplu soţia medianită, Sefora (Zipporah), fiica lui Reuel.

Mai interesant este ce se întîmplă în continuare. După ce autorul Torei (de presupus a fi fost chiar Moise) afirmă despre Moise că este *„cel mai blînd om din lume”*, se lasă în sarcina Domnului să rezolve problema. Şi El se arată extrem de partinic... Spune, deci, că e voia lui să se arate „ca vedenie” celor credincioşi, care pot astfel proroci – dar numai Moise e singurul care-l poate vedea „în faţă”, prin decizia şi alegerea Lui, a Domnului. Deci, cine cîrteşte împotriva lui Moise, cîrteşte împotriva Lui, a Domnului! Drept care, îşi ia pedeapsă. În acest caz – Miriam. Deşi Aaron a fost părtaş la cîrtire, e chiar posibil ca el s-o fi stîrnit pe Miriam, el nu păţeşte nimic. Asta e, probabil, o intervenţie a autorului P, care a preferat să nu-l facă pe Aaron să suporte pedeapsă divină. Deci, faţa Mariei se acoperă cu lepră şi devine „albă ca neaua”. Domnul, la intervenţia lui Moise, o iartă – dar ea trebuie să stea şapte zile în tabăra leproşilor (care nu aveau voie să intre în tabără sub pedeapsa cu moartea). Este de fapt ultima dată cînd mai auzim de Miriam...

De aici, coloana pleacă mai departe şi se opreşte în ***pustiul Paran***. Nici acesta nu se ştie unde este, dar se poate bănui că era undeva în sudul Mării Moarte, nu departe de Negev, locul unde Esau a trăit după ce s-a despărţit de familia lui Isaac şi Iacov. De

aici sunt trimise cele doisprezece iscoade în Canaan. Se alege cîte unul din fiecare trib, iar doi din ei sunt mai importanţi: ***Caleb***, din neamul lui Iuda, şi ***Hosea***, din neamul lui Efraim. Deja se văd cele două surse la lucru: cea sudică, a regatului Iuda, şi cea nordică a lui Israel. Hosea nu este altul decît Ioşua, conducătorul Cuceririi. El a fost eroul prin excelenţă al triburilor nordice. În schimb, Caleb, care apare aici pentru prima dată, a fost eroul triburilor sudice, în special al lui Iuda. Prin el va veni şi David. Dacă ne luăm după genealogia lui (dată mai tîrziu în Ioşua), el este din familia lui Esau, prin strămoşul lui Kenaz, nepotul lui Esau - este deci edomit, acceptat poate ulterior în poporul lui Iuda. O altă poveste biblică (în Geneza 38:2) aminteşte de faptul că Iuda s-a însurat cu o canaanită. Este deci, posibil, ca iniţial tribul Iuda nici să nu fi făcut parte din Israel, ci să fi fost un amestec de edomiţi şi canaaniţi (reamintesc, popoare înrudite îndeaproape cu evreii). trăind la sud de Negev. Ulterior, pe timpul Exodului şi al Cuceririi, să fi intrat în poporul evreu, întărindu-l, şi unde, treptat, a ocupat poziţii tot mai însemnate – ducînd la a se impune pe tronul regatului. Istoria a fost recrisă ulterior, făcînd din acest trib drept cel mai important între „fiii” lui Iacov Israel. Triburile nordice nu au acceptat niciodată întrutotul pe Iuda, considerîndu-l „străin”...

La plecare, celor doisprezece Domnul le dă poveţe cum să spioneze – într-atît de amănunţite şi de logice, încît şi azi şefii agenturilor de spionaj le urmează! Să vadă care sunt resursele, punctele tari şi slabe, forţa armată... S-au întors după patruzeci de zile, aducînd un strugure „uriaş” cu ei, povestind despre *„ţara în care curge, cu adevărat, lapte şi miere”* (într-adevăr, comparat cu pustiul în care rătăceau de mai bine de un an...) – dar şi de „tăria” poporului de acolo, printre care se puteau întîlni şi *„fii ai lui Anac”* (uriaşi, tip Goliath). Concluzia: mai bine să nu-i stîrnească... Doar Caleb şi Ioşua îi îndeamnă să pună mîna pe ţară, că Dumnezeu e mare şi ţine cu ei. Aşa că evreii încep din nou să cîrtească şi să se vrea înapoi robi în Egipt. Pe Domnul îl apucă greaţa şi-i condamnă

să rătăcească pentru alţi 38 de ani în pustie, pînă cînd toţi membri acestei generaţii (mai puţin Caleb şi Iosua) vor pieri şi doar urmaşii lor vor putea intra în ţara promisă.

Aşa că se întorc cu toţii la Kadeş. Localitatea este numită în Torah ***Kadeş-Barnea***. Kadeş înseamnă „Sfînt" şi reprezintă probabil o oază la sud de Hebron (vreo 50km nord), loc sfînt al populaţiilor pre-israelite din zonă. Această oază devine „capitala" poporului rătăcitor pentru o vreme. Şi dacă mai erau dubii privind numărut totuşi redus al evreilor în acel moment, probabil nu mult peste zece mii, faptul că au putut trăi pentru o lungă perioadă într-o simplă oază ne lămureşte îndeajuns. Ca şi faptul că „amaleciţii şi canaaniţii" vor zdrobi cu uşurinţă încercarea evreilor de a pătrunde totuşi în Canaan – nu din dosul zidurilor, ci într-o bătălie deschisă. Asta va pune capăt intenţiilor agresive cel puţin pentru o perioadă – pînă cînd blestemul Dumnului, jurat *„pe viaţa Mea"*, avea să se împlinească.

Înainte de a se ajunge la noua generaţie, cea ca copiiilor cuceritori, mai are loc o revoltă, la Kadeş: cea a lui ***Korah***, Dathan şi Abiram. De fapt, se pare că e vorba despre două revolte care au avut loc simultan, sau poate contopite într-una. Revolta lui Korah se pare că era una pentru putere. Korah era nepot lui Moise şi Aaron şi, probabil, considera că aceştia îşi opriseră partea leului. Vroia deci şi el bucăţica lui... Vroia mai ales ca familia lui să se numere printre preoţi, printre aroniţi, şi nu simpli slujitori, leviţi. A adunat suport din partea a peste două sute de leviţi şi s-a ridicat împoriva lui Aaron. Biblia zice că Domnul i-a pedepsit, despicînd pămîntul sub picioarele lui Korah (*Core* în traducerea romînească) şi arzîndu-i pe ceilalţi leviţi participanţi la răzmeriţă. Totuşi, se pare că s-a ajuns la o înţelegere. Korahiţii au fost în restul istoriei iudaice leviţii cîntăreţi în slujbele din Cort şi Templu, iar următoarele legi se referă la tot felul de drepturi şi peşcheşuri date leviţilor.

A doua răzvrătire, cea a lui ***Dathan*** şi ***Abiram*** (este amintit şi un Ona) se pare că a fost îndreptată mai ales împotriva lui Moise,

a conducerii lui (poate, despotice în acel moment). După numărul mare de victime produse de „urgia lui Dzeu" (peste 14 mii!), se pare că a fost o acţiune cu mult suport din partea populaţiei. Dathan şi Abiram sunt arătaţi a fi înghiţiţi de pămînt odată cu Core – dar revolta a avut loc a doua zi, ca o reacţie împotriva uciderii leviţilor. E mult mai probabil ca şi represiunile din prima zi, cît mai ales cele din a doua zi, s-au datorat trupelor fidele lui Moise şi Aaron, probabil conduse de Ioşua şi Eliezar.

În literatura rabinică, aceşti doi (Dathan şi Abiram) ocupă un loc important în legătură cu Moise. Ei sunt cei ce îl stîrnesc pe Faraon să ucidă copiii, ei sunt cei ce provoacă asuprirea evreilor, ei sunt cei ce îl fac pe Moise să fugă, ei sunt cei ce fac vrăji pentru Faraon în întrecerea cu Moise şi Aron, ei sunt cei ce îl „întăresc" pe Faraon, ei sunt cei ce-l pornesc cu oastea după evreii fugari... Şi iată-i ajunşi, cine ştie cum, şi în mijlocul evreilor, stîrnindu-i împotriva lui Moise. Sunt unii care afirmă despre ei că ar fi nu evrei, ci... amaleciţi. Dacă ar fi fost aşa, în timpul revoltei cei doi ar fi trebuit să fi depăşit de mult suta de ani...

Şi cu asta liniştea s-a înstăpînit în oaza „Sfîntă" Barnea, întreruptă doar de moartea, unul cîte unul, a celor pedepsiţi să nu cunoască Ţara Sfîntă unde curgea lapte şi miere...

32

Spre Ţara Promisă

Ne-am oprit, împreună cu Moise şi ai lui, la Kadeş. Următorii ani sunt prezentaţi (extrem de) succint în ***Numeri***, nici n-ai şti că evreii care pleacă de acolo într-o bună zi sunt cei plecaţi din Egipt, sau urmaşii lor. Aflăm că în oază murise şi Miriam. După care ni se vorbeşte de Marele Păcat care a atras mînia Domnului asupra lui Moise.

Lucrurile s-au petrecut cam aşa: „adunarea" copiiilor lui Israel a început din nou să se plîngă de lipsă de apă. Asta ar sugera că Poporul nu se mai afla în oaza „sfîntă" Barnea – şi, într-adevăr, locul va primi numele de ***Meriba*** (*Ceartă*). La sfatul Domnului, Moise şi Aaron se duc în faţa unei stînci şi repetă o minute făcută deja în urmă cu (mulţi?) ani: scoaterea apei din stîncă seacă. Doar că acum Domnul îi spune lui Moise să-şi ia toiagul şi să „*vorbească*" stîncii şi ea va da apă. Ori, ce face Moise? Dacă tot avea cu el toiagul, dă cu el de două ori în stîncă. Iese apa – dar Dzeu e cu adevărat „*pissed*

off", cum zic englezii. Stau de atunci oamenii şi se întreabă: de ce? Cei credincioşi zic: pentru că Moise nu a dat toată cinstea care i se cuvine Domnului. Că s-a ridicat pe sine însuşi (lăsînd, poate, oamenii să creadă că el, Moise, e autorul minunii?), că nu a ascultat *mot-a-mot* porunca... Zice Domnul să „vorbeşti", ce te apuci să dai cu băţul? (deşi tot Domnul spusese să-l iei cu tine... A fost o tentaţie din partea Lui, să vadă dacă Moise va „cădea"?) Oricum, urmările se vor vedea mai tîrziu, pentru că Domnul le spune, parcă în treacăt, că nu ei (adică: Moise şi Aaron) vor conduce poporul în noua ţară. Şi astfel, ultima carte a Torei, ***Deuteronomul***, pe mai bine de jumătate din text, se va ocupa cu lamentaţiile lui Moise care chiar e oprit să intre în Canaan!

Dar următorul episod are loc tot pe cînd Moise era în Kadeş: trimite o scrisoare ***Edom***ului cerînd voie să se treacă pe teritoriul micuţului regat. Edomul era un foarte mic şi sărac regat înfiinţat de triburi de semiţi înrudiţi cu israelienii, venind probabil din peninsula arabă şi suficient de slabi ca să nu poată intra în Canaan. Probabil la ei (alături de moabiţi şi amoniţi) face referire scrisorile de la Tel-Amarna, numindu-i „nomazi" – habiru. Regatul este situat în colţul sud-estic al Mării Moarte, pe valea Arabah, şi are doar două cetăţi cît de cît întărite, Punon şi Oboth. Deşi Moise promite că va merge numai pe drumul principal, pe unde îi va arăta regele (nu-i aflăm numele), acesta din urmă se arată neîncrezător. Probabil şi are de ce... Aşa că, în momentul în care mulţimea de evrei nomazi se apropie de graniţele regatului, le iese înainte cu oastea. Şi Moise trebuie să se retragă. Credeţi că avea o oaste de şase sute de mii de războinici? *Think again*. Va trebui să pornească pe un drum ocolit, de multe luni, prin deşert, pentru a evita lupta cu edomiţii. Evreii nu vor uita asta: mai tîrziu, David, deşi ajutat deseori de Edom, va cuceri ţara. Pe fundalul războaielor dintre cele două regate evreieşti, Edomul îşi va cuceri independenţa – doar pentru a fi mai tîrziu împinşi spre vest, în Zin şi Negev, unde vor fi cunoscuţi ca Idumeeni. Unul din ei, Herod, va ajunge regele Iudeii.

Învăţaţii apologeţi zic că e posibil ca Moise să fi avut o oaste mare – dar, deoarece israelienii îi recunoşteau pe edomiţi drept „fraţi”, nu au folosit arme împotriva lor. Sună frumos... dacă ar fi şi adevărat. De-a lungul istoriei lor, israeliţii nu s-au împidicat în astfel de amănunte – cînd au putut. Oricum, acolo, undeva, la graniţa Edomului, în munţii Seirului, pe muntele Hor (numit azi de arabi *Jebel Harun*), a murit şi fratele mai mare a lui Moise, Aaron. Se zice că avea 123 de ani. Dacă Moise avea trei ani mai puţin, înseamnă că el s-a născut, după unele calcule, exact în anul în care Ramsees II lua domnia în Egipt.

Neavînd îmcotro, evreii au pornit spre sud, spre Marea Roşie (golful Akaba). Nu după multe zile, au început iarăşi să cîrtească, aşa că Domnul a decis să îi pedepsească din nou: de data asta cu „şerpi de foc”. E mometul cînd, la indicaţiile Domnului, Moise va face Şarpele de Bronz ***Nantuşah*** – un amănunt ocolit de apologeţi. Pentru că prea seamănă cu o acţiune de magie. Mai precis, de aşa-zisa „magie simpatetică”, înrudită cu voodoo şi alte ritualuri primitive, în care se crede că privind un fetiş te poţi vindeca de o anumită boală, în acest caz de veninul şerpilor. Şarpele pe stîlp i-a însoţit pe evrei în tot drumul lor, alături de arcă, şi şi-a găsit locul în Templu. Abia pe timpul lui Iezekia a fost distrus *„pentru că oamenii ardeau tămîie înaintea lui*”. Despre Nantuşah am vorbit în altă parte.

Ocolind Edomul, nomazii ajung la graniţele regat ***Moab***. Acesta era aşezat în partea estică a Mării Moarte pînă în sus, pe malul estic al Iordanului, în faţa Ierihonului (în vestul Iordaniei de azi). Din nou, Moise trimite scrisoare cerînd voie să treacă spre nord – recunoscîndu-i astfel de fraţi. Din nou, este întîmpinat cu arme. Numai că de data asta evreii nu au încotro şi intră în luptă. Asta şi datorită faptului că sosesc într-un moment extrem de favorabil: cu puţină vreme înainte Amoriţii, conduşi de Sihon, ocupaseră sudul Moabului. Amoriţii fuseseră un popor mare în vechime, la un moment dat (cu vreo şapte sute de ani înainte de invazia

ebraică) ocupaseră aproape întreaga zonă a Cornului Fertilităţii, dar ulterior fuseseră împinşi înapoi în deşert de hitiţi, egipteni şi asirieni. Acum, evreii profită de situaţie şi înving oastea slăbită a amoriţilor, ocupînd întregul Moab pînă la Arnon, hotarul cu regatul ***Amon***. Numai că în Amon nu au intrat, recunoscînd cu sinceritate: cetăţile lor sunt întărite...

Rămăsese partea de nord a Moabului, chiar în faţa Ierihonului. Evreii coboară în valea Iordanului, numită ***Cîmpia Moabului***, şi se pregătesc de luptă cu moabiţii, deşi „fraţi” ai lor. Şi de aici continuă atacul spre nord, zdrobind oastea regelui Og al Başanului şi cucerindu-i regatul. ***Başan*** este zona de răsărit a Mării Galileii, cunoscută mai tîrziu ca parte din Dodecapolis şi parte a tetrarhiei ocupate de Filip, fiul lui Herod cel Mare. Este o zonă fertilă, vestită mai ales prin creşterea de vite şi pădurile de stejar (ale căror lemn era folosit de fenicieni la contrucţia de corabii). Prin această cucerire, evreii îşi formează o bază de atac pe care o vor folosi în cucerirea Canaanului. Regele Og va apărea mai tîrziu în legende drept uriaş, chiar ultimul din fiii avuţi de îngeri în vechime...

Şi totuşi, mai rămăsese o parte a Moabului. Trebuia găsită o justificare a atacului împotriva acestor „fraţi”. Şi s-a găsit! Recunoscîndu-se mai slab (în fond, avusese război cu amoriţii), regele Moabului, ***Balac*** fiul lui Ţipor, caută ajutor. Şi nu unul oarecare, ci divin. Zeitatea supremă a moabiţilor era ***Kemoş***, dar acesta se arătase „slab” în confruntarea cu amoriţii. Pe atunci se credea că o zeitate are o anumită zonă în care îşi manifestă puterea, de aceea deseori popoarele erau numite „copiii zeităţii X” pe teritoriul ocupat de ei. Se credea că în afara acelui teritoriu, zeitatea nu mai avea putere. Acest lucru este valabil şi în cazul evreilor. Dacă ne aducem aminte, cînd Iacob a plecat cu nevestele de la socrul lui, Labal, acesta a venit după el nu pentru a-şi recupera fiicele şi averile – ci idolii furaţi de Rafila! Pînă să facă din Yahveh o zeitate universală, evreii l-au legat mai întîi de muntele Sinai, apoi de arca în care credeau că sălăşluieşte şi pe care o duceau peste

tot cu ei.

Aşa că Balac caută ajutor tocmai în Babilon, la magul ***Balaam***, în cetatea Petor de pe malul Eufratului. Se pare că acest mag-vrăjitor era bine-cunoscut în acea vreme (sau poate mai tîrziu, pe vremea cînd a fost scrisă Torah), şi i se dă ca loc de trai o cetate pe malul Rîului tocmai pentru că se credea că pe acolo trăiesc magii (vezi şi povestea cu Nativitatea). Unii cercetători cred totuşi că e mult mai probabil ca el să fi fost un amonit. Asta ar explica (în parte) de ce acesta îl recunoaşte pe YHVH drept *„Domnul Dumnezeul meu*". În mod cert, un babiloniain ar fi avut alţi zei! Oricum, calitatea lui de a pune pe cineva „binecuvîntări" sau „blesteme" este recunoscută chiar de autorul Bibliei. Domnul YHVH nu încercă să-l împiedice, ci doar îl face ca, în loc de a blestema pe Israel, să-l binecuvînteze. În prorocia lui, Balaam aminteşte şi despre „steaua" şi „toiagul" (sceptrul) lui Iacov, care mai tîrziu vor fi pe larg folosite în prorocirile mesianice. Creştinii le leagă de Iisus, dar se pare că autorii Torei le leagă mult mai degrabă de Regele David.

Oricum, cu aceasta, ocazia de a ataca Moabul (în fond, cererea de a blestema pe cineva poate fi interpretată drept act de agresiune!), este găsită. Alături de „faptul lui Peor" de care vom vorbi mai tîrziu. Interesant este că de Muntele Peor, numit şi *Înălţimea lui Baal*, este legată şi binecuvîntarea lui Balaam. Ca o paranteză, mult timp evreii au numit pe Dumnezeu Baal – care chiar asta înseamnă în limba canaanită: Domn. Ulterior, au început să folosească termenul de Adonai (înrudit cu Adonis), însemnînd tot Domn. Dar fiul lui Saul, de exemplu, se nunmea Iş-Baal, şi se pare că era un foarte bun credincios yahvist. Pentru că numele zeităţilor străine au fost declarate „abominabile" de către yahviştii învingători, numele i-a fost schimbat în Iş-boşeth. (boşeth = Ruşine)

Desigur, Torah nu vorbeşte niciunde despre vreun război cu Moabul şi Amonul – nu în acest moment. Dar urmează două episoade asemănătoare. În unul „fiicele Moabului" atrag bărbaţii evrei să se închine lui Baal-Peor („Domnul Muntelui Peor", probabil zeitatea moabită Kemoş, şi abia sunt pedepsiţi vinovaţii prin spînzurătoare, că un evreu aduce în cortul lui o Medianită. Deşi ucişi amîndoi de Fineas, fiul lui Eliazar şi nepotul lui Aaron (drept pentru care este numit „zelos" şi i se promite funcţia de Mare Preot pentru totdeauna), Domnul porunceşte înfăptuirea primei exterminări în masă consemnată în istorie! Ca represalii a faptului că *„s-au arătat vrăjmaşi în fapta lui Peor şi în fapta Cozbiei*" (a doua este numele „medianitei"), ucideţi-i!

Să ne reamintim. Medianiţii sunt tribul/naţia care i-a dat adăpost lui Moise la fuga lui din Egipt. A cărui preot, Reuel, i-a dat de nevastă o fiică. Care i-a păzit soţia şi cei doi fii pe vremea cînd el, Moise, îndeplinea misiunea în Egipt. Care l-a învăţat pe Moise să organizeze poporul de fugari. Care i-a dat, poate, un Dumnezeu. Un popor care i-a ajutat pe evrei în timpul exodului şi care, probabil, chiar făcea parte din „poporul evreu". Care era diferenţa între femeia Cozbia, *„fata unei căpetenii din Median*" şi Sepporah (Sefora), soţia lui Moise? Ce făcuse acest popor ca dintr-o dată să-şi atragă duşmănia Domnului? Nu vom cunoaşte niciodată răspuns la acest lucru.

Cert este că în acest context este vorba şi despre Moab. „Fapta cu Peor" chiar Biblia o atribuie *„fiicelor lui Moab*". În plus, medianiţii în acel moment locuiau undeva în Arabia – ori departe în sud, în Peninsulă, ori dincolo de Amon – şi nu se pomeneşte nicunde de vreun război cu amoniţii – şi ei „fraţi", dar întăriţi... Singura explicaţie plauzibilă este că în acel moment sunt exterminaţi moabiţii şi, alături de ei, medianiţii care făceau parte din „poporul lui Israel". Ca o curiozitate, se spune că tot atunci a fost ucis Balaam, magul. Asta unde, pe Eufrat?

Se pare că oştenii evrei nu au fost foarte fericiţi cu porunca. Ucid toţi bărbaţii – dar nu femeile şi pruncii lor. Asta pentru că multe din ele erau soţii ale evreilor? Aşa că Moise îi ameninţă cu pedeapsa Domnului şi le porunceaşte să-i ucidă şi pe aceştia, femei şi prunci, iertînd doar fetiţele, care sunt date ca sclave oştenilor şi, o parte,

Domnului. Alături de tot ce se jefuise, consemnat (şi probabil mult umflat) cu grijă în Biblie. Este doar prima exterminare poruncită de Dumnezeu. Ioşua o va refuza pe cea a întregii populaţii canaanite (drept pentru care Domnul ameninţă supărat cu represalii), iar Saul nu o va duce la împlinire pe cea a amaleciţilor, drept care îşi pierde tronul. Nu este de mirare că YVHV a fost numit deseori „Domnul Oştirilor". Nu există nici un alt zeu al Războiului, la nici un alt popor, care să fi poruncit şi dus la împlinire astfel de exterminări în masă de populaţii întregi!

După aceasta are loc un nou recensămînt, să se ştie cu ce se va intra în Ţara Canaanului. Este ultimul act poruncit lui Moise, căruia i se spune că acum *„va fi adăugat poporului tău"*. Următorul lucru va fi împărţirea cuceririlor de la răsărit de Iordan, în zona care acum se numeşte „Transiordania". La cererea căpetenilor triburilor Dan şi Ruben, zona le este împărţită: Dan primeşte Gilead, la răsărit de înălţimile Golan, iar Ruben Moabul. Zona Başan, între ele, este dat lui Manase, poate ca tampon între cele două triburi, pentru a fi împiedicate să se unească într-un stat separat (Manase va primi o altă halcă în Galilea). Tribul lui Dan nu va reuşi niciodată să se întărească, fiind în drumul atacurilor dinspre Eufrat şi Siria. Despre Ruben nu se mai pomeneşte nimic, probabil se dizolvă în masa poporului cucerit din Moab (şi Amon, mai tîrziu), fiind astfel strămoşii iordanienilor de azi.

Se dau şi graniţele Ţării Promise. Acestea se întind la sud pînă în deşertul Zin, în capătul sudic al Mării Moarte, drept spre apus peste Negev pînă la „Rîul Egiptului", la Apus de-a lungul Mării Mediterana pînă spre nord, în dreptul Înăltimii Golan (Muntele Hor, dar probabil este o greşeală, mai curînd ar fi Hermon), undeva o linie dreptă va marca hotarul de miazănoapte (lăsînd însă afară teritoriile fenicienilor). Graniţa răsăriteană va fi de-a lungul Iordanului, prin lacul Genisareth (Marea Galileii) şi prin Marea Moartă. Deja teritoriul de la răsărit de Iordan nu mai este considerat în moştenirea dată de Domnul Poporului Ales.

Teritoriul ocupat de David a fost mai extins, ajungînd spre răsărit peste Siria pînă în apropierea Eufratului, dincolo de Marea Moartă în Moab şi Amon (acolo unde azi e Iordania) şi spre sud peste Edom pînă la Marea Roşie. Este în mare parte ceea ce ocupă azi statul Israel modern. Şi în ciuda declaraţiilor, ocuparea Palestinei, inclusiv zonele Cisiordania şi Gaza, este privită de mulţi evrei doar un"drept" dat lor de Dumnezeu, la care nu vor renunţa prea uşor. Tot în ideea acestei „moşteniri" trebuie privită şi ne-pacea cu sirienii...

33

Pe malul Iordanului

Am ajuns la ultima carte a Torei, ***Deuteronom***. Spre deosebire de celelalte patru cărţi, aceasta nu continuă istoria Poporului Ales, ci conţine o serie de declaraţii ale lui Moise, o reluare a unei părţi din legile date pînă în acest moment, unele fiind explicate pentru a fi mai bine aplicate (în noile condiţii social-politice din momentul în care au fost scrise). Se poate crede că titlul în greceşte („a doua lege”) s-ar referi la o nouă lege – ori, nu este adevărat. E posibil ca numele să-i fi venit din fragmentul din *Septuaginta* (17-18-19): *„Cînd se va aşeza în scaunul de domnie al împărăţiei lui, să scrie pentru el, într-o carte, o copie a acestei legi (*greşit tradus drept ***deutoronomion****) pe care să o ia de la preoţii din neamul Leviţilor. Va trebui s'o aibă cu el şi s'o citească în toate zilele vieţii lui...*” Evreii, ca de obicei, o numesc pornind de la primele cuvinte ale primului verset. În acest caz, ele sunt *„Iată cuvintele pe care le-a spus Moise întregului Israel...*”. Deci, evreii numesc a cincea

carte a lui Moise **Cuvinte** (***Debarim***).

Cum am spus şi în primele capitole ale acestei cărţi, Deuteronomul este cea mai „nouă” carte a Torei. A fost scrisă prin secolul VII îHr, nu cu mult înainte de cucerirea Babiloniană, în două ediţii. Una pe timpul regelui Josea, a doua imediat după distrugerea Templului. După stil, limbaj, subiecte, perioadă, cercetătorii presupun că autorul Deuteronomului a fost un preot din Templu, cel mai probabil Jeremiah sau, poate, „scribul” acestuia, Baruch. Oricum, această carte, se spune în Împăraţi, a fost descoperită în Templu pe timpul regelui Josea şi, tot după stil şi vocabular, expresii, aparţine aceluiaşi autor care a scris Ioşua, Judecătorii, Samuel şi Împăraţii. Aparţine perioadei cînd Yahvismul, care pînă atunci nu era atît de puternic răspîndit printre evrei, a căpătat o poziţie predominantă – ceea ce i-a permis să supravieţuiască anilor de Exil pînă cînd Editorul, Ezra, l-a impus definitiv.

În prima lui cuvîntare, Moise rememorează drumul de la „Horeb” (Sinai) pînă în cîmpia Moabului. Aminteşte cum a numit judecători (fără a aminti rolul Medianitului Reuel), drumul la Kadeş-Barnea, trimiterea iscoadelor (fără a aminti nici de Kaleb, nici de Hosea-Joşua). Pe urmă aminteşte de pedeapsa dată de Domnul poporului din cauza necredinţei: nici unul din cei ce au ieşit din Egipt nu vor intra în Ţara Promisă, decît Kaleb şi Joshua. Nici măcar Moise – care dă vina pe oameni pentru pedeapsa dată lui de Dumnezeu. Aminteşte de încercarea lor de a intra în Canaan direct spre Hebron, fără ajutorul lui Dumnezeu, şi înfrîngerea lor. Şi faptul că de la Kadeş, *„rătăcind prin pustie timp de 38 de ani*” pînă cînd şi ultimul dintre evreii ieşiţi din Egipt a murit, li s-a dat poruncă să pornească spre Canaan: de data asta Domnul avea să fie cu ei.

În aceeaşi cuvîntare li se arată „pămînturile” către care sunt trimişi. Formularea nu este clară. Teritoriul descris este mult mai mare decît ceea ce va fi cucerit de evrei, ţara Canaan fiind doar o parte. Dar poate că este descris teritoriul unde evreii se împrăştiaseră deja în perioada cînd Deuteronomul a fost scris,

cuprinzînd „Libanul” şi „Eufratul” şi coasta Mării ocupată anterior de „cei din Kaftor”. În acea vreme, „Liban” se referea la valea dintre munţii Liban şi Antiliban, numită de greci şi romani Coelo-Syria, cuprinsă între coasta feniciană şi Syria propriu-zisă. În capătul nordic al Coelo-Syriei s-a ridicat mai tîrziu marea cetate Antiohia. Despre zona „Eufratului” e greu de ştiut la care anume zonă se referă, la cea nordică din jurul Haranului, sau la toată Mesopotamia. Singur David a reuşit, pentru scurt timp, să se apropie de valea superioară a Eufratului. Teritoriul ocupat de „kaftoriţi” reprezintă Palestina (zona Gaza de azi), crezîndu-se îndeobşte că filistinii au sosit din Kaftor – insula Cypru (sau poate chiar Creta)

Filistinii vor juca un rol din ce în ce mai important în istoria evreilor, după cucerire. Tot ce se ştie despre ei este din Biblie. Interesant este faptul că numele lor s-a păstrat de-a lungul întregii istorii, chiar după ce filistinii s-au amestecat cu populaţiile semite locale. Citind că împăratul roman Hadrian a fost primul care a numit această zonă Palestina, după înfrîngerea evreilor în cel de-al doilea război al lor, nu poţi decît să te întrebi: unde a auzit el acest nume? Evreii chiar şi azi afirmă că „palestinienii” au dispărut de mult, că ţara a fost ocupată doar de evrei, şi oricum palestinienii de azi sunt doar triburi de arabi veniţi pe timpul cuceririi islamice. Se pare că nu e chiar aşa...

Totuşi, cum ziceam, puţine lucruri se ştiu despre ei. Se bănuieşte că erau parte din Popoarele Mării care au atacat în întregul Orient Apropiat pe la 1200 î.Hr. Din basoreliefuri şi mod de organizare se bănuieşte că cel puţin în parte erau „greci” – mai precis, ahei. Sunt cei ce distrug cetatea Troia, dar distrug multe alte regate din Asia Mică, inclusiv cel hitit. Atacă Egiptul pe timpul fiului lui Ramses II, Mehnerptah, şi abia Ramses III reuşeşte să-i înfrîngă. Parte din ei întemeiază cele cinci cetăţi din „Filistinia”. Cu toate acestea, numele regilor, zeităţilor, cetăţilor, sunt semite, deşi ei nu erau întrutotul semiţi. Spre deosebire de toţi semiţii vestici (plus egiptenii), filistinii sunt singurii despre care Biblia afirmă că nu se

tăiau împrejur.

Caracterul lor semitic este poate dat de influenţa populaţiilor băştinaşe, dar e posibil să fie încă mai vechi. Se ştie destul de puţin despre cretanii „minoici” – dar se zice că mama lui Minos provenea din Fenicia. Era, deci, canaanită. Populaţii canaanite au colonizat Mediterana de timpuriu, poate chiar şi strămoşii pelasgi aveau trăsături semite. După cucerirea Cretei de către micenieni, această civilizaţie a căpătat un caracter grecesc – dar nu putem şti ce limbă vorbeau ei înainte. E foarte posibil ca aceşti filisteni să fie ultimii urmaşi ai cretanilor minoici.

În continuare Moise povesteşte cucerirea Transiordaniei de la amoriţi şi moabiţi, respectiv de la Sihon şi Og, şi împărţirea acestui pămînt celor trei triburi care au decis să se stabilească acolo: Gad, Manase şi Reuben. Cu obligaţia acestora să însoţească oastea evreilor pînă la cucerirea întregului Canaan.

După care, Moise se întoarce la popoarele care locuiesc în Canaan, şi numeşte şapte din ele (Hetiţii, Ghirgasiţii, Amoriţii, Canaaniţii, Fereziţii, Heviţii şi Iebusiţii), oricare *„mai mari la număr şi mai puternic”* – asta pe cînd evreii numărau peste şase sute de mii de oşteni şi probabil peste două milioane de oameni?! Dacă fiecare popor ar fi numărat numai două milioane, şi sunt opt cu totul, ar fi însemnat că pe teritoriul unui teritoriu cît Muntenia noastră să fi trăit în acel moment nu mai puţin de şaisprezece milioane de oameni!

Încheie cu ceea ce avea să devină un *leit-motive*: cererea de a i se permită *„să vadă ţara Canaanului”*. Bineînţeles, Domnul îl refuză.

În a doua cuvîntare, Moise aminteşte legile date la Sinai şi repetă cele zece porunci. După ce dă din nou vina pe *„necredinţa poporului”* faptul că el nu va vedea Ţara Promisă, le spune de „minunile” pe care Domnul le va face pentru ei, din marea lui dragoste: se vor bucura de cetăţi pe care nu ei le-au construit, vor trăi în case nezidite de ei, vor bea din puţuri nesăpate de ei, vor avea

vii şi măslini plantate de alţii... Niciunde şi nicicînd nu se declară atît de deschis şi sincer, cinic am zice, jaful pe care un popor îl va putea face asupra altuia, cu ajutorul zeului lor. E greu să spunem că Dumnezeu este Domnul Dragostei – dacă nu suntem evrei... Şi ceea ce li se promitea evreilor acum trei mii de ani, la prima cucerire a Canaanului, se repetă aproape identic la întoarcerea evreilor în Palestina, în secolul XX...

Se pomeneşte despre scoaterea din Egipt şi despre „minuni" – dar nu se specifică, nici măcar în treacăt, cele zece plăgi, nici chiar rolul jucat de Moise (şi Aaron). Pentru autorul Deuteronomului nu mai este important, Dumnezeu este cel ce a făcut totul, chiar fără intermediari. Dacă am avea numai această carte, nu am şti nimic despre amănuntele Ieşirii din Egipt. Deci, „***copiii lui Israel***" sunt îndemnaţi să respecte în orice situaţie Legea dată de Dumnezeu. Să nu-şi spună că ei au dobîndit ceva prin „*tăria şi puterea mîinii*" lor, ci totul li s-a dat de către Dumnezeu. Şi dacă vor uita de el şi se vor închina altor dumnezei (care? Există alţi dumnezei?), îi va nimici aşa cum îi nimiceşte acum pe alţii în faţa Israelului.

Moise le aminteşte din nou „păcatele" făcute în pribegia lor prin pustie şi intervenţia lui salutară în potolirea mîniei Domnului. Şi le comunică „*ce vrea Dumnezeu*" de la ei – Legea de Aur a yahvismului (pomenit şi de Iisus): „***Să te temi de Domnul, Dumnezeul tău, să umbli în toate căile Lui, să iubeşti şi să slujeşti Domnului, Dumnezeului tău, din toată inima ta şi din tot sufletul tău, să păzeşti poruncile Domnului şi legile Lui.***" Să îşi taie „*inima împrejur şi să nu îşi înţepenească grumazul*". De fapt, întreg pasajul este mai degrabă o chemare tardivă (din secolul VII-VI î.Hr. adresată poporului iudeu de a adopta pe YHWH drept Dumnezeu unic. Naţionalitatea eveilor devine acum o calitate legată intrinsec de religia lor. Un evreu nu este copil al lui Israel dacă nu este yahvist, şi orice persoană care îl ia pe Domnul devine israelian.

Probabil, în contextul pericolului ocupării babiloniene şi al distrugerii Ierusalimului, îndemnurile la păzirea poruncilor devine

porunci şi blesteme, în contrast cu binecuvîntările date celor ce le păzesc. Sunt formulate porunci de pedepsire a celor ce încalcă legile, a celor ce îndeamnă la călcarea legilor, chiar la adresa cetăţilor de unde pornesc îndemnuri de călcare. Pedeapsa este inevitabil, moartea; nu numai a ispititorului (chiar membru al familiei), ci a tuturor locuitorilor cetăţii. Dumnezeu chiar este un dumnezeu crunt şi setos de sînge – în ciuda deselor afirmaţii că este blînd şi iertător.

Tot aici se spune din nou ce se poate mînca şi ce nu. În general, se mănîncă din carnea animalelor „cu copita despicată" şi care „rumegă" – dar nu şi din a celor care nu îndeplinesc simultan ambele condiţii. Astfel că iepurii (de casă sau sălbatici) şi cămila, dar mai ales porcul, sunt excluse. Din vieţuitoarele apelor se acceptă doar cele cu „înotătoare şi solzi". Iar dintre păsări se exclud o listă întreagă – mai ales neamul păsărilor de pradă, dar şi a unor păsări de baltă (lebăda, barza, cocostîrcul, bîtlanul...), bufniţa şi huhurezul, struţul, pupăza şi... liliacul (se pare că autorilor, Duhul nu le-a spus că liliacul nu e pasăre). Interesant că printre animalele ce se pot mînca apare girafa.

Este amintit din nou Anul de Sabath, anul de iertare, în care datoriile „fratelui sărac", dar nu şi ale „străinului", se recomandă să fie iertate. De asemenea, se cere să se elibereze „robii cumpăraţi" (dintre fraţi, bineînţeles) cu daruri – dar doar dacă aceştia nu se vor robi pe viaţă. Primul născut dintre animalele „curate", fără meteahnă, trebuie adus jertfă Domnului – şi mîncat în familie. Să se respecte sabathul şi Paştele şi „sabathul sabathului (Penticostul), ca şi celalalte sărbători de peste an (a Corturilor, a Azimilor). Se specifică prezentarea „de trei ori pe an" la locul indicat de Domnul. Acesta, în perioada tîrzie, va fi numai Templul. Sunt şi porunci „pentru alegerea Împăratului", prezentate ca profeţie („*după ce vei intra în ţara pe care ţi-o dă Domnul*").

Moise proroceşte şi venirea unui „*mare proroc*". „*Ca tine*", îi zice Domnul lui Moise, „*şi voi pune cuvintele mele în gura lui.*" Creştinii

îndeobşte văd în acest proroc pe Iisus. Evreii nu chiar. Ei nu văd în el nici măcar pe Mesia ce va să vină. Textul poate fi interpretat mai curînd fie ca o ridicare în slăvi a „umilului” Moise (că poate Israel va mai avea, cîndva, un proroc tot atît de mare ca şi el...) sau o încercare din partea autorilor de a micşora statura lui Moise (că doar Domnul este cel ce face un proroc să fie mare – şi că şi acel proroc viitor va fi doborît dacă nu va sluji întrutotul pe Domnul).

Şi iarăşi şi iarăşi, ca în transă, bătrînul Moise aminteşte aceleaşi lucruri, încercînd parcă să amîne momentul inevitabil în care mulţimea de evrei va porni spre ţara promisă – dar fără el! Chiar şi cînd Domnul, parcă pierzîndu-şi răbdarea, îi cere să-l cheme la cort pe Ioshua, cel ce va conduce armata (sub porunca lui Dumnezeu), Moise găseşte timp să facă o „*cîntare*” – care nu face altceva decît să amintească din nou „*binecuvîntările şi blestemele*”. Citindu-le, nu poţi decît să crezi că principalul vinovat de toate relele care au lovit pe evrei în ultimii 2500 de ani nu poate fi decît Domnul. Ca să-i facă să-şi aducă aminte că sunt copiii iubiţi ai Lui, desigur.

Iar cînd Domnul îi spune că a venit timpul să se adauge „lui Aaron”, Moise încă mai face o cuvîntare în care binecuvîntează fiecare „neam” (trib) al lui Iacov. Acestă parte în mod clar aparţine sursei J, nordică. Cele mai „bune” binecuvîntări se revarsă pe capul lui Iosif, de parcă ar exista un trib al lui Iosif. Ca o adăugire, se amintesc „*zecile de mii ale lui Efraim şi miile lui Manase*”... În schimb, nu se spune că din Iuda va ieşi neam de regi, nici că (eventual) din el va ieşi Prorocul. De fapt, „binecuvîntarea” dată lui Iuda e destul de rece („*puternice să-i fie mîinile şi să-i fii un ajutor împotriva vrăjmaşilor lui*”). Simeon nu e amintit de loc – dovadă a faptului că fusese absorbit deja în Iuda. Iar lui Reuben i se urează „să trăiască” – semn că era pe cale să dispară absorbit de Moabiţi.

Urmează unul din cele mai tragice momente din existenţa vreunui om.: Domnul îl duce pe Moise pe culmea muntelui ***Nebo*** şi-i arată întreaga ţară a Canaanului – în care nu-i va permite să intre. Noi am spune: a răsucit cuţitul în rană... Ce a făcut Moise în faţa Domnului să-l tranforme pe acesta, din „prietenul” lui, în cel mai neînduplecat şi răzbunător duşman? Îi putea lua viaţa lui Moise cu mult timp înainte, şi acesta murea liniştit, la timpul lui, ca toţi ceilalţi evrei din generaţia lui. Nu ajungea să vadă cu ochii lui Pămîmtul Promis – fără a putea călca pe el. Şi Torah zice: „*Moise, robul lui Dumnezeu, a murit acolo, în ţara Moabului, după porunca Domnului.*” A fost îngropat (de Domnul) în valea Moabului şi „*nimeni nu i-a cunoscut mormîntul pînă în zilele noastre*”. A fost plîns de popor treizeci de zile şi autorul spune: „*În Israel nu s-a mai ridicat un prooroc ca Moise, pe care Dumnezeu să îl fi cunoscut faţă în faţă.*”

Tradiţiile transformă totuşi „moartea” lui într-o „luare la cer”. În Noul Testament, în scena Schimbării la faţă, Iisus este arătat întîlnindu-se cu „Ilie” şi „Moise”. Întrucît Ilie a fost ridicat la cer de viu, se implică faptul că şi Moise trăieşte în cerul lui Dumnezeu, fără să fi murit vreodată. Pentru evrei, chiar şi azi, Moise este Prorocul prin exelenţă, Legislatorul, religia lor numindu-se „mozaică” şi nu „yahvistă” (termen dat mai ales de străini). Ei consideră că acel Mare Proroc prorocit ori nu a venit încă, ori este unul din marii profeţi evrei (Ilie, Isaia, Ieremia, Ezechiel), apăruţi în momente de nevoie. În niciun caz Jeshua bar Josheph...

34

Se trece prin apă

Intenţia mea iniţială a fost să povestesc doar Torah, „cărţile lui Moise”. Dar cum primele cinci cărţi (Pentateuhul) nu aparţin lui Moise, iar a şasea (a lui Jeshua) aparţine aceluiaşi autor care a scris Deuteronomul, fiind deseori numită „a şasea carte a Torei”, am decis să continui povestea. De fapt, nu numai cu Jeshua, ci şi cu următoarele cărţi „istorice” (Judecători, Samuel şi Împăraţi), scrise (probabil) de acelaşi autor, poate Ieremia, mai sigur Baruch. Este partea cea mai frumoasă şi interesantă (subiectiv, desigur) din Biblia Vechiului Testament, alături de primele două cărţi din Torah. Deci, povestea mea se va întinde pînă la căderea Ierusalimului şi distrugerea Templului. Nu voi povesti Cronicile, în fapt un fel de rezumat al Împăraţilor, nici scrierile trecute de creştini printre „istorii” (Ruth şi Estera), considerate de evrei printre „scrieri”.

Evreii împart Biblia în trei mari părţi. ***Torah*** (Legea) – primele

cinci cărţi, ***Profeţii*** (următoarele douăzeci şi unu) şi ***Scrierile*** (restul). Deci, aşa-zisle cărţi „istorice”, inclusiv Joshua, sunt considerate „Primii Profeţi”.

Cartea începe cu chemarea lui ***Joshua*** în faţa Domnului, imediat după moartea lui Moise. Tradiţia rabinică îl numesc pe Joshua drept autor, ba chiar îl consideră autor al ultimelor versete din Deuteronomul (în care Moise „îşi descrie” moartea...). În realitate, autorul (autorii?) acestei cărţi scriu istoria romanţată a cuceririi Canaanului, *„aşa cum promisese Domnul”*... la sute de ani după eveniment. Probabil, folosind alte cronici de la curtea regală, scrise după tradiţii orale mult mai vechi. Deci, e posibil să existe cîteva seminţe de adevăr în relatare – dar nu foarte multe.

În întîlnire, Domnul reînnoieşte promisiunea *„făcută lui Moise”*, care o transmisese lui Joshua *„prin punere de mînă”*: va da *„poporului acesta”* toată ţara promisă, *„de la pustie şi Liban, pînă la rîul cel mare, rîul Eufrat, toată ţara hetiţilor şi pînă la marea cea mare, spre apusul soarelui.”* Cum spuneam în alt loc, evreii au ajuns „la rîul cel mare” doar ca robi... Într-un singur moment, David, cucerind Damascul şi parte din Syria, s-a apropiat de cursul superior al Eufratului, dar mai mult o influenţă, nu cucerire teritorială. E posibil ca în aceste zile, presiunea făcută de statul Israel în Golan, spre Liban şi Siria înspre Eufrat, să se desfăşoare după aceeaşi promisiune...

Cu „ţara Hetiţilor” lucrurile stau însă diferit. Evreii, nici măcar David, nu au mai întîlnit o „tară” a Hetiţilor. Aceştia au ocupat un teritoriu relativ întins, din Caucaz pînă pe malul Mării Egee şi de la Marea Neagră la Mediterană – aproape întreaga Asie Mică -, iar în Levant au coborît prin Liban spre Canaan, dar aici s-au ciocnit cu egiptenii lui Ramses II. Pe urmă au venit Popoarele Mării şi au zdrobit forţele Regatului Nou şi Hetiţii au devenit pradă uşoară asirienilor. Pe timpul lui Joshua, hitiţii ocupau cel mult cîteva cetăţi ici şi colo, iar pe timpul autorului cărţii, ei rămăseseră doar o amintire a unui regat din vechime.

Personal, Domnul promite lui Jeshua că acesta nu va cunoaşte înfrîngere *„cît va trăi”*, deci să se întărească şi să nu cunoască teamă. La aceasta, poporul făgăduieşte ascultare lui Jeshua. Triburile care au primit pămînt la est de Iordan promit să stea alături de celelalte triburi în cucerirea Canaanului, aşa cum le poruncise Moise (drept care, Jeshua îi foloseşte „carne de tun”, punîndu-i mereu în faţa oştirii...). Este însă un amănunt care indică o sitaţie romanţată a evenimentului. Ei (Reuben, Gad şi Manase) îşi *„lasă femeile, bătrînii şi copii”* acasă, în teriroriul nou cucerit, în timp ce toţi bărbaţii tineri, sub arme, vor pleca pe luni, poate ani, la luptă. Asta ori indică faptul că acest teritoriu nou cucerit este lipsit de orice primejdie – ori situaţia a fost cel puţin diferită. Chiar dacă băştinaşii fuseseră cu toţi exterminaţi (şi, deci, nu exista pericolul dintotdeauna ca ocupaţii să se revolte în momentul cînd trupele de ocupaţie sunt slabe), e greu de crezut că vecinii din deşert sau din Syria să nu fi jinduit la un teritoriu neapărat, în care cetăţile erau distruse, iar trupele plecate... Bănuiesc că ori cel puţin două popoare nu au trecut niciodată Iordanul, ori au trecut cu purcel şi cu căţel şi „moştenirea” şi-au primit-o abia după cucerirea Canaanului, ajutaţi de restul triburilor.

Joshua face ceea ce făcuse el însuşi în tinereţe: trimite iscoade. Ai crede că cea mai bună „iscoadă” ar fi chiar Domnul, care i-ar putea spune tot, ba chiar desena hărţi amănunţite. Dar se pare că Dumnezeu avea alte treburi decît să ajute personal „poporul ales” chiar de el. El avea să intervină doar *„deus ex machina”*, la greu... Şi se duc cei doi spioni pe ascuns în Ierihon şi se ascund în casa „curvei” ***Rahav***. Aici află cea mai importantă informaţie: tot poporul cetăţii a auzit de puterea nomazilor şi tremură de teamă. Că mai toţi, ca Rahav însăşi, sunt gata să se supună străinilor. După ce-i piteşte sub in pe „acoperiş” (ceea ce se numeşte îndeobşte „camera de sus”), le dă drumul peste zid pe o funie, pe o fereastră – casa ei aflîndu-se chiar lîngă zid. Primeşte în schimb promisiunea că ea şi toată familia ei va fi iertată la măcel, dacă pun un fir cărămiziu

la fereastră – dar numai dacă toţi vor fi adunaţi în casa respectivă.

Toate aceste amănunte, coroborate cu detaliile căderii cetăţii, ne face să bănuim un cu totul alt scenariu. Biblia aminteşte cu pioşenie „surparea zidurilor” la sunetul trompetelor oştirii nomade. Oricît de tare or fi sunat în trompete (de fapt, cornuri de berbec sălbatic) şi oricît de vechi or fi fost zidurile (şi erau vechi! În acel moment depăşeau patru milenii de existenţă, ba poate chiar şase), e greu de crezut că ele s-au surpat numai din asta. A lipsit, în mod cert, acea tărie pe care poetul o numeşte „un zid” – iubirea de moşie. Şi „casa conspirativă” a curvei, plasată chiar în zidul cetăţii, ne face să ne întrebăm dacă toate neamurile ei nu au ajutat la crearea unei breşe în zid prin care s-au strecurat oşteni evrei, în timp ce oastea cetăţii asista pe ziduri la „spectacolul” trîmbiţaşilor lui Joshua... Sau că poate „firul cărămiziu” era ditamai sfoara, pe care în noapte, s-au căţărat oştenii evrei. Dacă toată acestă poveste nu ar fi doar o poveste – cum vom vedea mai departe.

Joshua porunceşte oştii evreieşti, campată la ***Shittim***, vreo 7-8 km est de Iordan, să treacă rîul. Ca semn că este moştenitorul „legal” al lui Moise, apele rîului „se despart”, ca pe vremuri apele Mării, la simpla trecere a chivotului. Acest fapt este pus de unii pe seama unui cutremur devastator – cum deseori se întîmplă în zonă. Şi tot pe seama cutremurului pun şi surparea zidurilor. Trecînd, povesteşte Biblia, doisprezece evrei, cîte unul din fiecare trib, au luat de pe fundul Iordanului cîte o piatră şi ajunşi la ***Gilgal***, le-au ridicat *„ca semn de amintire a trecerii Iordanului”*. Ba chiar şi Joshua a înălţat doisprezece pietre chiar pe fundul uscat al rîului, unde se opriseră preoţii cu chivotul (deşi porunca era ca nimeni să nu se apropie de chivot la mai puţin de *„două mii de paşi”*), pietre care *„au rămas acolo pînă în zilele de azi”* (cam de necrezut ca aceste cuvinte să fi fost scrise chiar de Joshua...).

Oricum, cele doisprece pietre de pe fundul apei, probabil, nu „au stat” prea mult. Dacă apa „din sus” se adunase grămadă pentru timpul cît 40 de mii de războinici au tranversat apele,

viitura ce a urmat a ras probabil tot... Dacă nu a făcut acest lucru curentul apei, care e foarte puternic. Totuşi, nu se vede de ce a fost nevoie să se oprească apele, exact în acest loc este un vad folosit de toţi călătorii de mii de ani înaintea sosirii evreilor şi mii de ani după. Pe aici trecea drumul care unea drumul comercial ce cobora pe malulul estic al Mării Moarte unind Mesopotamia cu Egiptul, aşa-numita Cale Regală, de cel de-al doilea drum important, cel ce mergea de-a lungul litoralului unind Anatolia de Egipt. Cetatea Ierihon însăşi fusese construită aici tocmai datorită acestui vad vestit! Mai degrabă, oastea nomazilor ar fi trebuit să dea aici o bătălie cu băştinaşii; orice strateg ar căuta să apere trecerea unei ape de hotar.

Al doilea lucru care nu se justifică este tocmai ridicarea altarului „de aducere aminte" la Gilgal. Numele respectiv înseamnă pur şi simplu „cerc de pietre". Aceste „cercuri" sunt răspîndite mai peste tot (cel mai cunoscut fiind, desigur, cel de la Stonehenge), fiind un loc de cult al epocilor preistorice, înainte de apariţia templelor. Chiar şi pe tertoriul Canaanului (şi Israelului) existau douăsprezece astfel de „gilgal"-uri – din care acesta despre care vorbim era cel mai vestit. Toţi cercetătorii acceptă ideea că acest loc de cult era mult mai vechi, folosit probabil chiar de locuitorii cetăţii Ierihon de-a lungul lungii ei existenţe (sunt unii care cred că ea a fost fondată chiar pe la 8500 î. Hr.!). Nici vorbă ca pietrele să fi fost ridicate cu ocazia trecerii Iordanului, sau că au fost doisprezece pentru a aminti participarea celor doisprezece triburi. Numărul e legat mai degrabă de lunile anului, întreg ansamblul avînd o semnificaţie agrară, de fertilitate, fiind folosit şi de canaaniţi după ce cuceriseră teritoriul de la popoarele preistorice.

Actul imediat următor este de asemenea unul religios. La porunca Dumnezeiască, în timp ce *„toate popoarele Canaanului"* tremurau îngrozite de acest popor nomad însoţit de Domnul, evreii se taie împrejur. Iată ceva nou. De ce nu fuseseră tăiaţi ca şi copii, aşa cum e porunca? Să fi uitat Moise să o facă? Cum e posibil ca

un întreg popor (cel ce ieşise din Egipt) să fi fost circumcizat, iar urmaşii lor, unii acum probabil apropiindu-se de patruzeci de ani, să nu fi fost? Moise fusese liderul lor, leviţii preoţii lor... Oare nici leviţii nu erau tăiaţi? Foarte curioasă întîmplae. Ca şi cea că oastea din Ierihon nu a atacat oastea ce a stat cîteva zile în tabără, *„pînă s-a vindecat"*. Ştim că doi oameni, Simeon şi Levi, distruseseră o cetate (cel puţin aşa ne zice Torah) pe cînd bărbaţii din ea se „vindecau". Ori oştenii din Ierihon erau complet neinformaţi, ori erau cît se poate de slab pregătiţi tactic, ori intervenise Domnul... Ştim că în alt loc, troienii le dădeau zilnic de furcă atacatorilor, gata-gata să-i arunce în mare.

Aşadar, înconjurînd zidurile cetăţii după un ritual anume, cu chivotul şi trompeţii în frunte, zidurile au căzut. A urmat masacrul general şi distrugerea cetăţii *„pentru totdeauna"*. Acest lucru a avut loc deseori în vecime, era aproape un obicei, mai ales cînd cetatea ocupată se împotrivise din răsputeri. Ştim de cetăţile sumeriene să fi păţit acest destin, cetăţile ocupate de asirieni, chiar Ninive şi Ierusalim din partea babilonienilor haldei, Tir sub Alexandru, Cartagina şi Sarmisegetuza sub romani... Evreii, la porunca Domnului (şi a lui Joshua) au trecut prin ascuţişul sabiei tot: *„bărbaţi şi femei, copii şi bătrîni, pînă la boi, oi şi măgari"*. Ba Jeshua a şi blestemat cetatea. Care, dacă ne gîndim bine, nici măcar nu se împotrivise... Dar asta făcea parte din tactica de luptă a cuceritorului. Piramide de capete nu au făcut doar mongolii lui Ginghis han şi turcii lui Timur Lenk, ci şi asirienii mai devreme. Dar, se pare, printre primii s-au numărat evreii... Numai curva şi familia ei au fost cruţaţi.

Totuşi, dacă blestemul lui Joshua aruncat asupra celui ce va îndrăzni să reconstruiască cetatea nu a prins, ea fiind reconstruită mai întîi sub Ahab şi, după distrugerea ei de către persani şi arabi prin secolul VII d. Hr., din nou de către cruciaţi prin sec XI (există şi azi), întreaga poveste a distrgerii Ierihonului de către invadatorii conduşi de Jeshua este... o poveste din cap în cap. Cetatea fusese

distrusă cu vreo trei – patru sute de ani ***înaintea*** sosirii lor (ne spun arheologii– inclusiv evrei - care au făcut săpături pe scară mare aici), astfel că tot ce a putut face Jeshua în acel moment a fost să admire măreţia ruinelor. Şi să cînte bucuros din trompete a laudă pentru bunătatea Domnului care îi ferise de lupta pentru cucerirea unei cetăţi atît de bine apărate: zidurile erau de vreo 4-5 m grosime şi înalte tot pe-atît.

Dar lucrurile nu au rămas aşa. Ca şi în alte cazuri, abia încheiat legămîntul între Israel şi Dumnezeu, iată că Israel îl încalcă. În ciuda poruncii de a se distruge totul, unul din evrei, şi anume *Acan* din neamul lui Iuda prin Zerah, a dosit nişte lucruri: o manta de Şinear, două sute de sicli de argint şi o placă de argint de 50 de sicli, pe care le-a îmgropat în propriul cort. Nelegiuirea a dus la pedepsirea întregului popor: Dumnezeu s-a bosumflat şi a refuzat să mai ajute în luptă oastea cuceritorilor. Aşa că micuţa cetate ***Ai*** (vom vorbi de ea data viitoare) înfrînge o parte a oştii evreieşti, ucigînd chiar... *„aproape 36 de oameni*”. Mai curînd 35 jumate, dar Biblia nu este întotdeauna foarte exactă în date. Aflîndu-l pe ticălos prin tragere la sorţi, evreii îi dau pedeapsa cuvenită: îi omoară întreaga familie cu pietre şi apoi i-o arde în foc, de la Acan la nevată, fii şi fice, oi şi măgari... E al naibii de păgubos să fii măgarul unui măgar, ar trebui să-ţi alegi cu grijă stăpînii... Am putea zice: scump, dar face. Evreii au învăţat o lecţie! Aş. Vor repeta „păcatul” mai mereu în lunga lor istorii. Dar nu ne putem opri să nu admirăm acest Dumnezeu special care nu numai că ştie socoteala fiecărui fir de păr de pe capul nostru, ci şi cînd i se fură o tunică. Doar pe vinovat nu prea l-a ştiut, că altfel i l-ar fi spus lui Joshua. Aşa, au trebuit să dea cu zarul...

În capitolul următor vom continua povestea plină de poveşti a cuceririi Canaanului.

35

Cucerirea

Rămăsesem la **Ai**. Acesta era o cetate aflată la vreo 15-16 km nord-vest de Ierihon, la vreo patru kilometri de ***Betel***. Dacă ne amintim bine, Betel era un loc pustiu unde Iacov, la întoarcerea lui din Haran, a avut visul cu Scara Îngerilor. Acum apare ca fiind o cetate – mai curînd doar un mic sat. Betel intră în alianţă cu Ai – dacă nu cumva locul nu era pur şi simplu locul religios folosit de locuitorii Ai-ului.

După victoria atît de uşor obţinută la Ierihon (mai ales dacă „cetatea” era ruină...), Joshua trimite un mic contingent de oşteni să ocupe cetatea Ai. Auzise, probabil (Biblia zice că a trimis iscoade) că locuitorii acesteia erau tot atît de speriaţi ca şi cei din Ierihon, gata să se predea. Numai că cei din Ai, văzînd că la poarta cetăţii s-au prezentat doar vreo trei mii de oamenii, i-au fugărit omorînd şi „aproape 36 de oameni”. Evreii s-au îngrijorat de această înfrîngere nu atît din cauza pierderilor, cît mai ales a faptului că

iată, o cetate cananită rezistase. Asta putea face ca şi alte cetăţi să se împotrivească, poate chiar să facă alianţe... Şi se mai dovedea că Dumnezeu nu le stă tot mereu în ajutor...

Dar după ce au aflat că asta era mai ales vina lui Acan furăciosul Domnului, iar Dumnezeu le-a promis din nou victorii, Joshua a hotarît să atace din nou cetatea, de data asta cu toată oştirea. Mai mult de atît, a decis să folosească o stratagemă: să trimită pe ascuns un contingent să se ascundă „în dosul cetăţii". Şi, în timp ce el ataca cu restul oştirii, aceştia au stat tupilaţi şi tăcuţi, aşteptînd să vadă ce se va întîmpla. Ce să se întîmple? De data asta cei din Ai, supra-confidenţi de victoria facilă obţinută cu doar cîteva zile înainte, atacă oastea lui Jeshua. La un semn al acestuia, evreii o rup la fugă, urmăriţi de aiţi. Profitînd de faptul că cetatea rămăsese cu porţile deschise, nepăzită, cei cinci mi din contingent au cucerit fulgerător cetatea şi i-au dat foc.

Acum, aiţii, văzînd fumul în spatele lor, s-au repezit spre cetate să o elibereze. Numai că aici i-au găsit pe cei cinci mii. Înconjuraţi, au fost ucişi pînă la unul. Au urmat restul populaţiei, iar cetatea a fost distrusă. Spre deosebire de Ierihon, ea nu s-a mai refăcut niciodată. Betel însă, care păţise aceeaşi soartă, a fost refăcută şi există şi azi, ca sat palestinian. Dacă nu l-au recucerit între timp evreii, transformîndu-l în kibutz...

Povestea arată din nou numărul relativ redus al oastei invadatoare, mult umflată de Scriptură. Ai, „cetatea", era un sat mai mărişor, iar Betelul mai curînd o „mînăstire". Faptul că a fost nevoie de o stratagemă, că micuţa „oaste" a cetăţii s-a repezit să fugărească o oaste de ... cîteva zeci de mii? E aproape sigur că acel „contingent" de 5000 era cam tot ce avea Joshua drept oaste!

Oricum, această primă victorie concludentă a evreilor a ridicat moralul lor şi a băgat teama în cetăţile cananite. Se dovedea că o nouă trupă nomadă de invadatori le ameninţa existenţa, ca de atîtea ori în lunga lor istorie. Desigur, cetatea Ai nu era mare, dacă nu ar fi fost prima victorie a evreilor, nici nu s-ar fi auzit de ea.

Biblia mărturiseşte (cinic? arogant? ca un fapt comun?) că toţi cei doisprezece mii de locuitori au fost ucişi. Din nou, bărbaţi, femei, copii, bătrîni, oi, măgari... (se pare că evreii aveau ce aveau cu animalele). Dacă oastea evreilor or fi numărat patruzeci de mii, cea a adversarilor lor nu putea depăşi, probabil, cinci... sute. Cum ar zice cineva, s-a scremut un munte şi a născut un şoricel... Dar această victorie va avea urmări importante.

În primul rînd, au rezultat nişte dărîmături „care se pot vedea şi astăzi" – zice, aparent, Joshua. Pe urmă asistăm la prima crucificare din istorie, să nu care cumva să credem că această teribilă pedeapsă a fost inventată de romani. „Împăratul" micii cetăţi Ai este „spînzurat pe lemn" pînă seara, cînd e dat jos şi acoperit cu pietre. Zic bibliştii rabini că există, totuşi, o diferenţă între cele două metode de „atîrnare pe lemn": evreii ucideau mai întîi pedepsitul (cu sabia sau cu pietre) şi abia pe urmă îl suiau pe lemn.

Bucuros de munca plăcută în ochii Domnului, Joshua se hotărăşte acum să ridice un alt altar de închinare şi mulţumire. O face pe muntele ***Ebal*** – semn că şi acest fragment a fost iniţiat în regatul nordic, Israel. Iahviştii din Templu, cu ajutorul regilor iudei, au dărîmat în timp toate locurile de închinare de pe înălţimi – deci, probabil şi cel de la Ebal. Aici i se aduc Domnului arderi, prezenţi fiind capii, judecătorii, leviţii cu chivotul între ei, „*tot poporul, bărbaţi, femei, copii şi străinul din mijlocul cetăţii tale*" – cum porunceşte Moise în ultima lui cuvîntare. Doar că Moise se referă la Sărbătoarea Corturilor... Şi presupune că există străini, evreii avînd cetăţi. Ori, aici „străinii" care ar putea participa nu prea există, fiind ei ucişi pînă la unul în cetăţile cucerite de evrei. E drept, nici evreii nu au nici o cetate deocamdată... Aici, celor prezenţi Joshua le „*citeşte cu voce tare*" poruncile, blestemele şi binecuvîntările lui Moise – aşa cum apar ele în Torah, zice autorul. De ce anume a fost nevoie să facă din nou citirea Legii atît de repede după moartea lui Moise? La doar cîteva zile după ce o adunare similară a avut loc la Gilgal? Cei mai mulţi cercetători presupun că acest loc de închinare

pe muntele Ebal, *„în faţa muntelui Garizim”* (cel mai important loc religios iahvist alături de Templu) a avut loc mult mai tîrziu, probabil după încheierea campaniei de cucerire a Cananului. Dar este intercalată în poveste aici pentru a arăta „viitorimii” că totul se făcea cu Domnul şi în spiritul moştenirii lui Moise...

O altă urmare a victoriei asupra cetăţii Ai a fost cea că ***Heviţii***, locuitori ai cetăţilor Gabaon, Chefira, Beerot şi Chiriat-Iearim s-au supus evreilor. Dar că, fiind semiţi, au găsit şi ei o cale să îi înşele pe evrei, ca tot semitul. Au venit în tabără cu pîine mucegăită, vin învechit şi haine în zdrenţe şi au spus că *„pe cînd au plecat din cetatea lor, aflată tare departe, erau ca noi.”* Deci, evreii nu ar avea nici un folos să facă război cu ei. Căpeteniile au căzut în cursă şi au promis că nu vor ucide nici un locuitor al acestor cetăţi. Cînd au aflat că cetatea ***Gabaon*** era doar la vreo opt km de Ai, era deja prea tîrziu. Fără să se sfătuiască cu Domnul (zice autorul), căpeteniile încheiaseră pactul jurîndu-se pe Domnul. Trebuie să fi fost supărat tare Domnul văzînd cum nişte oameni paşnici *„din mijlocul evreilor”* scăpau neucişi...

Gibeon (cum apare îndeobşte scris numele acestei cetăţi) era o cetate importantă a Heviţilor, popor numit printre cei daţi de Dumnezeu pe mîna evreilor pentru a fi cuceriţi şi distruşi. A rămas importantă pe tot timpul regatelor evreieşti, pe cînd Heviţii ocupau şi cetatea ***Sehem***. Abia mai tîrziu, pe cînd Solomon a construit Templul, locuitorii acestor cetăţi au fost folosiţi ca „robi” constructori – alături de altfel de multă populaţie din partea nordică a regatului (motiv care a şi dus la împărţirea regatului în două state). Autorul prezintă „căderea în robie” în timpul cuceririi, însă, pentru a da impresia că această cucerire, sub conducerea lui Dumnezeu, s-a desfăşurat uşor şi fără sincope. Lucrurile nu stau deloc aşa, vom vedea şi mai tîrziu. Adevărul (pe care îl spun aici, cu primul prilej) a fost cu totul altul. Evreii, care de fapt nici nu erau atît de numeroşi (unde sunt cei şase sute de mii amintiţi în Torah?), cel mult 40 de mii (probabil cu femei, căţei, purcei... sau cum zic

evreii, „oi şi măgari”), au reuşit să ocupe doar puţine cetăţi, fie prin şiretlic, fie prin teroare, ocolind cetăţile bine întărite şi mai ales cele cu garnizoană militară egipteană sau hitită. Acestea se aflau mai ales la cîmpie, iar evreii nu aveau nici tehnica, nici maşinile de asediu necesare, trebuind să se mulţumească să ocupe „înălţimile”. Pentru mult timp, pînă pe timpul Judecătorilor şi chiar a regatelor timpurii, situaţia s-a meţinut aşa. Evreii, de felul lor păstori nomazi, ocupau dealurile unde găseau suficiente locuri de păscut, în timp ce canaaniţii ocupau cîmpiile şi văile roditoare, fiind ei mai ales agricultori. Vom vorbi de asta puţin mai încolo.

Micii regişori ai celorlalte cetăţi canaanite, aflînd de căderea cetăţilor Ierihon şi Ai, au făcut o alianţă. Trădarea Gibeonului nu a făcut decît să-i îndîrjească pe ei din alianţă, aşa că au atacat Gibeonul încercînd să-l trecă înapoi în tabăra lor. Joshua sare în ajutorul celor ce i s-au supus şi pe ***valea Ajalon*** are loc una din cele mai vestite bătălii din Biblie. Poate nu atît datorită geniului militar a lui Joshua (care, e drept, aflînd de împresurarea Gibeonului a pornit din Gilgal cu întreaga oaste şi, după un marş forţat de noapte, a atacat în zori pe Amoriţi prin surprindere, punîndu-i pe fugă), ci mai ales pentru intervenţiile deosebite a Domnului. În primul rînd, a făcut să se abată asupra amoriţilor o grindină cu bobul atît de mare, încît *„cei ce au murit de piatră au fost mai mulţi decît cei ucişi cu sabia de către copiii lui Israel”*. Apoi, pentru a apuca să ucidă cît mai mulţi duşmani, Joshua a rugat Soarele să se oprească deasupra Gabaonului şi lunii să se oprească deasupra văii Ajalon. Şi ele s-au oprit!

Întîmplarea face ca exact acest verset să fi stat sute de ani în calea teoriei heliocentriste. Cum putea avea dreptate Copernic că Pămîntul se învîrte în jurul Soarelui, cînd Joshua (la dictarea Sfîntului Duh) scrie foarte clar că Soarele „s-a oprit” din rotaţia lui în jurul Pămîntului?! Dacă preoţii nu au reuşit să convingă doar pe baza Cărţii, au mai folosit şi focul (nu cel ceresc...) Desigur, mai recent, în urma evidenţelor ştiinţifice, cei mai mulţi oameni au

acceptat ideea că Pămîntul e cel ce aleargă în jurul Soarelui, că e vorba numai de o mişcare relativă. (nu, nu toţi cred asta. Mai sunt habotnici care iau „cuvîntul" în înţelesul lui strict literar; pe ăştia poţi să-i pui chiar şi pe jăraticul solar să vadă cu ochii lor învîrteala Pămîntului, că tot nu vor crede!) Aşa că bibliştii s-au apucat să spună o altă poveste: desigur, Joshua ştia că Soarele stă pe loc în timp ce Pămîntul se învîrteşte (doar i-o spusese Sfîntul Duh!), dar el a scris pentru oamenii simplii – de ce să le băgăm în cap gînduri stresante? Deci, Dumnezeu, în marea lui bunătate (faţă de evrei), a oprit Pămîntul în loc.

Simplu, nu? Dar cînd le amintesc de o altă lege (dată tot de Domnul), şi anume cea a inerţiei, bibliştii citiţi (şi în alte domenii) tuşesc încurcaţi. Căci, ştiţi ce s-ar întîmpla dacă Pămîntul s-ar opri brusc din rotaţia lui în jurul Polilor? O rotaţie cu o viteză de nici mai mult şi nici mai puţin de 24 km pe secundă? Nu ştiu nici eu. S-ar putea să crape. S-ar putea să se „cojească", adică stratul superficial (gros totuşi de zeci şi sute de kilometri) să o ia la vale. Ca un val uriaş de apă (tsunami), înalt de sute de metri, să măture continentele din cap în cap. Probabil nu ar apuca să înece oamenii – aceştia ar fi în „zbor liber" dincolo de atmosfera pămîntească... Toţi vulcanii ar exploda pur şi simplu, sub presiunea (mareea) lavei. Şi altele de astea. Într-un asemenea scenariu nu doar prăpădiţii de amoriţi (conduşi de regele iebusit al Ierusalimului) ar fi pierit, dar însăşi cartea zisă Joshua ar fi putut fi scrisă cel mult de... îngeri. La aceste argumente, respectivii biblişti pot doar să ridice ochii pioşi în sus şi să murmure „mare e puterea lui Dumnezeu"... E mare, fără îndoială, dar bănuiesc că imaginaţia noastră o întrece. Mai curînd, textul trebuie citit în mod simbolic, cam cum citim în basmele româneşti despre lupta lui Făt Frumos cu smeul, „zi de vară / pînă-n sară"...

În urma acestei victorii, micile cetăţi amintite ca aliate cu Ierusalimul cad în stăpînirea evreilor. E vorba de cetăţile Iarmut, Lachiş, Hebron şi Eglon. Cei cinci împăraţi (în frunte cu regele Ierusalimului Adoni-Ţedek, un nume „israelian" însemnînd Drept e Domnul) s-au ascuns într-o peşteră lîngă ***Maheda***, dar găsindu-i evreii, îi ucid şi îi spînzură şi pe ei pe lemn pînă seara. Urmează alte cetăţi luate, a căror populaţii sunt trecute prin sabie, în frunte cu „împăraţii" lor: Libna, Ghezer, Deber, pînă la Cades Barnea şi Gaza, *„toată ţara, muntele, partea de miazăzi, cîmpia şi coştişele"*, toată ţara Gosen pînă la Gabaon... Toate în acelaşi timp, ucigînd pe toţi băştinaşii, după porunca Domnului. După care s-au întors la tabăra de la Gilgal.

Această campanie este prezentată ca şi cum ar fi avut loc în aceeaşi zi. Cum ruta se întinde pe mai bine de 50 km (plus drumul de întoarcere la Gilgal), e semn că Dumnezeu a oprit Soarele deasupra Gabaonului vreo săptămînă... Totuşi, e de presupus că evreii au cucerit în timp toate aceste cetăţi, între care doar ***Hebron*** era mai mare (şi care a deveniot capitala tribului lui Iuda, după împărţire). În înaintarea lor spre vest, israelienii s-au oprit în faţa „graniţelor" zonei ocupate de filistini, cu care probabil nu erau pregătiţi să dea bătăliei. E timpul să discutăm puţin despre Filistini.

Numele lor apare prima dată îninscripţiile egiptene, sub forma de „Pulesati". Evreii i-au numit „Pelishtim" – nume preluat în Septuaginta ca „Philistinoi". În Joshua sunt pomeniţi drept locuitori ai unor cetăţi: Gaza, Ashdod, Eshkalon, Gath şi Eskron. E foarte probabil să fie vorba despre un anacronism – cetăţile respective au fost înfiinţate mai tîărziu. E foarte posibil ca în momentul respectiv să nu fi exitat nici chiar un popor al „filistinilor".

Ei făceau parte din „popoarele mării" care, între 1278-1150 au purtat o campanie de cucerire a Levantului şi a Egiptului. Primul care îi aminteşlte este Ramses II care înfrînge piraţii *Shardana* şi îi integrează în oastea lui – participă la bătălia de la Kadesh. Nu se ştie precis ce a contribuit la mişcarea lor spre est şi sud – dar au pornit de undeva din zona mijlocie a Mediteranei. Printre „popoarele" amintite de sursele egiptene se numărau *Skelesh* (siculii - din Sicilia), *Shardana* (sarzii - din Sardinia), *Theresh* (tiresienii – etruscii), cărora

li s-au alăturat pe drum citeva populaţii greceşti: *Ekwesh* (aheii), *Peleset* (pelasgii) şi anatoliene: *Tjeker* (poate Teukri – în Dardanele, Troia), *Denyen* (poate danaii – Troia, poate din Cilicia-Cipru), *Lukka* (lycieni).

Pe timpul urmaşului lui Ramses II, mult mai slabul faraon Merneptah, unele popoare – ajutaţi de triburi semite ca moabibiţii şi amaleciţii, şi chiar şi unii hitiţi, atacă din nou, dinspre Siria-Palestina, în timp ce libienii atacă dinspre vest. Sunt din nou înfrînţi – dar după ce au produs mari distrugeri. Cu ocazia asta, Egiptul pierde zona Palestinei şi litoralul estic al Mediteranei. După Merneptah urmează doi-trei faraoni extrem de slabi, cu scurte durate a domniei, astfel că popoarele mării atacăă din nou, în forţă. Dar, între timp, pe tronul Egiptului ajunsese ultimul mare faraon, Ramses III, care îi respinge definitiv.

Popoarele mării au produs un şoc fantastic în epocă. Au distrus cetatea Troiei (moment consemnat în Iliada), imperiul Hitit, numeroase cetăţi siriene (Ugarit) si palestiniene (printre ele primul Ashkelon, cananit). După înfrîngerea lor de către Merneptah se stabilseră în zona numită ,mai tîrziu „Filistinia". Probabil, tribul-popor Peleset, cel mai numeros, a dat numele teritoriului. Ei sunt cei care stăteau în drumul sclavilor habiru fugari din Egipt, de i-au făcut să rătăcească patruzeci de ani prin deşert, obligându-i în final să ocolească Marea Moartă prin Moab şi Amon. Acum, ajunşi, sub conducerea lui Joshua la graniţa teritoriului filistinian, găseşte riburile „peleset" în culmea forţei lor militare – deşi înfrînţi de efipteni. Exusta de fapt un status-quo în care nici ei nu mai atacă Egiptul nici Egiptul nu încearcă reocuparea canaanului.

Din imaginile păstrate despre ei – basoreliefuri egiptene – putem vedea că erau înarmaţi aşa cum îii descrie Homer pe aheii care luptau la Troia: scut rotund sau în opt, cască cu obrăzar, apărătoare de nas şi panaş, apărătoare de braţ şi gambă, armură de zale, suliţă lungă, pumnal „micenian" şi sabie dreaptă cu două tăişuri. Urmele găsite în ruinele cetăţilor filistine amintesc foarte mult de

cultura materială miceniană – deşi zeităţile poartă nume semitic. Limba lor, se pare, era un amestec de limbi pelasge şi anatoliene, iar organizarea administrativă asemănăptoare celei miceniene, cretane şi greceşti: cetăţi independente tip „polis". Tocmai această formă de organmiozare a permis înfrîngerea lor atunci cînd evreii s-au orhganizat în regat unitar.

Filistinii rămîn, deci, neocupaţi de evrei şi, timp de încă două secole, le vor produce neplăceri. Teritoriul lor nu este amintit printre teritoriile „împărţite" triburilor. De asemenea, e demn de menţionat că cetatea capului alianţei cananite învinse, regele Adoni-Ţedec, Ierusalim, nu se numără printre cetăţile ocupate. Chiar aşa a şi fost, Ierusalimul a rămas liber încă două veacuri, pînă cînd regele David l-a ocupat şi transformat în capitala regatului său.

Abia ajuns la Gilgal, Joshua află că cetăţile cananite din nord şi nord-vest au format o altă alinaţă anti-evreiască, sub conducerea regelui ***Haţor***ului, Iabin. Se pare că oastea canaanită s-a adunat în preajma cetăţii Haţor, pe malul lacului ***Merom***. Nu se ştie dacă pe atunci Merom era chiar lac, sau doar o baltă – aşa cum a fost mai toată istoria, pînă cînd noul stat Israel l-a asanat. Este primul „lac" întîlnit de Iordan, chiar acolo unde, coborînd din munte, îşi schimbă puţin panta. Asta a făcut ca parte din aluviuni să formeze un baraj natural în spatele căruia s-au adunat apele rîului. „Lacul" era mult mai mic decît Genesaret, „marea" Galileii, al doilea lac, şi decît Lacul Amar (Marea Moartă). Oricum, se pare că faptul că oastea canaanită, care se baza în mare măsură pe care de luptă, a poposit aici, unde pămîntul era probabil relativ moale, a influenţat decisiv soarta bătăliei. Evreii, mărşăluind din nou rapid pe drumul lung de peste 100km, a atacat pe neaşteptate oastea canaanită şi, probabil, a făcut ca parte din care să se înnămolească (deşi nu se zice, e posibil ca o ploaie să fi ajutat...). Din nou, se spune că evreii au exterminat întreaga oaste duşmană, că a ocupat cetăţile intrate în alianţă trecîndu-i pe toţi prin ascuţişul sabiei... Făcînd, se zice, voia Domnului. Şi totuşi, se pare că nici chiar oastea aliată nu a fost

zdrobită cu totul, parte din ea refugiindu-se pe teritoriul Sidonului, cea mai importantă cetate „feniciană”.

Întrucît e prima dată că îi întîlnim pe fenicieni, să vorbim puţin despre ei. Ei sunt de fapt canaaniţi get-beget, putînd fi numiţi cel mult „canaaniţi nordici”. Au întemeiat cetăţi importante, Byblos, Sidon, Tyr, Acco şi au avut o contribuţie deosebită la cultura şi civilizaţia umană. Au fost printre cei mai iscusiţi navigatori din Mediterana, au inventat purpura şi alfabetul. Numele de Canaan vine de la cuvîntul semitic „purpură”, aşa cum cel de Fenicia vine de la cel grecesc însemnînd acelaşi lucru. Se pare că au fost primii care au pătruns în oceanul Atlantic, străbătîndu-l chiar: s-au găsit urme ale prezenţei lor în America. Asta după ce formaseră colonii de-a lungul Mediteranei pînă în Iberia şi insulele Britanice (printre care Cartagina). Tot ei au înconjurat Africa pentru prima dată, în slujba egiptenilor. Alfabetul lor fonetic stă la baza alfabetului grecesc (adus la Teba de Cadmos, se zice) şi, prin el, la baza alfabetelor europene noderne.

Totuşi, pentru prima dată se recunoaşte că singura cetate arsă „pe dealuri” a fost Haţorul. Cele amintite ca distruse sunt puţine (deşi Cartea listează treizeci şi unu de „împăraţi” distruşi), majoritatea cetăţilor fiind simple sate, poate nici măcar întărite. Este trecut şi Meggido printre ele, deşi se ştie (din săpături arheologice) că Meggido era un avanpost egiptean care a fost ocupat de evrei abia pe timpul Judecătorilor. Iarăşi, e prima dată cînd Cartea lui Jeshua recunoaşte că războiul a fost lung şi, deşi s-au ocupat dealurile şi zonele muntoase, puţine cetăţi de pe dealuri au fost ocupate, iar în cîmpie, doar cîteva sate... Cucerirea s-a oprit în faţa teritoriilor ocupate de fenicieni şi filistini – astfel că mare parte din „moştenirea” lăsată de Joshua la împărţire este mai mult „pe hîrtie” – baza viitoarelor cuceriri.

Restul cărţii este o înşiruire amănunţită şi plicticoasă a teritoriilor date fiecărui trib. Desigur, lipsită de importanţă, din moment ce nouă din cele doisprezece triburi dispar în istorie, fie dizolvate în

masa băştinaşilor, fie, în parte, duse în „robie” de către asirieni. E mult mai uşor să pun o hartă, pentru cei interesaţi. Pe de altă parte, o descriere, chiar succintă, va folosi în capitolele următoare să se înţeleagă contextul teritorial a diferitelor evenimente. Deci, voi încerca să păstrez această parte cît mai succintă şi, pe cît posibil, interesantă.

Deci, trei triburi de israelieni au primit, încă de la cucerirea lor, teritoriile de la răsărit de Iordan. Astfel, *Ruben* primeşte partea sudică, la graniţa cu Moabul. În cîteva secole rubeniţii se vor dizolva în masa de moabiţi, astfel că încetează să mai fie amintiţi. La nord de ei se va afla teritoriul dat tribului *Gad*, zona care, în perioada istorică a lui Iisus, se va numi „Perea”, întinzîndu-se cam din dreptul Ierihonului pînă la pîrîul Yarmuc (capătul sudic al Mării Galileii). Încă mai la nord era teritoriul primit de jumătate din tribul lui *Manase*, în zona Golanului, ceea ce în timpul istoric se numeau Gaulanitis şi Decapolis. Toate acestea aveau spre vest rîul Iordan, graniţa răsăriteană pierzîndu-se în nisipurile deşertului.

Tribul *Iuda* primeşte cel mai mare teritoriu, la apus de Marea Moartă, în sud de Ierusalim pînă în Negev şi mărginindu-se spre apus cu teritoriul filistinilor. Capitala va fi la Hebron. Aproape de graniţa nordică se găsea mica localitate Betlehem... În colţul de sud-vest se găsea micul teritoriu alocat şi mai micului trib *Simeon*. Prins între filistini şi iudei, ei se vor dizolva curînd în masa acestor două naţii, numele de Simeon dispărînd curînd din anale.

În zona mijlocie, mergîmd spre nord, se găseau teritoriile primite de *Dan* – chiar pe coastă -, *Beniamin*, cuprinzînd şi teritoriul neocupat al Iebuseilor, şi *Efraim*, cu zona din jurul Betelului. Restul tribului *Manase* ocupa o suprafaţă mai mare, pînă la rîul Chişon, între Sehem şi Meggido. La nord erau teritoriile lui *Aşer* (pe coastă), *Zebulon*, *Isahar* şi *Neftali* (cam pe unde se va afla mai tîrziu Galilea), iar în colţul de sub Muntele Hebron, la sud de Liban, din nou *Dan*. Tribul lui Levi nu a primit moştenire, primind în schimb cîteva cetăţi iar celalalte triburi trebuind să le plătească zeciuială

pentru slujbele lor religioase.

Trebuie să avem în minte că această hartă (împărţire) este foarte mult idealizată, prezentînd de fapt situaţia de pe timpul regatelor. O parte din aceste teritorii au fost cucerite mult mai tîrziu (teritoriul din cîmpie şi Meggido pe timpul Judecătorilor, Filistinia pe timpul lui David –cu excepţia zonei Gaza, niciodată cucerită), sau necucerită niciodată (zona feniciană dată lui Aşer). Ierusalimul şi zona „lui Beniamin" au fost cucerite de David, de asemena. Daniţii au trebuit să renunţe la teritoriul lor maritim, fiind izgoniţi de filistini în acel colţ de la poalele Hebronului, Atacaţi mereu de sirienii de la Damasc, au sfîrşit prin a se dizolva în masa canaaniţilor şi sirienilor, ca de altfel şi jumătatea răsăriteană a lui Manase, înainte chiar de cucerirea asiriană.

Tot la împărţire apare din nou ***Caleb*** – semn că sursa P are şi ea ceva de spus. Acesta este unul din cei doi (alături de Hosea-Joshua) care îndemnase să se atace Canaanul – făcînd astfel voia Domnului. În schimbul acestei credinţe, primeşte de la Acesta (prin vocea lui Moise – deşi nu este amintit în acel loc), pămîntul pe care au călcat picioarele lui – deci, tocmai zona vestică a Mării Moarte. Deci, primeşte de la Joshua Hebronul şi dealurile „Sălbăticiei", deşi mare parte din teritoriu aparţinea încă filistinilor şi canaaniţilor. Caleb, în numele lui Iuda, cerea doar dreptul de a poseda ceea ce urmau să cucerească chiar ei – cu ajutorul Domnului. Înţelegem că acest trib, deşi nu prea puternic în acel timp, a tot crescut în putere pîna cînd din mijlocul lui s-a ridicat David, care l-a făcut principalul trib din regat.

După împărţire, cele trei triburi transiordaniene au pornit spre casă – dar erau gata să fie distruse de restul triburilor israeliene. Chiar pe malul (apusean) al rîului, deci în „ţara israeliţilor", s-au apucat să ridice un mare altar Domnului. Celelalte triburi au luat asta drept sfidare şi au trimis leviţi (în frunte cu Marele Preot Eleazar şi Fineas) să ceară explicaţii. O luau drept „răzvrătire împotriva lui Dumnezeu" – o reflecţie a momentului cînd singurul

templu permis era cel din Ierusalim. Dacă ar fi întrebat pe Domnul, ar fi aflat că cele trei triburi ridicaseră altarul din pioşenie şi ca să aminteasca triburilor cisiordaniene că sunt fraţi. Oricum, asta nu i-au împiedicat pe „fraţi" să-i mai taie cînd şi cînd...

Joshua, acum bătrîn în ani (împlinise o sută zece ani, zice propria lui carte – povestind mai jos şi despre moartea şi îngroparea autorului...) a adunat poporul (probabil cele nouă triburi jumătate de la apus de Iordan) la Sehem, unde le-a spus evreilor ultima cuvîntare. Le-a amintit din nou istoria poporului şi rolul Domnului în cucerire şi le-a cerut din nou să jure credinţă Domnului şi că vor distruge toţi idolii şi dumnezeii popoarelor cucerite. Primind asigurarea, bătrîna căpetenie s-a alăturat strămoşilor, fiind înmormîntat în munţi, ca şi Marele Preot Eleazar. În schimb, patriarhul Iosif, strămoşul direct al lui Joshua, a fost înmormîntat la **Sehem** – spre marea surprindere a tuturor creştininilor care ştiu, din cuvîntarea primului martir Ştefan, că acesta fusese înmormîntat la **Mocpela**... alături de ceilalţi patriarhi.

36

Judecătorii

Următoarea carte a Vechiului Testament este ***Cartea Judecătorilor***. Spre deosebire de Joshua, Judecătorii este o carte mult mai puţin editată, mai curînd o colecţie de documente disparate adunate fie din Analele curţilor regale, bazate pe vechi tradiţii aparţinînd diferitelor triburi israeliene, fie direct din creaţia populară. Din acest motiv, cercetătorii consideră că în această carte sunt mult mai multe amintiri despre faptele reale, neprelucrate şi, deci, mai de crezut decît cele prezentate în Joshua. Dacă în Cartea Cuceririi este prezentată o campanie unitară, complet victorioasă, sub conducerea principalului erou al tribului lui „Iosif" şi, deci, a regatului Israel, Judecătorii prezintă fapte disparate, încercări nu întotdeauna fericite a diferitelor triburi – deseori chiar în conflict unele cu altele.

„Judecătorii" exprimă un cuvînt cu sensul de „căpetenie", nu mult diferit de termenul folosit de triburile amerindiene, de

exemplu. Dacă pe timp de război aceşti „stăpînitori", căpetenii, aveau rolul de căpetenie a oastei, pe timp de pace aveau o funcţie mai mult administrativă, chiar juridică. Dacă nu ar fi fost vorba de israelieni, probabil ar fi fost numiţi „regi", chiar „împăraţi". Primii „judecători" au fost numiţi de către Moise, la sfatul socrului lui medianit Reuel, să fie ajutat în judecarea problemelor tribale – deci, aceştia au fost „căpetenii" a triburilor. Numărul lor se deduce a fi fost de doisprezece, dacă e posibil ca ei să fi format (cel puţin pe timpul lui Moise şi a urmaşului lui, Joshua) un Consiliu tribal de 12 membri (cîte unul de fiecare trib, din care, cel al tribului Levi să fi fost Marele Preot). Dar probabil a fost mai mic - nu există dovezi că or fi fost într-adevăr 12 triburi, iniţial.

Perioada în care ei au condus destinele Israelului (ca entitate geografică) este considerată de către biblişti să se fi întins pe nu mai puţin de patru sute de ani. În asta recunoaştem o cifră „ideală" de zece generaţii şi se ajunge la ea însumînd anii în care sunt consideraţi că ar fi condus unul sau altul dintre judecători. Această socoteală împinge întreaga istorie a evreilor mult în timp, astfel că încercarea de a corela cu istoria ştiută a regiunii nu mai poate fi realizată. De exemplu, între domnia lui Ramses II (pe care cei mai mulţi îl consideră a fi fost „faraonul sclaviei") şi anul suirii la tron a lui Saul (considerată o dată „istorică" ştiută) nu mai încap cei 400 de ani ai Judecătorilor! În schimb, dacă e să considerăm că judecătorii consemnaţi au condus deseori simultan în diferite triburi, perioada se întînde pe 125 ani, cel mult 150. Deci, dacă Exodul a avut loc pe timpul fiului lui Ramses II, Mehnerptah, iar Cucerirea a avut loc (deci, între 1200-1150 î.Hr.), socoteala se potriveşte mult mai bine: perioada Judecătorilor se întînde între momentul morţii lui Joshua, probabil 1150, şi apariţia primului regat israelian, 1000 î.Hr.

Această perioadă propusă de foarte mulţi cercetători (şi nerecunoscută, desigur, de biblişti „tradiţionalişti") poate explica şi cum de a fost posibilă apariţia unui stat evreiesc în Canaan. Să vedem puţin care era situaţia politică a vremii. În primul rînd, ea are

loc într-un moment în care întreaga zonă trecea prin schimbarea modului de producţie: între perioada („epoca") culturii bronzului şi cea a fierului. Bronzul, care înlocuise pe la 2300 epoca aramei, era un metal mult mai dur decît arama, astfel că tehnologia armamentului a permis expansiunea unor civilizaţii ale bronzului – prima fiind cea a „regilor păstori" şi ultima fiind cea a „aheilor", a Popoarelor Mării. Bronzul era în schimb extrem de scump, puţine mine de cupru şi zinc (cele două metale care intră în compoziţia bronzului) fiind întîlnite în zonă. Cupru se extrăgea mai ale din insula Cipru (probabil numele îi vine chiar de la denumirea metalului, „cypru"), iar zincul chiar din insulele Britanice (mai precis, din Cornwall) – numite în istorie Insulele Zincului. Cei ce aduceau aceste metale, mai ales fenicienii, deveniseră astfel deosebit de bogaţi în acea vreme.

Însă, pe la 1500-1600, în micuţul regat anatolian Hatti a fost descoperită producerea fierului – ceea ce a dus la apariţia unui nou imperiu, cel Hitit. Fierul s-a răspîndit treptat în regiune, mai întîi la asirieni şi apoi şi în restul teritoriilor, ajungînd prin 1200 î.Hr. în zona Cananului. Astfel că israelienii, în momentul cuceririi lor, au întîlnit cetăţi cu garnizoane înarmate cu arme din fier, mai ales care. Asta a dus la faptul ca, acolo unde mulţimea şi dîrzenia în luptă conta, în zona montană şi deluroasă, evreii să aibă cîştig de cauză, în timp ce la cîmpie, unde superioritatea armelor garnizoanelor îşi spuneaeste u cuvîntul, israelienii să nu aibă multe şanse. Israelienii au trebuit, zeci de ani – pînă cînd ei înşişi şi-au îmbunătăţit armamentul – să se mulţumească cu stăpînirea zonelor colinare şi muntoase. Se pare că pe canaaniţi, agricultori, acest lucru nu-i deranja prea mult, oricum nu prea foloseau zona muntoasă. Din Judecătorii înţelegem că deseori evreii plăteau biruri canaaniţilor, făceau schimburi de produse (troc) şi nu de puţine ori se lăsau influenţaţi de cultura canaanită, adoptînd chiar zeităţile acestora.

Al doilea fapt care caracterizează această perioadă este puternica fărîmiţare a triburilor evreieşti. Probabil nici în timpul

cuceririi ele nu erau unite într-o mare oaste, aşa cum e prezentată în primele şase cărţi, dar în Judecători diferitele triburi luptă împreună doar cu totul întîmplător. Uneori ele luptă chiar unul împotriva altuia. Caracterul unitar al „poporului Israel" este dat abia pe timpul regatelor sau ulterior, dupa Exil. Cartea Judecătorilor este de fapt o colecţie de „sagas" scrise de unul sau altul din triburi, puse împreună de redactor (Baruch?), deseori fără a opera în ele pentru a le pune de acord.

Încă de la început sunt arătate cuceririle pe care „Iuda şi Simeon" le fac în detrimentul cananiţilor şi filistinilor – în mod diferit de cum este descrisă cucerirea în Joshua, scrisă de preoţii din Israel. Desigur, este o lucrare de ficţiune în care, pe lîngă teritorii ocupate de Joshua, se spune că Iuda cuereşte nu numai teritoriul filistean (inclusiv marile cetăţi Gaza, Ashkelon şi Ekron), ci chiar Ierusalimul! Realitatea este că tribul îşi lărgeşte posesiunile spre est, pînă în Marea Moartă, şi sud, spre Negev, reuşind (cu greu) să ţină piept filistinlor care atacau spre est. Au rămas pe înălţimi, cedînd total zonele de cîmpie. Şi asta pentru că filistinii (ca şi cananiţii) avea care şi arme din fier. Acest lucru se vede şi din încercările nereuşite ale altor triburi de a cuceri marile cetăţi de pe teritoriul „moştenit" de ele: Veniamin (Ierusalim), Manase (Bethshea), Ephraim (Gezer), Zebulum (Kitron), Asher (Zidon)...

Norocul acestor triburi, pe timpul „Judecătorilor" (conducătorilor) a fost că exact în acel moment în întregul Orient Apropiat exista un mare gol de putere. Imperiul Hitit dispăruse, Egiptul faraonic intrase în faza lui terminală; Mittani suferise în atacurilor de la hitiţi, asirieni şi popoarele mării, fiind distrus de asinrieni; iar Assiria abia începpuse să se ridice – sub Tukulti-Ninurta I (pe la 1235). Dar el a trebuit să se ocupe mai întîi de Babilon şi Mesopotamia, iar după Tiglath-Pilesar (1093) au urmat cîţiva regi slabi, care au rezistat cu greu arameilor. Deci, evreii aveau de confruntat adversari slabi: filistinii şi cananenii. Dacă se trezeu cu un Tutmosis sau Tiglath-Pileser, dispăreau înainte de a

crea un stat centralizat.

Cu toate astea, cel mai adesea, israelienii erau înfrînţi. De aceea, piosul redactor căută să explice înfrîngerile pe... „curvia” poporului. Iarăşi şi iarăşi aesta (poporul) îl înşeală pe Domnul cu tot felul de baali şi astarte (***Baalim*** şi ***Asheroth***, forma la plural a lui Asherah). Dacă Baal este Domnul, Astarte este Doamna (*Lady*, în engleză) – ambii zeităţi agrare ale fecundităţii şi belşugului, aşa cum şi trebuie să fie pentru nişte populaţii agrare. Forma corectă este Ashtarte, dar editorul i-a dat forma „Asheroth” pentru a rima cu „boshet” (*ruşine*). Lasă de fapt cuvîntul netradus – însemnă şi „crîng”. În aceste crînguri aveau loc actele de prostituţie rituală. Ashtarte a fost principala zeitate feminină în întreaga lume semită, mai ales la Tyr. În Babilon era numită Ishtar.

Şi pentru că Domnul, cel care îşi asumase responsabilitatea totală privind destinul poporului Israel, iar acesta (poporul) o ia de obicei pe coajă chiar de la duşmani slabi, e clar: doar poporul e de vină. Desigur, pentru că „îşi înşeală” unicul Dumnezeu, care este, astfel, ***obligat*** să-şi pedepseacă supuşii. Şi îi pedepseşte cu mîna... duşmanilor. Aşa că asistăm la o „istorie” ciclică în care faptele se repetă: poporul greşeşte şi e pedepsit; asuprit, poporul „strigă la Domnul”, pocăindu-se; Domnul îl iartă şi îi promite ajutor nelimitat; poporul, sub conducerea unui conducător „Judecător” salutar, îşi învinge duşmanii (directţi); poporul aduce mulţumiri Domnului; poporul cade din nou în păcat, atrăgîndu-şi mînia Dumnezeului. Şi de la capăt.

Primul „erou” israelian este **Othniel**, fiul lui Kenaz, un frate mai tînăr al lui Caleb (deci, din tribul lui Iuda). Pentru a pedepsi păcatelor lor, Domnul îl „trimite” pe „împăratul” din „Mesopotamia” să-i asuprească. Pentru „Mesopotamia” este folosit cuvîntul ***Haran-Naharaim*** – deci, ţara unde este situat Haranul. Atacul venea, deci, dinspre nord-est, sub conducerea lui „***Cushan-rishataim***” (în ebraică: *cuşiţii de două ori blestemaţi*). Deci, e greu de ştiut cine este ascuns sub acest nume. Cum e greu de crezut că o armată asiriană (?) a cucerit întregul Canaan, ajungînd să atace teritoriul lui Iuda, e posibil ca acest Othniel să fi fost căpetenia unei forţe comune evreieşti care s-a înfruntat, poate undeva pe Iordan, cu un corp expediţionar asirian-cuşit pornit după jafuri, nu cucerire. Probabil este o amintire a unei tradiţii comune atît în nord, în Israel, cît şi în sud, în Iuda.

Al doilea judecător amintit este **Ehud**. Se ştie puţine lucruri despre acesta – numai că este Beniamit. Se pare că un grup de evrei trans-iordanieni (deci, ai luiReuben şi Gad), probabil amestecaţi cu amoniţi (sunt amintiţi şi „amaleciţii”, dar e greu de crezut că ei veneau tocmai de la sud de Iuda), sub conducerea unui lider moabit, ***Eglon***, au atacat peste rîul Iordan şi ocupat o zonă în cîmpia fostei cetăţi Ierihon, pe teritoriul tribului Beniamin. Beniamiţii au trebuit să le plătească tribut. De asta a profitat chiar cel care căra tributul, „stîngaciul” Ehud. Necontrolat cu atenţie de gărzi, a reuşit să pătrundă în prezenţa „regelui” Eglad cu un pumnal şi să-l asasineze. În învălmăşeala produsă, au atacat beniamiţii şi au reuşit să-i alunge pe cotropitori. Acest lucru ne face să credem că e vorba din nou de o ceată de jefuitori, orobabil cîteva sute de oameni, pe care au reuşşit să-i învingă puţinii oşteni beniamiţi – reamintesc, cel mai mic trib evreu. Şi poate nu atît de decisiv pe cît pare din legende: Ehud a fost nevoit să se retragă în „munţii Efraim” şi să ceară ajutor de la tribul mult mai puternic al efraimiţilor.

Al treilea judecător este abia amintit – **Shamgar** – care a avut o confruntare cu filistinii, dar al patrulea este marea prorociţă **Deborah**, chiar din tribul Efraim. Ca de obicei, Domul dă pe mîna cananiţilor triburile păcătoase – în acest caz, Neftali, Zebulon şi Efraim. Acestea ajunseseră să plătească tribut cananiţilor care ocupau cetăţile întărite din cîmpiile din regiune. Deşi Joshua vorbeşte de distrugerea cetăţii ***Ţoar*** şi uciderea „regelui” acesteia, ***Jabin***, vedem acum că acesta nu numai că stăpînea regiunea la graniţa cu Fenicia, dar primea chiar bir de la evreii ce trăiau pe înălţmii. Oastea acestuia, condusă de „generalul” (căpetenia)

Sisera din ***Haroshet***, avea, zice cartea, „900 de care din fier” – motiv temeinic pentru care îi ţine pe evrei în supunere mai bine de două decenii.

Efraim, tribul care l-a dat pe marele Joshua, a continuat să se considere un fel de lider al triburilor nordine – Benjamin şi Manase, şi chiar a celorlalte triburi mai mici, care nu descindeau din Iosif: Neftali, Zebulon, Asher, Isachar, Dan... Erau de-a dreptul geloşi pe acest renume, aşa că nu o dată a atact alt trib pentru a-şi impune recunoaşterea. Locuia în aşa-numiţii ***Munţi Efraim***, ceea ce însemna zona muntoasă a regatului nordic, Israel – pe timpul căruia cărţile judecătorilor erau puse împreună. Oricum, aici, între cetăţile (de mai tîrziu) ***Ramah*** şi ***Betel***, pe teritoriul lui Beniamin, trăia prima şi singura mare profetă ebraică, Deborah.

După ani şi ani de supunere, Deborah a simţit că venise timpul să lupte pentru libertate. În acest scop, l-a chemat pe ***Barak*** din Neftali care, nu departe de Ţoar, în ***Kadesh***, ducea o luptă de gherilă cu Jabin. Pentru asta a hotărît adunarea forţelor triburilor nordice la muntele ***Tabor***, care ocupa o poziţie centrală între Neftali, Zebulun, Isachar, Beniamin, o parte a tribului Manase (numit aici Machir) şi Efraim. Aceste triburi s-au adunat acolo, chiar dacă cu mare reluctanţă – mai ales că Efraim nu părea prea dornic să se alăture. Ca de altfel nici alte triburi: Dan, Asher şi triburile trans-iordaniene. În realitate, probabil Asher avea lupte cu fenicienii, Dan cu filistinii, iar Reuben cu moabiţii. E de altfel ultima dată cînd tribul Reuben este pomenit în Biblie. Nici Iuda şi Simeon n sunt pomeniţi – ceea ce îi face pe unii să considere că, în acel moment, aceste triburi nici nu ajunseseră în Canaan, sau nu făceau păarte din federaţia israeliană.

Cumva, Sisera a fost convins să părăsească baza de apărare de la Harosheth şi să atace de-a lungul rîului ***Kishon***. Domnul, într-adevăr, i-a ajutat pe israelieni: o ploaie torenţială a făcut ca rîul să iasă din matcă, înglodînd principala armă a cananiţilor, carele de luptă. Astfel că evreii, deşi prost înarmaţi, au putut să învingă

armia mai bine înarmată. Sisera a scăpat fugind de pe cîmpul de luptă, pornind spre nord, dar, ascunzîndu-se într-o colibă, a fost ucis de cei ce îi promiseră ajutor. Cîntarea Deborei, care descrie această primă mare victorie a israeliţilor, este considerată cea mai veche parte a Vechiului Testament cu „autor” cunoscut (cîntecul lui Miriam, la Marea Roşie, e mai mult un cîntec popular). Oastea israeliană, a reuşit să elibereze întreg teritoriul pînă la graniţa cu fenicienii. Se pare că a căzut şi cetatea Ţoar cu această ocazie – poate atacată pe neaşteptate. Şi, poate, tot acum e cucerită cetatea Meggido, aflată de cîteva sute de ani în posesia egiptenilor., care avea în canmtonată numai o forţă slăbită, neplătită şi nemotivată.

37

Alţi Judecători

Nu trece mult şi Domnul dă evreii pe mîna Medianiţilor, de data asta, *„pentru că nu au făcut ce îi plăcea Domnului”*. Medianiţii, foştii aliaţi, atacaţi de evrei înainte de pătrunderea în Canaan, aveau, probabil, motiv să-şi jefuiască foştii aliaţi. Ca să scape de atacurile medianiţilor, evreii se retrag pe dealuri, părăsind cîmpiile. În urma plîngerilor israelienilor şi a pocăinţei lor, Domnul, prin îngerii lui, îl alege pe **Ghedeon**, din neamul Manase (deci, iarăşi un membru al tribului Raşelei) drept căpetenie. Asta, după ce îl învaţă pe Ghedeon cum să aducă jertfă Domnului – se pare că evreii cam uitaseră acest lucru...

Prima faptă de „vitejie” a lui Ghedeon a fost să distrugă, în timpul nopţii, un altar închinat lui Baal şi un stîlp închinat Astartei (care aparţineau chiar tatălui său, Ioas!) şi să ridice în locul lor un altar de jertfă Domnului. Cînd locuitorii cetăţii i-au cerut lui Ioas să-şi alunge fiul pentru fapta lui, acesta i-a pus în încurcătură: *„Oare Baal nu este un dumnezeu? Nu are decît să se apere singur*!” Drept urmare, din acea zi Ghedeon s-a numit **Ierubaal** (*„Apere-se Baal”*). Cum numele Ierubaal poate însemna şi *Apere-l Baal*, probabil lucrurile s-au petrecut viceversa: copilul se numise cu un nume canaanit, dar după „revolta” lui religioasă, a primit numele de Ghedeon...

Medianiţii, uniţi cu Amaleciţii şi alte triburi nomade (înrudite, probabil, ei fiind strămoşii arabilor) au atacat din nou teritoriul Manase, avînd drept ţintă valea şi cetatea Iezreel, de pe teritoriul Isachar. E greu de spus pe ce cale au ajuns jefuitorii nomazi în centrul Canaanului. Poate pe mal, aduşi de egipteni? Poate trecînd Iordanul, celelalte triburi trans-iordanice neîmpotrivindu-se? Oricum, Ghedeon cheamă pe Manase şi Isahar la luptă, adunîndu-se pe dealul ***Harod***. Oastea Medianiţilor era în valea Iezreelului, pe înălţimea More. Victoria i-a fost dată lui Ghedeon de inventivitate. După ce a făcut ca în tabăra lui să rămînă doar 300 de oameni viteji, buni luptători (pe ceilalţi trimiţîndu-i acasă), a organizat un atac de noapte. Înarmaţi cu săbii (probabil primele şi singurele arme din fier!), ducînd cu ei trîmbiţe şi făclii ascunse în ulcioare de lut, au atacat tabăra nomazilor. După ce au ucis străjerii şi au pătruns printre corturi, au sunat din trîmbiţe şi au spart ulcioarele. Cuprinşi de panică, medianiţii au început să se ucidă între ei, după care au rupt-o la fugă.

În urma victoriei, Ghedeon trimite soli să refacă alianţa tribală de pe timpul lui Debora. S-au adunat din Neftali, Zebulun, Manase şi Isahar, urmărindu-i pe fugari dincolo de hotare, Efraimiţii au ocupat vadul de la Iordan, ucigînd mare parte din oastea medianită. Ulterior Ghedeon a urmărit restul oastei în debandadă şi a învins-o din nou, găsind-o iarăşi nepregătită (sau, poate, e vorba de două războaie diferite). La întoarcere, luptătorii evrei (în continuare doar 300, zice biblistul) au jefuit cetăţile ***Succoth*** şi ***Penuel***, care refuzaseră să dea ajutoare israelienilor.

Ghedeon s-a certat nu numai cu aceste cetăţi, aflate pe teritoriul

lui Gad (Ruben nu este amintit în poveste), ci şi cu Efraim. Aceştia au intervenit, e drept, în bătălie – în caz că nu este o reminiscenţă a unei întîmplări mai vechi -, dar nu la invitaţia lui Ghedeon. De ce anume nu i-o fi chemat în coaliţie? Cel mai probabil motiv este acela că acesta a dorit să păstreze gloria doar pentru el. Efraim, trib mai numeros, ar fi devenit liderul coaliţiei. Aşa, în urma victoriei împotriva jefuitorilor arabi, prestigiul lui Ghedeon a depăşit pe cel al altor judecători. Atît de mult încît uniunea tribală i-a propus să devină un fel de rege a cărui funcţie să devină una ereditară: *„Stăpîneşte asupra noastră atît tu, cît şi fiul tău, şi fiul fiului tău.”* Dar Ghedeon a simţit că poporul nu era pregătit pentru monarhie şi a refuzat, zicînd că *„Domnul va stăpîni peste voi.”* A cerut în schimb să i se dea tot aurul (bijuteriile) cucerite de la Medianiţi. Din ele a turnat un efod din aur pe care l-a pus în cetatea lui, ***Ofra***, devenind idolul poporului. Deci, Ghedeon a redevenit Ierubaal... A lăsat şaptezeci de fii de la mai multe soţii şi ţiitoare.

Unul din ei a fost **Abimelec**, născut la ***Sechem*** dintr-o ţiitoare... Ca de obicei, israelienii *„uitaseră de Domnul”* şi-şi luaseră dumnezeu pe Baal-Berit. Uitaseră şi *„binefacerile casei lui Ghedeon”*. La asta contribuia, poate, şi faptul că cei 70 de fii ai lui Ierubaal erau împreună la putere. Aşa că Abimelec s-a dus la Sihem (numele ebraic), la fraţii lui, şi împreună cu ei a reuşit să-i facă pe locuitorii din Sihem să se răzvrătească. Cu ajutor bănesc din partea locuitorilor, şi-a adunat o ceată de „bătăuşi” (mercenari) cu ajutorul cărora s-a dus la Ofra şi şi-a ucis fraţii vitregi, punînd mîna pe putere. A scăpat doar **Iotam**, cel mai mic dintre fraţi. Acesta s-a dus pe ***Gherizim***, muntele sfînt al israelienilor, şi acolo a spus o pildă: copacii au hotărît să-şi ungă împărat, dar după ce măslinul, curmalul, ba chiar şi viţa au refuzat, l-au ales pe spin. Acesta le-a spus: veniţi la umbra frunzei mele şi vă voi adăposti. După ce i-a îndemnat pe evrei la răzvrătire, s-a adăpostit dincolo de graniţă.

Cartea Judecătorilor, compilată de un iahvist, exprima punctul de vedere prezent la sfîrşitul monarhiei. După ce majoritatea regilor se dovediseră necredincioşi lui Iahve, ba chiar duşmani ai acestuia – atrăgînd deseori asupra poporului evreu nenorocirile (credeau iahviştii), preoţii ajunseseră la părerea că doar Domnul poate fi Împăratul – de unde şi speranţa venirii Împărăţiei lui Dumnezeu, stat teocratic în care puterea aveau s-o aibă preoţii sub conducerea directă a Domnului. Aceste opinii se vor întîlni şi în alte părţi ale Vechiului Testament. Oricum, dacă Ghedeon a înţeles că nu venise vremea unui monarh, fiul lui, Abimelec, grăbise lucrurile. Aşa că puterea lui a durat numai trei ani.

Probabil evreii erau oricum nemulţumiţi. În acea vreme, Sihem era o cetate canaanită – deci, prin instaurarea lui Abimelec, canaaniţii încercau să păstreze puterea în zonă. Banii de ajutor fuseseră luaţi de la templul lui Baal-Berit (*Domnul Jurămîntului*). Cine ştie pentru ce, regele a reuşit să-şi îndepărteze susţinătorii canaaniţi, astfel că Sihem a fost prima cetate care s-a răzvrătit. Abimelec atacă cetatea şi ucide o mulţime de răzvrătiţi. Şi, în timp ce cetele lui Abimelec dărîmau cetatea şi turnau sare pe ruine, cei ce scăpaseră s-au refugiat la ***Thebez***. Regele i-a urmărit şi acolo, asediind turnul micii cetăţi. A cucerit-o – dar o femeie de pe ziduri a aruncat o piatră de rîşniţă care l-a lovit mortal în cap. Cu asta s-a sfîrşit neamul lui Ghedeon – dar şi prima încercare de instaurare a monarhiei în Israel.

Urmează doi judecători despre care nu se pomenesc nici un fel de fapte: **Tola** din Isahar şi **Iair Galaaditul**, din Gad (Gilead). Cu acesta, interesul se îndreaptă către triburile de la est de Iordan. Cînd acestea s-au aşezat în valea Iordanului, au deplasat triburile Amonite spre est, în deşert. Desigur, aceasta nu a avut loc în mod paşnic, amoniţii s-au răzbunat atacînd deseori triburile israeliene de la est de Iordan, ba chiar trecînd deseori Iordanul, în Beniamin, Efraim şi chiar Iuda. Amoniţii nu au reuşit să-şi elibereze ţara, dar aceste triburi ebraice au trebuit să plătească tribut – şi nu se ştie cînd anume au avut loc aceste evenimente, ci doar că au durat 18 ani. Oamenii s-au rugat Domnului şi au cerut ajutor. Acesta, după

ce i-a certat, le-a promis ajutor. Aşa că gadiţii s-au adunat la ***Miţpa***, o cetate la graniţa sud-estică spre Amon. Vorbim probabil despre o perioadă mai recentă decît atacul lui Ghedeon asupra Succothului şi distrugerea cetăţii Petuel. Sub atacul amoniţilor, ei au apelat la ajutorul unui „viteaz”. Mai curînd, al unui tîhar: **Iefta Galaditul**.

Acesta era fiul unei prostituate. Fii legali ai tatălui lui l-au alungat, aşa că el s-a dus la ***Tob*** unde s-a îmconjurat cu alţi tîlhari. Acum, *„bătrînii Galaadului”* i-au promis că-l vor face căpetenia Gadului (care era numit alternativ „Galaad” şi „Gilead”), în caz că-i vor ajuta în lupta cu amoniţii. Tîlharul a aceptat şi s-a mutat cu familia la Miţpa. Iefta a întrebat pe regele amoniţilor de ce vrea să facă război cu israelienii, iar acesta i-a răspuns: să-mi eliberez ţara pe care mi-aţi cucerit-o. Şi Iefta găseşte o justificare pe care numai Duhul Domnului i-o putea pune în gură: *„Ţara asta nu e a ta, ci ne-a dat-o Domnul în stăpînire. Oare tu nu stăpîneşti ceea ce Chemoş* (zeul amoniţilor) *îţi dă?”* Care va să zică, cel mai puternic drept este cel al cuceritorului. Oricum, cuceritorul scrie istoria...

Pregătindu-se de luptă, Iefta nu s-a mulţumit doar cu ajutoarele primite de la manasiţii răsăriteni, ci s-a apucat să promită Domnului, drept jertfă, prima fecioară care va întîmpina oastea victorioasă. Într-adevăr, oastea israeliană îi înfrînge pe amoniţi, jefuind teritoriile lor din răsărit, de la marginea deşertului, dar, cînd s-au întors, cine a fost prima fecioară care-i aştepta? Chiar fiica lui Iefta! Cu jalea în suflet, acesta a trebuit să o jertfească. Zice biblistul că de atunci fecioarele aveau obiceiul să se adune, o dată pe an, să serbeze timp de patru zile amintirea „fiicei lui Iefta”. Doar că povestea este foarte greu de explicat. În primul rînd, editorii aveau tot interesul s-o elimine: descria obiceiuri străvechi, abolite, de sacrificii umane (nu e singura din Biblie). Pe de altă parte, în ea se subliniază deplina supunere faţă de Domnul, atît a căpeteniei cît şi a fiicei sale. Încă mult mai probabil, evenimentul nici nu a avut loc – sau, dacă da, e vorba de asimilarea cultului iahvist din zonă unui obicei mult mai vechi, păgîn: sacrificarea anuală a unei

fecioare. Bineînţeles, numele „fiicei” va rămîne pentru totdeauna necunoscut.

Urmează alt eveniment greu de explicat: războiul dintre Gadiţii conduşi de Iefta şi Efraimiţi – cică pentru că aceştia din urmă nu fuseseră chemaţi la luptă. Aceasta implică din nou posibilitatea ca acei gadiţi conduşi de Iefta să fi fost pur şi simplu păgîni, poate gadiţi amestecaţi în masa amoniţilor. Iefta a aplicat o stratagemă de luptă des întîlnită în cazul atacurilor externe: lăsînd cetăţile bine întărite, s-a retras pustiind terenul în faţa atacatorilor. Între timp, a trimis oşti să ocupe vadurile Iordanului şi să taie căile de aprovizionare ale acestora. Drept urmare, efraimiţii au fost distruşi.

Şi interesul cronicarului se îndreaptă din nou către Canaan. Urmează trei judecători de care nu se ştie mai nimic: **Iblam** din Betlehem, **Elon** din Zebulun şi **Abdon** din Efraim. Încet, atenţia se apropie de cei ce aveau să ducă lupte cu israelienii timp de sute de ani: filistinii. Următorul judecător avea să fie **Samson**, Danitul. Dan era tribul pe care sorţii i-au dat cea mai ingrată poziţie: în prima linie a frontului cu filistinii. Aceştia, după ce cuceriseră litoralul Canaanului şi înfiinţaseră cele cinci cetăţi, au avut nevoie de cîteva decenii să se întărească. Acum erau gata să pornească la lărgirea teritoriului – şi Dan le stătea în cale. Lupta lui Samson are pe alocuri caracterul unor legende populare, el a fost mai curînd un fel de haiduc a cărui luptă cu filistinii a fost mai curănd un fel de răzbunări personale, bazate pe forţa fizică şi mai puţin pe inteligenţă şi pricepere militară. Un fel de Herakles sau Ghilgameş ebraic. Mai mult, numele lui se aseamănă celui al zeului Soare, Şemeş, deseori prezentat în luptă cu forţele rele (întruchiparea bolilor). Interesant este faptul că la doar trei kilometri sud de ***Ţorea*** (cetatea lui natală) era localitatea ***Beth-Shemesh***, important loc de cult al soarelui. Oricum, ulterior tribul Dan a părăsit acest loc incomod, mutîndu-se tocmai în colţul nord-estic al teritoriului ocupat de evrei în Canaan. Luptele lui Samson cu filistinii nu au avut nici o urmare pozitivă pentru israelieni.

Ca în mai toate legendele, povestea porneşte de la naşterea eroului. Mama lui, soţia lui Manoah din Ţorea, era stearpă. Aşa că a fost vizitată de un înger care i-a promis că va naşte un fiu – dar trebuia să-l făgăduiască Domnului încă din pîntece. Mai precis, să facă legămînt de nazarit: să nu bea, să nu se radă, să mănînce hrană kosher, să nu se apropie de stîrvuri... ***Nazirit*** înseamnă *„cel ce a fost pus deoparte*" şi, în timp, a dat naştere la o adevărată sectă iahvistă a cărei membri se separau de lume – asemeni călugărilor. Ebioniţii de la Qumran au fost şi ei naziriţi şi, probabil, tot aşa au fost Ioan Botezătorul şi chiar Iisus din Nazaret. Nu toţi erau „făgăduiţi" pe toată viaţa, deseori se dedicau în anume împrejurări şi pe anumite perioade. Aşa era „postul" de 40 de zile, amintit de Evanghelii în cazul lui Iisus.

După naştere, Samson a copilărit şi crescut în Dan, între Ţorea şi Eştaol – localităţi la circa 20 km vest de Ierusalim, în apropierea graniţei cu filistinii. Aşa că, crescînd, nu i-a fost greu să dea cu ochii de o filisteancă – în cetatea acestora, ***Timna***, vreo 10 km mai spre vest, în drum spre cetatea Aşdod. A vrut numaidecît să o ia de nevastă. Geaba s-a împotrivit mama lui, a trebuit să o peţească. Zice biblistul: *„aşa trebuia să se întîmple, pentru că era voia Domnului ca Samson să aibă o pricină de ceartă din partea filistinilor.*" Şi ni se explică: pe atunci copii lui Israel plăteau bir filistinilor.

Cum Samson ucisese întîmplător un leu cu mîinile goale şi în stîrvul acestuia nişte albine produseseră miere, la ospăţul de nuntă evreul s-a gîndit să-i înşele pe cei 30 de nuntaşi filistini. Le-a cerut să răspundă la o cimilitură: *„Din cel ce mănîncă a ieşit ce se mănîncă şi din cel tare a ieşit dulceaţă*." Trebuiau filistinii să ghicească în şapte zile, altfel trebuiau să-i dea 30 de cămăşi şi 30 de haine de schimb. O avere, probabil. Ce să facă aceştia? Au apelat la ajutorul miresei – care şi-a trădat noul soţ. Samson, supărat, s-a dus la ***Ascalon*** şi a ucis 30 de filistini, jefuindu-i de haine ca să-şi plătească datoria... Apoi a plecat acasă, în Dan. Tatăl fetei a dat-o de nevastă unui tovarăş a lui Samson.

Nu peste mult timp, Samson s-a dus la nevastă-sa, vrînd *„să intre la ea*". Aşa a aflat că ea era de-acum nevasta altcuiva. Dar putea s-o aibă pe sora mai mică a acesteia... Viteazul nu a vrut – acum avea justificarea să facă rău filistinilor. A prins 300 de vulpi, a legat făclii aprinse de coada lor şi le-a dat drumul în lanurile de grîu, incendiindu-le. Filistinii s-au răzbunat, desigur. Dar cum nu au dat de Samson, i-au ars socrul şi fosta nevastă – chiar dacă acum era nevasta altuia. Alt prilej de răzbunare... A ucis nişte filistini şi s-a refugiat în *„crăpătura stîncii Etam*".Acum are loc episodul al doilea. Filistinii intră în Iuda şi aceştia promit să-l captureze... pe Samson. Haiducul se lasă legat cu sfoară şi predat filistinilor, la ***Lehi***. Văzîndu-se în mijlocul cetăţii, Samson şi-a rupt frînghiile. A apucat o falcă de măgar şi a ucis 1000 de oşteni. Ca în Gruia lui Novac... După care a smuls porţile din ţîţîni şi a plecat în pace.

Problema este cu numele cetăţii. După ce a ieşit din cetate, Samson a aruncat falca de măgar şi... *„acel loc s-a nmumit Ramat-Lehi*". Mai precis: *Aruncarea Fălcii*. Deci, Lehi se numea sau nu Lehi? Samson a folosit o falcă într-o cetate purtînd alt nume – sau a fost descris ucigînd filistini folosindu-se de o falcă doar pentru că întîmplarea avea loc în cetatea „Falcă"? Oricum, de parcă minunea nu a fost de-ajuns, Dumnezeu face să apară un izvor din stîncă, pentru că Samson a strigat. S-a numit, desigur, *Izvorul celui care strigă*... Şi acest izvor este „şi acum" la Lehi.

În urma acestor întîmplări, Samson devine, zice Biblia, Judecătorul lui „Israel" timp de 20 de ani – pe timpul Filistinilor. Această perioadă este destul de vagă – puterea filistinilor s-a întins pe mai bine de un veac, poate chiar o sută cincizeci de ani. Abia David a reuşit să-i izoleze în teritoriul lor, obligîndu-i (probabil) să plătească tribut. Cînd anume Samson a fost judecător? Şi a fost el, de fapt, judecător? Nu, nici vorbă a întregului „Israel"; poate cel mult al tribului propriu, Dan. Aşa cum, pînă în momentul în care el este pomenit drept judecător, a dus lupte de unul singur împotriva filistinilor, deseori fără ajutorul – ci chiar cu adversitatea lui Iuda,

cel mai apropiat trib -, tot aşa se va întîpla şi după aceea, cînd el era „judecător al întregului Israel”.

Mai întîi se duce la Gaza şi repetă întîmplarea de la Lehi: smulge porţile cetăţii şi le duce *„pe muntele din faţa Hebronului”* Nu ştim care munte, dar e de crezut că nu a pătruns pe teritoriul lui Iuda, care îşi aveau capitala la Hebron şi care îi erau, probabil, adversari. Întîmplarea este o repetare a celei de la Lehi, poate chiar singura întîmplare de acest gen – dar de data asta nu mai ucide nici un filistin. Ba mai degrabă ocoleşte trupele care-l aşteptau... Oricum, nu avea cu el nici o trupă de oşteni, lucru greu de crezut din partea unui judecător. Imediat începe povestea legăturii cu Dalilah, unde de asemenea Samson apare singur...

Dalilah era o filistină de pe valea rîului ***Sorec***, rîu care izvora la sud de Ierusalim şi, după ce făcea graniţa dintre teritoriul lui Dan şi cel al lui Iuda, străbătea teritoriul filistinilor şi se vărsa în Mediterana între cetăţile Ekron şi Ashdod. Aici, pe malul rîului (mai curînd un pîrîiaş) o vede Samson, scăldîndu-se, şi se îndrăgosteşte de ea. Povestea capătă conotaţii de basm, fiind deseori întîlnită în basmele europene (şi chiar în cele arabe, persane şi asiatice). Căpeteniile filistinilor, ni se spune, îi cer Dalilei să afle de la Samson unde-i stă puterea – promiţîndu-i cîte 1100 de sicli de argint de la fiecare. Lacomă la bani, femeia acceptă. După ce de trei ori eroul o păcăleşte, el cedează rugăminţilor ei (deşi de fiecare dată fusese atacat de filistini!) şi-i spune: trebuie să aibă părul tăiat. În acest fel urma să calce legămîntul făcut de mama sa cu Dumnezeu – care nu l-a mai ajutat. Filistinii au pus, deci, mîna pe el, i-au scos ochii şi l-au legat cu lanţuri de aramă, aruncîndu-l în temniţa din ***Gaza***, unde învîrtea o rîşniţă.

Doar că filistinii s-au grăbit crezîndu-l pe Samson învins. Ultimul lor gînd era să se oupe de toaleta prizonierilor, aşa că părul a crescut şi Domnul i-a redat acestuia puterile. Fiind dus la un ospăţ al căpeteniilor, la care acestea aduceau jertfe zeului lor Dagon, cu ultimele puteri, Samson împinge stîlpii templului şi

face ca acoperişul să se prăbuşească asupra lui şi a duşmanilor săi, răzbunîndu-se chiar cu preţul vieţii. Frumoooos. Eroic.

Neadevărat. În povestea lui Samson şi Dalilah, una dintre cele mai cunoscute poveşti din Vechiul Testament – dacă nu din întreaga Biblie – se confruntă nu doi, ci trei zei. Toţi, semitici, ne-iudaici. În primul rînd, chiar Samson, inspirat din *Shemesh*, zeul Soare. Dalilah, reflecţie a lui *Lilah* (ebraic= *Noapte*) şi *Dagon*, zeul filistin în templul căruia eroul-zeu îşi dă viaţa. Ca toate celelalte fapte ale lui Samson, şi această ultimă poveste se inspiră din diferite mituri solare canaanite. Aşa cum Soarele îşi pierde puterea în toiul nopţii, tot aşa Dalilah îl lasă pe erou fără forţele vitale – tăindu-i părul. Că efectul nu este aşa cum îl prezintă Biblia (legămîntul de nazirit călcat) este uşor de explicat, ştiind că puterea (chiar a lui Samson) nu stătea în părul lui, ci în înţelegerea cu Dumnezeu. Faptul că a fost tuns prin înşelăciune trebuia să fi fost ştiut de Domnul – şi rămas nepedepsit.

Dagon apare doar în V.T. ca zeu al filistinlor. Mulţi cercetători au încercat să îi expălice numele. A fost asemănat cu *dag*, un cuvînt ebraic însemnînd peşte, şi s-a presupus că era un „idol” cu aspect de peşte – doar filistinii trăiau pe malul Mării şi pescuitul era important pentru ei. Probabil idolul chiar avea infăţişare de peşte (de prisos să amintesc că nu s-a descoperit nici o urmă a vreunui zeu-peşte, şi chiar Biblia îl prezintă, în altă poveste, cu cap, mîini şi picioare). Dar se ştie că locuitorii Canaanului aveau o zeitate agricolă, a vegetaţiei, care se numea *Dagan*! Relaţia între el şi Soare este evidentă. Oricum, se bănuie că în răstimpul celor două sute de ani de cînd se stabiliseră în zonă (mai ales dacă printre Popoarele de lîngă Mare erau şi semiţi, poate ciprioţi sau chiar cretani de origine semitică), filistinii împrumutaseră multe elemente ale culturii semiţilor locali – în primul rînd religia şi riturile agrare.

38

Judecătorii fără judecători

Ultimele două întîmplări din ***Judecători*** nu au nicio legătură cu celelalte. De fapt, nici nu ne prezintă faptele (sau numele) unor Judcători. Au pătruns în această carte doar pentru că, pe parcursul lor, se specifică faptul că întîmplările au avut loc *„pe vremea cînd nu era împărat în Israel*”.

Prima dintre ele este povestea lui **Micah**, locuind în ***Muntele lui Efraim*** – mai precis, în munţii din jumătatea de nord a Canaanului. Începe abrupt: Micah îşi linişteşte mama: *„cei 1100 de şecheli care îţi lipsesc, eu i-am furat*.” Drept mulţumire, mama îl binecuvîntează. Credeţi că mint? Zice mama: *„Binecuvîntat fie fiul meu de Domnul*”. Desigur, cine face fapte plăcute în ochii Domnului, merită... Micah nu s-a oprit cu faptele plăcute Domnului aici: cu argintul respectiv, s-a apucat de-a turnat un efod, un terafim şi un idol (chip cioplit) – dînd astfel (zice el) argintul înapoi Domnului. Măi să fie! Parcă Domnul poruncise să nu se facă chip cioplit, nici să nu se închine

lui (Micah s-a închinat...) Ne amintim că şi Ghedeon, Ierubaal pre numele lui, turnase, din aur, un efod şi un chip cioplit. Dar Biblia zice că abia după moartea lui *„Israel a început din nou să curvească cu Baali*”...

E drept, cum ziceam, pe lîngă chipul cioplit, Micah a făcut şi-un „terafim”. Pus alături de (sau pe) efod, să fi fost vorba despre o altă „arcă”? Micah şi-a uns unul din fii să fie preot – dar l-a înlocuit la prima ocazie cu un levit rătăcitor. Biblia este destul de nesigură aici: tînărul levit era din Betlehemul Iudeii, fiind şi „fiu al lui Iuda”. Ştim că leviţii erau fii ai lui Levi – cei care nu au primit parte din „moştenire” pentru a fi preoţi şi a primi zeciuiala de la celaelalte triburi. Dar această împărţire reflectă mai curînd perioada cînd Vechil Testament a fost editat, cînd singurii leviţi „certificaţi” erau cei de pe lîngă Templu... Povestea aceasta, ca şi următoarea, unde întlnim un levit efraimit, scăpate printre celelalte din ***Judecătorii***, nu au fost editate cum trebuie şi au scăpat informaţii nedorite.

Acum intervine şi „judecătorul”. Mai precis, tribul israelian Dan – care în limba ebraică înseamnă ***judecător*** (ca şi *kady*, în limba arabă). Cum am văzut din povestea lui Samson, Dan trăia „în acele zile” în calea expansiunii filistine. E clar că faptele de vitejie ale lui Samson nu avuseseră nici un fel de efect asupra puterii cetăţilor filistine. Aşa că „fiii lui Dan” au ales dintre ei cinci iscoade şi i-au trimis în lume să găsească un loc unde s-ar putea ei refugia din calea urgiei.

Pornesc cei cinci şi - unde credeţi că ajung? Chiar la Micah-n bătătură! Acesta îi adăposteşte peste noapte, ba le mai arată şi idolul. Iar cei cinci viteji daniţi intră în vorbă cu levitul şi îl iscodesc, ba îl iscodesc şi pe Domnul. Acesta le dă sfatul cel bun şi-i apără – probabil ştia că va ajunge, sub formă de idol, în stăpînirea lor. Cum aşa? Păi, staţi să vedeţi. După ce cei cinci ajung la cetatea ***Lais*** şi o iscodesc, văzînd-o slabă şi fără protecţia unui stat puternic, s-au întors fuguţa acasă şi le-a spus „fiilor lui Dan”: pe ei, fraţilor! Că oamenii de acolo stau fără frică, nu au auzit de noi – deşi au ţară

bună, tocmai potrivită de cucerit. Nu fiţi leneşi! Şi şase sute de oameni dintre fii lui Dan au pornit în pas alergător spre ţara gata de belit.

Numai că pe drum aveau şi o sarcină de îndeplinit: trebuiau să-şi asigure protecţia Domnului cu chip de idol. Aşa că cei cinci, drept mulţumire pentru ospitalitatea lui Micah, şi-au condus tovarăşii la casa acestuia, i-au aliniat în faţa uşii aşa cum erau, înarmaţi pînă-n dinţi, iar ei au intrat şi au luat efodul, terafimul, idolul, Domnul şi pe preot pe de-asupra. Cu ocazia asta aflăm ce putem face cînd îi vedem pe cei tari că ne jefuiesc: *„Taci, pune-ţi mîna la gură, şi vino cu noi.”* Iar Micah a aflat şi el cum stă chestia cu proprietatea privată. Cînd s-a plîns jefuitorilor omeniţi chiar de el (*„mi-aţi furat dumnezeii*”), iată ce i se spune: *„Să nu-ţi auzim glasul! Căci altfel nişte oameni amărîţi* (?) *se vor arunca asupra voastră şi te vei pierde şi pe tine şi pe cei din casa ta.*” Argumente extrem de puternice, trebuie să recunoaştem. Drept care Micah s-a întors acasă – şi alta nu mai auzim despre el.

Auzim însă despre daniţi. Ajunşi la Lais, *„s-au năpustit asupra Laisului, asupra unui popor liniştit şi în pace; l-au trecut prin ascuţişul săbiei, şi au ars cetatea*.” Să nu credeţi din cele spuse de povestitor că acesta a prezentat, îngrozit, un act oribil. Nici vorbă. Mai curînd arată ce au făcut daniţii – iar celelalte triburi israeliene nu au făcut: trecerea prin ascuţişul săbiei a locuitorilor paşnici ai Canaanului. Drept răsplată de la *„dumnezeii*” YHVH, au avut propria cetate şi ţară – pînă cînd au căzut şi ei în robie (deci, vreo trei-patru sute de ani). Şi cum dă de înţeles cronicarul, astă nenorocire s-a întîmplat şi pentru că au avut propriul loc de închinare, desconsiderînd „casa lui Dumnezeu”.

Dar unde se afla cetatea Lais, devenită Dan? Chiar în colţul nord-estic al ţării cucerite de evrei, pe cursul superior al Iordanului, la poalele muntelui ***Hermon*** (deci, unde azi sunt „Înălţimile Golan”). Este singurul teritoriu fenician cucerit de evrei – zona fiind pînă în acel moment sub stăpînirea Sidonul. Fiind prea departe, sidoniţii

nu au putut recuceri cetatea, trebuind să se mulţumească cu acest status-quo. Daniţii profitau, pe moment, de slăbiciunea statelor din jur: cetăţile feniciene aveau atenţia îndreptată spre Mare, hitiţii dispăruseră, asirienii erau departe, sirienii abia îşi întemeiau statul... Oricum, erau cît se poate de departe de filistini! Va veni David şi va pune sub protecţie regală teritoriul daniţilor, apoi acesta va intra în componenţa statului Israel. Dar cu vremea, daniţii vor descoperi că nu era cel mai bun loc de stat: vor suferi jafurile şi distrugerile regatului de la Damasc, apoi vor veni asirienii... Daniţii au dispărut, mai citim despre ei doar în Biblie.

A doua întîmplare povestită în acest loc din ***Judecătorii***, de fapt chiar în încheierea cărţii, prezintă starea de anarhie care domnea în teritoriul ocupat de evrei. Şi faptul că triburile evreieşti nu se simţeau deloc a fi o naţiune.

Povestea ne vorbeşte despre un Efraimit levit care călătoreşte, însoţit de concubină, o slugă şi nişte măgari. Levitul, care în acele timpuri nu trebuia musai să fie dintre „copiii lui Levi”, avea o ţiitoare. Zice Biblia: aceasta nu i-a fost credincioasă, ci l-a părăsit şi s-a dus acasă la taică-său, în Betleemul Iudeii. După vreo patru luni, cînd a văzut levitul că nu-i bine fără concubină, s-a dus după ea. Şi, bine primit de către tatăl „socru”, a stat acolo trei zile, dar în a patra a dat să plece, dis de dimineaţă. Dar socrul l-a poftit la masă şi a mai stat o zi, ba chiar vreo două – dar în a şasea zi, deşi a plecat mai tîrzior, a plecat totuşi. De mirare că nu a mai ajuns „în corturile lui” pînă-n seară? Aşa, s-a trezit pe teritoriul lui Beniamin. Acesta, ca o reflectare a faptului că tribul era „cel mai mic” dintre triburi, slab şi puţin numeros, ocupa un teritoriu redus ca suprafaţă, prins între Efraim şi Iudah, cuprinzînd şi cetatea Iebusiţilor, Ierusalimul – rămasă necucerită, stare în care va rămîne pînă la cucerirea ei de către David.

Cum noaptea se lăsa şi în cetatea Iebusiţilor nu avea ce căuta, fiind locuită de „străini”, Efraimitul caută adăpost în cetatea apropiată beniamită, ***Gibeah***, aflată la doar 10 km nord de Ierusalim.

Aici, călătorul ar fi trebuit să simtă care este spiritul locuitorilor cetăţii: la început nimeni nu a vrut să-i ofere adăpost. Poate era mai bine să doarmă printre „străinii" din Ierusalim... Oricum, un Efraimit mai în vîrstă, locuitor al cetăţii, îi oferă adăpost peste noapte. Numai că *„nişte fii ai lui Belial, oameni stricaţi"* din cetate şi-au pus în gînd să participe şi ei la petrecerea care avea loc în casa bătrînului: i-au cerut acestuia să-l scoată pe levit afară pentru că doreau *„să se împreuneze cu el"*. Dar bătrînul, stăpînul casei, ce face? Îşi apără oaspetele, oferind petrecăreţilor din Ghibea pe fata lui, fecioară, şi pe ţiitoarea călătorului. Am zice că ne întoarcem la povestea lui Lot din cetatea Sodomei. Ori beniamiţii nu ştiau să citească, ori Moise nu îşi scrisese încă Torah... Parcă mirosea deja a smoală şi pucioasă. Doar că Domnul nu a intervenit. Doar nu era să distrugă o cetate a poporului ales!

Continuarea este însă tot atît de cutremurătoare. Dimineaţa, cînd levitul călător a ieşit din casă să plece mai departe, pe cine descoperă în prag? Chiar pe ţiitoarea lui, cea pe care bătrînul o dăduse petrecăreţilor să-şi facă voia. Surprins (?), îi zice: *„Scoală-te şi hai să mergem."* Văzînd că nu-i răspunde, *„o pune pe măgar şi pleacă acasă."* Buun. Dar acasă ce face? Ia un cuţit şi o taie bucăţi. Nu putem decît spera că femeia era într-adevăr moartă... A trimis cele douăsprezece bucăţi rezultate la cele douăsprezece triburi ale lui Israel „în tot ţinutul lui Israel". (Chiar şi beniamiţilor...) Aşa că „toţi copiii lui Israel (mai puţin fiii lui Beniamin) se adună la ***Miţpa***, (?) În Gad? Nu. Se pare că există o altă localitate cu acelaşi nume – Mizpah – în Galilea, pe malul lacului. Numele mai înseamnă şi „pact", „legămînt" şi vine ori de la această întîlnire a triburior ebraice, ori întîlnirea care va avea loc mai tîrziu /?) tot aici, saub conducerea judecătorului Samuel – vom vedea mai tîrziu. Pe timpul lui Iisus, localitatea se numea şi „Observatorul", Turnul e Veghe" – Magdala. Oricum, cu această ocazie, levitul le povesteşte nenorocirea prin care trecuse. Mai puţin faptul că locuitorii din Ghibea voiau să se împreuneze cu el (ci să-l omoare). O faptă atît de sodomită din partea poporului ales parcă era de nepomenit...

Se adună deci o armată din *„tot poporul lui Israel"* – o zecime din numărul total de purtători de arme – şi tabără la Ghibea, unde cer să li se dea *„oamenii aceia stricaţi"* ca să-i omoare şi să stîrpească răul *„din mijlocul neamului lui Beniamin"*. Dar şi atunci ca şi acum, „stricaţii" noştri sunt numai ai noştri, aşa că Beniamin scoate şi el oastea împotriva „fraţilor" lor: nu mai puţini de 26 de mii! Luptători, adică. Lor li se adăugau cei şapte sute din Ghibea. Măi să fie. Păi dacă Ghibea, unul din cele mai importante cetăţi beniamite putea trimite doar 700 de oşteni, iar teritoriul lui Beniamin avea cu totul doar vreo cîteva cetăţi cît de cît mai mărişoare decît nişte sate, e greu de crezut că cei 26 de mii erau mai mulţi de 2600... La fel, putem reduce liniştiţi pe cei 60 de mii de oşteni israeliţi (care ar reprezenta o zecime din cifra dată iniţial, de şase sute de mii; greu de înţeles de unde autorul scoate cifra de 400 de mii...) la doar cca 6000, cifre mult mai lesne de crezut pentru timpul şi locul respectiv.

Avînd binecuvîntarea lui Dumnezeu (obţinută, se zice, la Betel, prin tragere la sorţ), oastea israeliană ce credeţi că face? Îi taie pînă la unul pe beniamiţi, cei care apărau „stricaţii" şi nici nu aveau de partea lor binecuvîntarea Domnului, ziceţi voi. Aş! În primele două zile, mîna de oşteni beniamiţi îi taie, cu miile, pe ceilalţi. Şi de fiecare dată, deşi israelienii îl întreabă pe Domnul ce să facă, să se mai ducă la Ghibea să se ia de beniamiţi, primesc acelaşi răspuns liniştit (din partea Lui): sigur, mergeţi fără grijă, am Eu grijă de voi... Am putea zice că toată povestea este scrisă pentru a ne umple de admiraţie faţă de nişte oameni încrezători pînă la idioţenie...

Dar după ce Fineas, fiul lui Eliezar fiul lui Aron (ăsta parcă trăise pe timpul lui Ioshua şi murise tot atunci...) **nu** le spune pe unde e Chivotul, evreii se suie din nou la Ghibea, încredinţaţi că de data asta beniamiţii vor fi daţi pe mîna lor. Mai-mai ca Domnul să se dovedească din nou mincinos: beniamiţii taie, în primele ore ale bătăliei, peste „30 de mii" de israelieni. Noroc că aceştia îşi ziseseră

ceea ce mai zic şi azi oamenii: Dumnezeu îl ajută pe cel ce se ajută singur... Au pus, deci, la punct o stratagemă (folosită şi de Ioshua, de fapt): au lăsat „iscoade” lîngă zidurile cetăţii Ghibea şi ei s-au retras, atrăgînd după ei pe beniamiţi. Cînd aceştia se şi vedeau învingători, „iscoadele” au trecut locuitorii cetăţii prin sabie şi au dat foc cetăţii. Drept rezultat, toţi beniamiţii, de la luptători pînă la copii şi animale, au fost stîrpiţi – mai puţin opt sute de oşteni, refugiaţi în „Sălbăticie” (deci, în zona din răsăritul Ierusalimului, în munţii de pe malul vestic al Mării Moarte.

Rolul acestor refugiaţi a devenit deosebit de important atunci cînd s-a pus problema dispariţiei seminţiei lui Beniamin. Cum ceilalţi israeliţi juraseră la Miţpa că nu vor mai da fetele după Beniamin, era în pericol dispariţia unuia dintre triburi. Aşa că s-au dus iarăşi la Betel să primească sfat de la Domnul. După ce au construit un nou altar de jertfire (şi mulţumire), au găsit şi „gîndul bun”. Au hotărît ca cei ce nu veniseră la închinarea de la Betel să fie pedepsiţi. Şi au aflat că dintre toţi evreii, doar cei din cetatea ***Iabes*** din Galaad nu veniseră. Aşa că au trimes 12 mii de oştaşi de au trecut prin ascuţişul sabiei toţi locuitorii acelei cetăţi, alături de copii, bătrîni şi femeile „*care cunoscuseră împreunarea cu bărbat*”. Astfel au rămas patru sute de fecioare, care au fost oferite în semn de pace fugarilor beniamiţi. Dar cum nu erau de ajuns, au mai hotărît una: „răpirea sabinelor” în stil ebraic. Să se organizeze, care va să zică, o petrecere religioasă la ***Şiloh***, o cetate lîngă Betel, de unde beniamiţii să-şi poată răpi fiecare cîte o fecioară. Iar dacă „*părinţii şi fraţii lor*” vor vrea răzbunare, să-i trimiteţi la noi...

Şi iată cum Domnul a putut privi iarăşi cu bucurie asupra Poporului Ales, împlinit cu toate cele doisprezece seminţii. Iar dacă cineva are ceva de murmurat asupra eticii şi moralei Domnului Iubirii, să-şi amintească că Acesta era pe atunci Domnul Oştilor! Şi să meargă la El să cîrtească, dacă-i dă mîna. Sau la evreii de azi, urmaşii celor din poveştile Biblice, că aceştia îi vor lămuri (cu tancul, avioanele, bomba atomică la nevoie) aşa cum îi lămuresc

azi şi pe urmaşii îndepărtaţi ai „fiilor lui Belial” din Fîşia Gaza...

40

Samuel

Cu ***Samuel***, ajungem la cărţile „istorice”, cu profund aspect de cronici domneşti. În realitate, e vorba de o singură cronică, scrisă probabil de-a lungul timpului pe baza arhivelor regale de la Ierusalim, respectiv Samaria, încheiată abia pe timpul ultimilor regi ai regatului Iudeii – poate chiar după căderea Cetăţii în stăpînirea babiloniană. Nu puţini cercetători, pornind de la limbaj, stil, date, înaintează ideea că această cronică ar fi putut fi scrisă/compilată de Ieremia – dar încă şi mai probabil, de secretarul acestuia, Baruch.

Oricum, era scrisă pe un sul voluminos, dificil de citit, astfel că a fost împărţită curînd în două fragmente. Primul, numit ***Samuel***, după numele ultimului judecător, profetul care unsese (miruise) primii doi regi ai evreilor, cel de-al doilea numit ***Împăraţi*** – întrucît povestea viaţa şi faptele celorlalţi regi israelieni şi iudei. Încă mai tîrziu, pe timpul traducerii acestor scripturi în greceşte, pe la 250 î.Hr., la Alexandria, le-au împărţit pe fiecare în două, astfel

că azi avem 1 şi 2 Samuel, respectiv 1 şi 2 Împăraţi. E drept, în versiunea catolică a Bibliei, ele formează, împreună, cele 4 cărţi ale Împăraţilor.

În ciuda acestor lucruri, sunt nu puţini biblişti (şi credincioşi) care chiar cred că scripturile îl au pe autor pe însuşi marele profet, neţinînd cont de faptul că „autorul” vorbeşte foarte senin de propria-i moarte. Ca şi Moise, ca şi Joshua...

Cartea începe cu povestea naşterii lui Samuel. Părinţii lui sunt Elkahan (***Elcana***) şi Hannah (***Ana***). Despre tatăl lui există informaţii controversate. Aparent era efraimit, doar trăia în ***Ramataim-Ţofim***, în „muntele Efraimului” – dar un strămoş al lui este numit „Zef Efratitul”, deci, din Efrata, nu altă localitate decît Betlehemul Iudeii. Asta ar explica interesul pe care Samuel îl va arăta familiei lui David din Betlehem... Dar altă tradiţie (care apare în Cronici) îl arată a fi Levit din neamul Kohatiţilor.

Tatăl lui Samuel, zice cartea, a mers de tînăr să slujească la ***Shiloh*** (Şilo). Asta pentru că Ramataim, numit uneori şi Ramah, era un obscur cătun la vreo 15 km est de Tel-Aviv-ul de azi, mai cunoscut sub forma grecească de Aritmatea. Şilo, în schimb, era centrul religios al regiunii, sediul unui vestit altar încă de pe timpul Cuceririi, loc unde era adăpostit Tabernacolul. Marele Preot *Eli*, un urmaş al lui Aaron, slujea la Tabernacol, la Şilo, conform tradiţiilor mosaice. Iar Elcana i-a devenit slujitor.

Povestea în continuare devine legendă – foarte mult inspirată de cea a lui Samson. Elcana avea două soţii. Una din ele, *Penin*a, îi născuse copii – dar Ana, ioc. În ciuda faptului că Elcana o iubea mai mult şi-i dădea parte îndoită din ce-i revenea lui din jertfe. Pe bună dreptate, nevasta norocoasă în copii – dar mai puţin în dragoste din partea soţului -, o cam înţepa pe respectiva... Aşa că Ana s-a hotărît să-i ceară ajutor Domnului Dumnezeu. I-a promis că-i va da copilul, dacă o ajută să-l nască, şi anume, făcînd un jurămînt de ***nazirit***: că nu se va atinge brici de părul capului copilului ei. Şi iată că, atunci cînd te rogi bine, Dumnezeu chiar îşi aminteşte de tine:

Ana a născut, la Rama, un băiat. Pe Samuel. Ulterior, tatăl său a trimis băiatul să-l slujească pe Eli, la templul din Şilo.

Pregătind probabil terenul, Cartea ne spune cît de răi erau copiii lui Eli. Acesta avea doi băieţi, *Hofni* şi *Fineas*, iar cei doi *„nu îl cunoşteau pe Dumnezeu*”. Mai precis, îşi băgau furculiţele în ceaunurile, căldările, tigăile credincioşilor în care aceştia aduceau jertfa, cerînd ca bucăţile de carne să fie puse pe jertfelnic crude. Oamenii ziceau: luaţi ce rămîne – dar ei, lacomi! Luau nu din a oamenilor, ci chiar din ce i se cuvenea Domnului. Şi acesta, lacom şi el, i-a cam trăznit cînd i-a venit bine. Făcînd loc tînărului Samuel, că Eli era cam bătrîn... iar Samuel plăcut în ochii Domnului. Din ce spune *„omul lui Dumnezeu*”, care apare oportun, între Domnul şi familia lui Eli exista un jurămînt „etern” – în care Samuel nu-şi prea putea găsi loc. Aşa, Omul, în numele lui Dumnezeu, calcă jurămîntul, blestemînd familia bătrînului Eli. În schimb, va ridica un preot plăcut lui, în faţa căruia se vor închina toţi preoţii (creştinii văd în acest Om-Preot pe Iisus) şi căruia îi va ridica o *„casă stătătoare*” în faţa căreia va umbla *„Unsul Meu*”. Autorul scripturii „profeţea”, bineînţeles anacronic, construirea Templului din Ierusalim şi ridicarea familiei regale a lui David.

Aflăm în continuare că pe vremea aceia apariţiile (vedeniile) Domnului erau rare – şi că, oricum, lui Eli i se cam tulburaseră vederile. Deci, nu ne mirăm deloc că Domnul i se arată lui Samuel, chiar din chivot... Samuel *„nu cunoştea pe Dumnezeu*”(?), dar de fiecare dată răspundea, săritor, *„Iată-mă!*” – aşa cum pe vremuri răspunsese Moise, dar nu Adam... Aşa că se repezea la Eli, ocazie cu care era sfinţit de acesta! Noroc că Eli fusese avertizat că Domnul va vorbi altcuiva, aşa că i-a dat sfatul cel bun: să răspundă Domnului. Şi ce avea Domnul să-i spună lui Samuel? Că venise vremea să se răzbune pe casa lui Eli! Şi aşa a ajuns Samuel prorocul Dumnului, de au aflat toţi evreii *„din Dan pînă la Bar-Şeba*” (cum am zice noi, „de la Nistru pîn'la Tisa”...).

Bineînţeles, primul act al lui Samuel a fost de rău augur pentru

evrei. I-a chemat la luptă împotriva filistenilor şi aceştia i-au snopit la ***Afec***, probabil nu departe de Rama. A doua zi, încă mai mintoşi, israeliţii s-au gîndit să se „întărească” aducînd pe cîmpul de luptă Chivotul, ca pe timpurile din vechime. Astfel că filistinii nu numai că pun pe fugă pe israelieni, dar şi ucid preoţii (tocmai cei doi fii păcătoşi ai lui Eli) şi pun mîna pe Chivot! La aflarea veştii, bătrînul Eli (care împlinise 90 de ani) a căzut de şi-a rupt ceafa. Care a fost rolul lui Samuel în acest dezastru – după ce a chemat israelienii la luptă -, nu ni se mai zice. Dar din acel moment el devenise Judecătorul evreilor şi principalul Proroc al lor!

Această bătălie, care a avut loc probabil pe la 1080, a fost cea care a pus capăt, pe moment, expansiunii evreilor. De la intrarea în Canaan, pe timpul lui Joshua, aceştia cuceriseră, treptat, zonele muntoase ale Canaanului, apoi canaaniţii din cîmpie, rezistaseră atacurilor popoarelor înconjurătoare (fenicieni, amaleciţi, moabiţi, amoniţi, amoriţi) şi, deşi plătiseră tribut filistinilor, îi ţinuseră pe aceştia în cîmpia litorală. Acum, mai tot Israelul ajunsese în stăpînirea acestora. Iar Şilo, primul centru religios israelian, îşi pierdea importanţa la mai puţin de o sută de ani de la întemeierea lui. Următorul centru avea să fie chiar Ierusalimul.

Înainte să povestească ce s-a mai întîmplat cu Samuel, autorul zăboveşte puţin asupra destinului Chivotului. Aveau să treacă mai bine de 70 de ani pînă cînd David îl va duce în noua lui capitală. Dar autorul nu putea să accepte ideea că Arca Legămîntului, locaşul lui Dumnezeu, a stat în stăpînirea duşmanilor fără să se împotrivească! Abia dus la ***Aşdod***, una din marile cetăţi filistine, în templul lui Dagon (numit „zeul peşte”, deşi nu se ştie mai nimic despre această zeitate), chiar în dimineaţa celei de-a doua zile, preoţii acestuia şi-au găsit zeul „la picioarele” chivotului. L-au pus la loc – dar în dimineaţa următoare, la fel. De data asta, capul şi mîinile zeului fuseseră tăiate şi puse pe prag. Acestea arată faptul că Dagon nu era un simplu „stîlp”, ci chiar o statuie (e greu să ne imaginăm un... peşte cu mîini). Pe care chiar Domnul l-a cioplit

în chip de stîlp, tăind mîinile şi capul. Oricum, autorul (scriind, probabil, pe la 600 îHr) spune *„De aceea, pînă în ziua de azi, preoţii lui Dagon, la Aşdod, nu calcă pe prag.”*. Ca să vezi, chiar şi pe timpul distrugerii Iudeii ca stat, existau filistinieni în Aşdod şi chiar preoţi ai lui Dagon!

Dumnezeu nu s-a mulţumit cu „închinarea” (şi mutilarea) lui Dagon, dar a dat cu bube în şezutul filistinilor din Aşdod. Văzînd că e cam greu să „şadă” să gîndească, locuitorii au gîndit iute şi au decis să trimită nevoia de chivot cît mai departe. Mai precis, la Gat. Doar că, văzînd cum li se spuzeşte „şezutul” cu bube, aceştia au trimis Dumnezeul străin la Ecron. E

croniţii erau de-acum avertizaţi: au cerut că blestematul de Chivot să fie trimis evreilor, să vadă şi ei ce înseamnă bube! Şi aşa au făcut, aducînd „jertfe” Dumnezeului străin: *„50 de umflături de aur şi 50 de şoareci de aur”*, puse toate într-un sac, alături de Chivot, într-un car tras de boi, căruia i s-a dat drumul pe cîmpii. Carul s-a oprit exact la **Bethşemeş**, (Casa) templul Soarelui, unde era *„o piatră mare”*. S-a spart carul, sau tăiat boii, s-au adus jertfe – dar Domnul a pedepsit Bethşemeşul: vreo 50 de mii de oameni au murit *„pentru că se uitaseră în chivot”*. Măi să fie! Era de presupus ca mulţimea să o rupă la fugă după ce primii zeci care au apucat să se uite în Chivot muriseră (ca să nu zicem că probabil în tot ţinutul nu existau atîţi oameni...). Nu e de mirare că van Denyken şi alţi paleo-astronauţi presupun că acel Chivor era un fel de pilă electrică (sau condesator), capabilă să se descarce ucigînd mii de oameni... Şi au luat (evreii de data asta) Chivotul şi l-au trimis la plimbare mai departe, cît mai departe, tocmai la *Kiriat Iearim*. Unde a rămas cîteva decenii.

Acum apare Samuel din nou. Le promite israelienilor că, dacă renunţă la „baali şi astarte”, Domnul îi va ierta şi va fi din nou cu ei. Zis şi făcut. S-au adunat „evreii” la Miţpa şi au adus jertfe. Am mai întîlnit această localitate în Judecători, tot ca punct de întîlnire a evreilor. Cercetătorii presupun că povestea despre crima de

la Ghibea este o ficţiune iar importanţa localităţii se datorează tocmai lui Samuel. De fapt, localitatea este numită în zilele noastre de către arabi *Nebi Samwel* (Profetul Samuel), dupoă ce pe timpul lui Iisus se numea *Magdala*..

Şi Samuel a fost Judecător în Israel, cum notează cu propria mînă *„în tot timpul vieţii lui.”*

41

Saul

Dar a trecut vremea şi Samuel a îmbătrînit, iar Cartea nu ne vorbeşte despre alte fapte de eroism atribuite ultimului Judecător. Mai tot Israelul plătea bir filistinilor, care ajunseseră cu ocupaţia lor pînă la poalele dealurilor. Anii 1080-1030 î.Hr. reprezintă perioada de maximă putere a confederaţiei filistine. Carele şi, mai ales, armele din fier, îi făceau pe filistini stăpînii necontestaţi ai zonei joase a Canaanului, evrei trebuind să se mulţumească să ocupe zonele înalte. Samuel era judecător *„în jurul Betelului, Ghilgalului şi Miţpei”*, precum şi a cetăţii lui natale, Rama, o zonă extrem de redusă situată în *„munţii Efraimului”*. E drept, fii lui sunt prezentaţi ca fiind preoţi ai altarului de la *Beer-Şeba*, tocmai în sudul Israelului. Lucrul nu e imposibil, Beer-Şeba a fost întotdeauna un centru evreiesc, situat în deşertul Negevului, în afara zonei de expansiune filistină.

Tocmai de la aceşti fii ai lui Samuel, ***Ioel*** şi ***Abia***, au venit

încurcăturile lui Samuel. Despre ei Cartea afimă că nu *„călcau pe urmele”* tatălui lor, ci erau *„lacomi”* – la fel ca şi fii lui Eli. Aşa că *„toţi bătrînii din Israel”* s-au adunat şi i-au cerut lui Samuel să le aleagă rege. Vedeau ei prea bine că în cei 50 de ani de cînd era Judecător Samuel, lucrurile nu se îmbunătăţiseră deloc, ba mai mult, odată cu îmbătrînirea lui şi ridicarea acestor doi fii, lucrurile tindeau să se deterioreze şi mai mult. În timp ce alte naţii, conduse de un sistem monarhic, începuseră să folosească oşteni de meserie, înarmaţi cu arme din fier, evreii continuau să folosească sistemul tribal de oaste lipsită de experienţă şi prost înarmată. Era nevoie de o schimbare!

Desigur, Samuel nu a văzut cu ochi buni această cerere a lor. Asta ducea inevitabil la pierderea puterii lui şi a familiei lui. Aşa că a încercat să-i sperie, spunîndu-le care vor fi drepturile unui monarh, drepturi consfinţite de Dumnezeu: le va lua fiii şi îi va face oşteni, îi va folosi la muncile cîmpului şi ca meşteşugari, le va lua fetele şi le va face slujnice, le va lua cele mai bune ogoare şi le va folosi, sau le va dărui după bunul lui plac slujbaşilor, va lua zeciuială şi tot felul de taxe... Bineînţeles, evreii nu vedeau mare deosebire faţă de situaţia în care se aflau, plătind biruri preoţilor (pe lîngă cele plătite filistinilor). Desigur, preoţii (în frunte cu Samuel) luau zeciuiala în numele Domnului...

Scîrbit de nerecunoştinţa poporului, Samuel a trimis pe bătrîni la casa lor, promiţînd că le va unge rege. Şi a găsit unul exact pe placul lui: aparent, uşor de manevrat. Căci, într-o zi, s-a trezit la uşa bodeiului din Rama cu un tînăr ţăranoi din tribul lui Benjamin – cel mai mic şi mai slab trib evreiesc -, **Saul fiul lui Chiş**, un crescător de măgăriţe, cea mai mică familie dintre familiile tribului. E drept, tînărul era înalt şi chipeş, zice Cartea, mai înalt cu un cap decît ceilalţi evrei. Întîmplările se derulează ca într-un basm – dar anumite elemente ne fac să credem că totul a fost premeditat. Se pare că măgăriţele lui Chiş s-au rătăcit, aşa că Saul a pornit cu un slujitor să le caute. Acesta îl duce drept la coliba lui Samuel – un „văzător” care îi poate găsi măgăriţele. Ba chiar avea la el un sfert

de siclu de argint – tocmai de-ajuns de dat „văzătorului” care, se pare, îi învăţase pe evrei că Domnul nu găseşte măgăriţe pe gratis.

Aşa că Samuel pofteşte la masă pe tînărul şi chipeşul Nimeni (măgăriţele se găsiseră între timp) şi îl şi culcă „în camera de sus” (mai exact, pe acoperişul casei). A doua zi l-a însoţit spre cetate şi pe drum l-a uns cu mir „*dintr-o sticluţă*”, dîndu-i sfaturi ce să facă mai departe. Samuel se şi vedea vizirul (sfetnicul, „primul ministru”) viitorului rege – tînăr, needucat, neexperimentat, fără putere (dintr-o familie mică a unui trib mic), fără relaţii, am spune noi. Saul nu este primul evreu „uns” din Biblie, a mai fost Aaron, care a fost „uns” (miruit) Mare Preot de către Moise. Este însă primul rege şi, începînd cu el, termenul de Uns (*Mashiah*) capătă sensul de Rege, aşa cum regele capătă apelativul de „Fiu al lui Dumnezeu”. Peste mai bine de o mie de ani, creştinii vor schimba sensul acestor termeni, atribuindu-le pe amîndouă lui Iisus, fiul lui Iosif, Nazoreanul.

Samuel îl sfătuieşte pe Saul ce să facă în continuare. La „*stejarul din Tabor*” va întîlni trei pelerini porniţi spre locul de închinare de la ***Betel***, ducînd cu ei trei miei, trei pîini şi un burduf cu vin. Ei îi vor da două pîini. Cu ele, să se coboare la ***Ghibea***, aflată în mîinile filistinilor, unde va întîlni o ceată de „proroci”. Duhul lui Dumnezeu va coborî asupra lui şi va începe şi el să proorocească. Apoi să meargă la Ghilgal, unde se va întîlni după şapte zile cu Samuel.

Saul urmează sfaturile lui Samuel – cel puţin pînă la un punct. Să fi fost toate aceste „semne” rînduite de bătrînul proroc, pentru a-l lega şi mai bine pe Saul de el? Căci poate fi posibil ca atît pelerinii, cît mai ales ceata de proroci, să fi fost în slujba lui Samuel. Cum să nu se simtă Saul „înălţat”, cuprins de Duhul lui Dumnezeu, bolborosind şi dansînd alături de „proroci”, spre marea uimire a celor care îl cunoşteau pe „fiul lui Chiş”? E drept, întîmplarea a stîrnit ironia cîtorva dintre ei...

De ce zic „pînă la un punct”? Pentru că următoarea întîmplare ne ia complet prin surprindere. În loc să-l vedem pe Samuel „*coborînd la Ghilgal*” pentru a se întîlni cu Saul, îl vedem la ***Miţpa***, unde adună din nou „*poporul în faţa lui Dumnezeu*.” După ce le aminteşte scoaterea din Egipt şi dorinţa lor de a avea un rege, trage la sorţi viitorul „împărat”. Dintre toate triburile, iese cel al lui Beniamin. Şi dintre toate familiile lui Beniamin, iese familia lui Matri, din acesta familia lui Chiş, iar la urmă Saul, fiul lui Chiş. L-au căutat, dar nu l-au găsit... Păi, am zice noi, poate el aştepta la Ghilgal pe Samuel. Samuel a trimis oameni să-l caute... printre vase... şi, găsindu-l aceştia, l-a uns pe marele tînăr, mai înalt cu un cap ca toţi ceilalţi evreii. Am zice că acum tot poporul s-a bucurat: i se făcuse pe plac, aveau împărat. Dar nu, vai, s-au găsit şi „oameni răi”, „*copiii lui Belial*” (zice versiunea engleză) care au cîrtit („*ce ne poate ajuta acesta?*”).

Dar vezi că Dumnezeu nu doarme: a trimis asupra evreilor o pacoste: ***Nabaş***, Amonitul, a uitat bătaia ce-o primiseră amoniţii de la Iefta (e drept, trecuseră cel puţin cîteva decenii de-atunci...) şi a intrat în Gilead să prade. Taman bine ca să-i facă oarece faimă tînărului rege. Înainte de a povesti faptele de arme ale acestuia, să spunem că Saul s-a întors victorios de la bătălie şi, ajuns la Ghilgal, a fost uns rege. De către Samuel, bineînţeles. Iată că pînă la urmă fiul lui Chiş s-a întîlnit cu bătrînul profet, chiar la Ghilgal, acolo unde îl aşteptase vreo şapte zile „printre vase”...

Mult mai probabil aici asistăm la unirea imperfectă a două tradiţii diferite. Una este, probabil, cea nordică, israelită, bazată pe tradiţia populară a tribului Beniamin. În ea, Saul, urmaş a unei familii obscure beniamite, devine eroul tribului în urma unor fapte de arme, drept care este ales Rege în aclamaţiile evreilor din triburile lui Raşela (viitorul regat Israel) – fără ca Samuel să fi avut vreun rol în alegerea lui. Cum chiar în figura lui Samuel asistăm, poate, la fuziunea a două tradiţii, una a profetului, cealaltă a Judecătorului luptător, e posibil ca Saul să fi fost tovarăşul şi urmaşul Judecătorului Samuel.

A doua variantă aparţine probabil preoţilor din Jerusalim, care

îngroaşă rolul jucat de unul din ei (profetul Samuel) în edificarea regalităţii în Israel. Acesta îl *„alege prin sorţi”* (măsluindu-le, probabil) pe Saul rege, cu intenţia de a-l folosi drept marionetă. Totuşi, tînărul dovedeşte a avea calităţi de conducător şi, vom vedea, se emancipează de sub tutela preoţilor. Mult mai tîrziu (dar pe timpul scrierii Deuteronomului) vedem o recrudescenţă a rolului jucat de preoţi, rol care devine din nou capital odată cu dispariţia regatului. Iată cum regalitatea evreiască e doar o sincopă a teocraţiei, care abia acum reuşeşte să acceadă la Putere - în numele lui Dumnezeu.

Momentul în care Saul devine Rege este, cel mai probabil, pe la 1028 î. Hr. Textul cronicii este deteriorat în acest loc, astfel că nu se ştie prea bine cît a domnit. Cifra de 22 ani este destul de greu de crezut, se pare că a domnit mult mai puţin. Poate sunt luaţi în calcul şi anii în care domneşte, fără vreo putere semnificativă, fiul său. Alt mister este apariţia fiului său ***Ionatan***. Dacă Saul era într-adevăr tînărul prezentat în Cartea lui Samuel, faptele de arme ale fiului său mai mare, relativ repede după ce Saul devine rege, sunt greu de explicat. Dacă el are însă ani lungi de luptă alături de Samuel „Judecătorul”, apoi de unul singur pînă cînd poporul îl alege rege, atunci e posibil ca Saul să fie uns rege la o vîrstă matură –poate chiar trecut de 40 de ani. Şi atunci Ionatan poate fi el însuşi la o vîrstă propice faptelor de arme.

În general, se trece rapid peste anii de domnie şi faptele regelui Saul. Cînd el devine rege, Israel este un stat extrem de slab. Mai bine de jumătate din teritoriu se află sub filisteni, care au garnizoane în Ghibea, Ghilgal, Ghila, Ghibeon. Evrei sunt slab înarmaţi, lupta lor este mai degrabă una de guerilă. Saul este cel ce întemeiază o industrie de făurire a armelor din fier. Tot el este primul care organizează o armată regulată, e drept, mică la număr. Cît de slabe erau triburile israeliene se vede din întîmplarea cu apărarea cetăţii ***Iadeş*** din Gilead. Cum ziceam, amoniţii au atacat regiunea transiordaniană, împresurînd cetatea Iadeş. Neaşteptînd ajutor de niciunde, locuitorii cetăţii au cerut pace amoniţilor. Doar că regele acestora, Nahaş, a cerut un preţ de neplătit: a cerut ca fiecare locuitor al cetăţii să accepte să i se scoată ochiul drept. E foarte probabil că singura armă de apărare a celor din Iadeş să fi fost arcul. Fără ochiul drept, e greu să ţinteşti...

Dar Saul îşi adună o mică oaste din rîndul triburilor lui Raşela şi atacă pe neaşteptate pe amoniţi *„în straja dimineţii”*. Nici vorbă ca oastea lui să fi fost formată din „trei sute de mii din Israel şi treizeci de mii din Iudea” - ca să nu mai spunem că această împărţire va avea loc abia după mai bine de o sută de ani ***după*** Saul! Oricum, e posibil că tocmai cu această ocazie evreii să pună pentru prima dată mîna pe arme din fier. Urmarea este că Saul este ales în aclamaţii rege al „Israelului” , iar cetatea Iadeş îi va păstra toată viaţa (şi după moarte) prietenie lui şi familiei lui.

La rîndul ei, această ungere ca rege va avea o altă urmare: Samuel se retrage, vrînd nevrînd. Cere, zice cartea lui, întregului popor să depună mărturie că a fost un judecător (şi profet) „curat”. Asta deşi zice că *„fiii mei sunt cu voi”* – şi despre aceştia se ştie că făceau abuzuri. De asemenea, se ştie că Samuel însuşi percepea taxe pentru „ghicirile” lui... Oricum, în alocuţiunea ţinută cu ocazia „retragerii”, reaminteşte poporului că Domnul le era Împărat – şi l-au schimbat cu un împărat muritor. Că atît poporul, cît şi împăratul sunt datori supunere Domnului iar, dacă se vor împotrivi, vor fi pedepsiţi. Ocazie cu care, profitînd de o furtună de vară „cu tunete şi fulgere”- le arată cam cum a primit Domnul hotărîrea lor de–al detrona...

Vom vedea în continuare cum Samuel, deşi la vîrsta senectuţii, nu acceptă deloc faptul că Saul se răzvrăteşte, ieşind de sub tutela lui. Va face tot ce-i va sta în putinţă să-l pedepsească, în final complotînd la alegerea unui uzurpator – nimeni altul decît viitorul rege David.

42

Intră în scenă David

David este marele Erou al Vechiului Testament. Numărul de pagini dedicate lui este superior celor alocate oricărui alt erou ebraic, Abraham şi chiar Moise. Chiar şi în cartea numită ***Samuel***, el ocupă trei sferturi din pagini, de departe mai multe decît cele alocate chiar „autorului” sau primului rege evreu, Saul.

Dar deocamdată suntem pe timpul lui Saul şi asistăm la faptele care au dus la ruperea relaţiilor dintre Saul şi Samuel, respectiv găsirii unui uzurpator. Mai întîi a fost „neascultarea” lui ***Ionatan***. Acesta a bătut o ceată de filistini, stîrnind astfel un prim război cu aceştia. Atît evreii cît şi regele au fost nemulţumiţi de „zvăpăiala” tînărului prinţ – zice ***Samuel***. Probabil exagerează. Înarmarea oastei ebraice cu arme de fier (deşi cartea spune că asta s-a întîmplat mai tîrziu), apariţia oastei regulate (chiar dacă numai trei mii) nu putea să nu-i supere pe filistini. Era inevitabilă o confruntare între ei şi statul evreiesc nou apărut, al lui Saul. De aceea îmi vine a crede că

acest război a avut loc nu mult timp după ungerea lui Saul, poate la mai puţin de un an după aceea. Filistinii nu puteau accepta un rege care se dovedise bun luptător, bun organizator. Poate că Ionatan a atacat pe filistini tocmai pentru a-i incita. Evreii erau pregătiţi de luptă.

Filistinii atacă şi pătrund în zona muntoasă pînă la ***Micmaş***. Mulţi evrei fug – unii chiar pînă în Transiordania – dar oastea regelui stă pregătită pe înălţimi. Aşteptîndu-l pe Profet, pe Samuel, să se roage pentru victoria lor. Şapte zile l-au aşteptat. Unii evrei şi-au pierdut răbdarea, începînd să se împrăştie... Aşa că regele a luat decizia să facă pe profetul.

Rău a gîndit – zic preoţii. „*Ce ai făcut*?”, îl apostrofează Samuel, dintr-o dată apărut. Care va să zică, regelui îi erau interzise jertfele aduse lui Dumnezeu. Numai un profet avea dreptul să le facă! „*Ai lucrat ca un nebun*” îi zice Samuel. Aducînd ardere de tot, „*ai păcătuit şi l-ai îndepărtat pe Domnul. Domnul va lua domnia de la tine şi o va da altuia.*” Şi l-a părăsit pe Saul şi oastea lui chiar în acel moment.

Ce să-l fi supărat pe Samuel atît de tare încît a preferat să lase oastea poporului lui să piardă bătălia? „Arderea de tot” performată de Saul? Acesta este justificarea Cărţii – numai că această interdicţie apare doar în Deuteronom – la sute de ani după Saul. Atunci cînd jertfele erau apanajul castei preoţeşti, cu predilecţie a preoţilor din Templul din Ierusalim. Probabil Saul, care „*umblase cu profeţii*” profeţind (mai curînd participînd la rituri religioase alături de un fel sau altul de „dervişi” evrei), Uns al Domnului, chiar a crezut că i se permite să aducă jertfă Domnului. Era un moment de criză, Profetul oficial (care, de altfel, îşi anunţase retragerea din funcţie) nu mai venea... Oamenii plecau din oaste, înspăimîntaţi de oastea filistină şi de faptul că raiduri rapide ale acestora (care se foloseau de care) le ardeau satele şi oraşele din zonă. Aflăm că după plecarea lui Samuel, oastea ajunsese de doar 600 de oameni (probabil mulţi au plecat şi aflînd de „supărarea lui Dumnezeu”).

Acesta este momentul în care Samuel rupe definitiv relaţiile cu Saul. Este foarte probabil că Saul, prin actul său, dovedise că nu mai are nevoie de un Profet. Era emanciparea monarhiei de sub preoţie – ori, Samuel nu putea permite acest lucru fără a încerca să se împotrivească. Vom vedea cum urmările acestei ruperi va fi, în timp, fatală lui Saul. Deocamdată, bătălia de la Micmaş va fi cîştigată de evrei: o ambuscadă condusă de Ionatan şi un atac împotriva taberei filistine i-au împrăştiat pe aceştia. Se pare că acest atac nu fusese comandat de Saul, care ulterior l-a certat pe Ionatan – zice ***Samuel***. Poate că da, au mai fost cazuri în care prinţii au încercat emanciparea de sub tutela tatălui lor şi, eventual, înlocuirea acestuia. Cine mai ştie? Dar poate că este pe linia „vopsirii în negru" a lui Saul de către autorul cărţii. Relaţiile dintre Saul şi fiul lui cel mare s-au răcit cu acest prilej – ceea ce va justifica, mai tîrziu, „prietenia" dintre Ionatan şi David.

Un mic intermezzo pomeneşte despre faptele lui Saul. Probabil aparţine tradiţiei beniamite, pentru că se vorbeşte cu admiraţie despre rege. După ce-i aminteşte familia (cei trei fii şi două fiice), este amintită căpetenia lui de oşti, ***Abner*** – văr bun cu regele. Se pomeneşte şi faptul că cei doi reuşeau să atragă în oaste *„oamenii voinici"*. Împreună au dus lupte victorioase cu popoarele dimprejurul „Israelului" (Amon, Moab, Edom) spre est şi sud, dar mai ales cu filistinii, pe care i-a făcut să se retragă în propriul lor teritoriu. Aceasta le-a permis să atace pe Amaleciţi – prin aceasta sărind în ajutorul triburilor evreieşti sudice, respectiv Iuda.

Izbucnirea războiului cu amaleciţii este prezentată după tipic. Îşi *„aminteşte"* Domnul Oştirilor *„ceea ce a făcut Amalec lui Israel, cînd a astupat drumul la ieşirea din Egipt"*. Adică, acesta „uitase" timp de sute de ani acele întîmplări – dar acum şi-a „amintit". Şi a vrut răzbunare! Aşa că a ordonat război sfînt („Jihad") împotriva acestora, cerînd exterminarea întregului popor: *„să nu-i cruţi, şi să omori bărbaţii şi femeile, copiii şi pruncii, cămilele şi măgarii, boii şi oile."* Frumoooos... Pentru că „astupaseră drumul".

Saul avea probabil temeiuri mai „lumeşti". Atacînd micul trib al amaleciţilor, asigura graniţa sudică a regatului, lărgea regatul înglobînd şi Iuda (de Simeon nu se mai pomeneşte nimic; probabil se dizolvaseră în masa iudeilor, dacă nu chiar a amaleciţilor. Să nu uităm că amaleciţii se înrudeau cu evreii, fiind semiţi – strămoşi ai beduinilor de mai tîrziu) şi locuiau în flancul sudic al principalilor adversari, filistinii. Deci, oastea evreiască atacă tribul de beduini în oazele deşertului Negev şi obţine o victorie relativ facilă. Doar că nu extermină în totalitate pe amaleciţi! Nu ucide nici pe regele ***Agag***, nici *„tot ce nu era prost"* (animale, mai ales). Un urmaş al „amaleciţilor" va fi întîlnit în cartea Esterei...

Iată că apare din nou Samuel şi-l mustră pe rege: de ce a-i călcat porunca Domnului? Oare nu îi poruncise Domnul să nimicească absolut tot? Ascultarea e mult mai de preţ decît jerfirea, zice Samuel – care vorbise cu Domnul peste noapte. Neascultarea e tot atît de rea ca şi ghicirea, zice el. Să faci ce ţi se zice, nu să încerci să ghiceşti ce i-ar place Lui! Bineînţeles Saul se cutremură şi cere iertare... de la Samuel, zice ***Samuel***. Aşa că Samuel ia sabia şi-l taie pe Agag, după care pleacă la Rama. Fusese ultima întlnire dintre profet şi rege. Dar, zice cartea, *„Samuel plîngea pe Saul, pentru că Domnul se căia că-l pusese pe Saul împărat peste Israel."* Ca să vezi...

Dar Domnul îi zice: *„mai plîngi mult* (ca o babă*)? Ia mai bine un corn cu undelemn (mir) şi du-te la Isai Betleemitul, căci pe unul din fiii lui Mi l-am ales ca împărat."* Cum e greu de crezut că bătrînul manipulator Samuel a stat o clipă să-l plîngă pe Saul, e mult mai probabil că a trecut pe la Isai, prin Betleem, chiar pe drumul dintre Negev şi Rama. Tot era în drum. Acest Ales al Domnului (sau, mai curînd, al lui Samuel) nu era altul decît viitorul mare rege. David.

De ce a fost ales acesta ca adversar al lui Saul? Acum e greu să descifrăm toate sensurile Cărţii. Mare parte din ea a fost scrisă tocmai de cronicari de curte ai lui David, de preoţi de la Templul din Ierusalim, la sute de ani după evenimente. Dacă nu aveau prea

multe amintiri despre marele rege, sigur mîncau o pîine la curtea urmaşilor lui. Toate întîmplările ce se vor derula în continuare par a fi hotărîte de Domnul, justificînd ascensiunea lui David pe tronul regatului. Poziţia lui în istoria poporului evreu este dată tocmai de cele descrise în Noul Testament. Aparent cel puţin, el este o persoană mult mai reală, mai „istorică”, decît Moise, de exemplu. În realitate, nu există absolut niciun document arheologic care să dovedească existenţa unui rege David! Nici ruine, nici tăbliţe, nici cronici ale altor popoare... Nu se întîlneşte numele regelui David! Totuşi, el trebuie să fi existat undeva, cîndva – poate cu un alt nume. *Cineva* a cucerit Ierusalimul de la Iebusei, *cineva* a întemeiat familia care domnea în Iudea la cinci sute de ani după el, *cineva* lărgise teritoriul regatului pînă în Siria, la fruntariile Egiptului şi în zonele transiordaniene. *Cineva* stăvilise, pentru totdeauna, expansiunea filistinilor în cîmpia Canaanului...

De ce **David**, **fiul lui Isai din Betleem**? Dacă e adevărat că el era urmaş al lui ***Boaz*** (cel amintit în ***Ruth***), atunci e posibil ca Isai să fi fost capul unei familii bogate din Iudea. E posibil să se fi bucurat de respectul iudeilor, să fi avut putere economică şi chiar politică. Pînă în acest moment, iudeii au fost rar (şi nu tocmai frumos) amintiţi. După poveştile mitice cu „descălecatul” lui Caleb, dispar pentru a fi amintiţi din nou în timpul întîmplărilor lui Samson – cînd îl vînd pe erou filistinilor. E foarte probabil ca iudeii să fi fost tot timpul sub ocupaţie filistină, să fi suferit jafurile popoarelor din deşert, stînd căţăraţi pe „munţii Iudeii” şi refugiindu-se, nu o dată, în Sălbăticie (teritoriul muntos de pe malul vestic al Mării Moarte). Participarea lor la evenimentele din timpul Judecătorilor sunt probabil adăugiri tîrzii... Ei intră pentru prima dată în istoria Israelului abia odată cu expediţia lui Saul în Negev.

Este probabil ca încă pe timpul lui Saul iudeii să fi fost priviţi de sus de către evreii din nord. Din punctul lor de vedere, iudeii erau un trib (înrudit, e drept) semi-sălbatic, trăind în afara lumii lor „civilizate”. În schimb, iudeii aveau alte calităţi – apreciate de către

Samuel. Chiar dacă mai sălbatici, respectau iahvismul într-o formă mai pură, mai apropiată de mosaismul adus din deşert. Trăind în munţi, religia lor suferise mai puţine influenţe de la religiile canaanite. Erau „mai tari de virtute”, luptîndu-se cu greutăţile vieţii şi duşmanii din jur. Şi erau, probabil, puţin loiali regelui Saul, urmaş al triburilor lui Raşela, un „străin” care le ocupase ţara.

Povestea cu miruirea fiului cel mic al lui Isai, dus la oi, la indicaţia Domnului, este doar una din tradiţii – probabil cea oficială, regală. Vom vedea că mai este una, chiar două. Cu ocazia asta aflăm şi cum arăta David în tinereţe. Era un tînăr frumos, roşcovan. Probabil cu multă carismă. Nu ştim cît de mult semăna cu David al lui Michelangelo – dar mai tîrziu a arătat că ştia să-şi atragă susţinători. Determinat, muncitor, era chiar mai bun decît fraţii lui mai mari care, ulterior, l-au susţinut în activitatea lui. În acel moment, fără să ştie chiar, Saul pornise pe drumul ce-l va duce la pierderea domniei şi chiar la moarte.

43

David şi Goliat

Imediat este introdusă şi prima versiune a apariţiei lui David la curtea lui Saul. Spune cartea că pe Saul l-a părăsit *„duhul lui Dumnezeu”*, venind în schimb un alt duh, rău de data asta – tot de la Dumnezeu. Observăm că pe atunci evreii nu credeau în Satan... Acest duh rău începu să îl muncească pe rege, astfel că nişte curteni (*„slujitorii lui Saul”*) îi propun un remediu: să caute *„un om care ştie să cînte din arfă”* care, prin cîntecul lui, să-l *„uşureze”*... „Omul” respectiv, recomandat de *„unul dintre slujitori”* era chiar fiul lui Isai Betleemitul, David. Aflăm că David *„ştie să cînte; el este un om tare şi voinic, un războinic, vorbeşte bine, este frumos la chip şi Domnul este cu el.”*

Presupunerea că vestea despre David se răspîndise deja este mai greu de susţinut. Saul nu „auzise” de el. Mai curînd „slujitorul” era în slujba profetului Samuel şi, la prima ocazie ivită, îl introduce pe David în anturajul regelui. Saul trimite vorbă lui Isai să i-l

trimită „pe *fiul care este cu oile*”. Şi cînd David soseşte cu măgarul *„încărcat cu pîne, un burduf cu vin şi un ied”*, trimise în „dar” de Isai, Saul îl face, nici mai mult nici mai puţin, *„purtătorul lui de arme”*. Cum s-ar zice, năpîrca este luată la sîn, la încălzit. Ce l-o fi determinat pe rege să-l facă pe tînărul necunoscut, sosit chiar de la oi, cel mai apropiat slujitor? „Bodyguard”, care va să zică... E posibil ca Domnul să-i fi luat puţin minţile (poate de atunci există vorba „dacă Domnul vrea să te piardă, îţi ia mai întîi minţile”...). Să-i fi mărit, oare, artificial, charisma tînărului cioban prinţ iudeu, făcîndu-l deosebit de atrăgător regelui...?

Vedem însă imediat cea de-a doua versiune a „sosirii” lui David la curte. Ca în mai toată domnia lui, Saul intră din nou în conflict cu filistinii. De data asta, filistinii atacă spre Betleem, oastea lui Saul ieşindu-i înainte la ***Shocoh*** (vreo 18 km vest de Betleem). Curînd, cele două oşti au ajuns într-un *stalemate*: o oaste pe un deal, cealaltă pe alt deal, cu valea „terebinţilor” între ei. Şi atunci un filistean a ieşit între oşti şi a chemat la luptă „cavalerească” pe evrei. Partea celui ce pierdea duelul devenea „roabă” celeilalte părţi. Şi cum filistinul respectiv era însuşi ***Goliat***, cel înalt de *„şase coţi şi-o palmă”* (vreo 2.5 m), cărînd pe el qintale de aramă, normal că niciun evreu nu şi-a găsit curajul să iasă să-l înfrunte.

Asta este una din cele mai vestite povestiri biblice. O ştie orice copil care a făcut şcoala duminicală (şi, mai nou, Religie în şcoală). A apărut în zeci de lucrări artistice, în filme... Eu îmi amintesc mai ales pantomima jucată de Chaplin în *Luminile oraşului*. Este frumoasă: cel mic şi modest, dar inventiv şi curajos, îl învinge pe cel mare, arogant... Frumos... Dacă ar fi şi adevărată povestea, ar fi şi mai frumoasă. De fapt, este una din primele creaţii întrutotul livreşti. Pentru a-l prezenta pe David, *„oşteanul Domnului”* în lumini eroice, scriitorul a creat această poveste. Pe acel timp (de fapt, ca de obicei - cu foarte puţine excepţii în istoria omenirii) sorţii unei bătălii nu au fost lăsaţi în mîinile unor eroi.

Aşa apare David – din nou. Autorul ni-l prezintă, de parcă pînă

în acel moment nu auzisem de el. Este fiul *„Efratitului aceluia din Betleem, Isai, care avea opt fii”*. (Betleemul mai este cunoscut şi ca Efrata, deci expresia ar fi ca un fel de „Tomitanul acela din Constanţa”...). Trei din fiii lui Isai erau în oastea evreilor. Asta ne face să bănuim că acea întîmplare a avut loc nu mult după expediţia lui Saul în Negev, pe cînd iudeii rupseseră relaţiile cu filistinii trecînd de partea israelienilor lui Saul. Fără îndoială, filistinii încercaseră să pedepsească Iuda, eventual să o aducă din nou în supunere (atacînd, deci, spre Betleem), iar Saul sărise în apărarea noilor supuşi. De aceea în oastea lui sunt şi locuitori ai Betleemului. Deci, ne spune cartea, fiul cel mic soseşte în tabăra evreiască aducînd provizii „contingentului” iudeu. Editorul încearcă să armonizeze cele două versiuni, spunînd că în momentul cînd cei trei fraţi ai săi s-au alăturat oştii lui Saul, David *„a părăsit pe Saul, întorcîndu-se la oi”*. E greu de crezut. În primul rînd, ca purtător de arme (scutier), era de datoria lui să stea alături de rege – indiferent dacă alţi trei fraţi (din opt!) veneau sau nu la oaste. Părăsirea lui Saul pe timpul războiului ar fi echivalat cu o trădare, cu o dezertare! Vom vedea că sunt şi alte fapte care se împotrivesc prezumţiei că cele două versiuni se continuă „istoric”.

Văzînd „ocara” care căzuse pe oastea lui Saul, niciun oştean neîndrăznind să răspundă provocării, David s-a interesat mai întîi *„ce i se va face aceluia care va omorî pe filisteanul ăsta?”* Afînd că i se va da mari bogăţii şi fiica regelui de nevastă, l-a apucat furia şi a acceptat lupta. A făcut însă atîta tămbălău încît l-au dus mai întîi în faţa lui Saul. Acesta îi vorbeşte, însă, de parcă David nu-i era „purtător de arme” – în fapt, de parcă atunci l-ar fi văzut pentru prima dată! Astfel, regele, cînd îşi manifestă parerea de rău faţă de tinereţile lui, află că David, ca *„păstor al oilor tatălui”* său, deseori avea de *„scos oaia”* din gura leului sau ursului, înarmat doar cu o bîtă. De fapt, el imita pe Herakles şi Samson: apuca de fălci fiara şi o ucidea! Deci, să nu-şi facă Împăratul griji, va fi Domnul cu el...

Aşa că David iese din rîndurile oştirii fără armură – deşi regele îi

oferise propriile lui arme şi armura. David, dacă le punea pe el, nu mai putea să meargă cu ele... Eh? Care rege ar fi ales un „purtător de arme” care nu putea merge cu armele sale? Şi nu părea David prea slăbănog – cînd numai cu cîteva momente înainte povestise cum sfîşie el un leu sau un urs, cu mîinile goale? Dar acesta era numai un mijloc literar folosit de scriitor pentru a arăta marea diferenţă dintre Goliat din Gat, cel ce purta armură de *„cinci mii de sicli de aramă”*, başca coif, turetci de aramă şi o pavăză, iar suliţa era de *„şase sute de sicli de fer”*. Scutul îi era purtat de cîţiva filistini... Iar David era îmbrăcat doar în straiele lui de cioban, cu o traistă în care pusese cinci *„pietre de rîu netede”*. În mîini purta doar un toiag. Cum să nu izbucnească în aclamaţii ascultătorii asistînd la duel şi la victoria evreului?

De fapt, asistăm la o înfruntare normală între un evreu şi un filistin din acea vreme. În timp ce oşteanul filistin (pedestru) era îmbrăcat foarte asemănător celui grec/aheu din acele timpuri (cum îl vedem în Iliada homeriană), cu pavăză, coif, armură pe braţe şi picioare, cu un scut în mînă (toate acestea din aramă), înarmat cu o suliţă cu vîrf din fier şi o sabie (scurtă) cu două tăişuri, cel israelian nu avea armură de corp (cel mult o cămaşă de zale din aramă) şi nu purta scut, pentru a-şi putea folosi ambele mîini. Arma predilectă a evreilor, timp de sute de ani, a fost... praştia! Probabil şi arcul. Mai aveau bîtă şi, probabil, un pumnal. Tactica folosită împotriva popoarelor mult mai bine înarmate era cea de guerrilă, cu atacuri surpriză de la distanţă şi refugiere pe înălţimi, în zone stîncoase. Deci, David a folosit împotriva filistinului tactica şi tehnica de luptă obişnuită – cea care aducea, cîteodată, victorie israelienilor.

Cum rămîne însă cu statura de uriaş a filistinului? În Vechiul Testament îi mai întîlnim pe „uriaşi”. Ei sunt „copiii” îngerilor care au intrat la fiicele oamenilor – de presupus să fi pierit în Potop. Mai apar pe timpul lui Abraham, ca popor atacat de „împăraţi”. În sfîrşit, pe timpul lui Moise, sunt descrişi (de cercetaşii înspăimîntaţi) ca locuind în Canaan, iar un ultim „uriaş” este Og, regele Başanului,

„un urmaş al uriaşilor” (vezi, ***Numere***). Deci, e greu de ştiut cît de „uriaş” era acel Goliat – nume care a intrat în tradiţia iudeo-creştină chiar cu sensul de „uriaş”, supra-dimensionat. Cu atît mai mult cu cît filistinul din Gat apare în Cronici cu un alt nume: ***Lahmi din Gat***. Acesta ar putea fi o corupţie de transcriere a cuvîntului „Gattitul”.

Încă mai interesant este faptul că în ***Cronici*** David poartă... alt nume. Acesta este ***Elhanan din Betleem***! El este cel ce ucide pe „Lahmi din Gat”. Dar numele lui apare şi în lista eroilor israelieni evidenţiaţi în bătălia de la Shocoh: *„Elhanan Betleemitul a ucis pe fratele lui Goliat Gittidul.”* Este aproape cert că în text au fost introduse la o dată foarte tîrzie cuvintele „fratele lui”. Să rezumăm: în timpul luptelor, un anume Elhanah din Betleem ucide un anume Goliat din Gat, probabil unul din cei mai vestiţi eroi filistini. Iar în faţa regelui Saul şi a generalilor apare un tînăr erou „din Betleem” pe care nu-l ştiau – deşi în altă sursă se spune că servise o vreme ca *„purtător de arme şi cîntăreţ de arfă”*... Întrebat cine este, acesta răspunde simplu: *„sunt fiul robului tău Isai din Betleem”*.

Cum ziceam, numele de David nu apare în absolut nicio inscripţie din antichitatea evreilor. Este posibil ca, în timp, acest nume care desemna regalitatea iudaică, să fi devenit un fel de simbol purtat de toţi regii din Iudea, numindu-se „fiii lui David”. După tradiţia evreiască, „David” ar fi putut fi chiar un strămoş. Şi cum iudeii proveneau cel mai probabil dintr-un amestec de clanuri moabite, medianite şi refugiaţi evrei, e foarte posibil ca acest „David”, dispărut din tradiţii, să fi fost moabit. Poate chiar un strămoş al lui Ruth, străbunica lui „David”-Elhanan.

Oricum, cele două versiuni ale apariţiei lui David la curtea lui Saul nu se leagă, cronologic. Cel mai probabil, faptele s-au desfăşurat cam în felul următor: în urma victoriei israelienilor împotriva amaleciţilor, conflictul dintre Saul şi Samuel a devenit deschis. Samuel a părăsit oştirea, hotărît să găsească pe cineva care să-i folosească drept unealtă în înlocuirea lui Saul. De data asta, atenţia i s-a îndreptat spre clanurile iudee, nu foarte credincioase

lui Saul – în care vedeau mai curînd un cotropitor. Alesul lui Samuel a fost din nou un tînăr lipsit de putere şi experienţă, chiar dacă dintr-o familie puternică şi bogată. Probabil spera ca în David să găsească o sculă mai maleabilă decît beniamitul Saul. Ca şi în cazul lui Saul, profetul a arătat că nu ştie să recunoască firea oamenilor...

Ajutat de oamenii credincioşi de la curtea regelui, Samuel a reuşit să-l infiltreze pe David în intimitatea lui Saul. E greu de ştiut dacă David i-a fost de la început „purtător de arme” (scutier). E mai probabil ca el la început era doar „entertainer”: cînta (şi versifica) regelui pentru a-l face să se simte bine. Este foarte probabil ca Saul, care avea o anumită stare depresivă datorată stresului adus de domnia lui asupra Israelului, a conflictelor cu filistinii, a conflictului mai recent cu propriul fiu Ionatan şi, mai ales, cu prorocul Samuel şi casta preoţească, să fi găsit alinare în cîntarea tînărului cioban. Şi iarăşi, e posibil ca anumite ierburi scăpate în paharul regelui să-l fi făcut pe acesta să aibă crize...

Autorii cărţilor care prezintă „istoria” regelui David se vor sili să scrie o cronică apologetică. Ei au creat scrierile biblice la Ierusalim, în Templu, la curtea regelui Iudeii, urmaş al „marelui” rege David. David nu a fost deloc un sfînt, a făcut nenumărate fapte reprobabile – cum vom vedea -, dar mereu acele fapte au fost „albite”. Faptul că i s-a atribuit uciderea lui Goliat este, probabil, tot atît de adevărat ca şi acela că ar fi dus capul acestuia „la Ierusalim” – oraş-cetate care era în acel moment în posesia iebuseilor. Singurul adevăr din această poveste este faptul că un ostaş evreu a aruncat cu praştia o piatră atît de precis încît a lovit oşteanul filistin drept în frunte, ucigînd-l pe loc. Dar, chiar neadevărată, povestea înfruntării dintre David şi Goliat este o mare creaţie literară, scrisă cu foarte mult talent; aşa că, deplin justificat, a rămas în istoria literaturii umane.

44

David şi Saul

Rămăsesem în momentul în care David, după ce cărase *„capul şi armele lui Goliat”* la Ierusalim, venise în faţa regelui Saul şi a generalilor săi ca să se prezinte: *„sunt fiul robului tău, Isai, Betleemitul”*. Ai zice că aceste vorbe nu au nimic deosebit – dar aparenţele înşeală! Auzindu-le, ***Ionatan*** *„l-a iubit ca pe sufletul din el.”* Chiar şi Saul l-a oprit şi nu l-a mai lăsat să plece. Ionatan i-a dăruit tînărului frumos mantaua, sabia şi cingătoarea. Iar Saul, după ce a văzut că *„izbîndea în tot ce îl punea să facă”*, l-a uns comandat al oştirii. Cum ar veni, în locul lui Ionatan şi a lui Abner. Cam greu de crezut, Abner a rămas credincios lui Saul şi familiei regale pînă spre sfîrşit, cînd a trădat ultimul fiu al lui Saul tocmai lui David. Se mai zice că *„David era plăcut întregului popor, chiar şi slujitorilor lui Saul”*. Asta o ştim – doar ei îl aduseseră la curtea regelui.

Dar în curînd norii încep să întunece acestă scenă idilică. Mai

precis, chiar a doua zi! *„Pe cînd veneau ei, la întoarcerea lui David de la uciderea Filisteanului.”* (a lui Goliat, probabil), femeile au ieşit înaintea oştirii şi, ce credeţi că-şi strigau? Că *„Saul a bătut miile lui - iar David zecile lui de mii.”* Nu ştim cine erau acele „femei”, dar în mod sigur ele habar nu aveau cum decurseseră lucrurile pe cîmpul de luptă. David ucisese, de fapt, un singur filistin! Cum să nu-l apuce „duhul rău” pe Saul, văzînd atîta nerecunoştinţă şi părtinire? Ştiind el ce ştia, simţea în dosul „femeilor” forţe ascunse, la lucru. Simţea, probabil, că „cineva” pregătea ascensiunea la tron a noului apărut. *„Şi din ziua aceea Saul a privit cu ochi răi pe David.”*

Cartea ne zice că Saul, chiar a doua zi, a încercat să ucidă pe David, ţintuindu-l de perete cu suliţa – dar David s-a ferit (ajutat de Domnul). Evenimentul poate că a avut loc – dar mai tîrziu. Deocamdată, Saul dorea să dea pe una din fete lui David, drept soţie. Mai întîi pe *Merab*, fata cea mare, dar după ce a căsătorit-o pe aceasta cu Adriel din Mehola, s-a oprit la ***Micol***, fata cea mică. Ne amintim că răsplata promisă pentru uciderea lui Goliat era mîna prinţesei. Căsătoria lui David cu Micol a intrat probabil în tradiţie – deci evenimentul a avut loc. De ce şi-a măritat Saul fata cu presupusul uzurpator?

Motivul invocat de autor este doar aparent. Zice el: ca să-l pună pe David la mîna filistinilor. Deci, punîndu-l pe tînăr căpetenie peste 1000 de oşteni şi trimiţîndu-l să lupte împotriva filistinilor, spera să-l vadă căzînd în luptă. Cu ajutorul lui Dumnezeu, David s-a ferit de soarta asta, deşi i se ceruse să aducă „zestre” o sută de *„prepuţuri de filistini.”* Putem însă bănui că Saul, promiţînd mîna unei prinţese unui reprezentant al iudeilor, încerca să lege mai strîns cele două mari triburi evreieşti, israelinii din nord cu iudeii din sud. Şi, să nu uităm, David nu era deloc aşa cum îl înfăţişează cartea, *„cine sunt eu, cine este familia mea în Israel, ca să fiu ginerele împăratului?”* David era dintr-o familie bogată şi respectată în Iudea.

Doar că, probabil, între timp Saul a aflat de conspiraţia preoţilor şi slujitorilor lui, şi s-a temut că o căsătorie între fiica cea mare

şi David îl va face pe acesta să aibă pretenţii la tron. Însurîndu-l cu Micol, acestea deveneau mult mai îndepărtate – şi vedem că de data asta David refuză, la început. E nevoie ca „slujitorii" să-l convingă! (Vom vedea şi mai departe că de multe ori David îşi ascunde gîndul, refuzînd la început ceea ce dorea să obţină – lăsîndu-se însă „convins" pînă la urmă să accepte....) Deşi Micol l-a iubit pe tînărul şi frumosul erou, se pare că David nu a răspuns deloc acestui sentiment.

Pentru David nu a fost deloc greu să adune nu o sută, ci două sute de prepuţuri „de filistin". Avînd o ceată de o mie de oşteni, atacînd prin surprindere şi folosind ambuscade, era relativ uşor să ucidă două sute de bărbaţi. Filistini – dar poate şi din alte naţii care nu foloseau circumcizia. Că doar nu scria pe prepuţ cine-i fusese stăpîn. Intenţia acestei „zestre" cerute de Saul este însă clară: dorea să pună duşmănie între bănuitul uzurpator şi eventualii lui aliaţi, filistinii. E posibil ca încă de atunci David să fi intrat în tratative cu aceştia. După cum vom vedea, Saul nu s-a înşelat deloc: David va intra în alianţă cu filistinii!

Dar conflictul dintre Saul şi David se acutizează. Mai întîi, Ionatan trebuie să intervină pentru aplanarea lui, apoi, după ce regele repetă atacul cu suliţă şi trimite ucigaşi acasă la David, e nevoie să intervină şi Micol. Ea îi dă drumul pe fereastră şi în locul lui pune în pat, *„un terafim"*, o statuie, avînd capul înfăşurat cu blană de oaie. Nimeni nu explică cu mare plăcere ce era un „terafim" şi ce căuta el în casa prinţesei (şi a lui David). Din descriere, e cert că este un „idol", un chip cioplit. Cartea nu spune niciunde că Saul şi familia lui se închinau zeităţilor canaanite, dar e posibil ca această informaţie să fi fost scoasă cu grijă din cronici. Împreună, probabil, cu informaţia că mare parte din evrei aveau „idoli" cărora li se închinau.

David fuge direct la Rama, la Samuel. Saul, aflînd, trimite „slujitori", care se dau cu profetul. În final, chiar regele e nevoit să ia drumul spre Rama, unde va fi „printre proroci". Între timp, David, care era de fapt la ***Naiot***, lîngă Rama, se întoarce la curtea lui Saul ca să vorbească cu Ionatan. Îi cere acestuia, nici mai mult nici mai puţin, să-şi trădeze tatăl. Cei doi tineri încheie o alianţă care dovedeşte mai curînd teama prinţului decît dragostea lui. Se pare că Ionatan ajunsese să-l cunoască mult prea bine pe cumnatul său. Deci, îi cere lui David ca, în schimbul informaţiilor pe care i le va da de la curtea regală, acesta să jure că va păzi familia lui Ionatan. Cum se va ţine de cuvînt David, vom vedea mai tîrziu.

Într-adevăr, văzînd dorinţa lui Saul să-şi ucidă rivalul, Ionatan îşi trădează tatăl,

ajutîndu-l pe David să fugă. Acesta ajunge la ***Nob*** – şi trebuie să ne întrebăm dacă această oprire este cumva întîmplătoare. Poate că, drept răspuns la ajutorul primit de la Samuel, îl ajută pe bătrînul profet să facă puţină ordine în ţară. Mai precis, la Nob trăia ultimul urmaş a lui Shiloh şi Eli, preotul ***Ahimelec***. Alături de el trăiau alţi optzeci şi cinci de preoţi – se pare, dintr-o sectă care nu-l recunoştea pe Samuel drept unic Mare Preot al iahvismului -, într-o cetate „a preoţilor".

Nob era o cetate pe teritoriul tribului beniamit, chiar la graniţă – la vreo 3 km nord de Ierusalim. Am putea crede că David căuta refugiu în Ierusalim, dar se pare că nu – el de fapt căuta scăpare spre Iudea. De ce atunci ocolul prin Nob? Tot aici, în templu, erau ascunsă sabia „lui Goliat" (iată că nu ajunsese în Ierusalim, ci pe-aproape), pe care o luă cu el. David nu a stat mult – dar urmările vizitei lui au fost cumplite. „Slujitorul" ***Doeg***, edomit, s-a dus să spună lui Saul că preoţii l-au ajutat pe David în fuga lui. Înfuriat pe trădarea pe care o simţea din partea preoţilor, a slujitorilor şi chiar a familiei lui, Saul a atacat cetatea lipsită de apărare. Toţi preoţii, dar şi locuitorii cetăţii, au fost masacraţi – de către Doeg! – iar cetatea rasă. Din acel moment singurul centru de cult iahvist a rămas cel din Rama, condus de Samuel. Cînd David a aflat de cele întîmplate, tot ce a putut comenta (singurului supravieţuitor, ***Abiatar*** fiul lui Ahimelec, care i s-a alăturat) a fost: *„M-am gîndit*

că Doeg Edomitul... va spune lui Saul. Eu sunt pricina morţii familiei tale.” Poate că el nu a minţit deloc. Ca de atîtea ori de-a lungul vieţii lui, subtilul păpuşar a ştiut să-şi facă treburile murdare cu mîna altora...

Dar între timp David scăpase spre sud. A ajuns la ***Gath*** – cetatea de baştină a lui Goliat. Ştiind că acolo nu va putea găsi prieteni, a folosit un şiretlic: s-a prefăcut a fi nebun. În antichitate (şi nu numai), nebunii erau priviţi cu un fel de respect, ca posedaţi de „spirite” sfinte. Deseori profeţii, oracolele, profeţeau sub influenţa unor crize (produse de boală sau de ierburi). Deci, filistinii nu

i-au făcut nimic nebunului de care se pare că nu ştiau că le ucisese eroul – ci doar că femeile israeliene cîntau că *„şi-a bătut zecile lui de mii*”. După ce a fost sigur că şi-a pierdut urmele, Mai tîrziu, David a părăsit cetatea filistină, ducîndu-se în Iudea, în peştera ***Adullam***, nu departe de Betleem. Aici i s-a alăturat familia, dar şi mulţi alţi luptători. Cu timpul şi-a adunat o ceată de fugari, datornici, tîlhari, ucigaşi, răzvrătiţi... nu mai puţini de 400 de luptători.

Prin asta războiul dintre David şi regele Israelului a devenit unul deschis. Desigur, ceata lui David nu se putea împotrivi oştirii lui Saul, mult mai numeroasă şi călită în luptă. Însă David a aplicat cu inventivitate o tactică de luptă de partizani, de guerrilă, fugind din faţa trupelor mai numeroase, ditrugînd pe cele mai slabe. Cînd nu avea încotro, se refugia în Sălbăticie. Pentru a-şi feri familia, a trimis-o să se adăpostească în Moab. Acesta este încă un element care îi face pe cercetători să bănuiască originea familiei lui David în Moab. Autorii cărţii au grijă tot timpul să dovedească „curăţenia” lui David, lipsa lui de păcat, faptul că se arată fără de vină în faţa lui Saul (chiar „cruţîndu-i”, în două rînduri, viaţa). Probabil lucrurile n-au stat deloc aşa.

Imediat după ce şi-a format ceata, David a dus-o pe teritoriul Moabului, trăind la curtea regală din ***Miţpa*** (de fapt, pe teritoriul lui Gad). Dar ştia (şi fără să-i spună *„prorocul Gad*”) că soarta lui ia formă numai în Iudea. Aşa că s-a întors acasă. Prima faptă de vitejie

a făcut-o în *„cetatea **Cheila***”, atacată de o mică trupă de filistini, veniţi la jaf. Poate... Pentru că David a luat vitele răpite *„din mîinile lor*” – şi nu a mai plecat. Dar a aflat Saul că David stă la Cheila şi a pornit cu oastea împotriva lui. Ştiind că locuitorii cetăţii nu privesc deloc cu ochi buni pe „salvatori” şi că, probabil, îl vor da pe mîna lui Saul, David s-a refugiat din nou în Sălbăticie, în locuri întărite. Ajuns în *„pustia **Ziff***”, în pădure, a reuşit să atragă mînia localnicilor, care s-au dus la Ghibea ca să ceară ajutor lui Saul. De ce asta? Se pare că „partizanii” lui David se purtau chiar ca mafioţii sicilieni: în schimbul „protecţiei”, cereau să fie hrăniţi de populaţiile în mijlocul cărora îşi aşezau tabăra.

Acest fapt se vede din întîmplarea cu ***Nabal***. Acesta era un moşier bogat din ***Maon***, dar care-şi avea bogăţiile pe muntele ***Carmel***. David a trimis la el oameni ca să-i spună că *„oamenii mei nu le-a făcut păstorilor tăi niciun rău*”. Deci, drept răsplată, dă-ne *„ce te lasă inima*”. Desigur, Nabal a refuzat, aşa că David şi-a luat ceata de 400 de tîlhari şi a pornit să-l pedepsească pe încăpăţînatul bogătaş. Norocul acestuia e că el avea o nevastă mult mai isteaţă decît el, pe ***Abigail***, *„femeie cu judecată şi frumoasă la chip*”. Aceasta a luat daruri pentru David şi i-a ieşit înainte, cu care ocazie a aflat că acesta hotărîse să extermine pînă la ziuă *„întreaga parte bărbătească din tot ce este a lui Nabal*”. Asta ne dovedeşte că furia lui David nu era deloc întîmplătoare, ci ascundea mai degrabă un calcul rece, politic: Nabal era ultimul urmaş a lui ***Caleb*** – eroul descălecător al iudeilor. Făcînd să dispară el şi „toată partea bărbătească”, David rămînea fără niciun contracandidat la conducerea tribului. Devenea, practic, regele Iudeii!

Abigail l-a convins pe David *„să nu îşi facă păcat*”, să nu ia pe mîinile sale sîngele lui Nabal, care este un Nebun (acesta este înţelesul cuvîntului în limba ebraică). David a lăsat pe Domnul să îi facă treaba – aşa că, după ce i-a povestit Abigail Nebunului ei de bărbat ce a făcut cu David (şi cine ştie ce i-o fi povestit!?), pe acesta l-a lovit damblaua şi, în a zecea zi, *„Domnul l-a lovit pe*

Nabal, şi a murit". Putem doar bănui că o mînă de ajutor dăduse char frumoasă cea isteaţă, mai ales că David îi promisese că o va lua de nevastă. Drept răsplată, David chiar a luat-o pe Abigail de soţie – consfinţind astfel „moştenirea" pe care o lua de la Nabal, devenind capul clanului şi, indirect, al Iudeii. Iată-l deci, pe David, cu trei neveste. Una era Micol, fiica lui Saul, trăind la curtea regelui, din neamul lui Beniamin. A doua era ***Ahinoam***, din Izreel – deci, din neamul lui Efraim, cel mai mare trib nordic. A treia era Abigail.

Dar cercul se strîngea în jurul lui David, aşa că a căutat refugiu la filistini. S-a dus la ***Achiş***, regele Gathului, cerînd adăpost. Filistinii îl primiră cu braţele deschise – era o breşă în unitatea triburilor evreieşti din jurul lui Saul. În plus, ceata lui David era încercată în luptă – un bun aliat în acele vremuri tulburi. Achiş i-a dat cetatea ***Ţiclag***, în flancul sud-estic, spre Negev, ca loc de garnizoană, să apere teritoriile filistine împotriva atacurilor nomazilor din deşert. Zice autorul: „*de aceea Ţiclagul a fost a împăraţilor lui Iuda chiar pînă azi.*" (doar una din dovezile că scrierea aparţine unui autor din Iuda, mult timp după domnia lui David) Asta este, de asemenea, o recunoaştere a faptului că „împăraţii lui Iuda" nu au stăpînit teritoriul filistin de pe coasta Mediteranei – ceea ce azi se numşte „Fîşia Gaza"...

Deşi în înţelegerea cu Achiş era stipulat faptul că David trebuia să dea lupte cu toţi duşmanii filistinilor, autorul are mare grijă să sublinieze faptul că acesta ataca **numai** triburi din deşert, dar nicidecum iudei. Şi pentru a ţine ascuns acest fapt, oastea lui David extermina absolut orice locuitor al zonelor atacate, să nu lase martori. Acest amănunt ne face să credem că ceata de tîlhari mercenari condusă de David nu prea avea scrupule şi că, bucuria regelui Achiş, cum că „*acum David s-a făcut urît poporului lui Israel*" avea, probabil, temei. De altfel, cînd va începe ultimul război dintre filistini şi israelieni, oferta lui David de a se alătura oastei filistine nu este acceptată. Dăduse prea multe temeiuri de neîncredere...

Ajungem astfel la ultima confruntare dintre Saul şi duşmanii lui

statornici, filistinii. Lupta hotărîtoare se va da la ***Muntele Gilboa***, unde Israelul va suferi o înfrîngere catastrofală. În luptă moare Ionatan, iar Saul se sinucide pentru a nu cădea viu în mîinile învingătorilor. Domnise cinsprezece ani – evenimentul a avut loc, se pare, în 1013 î.Ch. Oastea lui Saul era una mică, demoralizată. Părăsit de preoţi, de slujitori, probabil de mai toate triburile evreieşti, posibil ca regele să fi avut în jurul lui doar contingentul oferit de propriul trib, Beniamin. Să nu uităm că David se aliase cu Efraimiţii, iar Iuda era în ascultarea lui. În plus, se pare că Saul nu reuşise niciodată să lărgească prea mult regatul spre nord – zona de la nord şi vest de Gilboa rămăsese permanent în stăpînirea filistinilor.

O ultimă încercare, disperată, a regelui, de a face pe preoţi să susţină evreii în lupta cu duşmanul, s-a lovit de refuzul lor. Este prezentat cerînd „*vrăjitoarei din Endor*" să aducă sufletul lui Samuel (care murise în anul în care David îşi luase de nevastă pe Abigail) – un păcat în ochii iahviştilor -, de unde şi „blestemul" cu care îl loveşte Dumnezeu. Trupul lui este bătut în cuie de poarta cetăţii *Betşan*, la vest de Iordan. Israelienii asistă prostiţi la întîmplări. Doar locuitorii cetăţii *Iabeş-gilead*, de dincolo de Iordan, drept mulţumire pentru ajutorul primit de la Saul în războiul lor cu Amoniţii, îi fură trupul şi îl îngroapă cu onoruri.

Aşa ia sfîrşit viaţa şi domnia primului rege Israelit, Saul şi, odată cu ele, cartea ***Samuel I***. Dacă nu este prima carte „scrisă" de autor după moartea acestuia (se mai întîmplă cu Deuteronomul, respectiv Ioshua), cartea lui Samuel continuă mult după... Practic, cartea originală a fost împărţită în două cărţi, fiind prea dificil să fie citită pe sul. Cartea lui Samuel se termină la mai bine de 30 de ani **după** moartea „autorului".

45

Primii ani ai lui David Rege

A ***doua Carte a lui Samuel*** începe de unde se oprise prima, de la înfrîngerea lui Saul la Gilboa, semn că era vorba de o singură Carte, împărţită în două părţi din motive de facilitate în citit. Pînă nu de mult, chiar şi după ce aparuse tiparul şi Bibliile începuseră să fie tipărite *„in folio”*, iudeii tradiţionalişti continuau să-şi citească Scripturile pe suluri. Era cu adevărat greu să găseşti pasajul dorit din ***Samuel II*** într-un sul gros care se răsucea de pe un băţ pe altul... Lucrul s-a petrecut aidoma şi cu următoarea carte, a ***Împăraţilor***. Oricum, această Carte nu poartă un nume diferit de Samuel I, ci trece direct la acţiune.

Deci, în timp ce Saul murea pe Muntele Ghilboa împreună cu fiii şi ultimii lui susţinători, David se afla cît se poate de departe de acel loc, luptîndu-se cu... Amaleciţii. Ştiţi, cei exterminaţi de Saul şi Samuel. Abia întors la cetatea pe care o stăpînea în numele filistinilor, ***Ţiclag***, i s-a înfăţişat un... amalecit, care i-a adus vestea

morţii lui Saul. I s-a prezentat lui David de parcă nu aflase de luptele acestuia cu propriul trib. Amalecitul povesteşte că el a ajuns *„din întîmplare”* pe muntele Ghilboa, a văzut înfrîngerea *„poporului”* (?) şi moartea lui Saul şi Ionatan. Mai mult, David află că acel „amalecit” este cel ce l-a ucis pe Saul, la cererea acestuia. Deşi încă în putere, îl apucase... ameţeala. După ce l-a ucis, s-a grăbit să-i aducă *„domnului meu”*, David, coroana şi brăţara fostului rege. Ei, ce face David la aflarea acestei veşti? Cam ce va face mai mereu la aflarea veştii despre moartea vreunui duşman: va jeli, va plînge, va posti, îşi va smulge veşmintele, părul, îşi va turna cenuşă în cap... chestii de-astea. Ca nu cumva, Doamne fereşte, să-l bănuiască cineva că ar fi avut vreo intenţie ascunsă sau chiar vreo implicare. Şi după ce l-a ucis grabnic pe Amalecit, a spus: *„sîngele tău să cadă pe capul tău, că ai mărturisit singur că ai ucis pe Unsul Domnului.”* După care a făcut o cîntare.

Dar oare aşa s-or fi petrecut lucrurile? Nici pînă azi nu se ştie dacă David s-a aflat sau nu la Ghilboa. Editorii Scripturii zic că nu. Dar asemenea lucruri vor mai avea loc în timpul domniei lui David – şi el de fiecare dată va fi hăt, de partea celalată a ţării. Şi ce căuta un „amalecit”, care de fapt nu prea avea cum fi în viaţă, tocmai prin regatul lui Saul, cel care îi distrusese ţara şi neamul? Şi s-a întîmplat ca tocmai el să fie singurul în preajma regelui înfrînt? Mai curînd ne-am fi aşteptat să fie pe-acolo niscai filistini. Iar regele s-a sinucis (cum se zice iniţial)? Acum aflăm că de fapt cineva a făcut munca pentru el. Şi i-a luat însemnele domniei de i le-a adus lui David...

Există posibilitatea ca David să fi fost, de fapt, cu ceata lui de războinici, alături de filistini. În fond, Saul era duşmanul lui direct, avea tot interesul să-l ucidă. Şi nu ar fi de mirare ca printre oştenii lui, amestec de tîlhari, fugari, răzvrătiţi, să se fi aflat şi un amalecit. Asta ar explica modul în care acesta i se adresează. În timpul bătăliei, e posibil ca David să se fi concentrat mai ales asupra locului unde stătea Saul şi ca unul din oştenii lui, probabil tocmai acel amalecit (dar nu neaparat; probabil autorul cărţii nu a vrut să

lase să se înţeleagă că Saul fusese ucis chiar de un evreu! David ştia că următorul lui pas va fi să intre în relaţii cu israeliţii din regatul lui Saul) i-a adus însemnele regale. Prin asta putea justifica intenţia lui de a-l moşteni pe Saul.

Cîntarea lui David la moartea lui Saul şi Ionatan a fost dată Iudeilor să o înveţe pe de rost. În ea, Regele şi fiul său sunt făcuţi eroi ai neamului – ai întregului neam. Era primul pas spre Regatul Unit. Următorul pas a fost preluarea tronului Iudeii. Odată cu distrugerea regatului lui Saul, întreg Canaanul, la apus de Iordan şi pînă la Marea Mediterană, fusese ocupat de filistini. Libere mai erau doar cîteva cetăţi, canaanite, niciodată ocupate de evrei, ca Ierusalimul. Practic, odată cu moartea lui Saul, speranţa evreilor de a avea o ţară a lor, dispăruse. Tot ce rămăsese era Iuda – iar David este „uns” rege al acestui mic regat. Poate ca răsplată a ajutorului dat la înfrîngerea lui Saul? Pentru că Saul şi Israel nu ar fi recunoscut niciodată un regat al Iudeilor condus de David!

Oricum, ungerea lui nu este de mirare. Prin dispariţia lui Nabal şi căsătoria cu Abigail, David, membru al puternicei familii a lui Isai din Betleem, faimos războinic (practic, singura forţă armată din zonă, în afară de filistini) şi susţinut de filistini, ca şi client, era singura alegere posibilă!

El a domnit şapte ani ca rege al Iudeii, trăgînd mereu cu ochii spre nord. A trimis oameni la efraimiţi (a doua soţie era una de-a lor), ca să dovedească părerea de rău a lui David la ocuparea lor de către filistini. A trimis alţi oameni la Iabeşul Gileadului, să-i felicite *„pentru dragostea faţă de Saul”*. Avea, cum se zice, limba plină de miere... Pentru a-i înfrînge, definitiv, pe filistini, David ştia că doar un regat al tuturor evreilor îi putea da forţa necesară.

Între timp, la ***Manahaim***, dincolo de Iordan (şi Iabeş), „rege” era ultimul fiu al lui Saul (ceilalţi, mai mari, pieriseră la Ghilboa), dus acolo şi păzit (ca slujitor dar şi ca paznic, probabil) de ***Abner***, comandatul oştii lui Saul, ***Iş-Boşet***. Abner l-a făcut rege – deşi, probabil bătrîiorul rege (40 de ani) numai asta nu dorea... Îl cunoştea pe David, îl cunoştea şi pe Abner. Abner cîştigase aprecierea israeliţilor şi, avîndu-l pe Iş-Boşet drept marionetă, era cel mai puternic om din regat (care ocupa toată partea stîngă a Iordanului). Numai că în confruntarea în care a fost atras de comandatul oastei lui David, ***Ioab***, pentru cucerirea cetăţii ***Gabaon***, a fost înfrînt. Mai mult, Abner a făcut greşeala să-l ucidă cu mîna lui pe *Asael*, fratele lui Ioab – făcîndu-şi astfel un duşman puternic, de moarte. Ioab dorea distrugerea micului regat al lui Iş-Boşet prin forţă, dar mica armată rezistă iar David nu doreşte să-i aibă împotrivă pe israeliţi – dacă îi putea cuceri paşnic.

Desigur, firul subţire pentru Iş-Boşet s-a dovedit a fi Abner. Văzînd creşterea puterii lui David, după doi ani de rezistenţă, acesta a început să tatoneze terenul în vederea unei împăcări. Cartea ne şi spune motivul: Abner intrase la o fostă ţiitoare a lui Saul, ***Riţpa***. *Big deal*, ar putea spune un necunoscător. Dar, în tradiţia ebraică, asta era o mişcare clară de uzurpare a puterii. Pe drept cuvînt Iş-Boşet a protestat pentru actul lui Abner. Aşa că Abner a trimis soli lui David şi i-a promis că-i dă pe mînă *„toată ţara Israelului”*

David a acceptat – cu o condiţie: Abner să-i dea „iubita” soţie, ***Micol***, fiica lui Saul, aflată şi ea la Mahanaim. Abner a acceptat – iar Iş-Boşet nu s-a putut, din nou, împotrivi. Prin asta David, ginerele lui Saul, devenea urmaş direct la tron. Mult timp nu mai trebuia să aştepte... Iş-Boşet l-a pierdut mai întîi pe Abner. Acesta s-a dus la David să-şi ia răsplata – dar Ioab l-a ucis. Pentru că israeliţii protestau, cerînd pedepsirea ucigaşului, David s-a dezis de el şi l-a trimis în exil... pentru o scurtă perioadă. A urmat Iş-Boşet – asasinat de nişte *„căpitani”*. Bineînţeles, David s-a dezis şi de această crimă, executîndu-i repede pe asasini. Putea spune cineva ceva rău despre bunul rege iudeu, alesul şi iubitul Domnului?

Un ultim cuvînt despre Iş-Boşet. Numele lui se traduce prin *Fiul Ruşinii*. Acest cuvînt, ruşine (*boşet*) a fost folosit în Biblie cam cum folosim noi azi *„beep”*-ul în locul cuvintelor ruşinoase. Dar ce nume de „ruşine” avea fiul lui Saul? Mai mult ca sigur... Baal, numele

zeului canaanit al vegetaţiei, tradus prin Domn (Adonai în ebraică). Deci, numele regelui era Işbaal, „Fiul Domnului”. Unul din nepoţii lui se va numi Mefibaal, Eroul Domnului (în Biblie, Mefiboşet). Pornind de la nume, unii comentatori îl descriau pe Iş-Boşet hidos, bocciu, scălîmb... Cum ar fi putut el fi altfel, dacă era duşmanul frumosului David? Chiar şi Mefiboşet e prezentat ca olog.

Iată-l deci, după şapte ani de la moartea lui Saul, pe David devenind, cu acordul „*bătrînilor*” lui Israel, regele tuturor evreilor. Avea, zice Biblia, 30 de ani. Cifra de 30, în tradiţia biblică, este „rotundă”. Iisus îşi va începe misiunea la 30 de ani. La 30 de ani un bărbat avea dreptul să devina rabi sau preot. Şi mai avea semnificaţia de „generaţie”...

Probabil era încă tînăr. Saul, care a ajuns „tînăr” la domnie şi a domnit vreo 13 ani, a lăsat, la moartea lui, un fiu (Işbaal) de... 40 de ani! Dar poate că David era chiar mai tînăr de atît! Dacă avea în jur de 18 ani la sosirea lui la curtea lui Saul, iar tribulaţiile lui pînă a ajuns rege la Hebronul Iudeii, au durat vreo 3-4 ani, dacă adăugăm cei şapte ani cît a domnit numai asupra Iudeii, ajungem la o vîrstă de cca 27-28 de ani. Era încă, dacă inspiraţia lui Michelangelo a fost cea justă, un tînăr frumos, atletic...

46

Cuceririle lui David

Odată ajuns rege şi peste Israel, David s-a trezit cu o mare problemă de rezolvat. Pînă atunci îşi avusese capitala la ***Hebron***-ul Iudeii – dar acum trebuia să se mute. Trebuia să le dea israeliţilor certitudinea că pentru regele lor, ei nu sunt un popor ocupat. Nu ar fi putut însă alege niciun oraş din Israel, pentru a nu supăra susţinătorii iudei – care formau, deocamdată, tăria domniei lui. Deci, unde îşi putea întemeia capitala?

Norocul, sfatul bun sau intuiţia l-a ajutat să ia cea mai bună decizie. Chiar între cele două jumătăţi ale regatului lui, pe teritoriul lui Beniamin – cel mai mic trib israelian – se afla cetatea Ierusalim. Cetate veche, bine întărită, pe care evreii nu o putuseră niciodată cuceri de la iebusei (deşi în cartea ***Joshua*** se zice altfel...). Odată cucerită, ar fi format o foarte bună cetate de scaun: greu de cucerit, cu un izvor abundent, aflată chiar în centrul noului regat, care ar fi împăcat supuşii ambelor popoare. Dar, cum s-o cucerească, cînd

de cîteva sute de ani ea rezistase cu succes atacurilor? Mai ales că evreii rămăseseră acelaşi popor de păstori, slab înarmat, fără maşini de asediu complicate. Tactica lor de luptă era atacul neaşteptat, ambuscadele, folosirea praştiilor şi săgeţilor pînă spărgeau liniile duşmane – sau, în caz că acestea rezistau, fuga pe înălţimi. Iebuseii erau atît de siguri de tăria zidurilor lor încît i-au zis lui David că vor apăra cetatea chiat şi numai cu *„orbii şi ologii*”. Mare le-a fost uimirea, probabil, trezindu-se cu duşmanul chiar în inima cetăţii, în „*Millo*” (fortăreaţa) Zion.

Se pare că ajutorul a venit venit pe neaşteptate. Biblia lasă să se înţeleagă că Domnul a avut un oarece rol. Eu bănuiesc că David a avut, ca de atîtea ori în alte ocazii, spionii lui strecuraţi în cetate. A aflat, astfel, că cetatea era legată, printr-un canal săpat în stîncă, de un izvor aflat în *Valea Kidronului*, numit ***Gihon***. O trupă de oşteni conduşi de „generalul” lui, ***Joab***, a urcat, în timpul nopţii, prin tunel, atacînd din spate apărătorii. Minunea cuceririi Zionului se înfăptuise! Asta i-a adus lui David nu numai respectul evreilor, ci şi renumele de cuceritor.

Zionul era un fel de deal întărit în mijlocul cetăţii Iebuseilor, cu nimic diferit de Akropolele greceşti. Era ultimul loc de refugiu şi rezistenţă a locuitorilor, în caz de asediu. Cu timpul, Zion a ajuns să devină simbolul Ierusalimul şi, prin extensie, al Israelului. Cînd vărfuri ale comunităţii evreieşti mondiale a hotărît renaşterea statului Israel, spre sfîrşitul secolului al XIX, şi-au numit mişcarea „Zionistă”. Şi azi incinta „sfîntă” este inima Ierusalimului, deşi împărţită în cele patru sectoare (evreiesc, grecesc, armean şi musulman), aici aflîndu-se importantele centre religioase şi arhitectonice Sfîntul Mormînt şi Moscheia „de pe Stîncă”. Am mai spus că tradiţia evreiască pune tot în acest loc jertfelnicul pe care Abraham l-ar fi jertfit pe Isaak. Ar lipsi Marele Templu evreiesc – dar există o profeţie care spune că începutul Sfîrşitului Lumii va fi marcat prin reconstrucţia Templului...

Cercetările arheologice au dovedit că, într-adevăr, pe dealul respectiv a existat o cetate încă din perioada bronzului şi, probabil, ea a format aşa-zisa *„Cetate a lui David*”. S-a descoperit şi canalul-tunel – care mult timp s-a crezut a fi doar o legendă. În mod cert, este unul din faptele reale care se află la baza tradiţiilor. Iar e drept, tunelul respectiv a fost lărgit (ba chiar i s-a modificat traseul) pe timpul regelui Iezeckia.

Pe acest deal s-a contruit *„Palatul lui David*”. Mulţi cred însă că Palatul a fost construit mai tîrziu, pe timpul lui Solomon. Abia în acea perioadă statul evreiesc intrase în relaţii cu fenicienii din Tyr. Şi, alături de Palat, s-a construit şi Templul (zis „al lui Solomon”) Pentru că, una din primele acţiuni ale lui David, tot în scopul întăririi regalităţii, a fost să aducă „Chivotul” în Zion. Acesta se afla, încă de pe timpul Judecătorilor, în mîinile filistenilor, la ***Kirjat-Jearim***, la vreo 15 km vest de Ierusalim – dar din cauza nenorocirilor pe care le produse (credeau filistenii), aceştia nu ştiau cum să scape mai repede de el.

A fost, de altfel, ultimul act de „prietenie” faţă de „păpuşa” lor, David. Păpuşa crescuse, devenise prea independentă, nu mai putea fi controlată. Nu ştim cît de mult îi supărase faptul că David lipise Iudeea de Israel, dar asediul Ierusalimului a fost socotit clar un act de agresiune. Oştile filistine au sosit la poalele cetăţii – doar pentru a-l găsi pe David adăpostit deja în spatele zidurilor. Faptul că filistinii formau o „adunare” de cetăţi, după modelul grecesc, a avut un rol capital în întîrzierea lor. Aşa că, după ce şi-au rupt dinţii în ziduri, oştile lui David i-au atacat şi, după două victorii, i-au obligat să se retragă în cetăţile lor. David a cucerit tot teritoriul triburilor evreieşti – fără a cuceri vreodată fîşia litorală filistină. Ea formează şi azi „Fîşia Gaza”, independentă, sub autoritatea Palestinei. Deşi autorul Cărţii vorbeşte despre *„cucerirea cetăţii de scaun a filistenilor*”, e o certitudine că zona a rămas liberă. De altfel, singura „cucerire” a fost cetatea ***Ghezer*** – cucerită de egipteni şi dată lui Solomon drept „zestre”. Singurul teritoriu cucerit de Solomon, de altfel...

Aducerea Chivotului (Arcei Legămîntului) la Ierusalim a mai avut două efecte. Primul a fost cel dinastic. Dacă vă amintiţi, David o primise înapoi pe Micol, prima lui soţie, fiica lui Saul. Dacă ea putea fi socotită bună să dea legitimitate domniei lui David asupra triburilor nordice, un copil al lui cu ea ar fi putut duce la probleme. Aşa se face că tocmai ea nu va avea niciodată vreun copil al lui David. Justificarea i-a dat-o „Domnul". Cînd David a adus Chivotul, s-a lăsat cuprins (a simulat?) de fervoare religioasă, dansînd dezgolit pe străzi. Micol l-a certat – ceea ce a adus mînia soţului. Care i-a spus, *„că nu va mai intra la ea"*... Nici nu avea de ce, avea alte soţii, mai puţin periculoase.

Al doilea rezultat a fost faptul că a reuşit să concentreze într-un singur loc, sub ochii lui, preoţimea mosaică. Între diferiţii preoţi şi şcoli exista concurenţă. Existau pe de o parte, preoţii aroniţi în frunte cu ***Ţadok***, susţinătorii iudaici ai lui David – şi care, acum, vroiau întîietate. Exista supravieţuitorul preoţimii israeliene, ***Abiatar*** - de care nu se putea lipsi. Pe urmă, erau tot felul de locuri „sfinte", de cult, pe înălţimi – mai ales în partea nordică a regatului. Acum, toate acestea se concentrau la Zion. Nu poate fi vorba încă de marea putere pe care o va avea preoţimea Templului, dar era un prim pas în vederea centralizării.

Oricum, încheind pace cu filistinii, evreii scăpau de cel mai periculos duşman din zonă. Din fericire pentru David, vremea era tocmai potrivită pentru a porni într-o aventură de cuceriri. Exact în acea perioadă – şi doar pentru o generaţie, două – apăruse un vacuum de forţe în zonă. În sud, egiptenii aveau probleme cu vecinii lor, nubienii şi libienii, cu atît mai mult cu cît Egiptul era împărţit: în nord, regatul ocupat de regii nubiebni, iar în sud, teritoriu aflat sub puterea preoţilor de la Teba, în zona Deltei (Dinastia a 21 Saită), atacată deja de trburile libiene. Spre nord, Regatul Nou hitit fusese zdrobit de frigieni, cei alungaţi formînd, alături de aramei (apăruţi din deşert) regate (deocamdată) puţin puternice în Siria. Regatele din Cîmpia Mesopotamiană erau ele înseşi slăbite în urma luptelor

intestine. Aproape fără niciun merit, David şi evreii ajunseseră o adevărată forţă!

Primul stat atacat a fost Moabul. Aşa spune Scriptura. De ce? Nu ştiu. Oricum, dacă ne uităm pe hartă, o oaste evreiască nu putea ataca Moabul decît trecînd ori prin Edom, ori prin Ammon. Ele vor fi cucerite însă după Moab – după autorul Cărţii. Să fi folosit David vechea tactică „divide et impera", aliindu-se cu vreunul din aceste state pînă a cucerit Moabul? Să fi profitat de încrederea regelui moabit – în fond, David fusese aliat cu el, îşi ţinuse familia la adăpost acolo, chiar el se refugiase de cîteva ori pe teritoriul Moabului. De fapt, Ruth, străbunica lui, era moabită. Nu vom şti, probabil, niciodată. Este, totuşi, adevărat, că Moabul a fost „rob" Israelului. S-a descoperit o stelă pe care este anunţată eliberarea Moabului, după mai bine de două sute de ani de robie sub evrei.

A urmat Ammonul. Întrucît regele murise, David a trimis diplomaţi să „felicite" noul rege la urcarea pe tron. Nu cunoaştem textul debitat de trimişi, dar e posibil ca David să fi reiterat o anumită superioritate (ca, de exemplu, urîndu-i „fiului" noroc...) Regele amonit a batjocorit trimişii – ceea ce a dus la o rapidă declaraţie de război.

Amoniţii s-au aliat cu triburi arameice, pentru a rezista atacului evreiesc. Au fost, totuşi, înfrînţi. Asta i-a adus lui David sub stăpînire nu numai Amonul, ci şi întreaga Sirie, de pe rîul Orontes pînă în ***Tadmor*** şi pînă pe rîul Eufrat, la ***Tiphsah***. Tipsah înseamnă „vad" şi, într-adevăr, în acel loc pe Eufratul Mijlociu, există singurul vad care permitea caravanelor să treacă. Mai tîrziu, aici a existat o cetate grecească (apoi, romană) destul de însemnată, numităThapsacus. Evident, prospera de pe urma taxelor pe care le percepea de la cei ce tranversau vadul Eufratului. Oricum, stăpînirea israeliană a fost mai mult nominală – sub forma unui tribut anual plătit de regişorii diferitelor cetăţi. După mai puţin de o generaţie, un şeic arameu a pus mîna pe Damasc, încetînd să mai plătească tribut lui Solomon. Şi nepotul lui avea să-i înfrîngă pe evreii Regatului Nordic, prin asta

anunţîndu-se cel mai periculos duşman al evreilor în zonă.

Campanii spre sud, în Edom, i-au dus pe evrei pînă pe malul Mării Roşii, la Golful ***Aqaba***. Prin asta, întreaga zonă – mai puţin fîşia litorală, mai mică, a Filistiei (Azzah, numită de evrei = Gaza) şi cea mai mare, a Feniciei, forma primul (şi singurul) Imperiu al Evreilor. Nu e de mirare că autorul lui, Regele David, va fi întotdeauna privit drept Marele Erou al neamului, *„iubitul lui Dumnezeu*”, „părinte” al lui Mesia, iar perioada lui privită drept „vîrsta de aur” a evreilor.

Pe timpul războiului cu amoniţii are loc faimosul episod al ***Batşebei***. E greu de ştiut acum cine pe cine a păcălit. Ţinînd cont de ce va aduce viitorul, putem bănui că David a fost mai degrabă „lucrat” de nurlia femeie. Aceasta, locuind (strategic?) chiar peste drum de acoperişul unde regele îşi petrecea după-amiezele, i-a ieşi sub ochi direct din baie... Iar invitaţia „la o cafea”, nu a refuzat-o deloc. Clar e că, după cîteva nopţi petrecute împreună, femeia l-a anunţat pe rege că are o bucurie pentru el: e însărcinată! Desigur, David nu ar fi sughiţat la această veste – dacă bărbatul nurliei nu ar fi fost un ofiţer (mercenar?) hitit, ***Urie***. Nu se face să trimiţi ofiţerii pe cîmpul de luptă, iar tu să ai grijă, acasă, de perpetuarea familiei lor... Chiar dacă Urie s-ar fi putut să fie „naturalizat” (numele este evreiesc: „Domnul e Lumină”), întîmplarea putea aduce nemulţumiri în rîndul oştenilor. Aşa că David a găsit soluţia: l-a chemat pe Urie „la raport” (prin codoşlîcul lui Joab), în speranţa că acesta „va intra la nevastă” şi va încurca socoteala zilelor... Dar Urie, ori a fost tîmpit, ori avertizat de Batşeba cea isteaţă, care tare îşi dorea un copil regal (de care ar fi putut profita şi ofiţerul...): Urie a stat în garnizoană toată perioada, spre ciuda lui David.

Ei, asta i-a adus desigur sfîrşitul, soldăţoiului: David i-a cerut lui Joab să „scape” de Urie. De data asta nu l-a trăznit Domnul – ci a fost dat pe mîna duşmanilor, la un atac. Dacă nu cumva nu i-au intrat cîteva săgeţi evreieşti în spate... Buuun. Iată-l pe David cu o nouă mireasă. Desigur, dacă Batşeba nu ar fi fost să ajungă mama viitorului rege Solomon, poate nici nu am fi auzit de ea. Dar, cum spun, probabil era mult prea isteaţă chiar şi pentru rege. Acesta nu putea fi nicium sigur că fiul născut de ultima lui soţie era chiar-chiar al lui. Dacă Urie a „intrat” totuşi la soţie? Aşa că, din nou *„cu ajutorul Domnului*”, a scăpat de dubii. Desigur, Biblia ne oferă una din cele mai frumoase şi mai plină de învăţăminte poveşti din întreg cuprinsul ei. Datorită „păcatelor” lui David, Domnul se hotărăşte să lovească exact pe cel mai puţin vinovat – copilul. Marele Profet al curţii, ***Natan***, are şi el prilejul să se dezlanţuie, „certîndu-l” pe David ca pe un păcătos oarecare. Iar David „s-a pocăit”, dovedind de ce Domnul îl iubeşte atît de mult... Nu vom şti niciodată dacă „boala” copilului nu a fost pur şi simplu o pernă presată pe faţa lui. Dar Batşeba şi-a revenit curînd, i-a născut regelui un alt băiat care, în ciuda faptului că nu avea deloc, dar de loc, perspective de a ajunge urmaş la tron, prin diferite întîmplări oportune şi cu (nu micul) ajutor al mamei, va deveni Marele Solomon.

47

Crepusculul unei mari domnii

Restul ***Cărţii a II-a a lui Samuel*** se referă la întîmplări din ultimii ani de domnie ai lui David. Deseori, acestea nu sunt date în ordine cronologică. Fără ca asta să fie intenţia autorului, rezultă o imagine nu tocmai plăcută a marelui rege, prins în intrigile de la Palat, în revoltele familiale, în răzmeriţele tot mai dese din partea supuşilor nemulţumiţi. David îmbătrîneşte deloc frumos...

În primul rînd, face tot ce poate ca să scape de orice contestare din partea fostei familii regale. Să fim cinstiţi, nu e primul care o face, este un obicei cît se poate de răspîndit în despoţiile orientale. Mai ales că obiceiurile nu impun bărbaţilor să aibă o singură nevastă. Orice despot avea un „harem” cu cît mai multe soţii şi ţiitoare. Aceasta le prezenta două avantaje: pe de o parte, le permitea să încheie alianţe politice, pe de alta, le asigura o sursă aproape inepuizabilă de fii. În acele vremuri, şansele unui băiat de a ajunge la vărsta de a urca pe tron era destul de palidă. Astfel că

datoria regelui era să aibă cît mai mulţi urmaşi de sex masculin. Unul din ei, cu mai puţine scrupule, cu mai multe relaţii, cu o dorinţă mai puternică de a acapara puterea, avea grijă de celălalt aspect: netezirea drumului spre tron.

Dar, mai întîi şi mai întîi, David trebuia să scape de urmaşii familiei lui Saul. Fiii acestuia muriseră la Gilboa – supravieţuind doar ***Işbaal***. De acesta îl scăpase chiar Abner şi nişte ucigaşi plătiţi. Dar rămăseseră şapte urmaşi masculi care, oricînd, ar fi putut concentra dorinţa de libertate a israeliţilor. Preoţii i-au oferit ocazia dorită: cum în regatul lui David venise o secetă prelungită (şi cînd nu vine în Israel?), au găsit „vinovatul”: Saul. Acesta ar fi atacat şi ucis nişte ghibeoniţi, deşi Joshua făcuse legămînt de pace cu Ghibeon. Nu e clar cînd anume s-a întîmplat acest lucru – şi, apoi, nu era primul legămînt de pace călcat. Dar „Domnul” cerea spălarea păcatului cu sîngele vinovatului. Cum Saul nu mai exista, urmaşii lui au fost exterminaţi. Şi a venit ploaia, desigur. (Ea vine, întotdeauna, mai curînd sau mai tîrziu...)

Mai rămăsese unul: ***Mefiboşet*** (Mefibaal), fiul lui Ionatan. Pe ăsta era mai greu să-l ucizi, pur şi simplu. David încheiase un jurămînt personal cu Ionatan să-i apere fiul. Mai mult, acesta suferise un accident şi era olog. După legile ebraice, nu avea drept la tron. David, deci, nu l-a ucis – deocamdată. L-a ţinut însă alături de el, sub supraveghere strictă, un fel de captivitate „aurită”, ani de zile. Aşteptînd să i se ivească prilejul să scape de el, fără a apare vinovat în ochii supuşilor. Asta nu avea să se întîmple în timpul vieţii lui, nici chiar atunci cînd Mefiboşet nu i s-a alăturat cînd a fugit din Ierusalim (pe timpul revoltei lui Abesalom). Abia pe patul morţii, printre sarcinile trasate urmaşului la tron, a fost şi ordinul să-l scape de fiul vechiului lui prieten şi frate...

Deocamdată, Palatul (repet, nu era încă marele Palat al lui Solomon) era plin cu soţii şi copii. Între ei, urmaşul la tron era considerat a fi ***Amnon***. El era născut la Hebron şi avea susţinerea iudeilor. Asta l-a făcut să accepte tot mai greu lunga aşteptare:

David, deşi tot mai bătrîn, era încă în putere. Dar nerăbdarea lui l-a îndemnat la acte necugetate. S-a întîmplat să o vadă – şi să-i placă – de o soră vitregă, ***Tamar***, fiica uneia din soţiile lui David, *Maacha*. Aşa că şi-a pus în cap s-o ia cu forţa, fără a aştepta „învoiala" părintelui. Se pare că David nu avea de ce să î-o refuze... Dar Tamar era şi sora lui ***Abesalom***, următorul în linie la tron (al doilea fiu al lui David, *Chileab*, se pare că murise în copilărie). E posibil ca prin acest gest Amnon a dorit să îl incite pe Abesalom la acte de violenţă, pentru a scăpa de el.

Abesalom, însă, era din alt aluat – semăna îndeaproape cu tatăl lui. A aşteptat să-i vină apa la moară. Reuşise să atragă simpatia evreilor, jucînd rolul victimei care iartă samavolnicia făcută de duşmanul său. A stat doi ani, pînă cînd Amnon a crezut că fapta i-a fost, dacă nu iertată, cel puţin uitată. Abesalom i-a invitat pe prinţi - printre care şi pe Amnon - la un ospăţ. Odată aflat în mîna sa, şi-a pus oştenii de l-au ucis cu sînge rece. Abesalom a fugit imediat la bunicul său, ***Talmai***, regele din ***Geşur***, un mic regat independent la poalele Hebronului, şi a aşteptat acolo să vadă cum vor evolua lucrurile. Desigur, în acest moment el era cel mai în vîrstă fiu supravieţuitor al lui David, prezumtivul urmaş la tron. David a trebuit să se lase convins de oamenii lui Abesalom, care făceau „*lobby*", să-l ierte. Nu după multă vreme, Abesalom s-a întors la Ierusalim.

Dar se pare că mare lucru nu a învăţat. Era un tînăr frumos, inteligent, se simţea indreptăţit să acceadă la tron. David dădea semne de oboseală, de şovăială. Mulţi supuşi, atît iudei cît şi isrelieni, erau nemulţumiţi. Cei din jumătatea nordică regretau încă dispariţia familiei primului lor rege – dar şi faptul că pe tron era un iudeu. În acelaşi timp, iudeii simţeau că Regele nu le acordă prima poziţie în regat. David încerca pur şi simplu să ţină o balanţă, probabil... Aşa că Abesalom a început să facă ochi dulci atît israelienilor cît şi iudeilor, promiţîndu-le marea cu sarea, în caz că el va ajunge pe tron în locul tatălui său. Cinci ani au durat

aceste manevre. Nu ştim în ce măsură David era la curent cu aceste lucruri, oricum nu a luat nicio măsură. Cum izbucnirea revoltei l-a găsit pregătit să ia cea mai potrivită măsură (vom vedea care), e prea posibil ca el să fi făcut exact ce sfătuiesc înţelepţii în astfel de cazuri: „dacă dai cuiva suficientă funie, se va spînzura singur."

Aşa a făcut şi Abesalom. Profitînd de o călătorie la Hebron, a convins pe iudei să se revolte şi să-l numească rege. Însoţit de armata lor, a pornit spre Ierusalim. Pe care a găsit-o părăsită de rege şi de suita acestuia: David, luînd cu el pe toţi cei ce aveau o oarecare importanţă, trecuse valea Kidronului, urcase munţii Măslinilor şi se pierduse spre Est, spre baza de dincolo de Iordan, unde avea mulţi credincioşi. Rămăsese în urmă un spion şi cîteva ţiitoare bătrîne, de care David nu avea nevoie.

Odată intrat în Palat, Abesalom s-a întîlnit cu zăbavă. În primul rînd, a „performat" în faţa locuitorilor luarea „în posesie" a bătrînelor ţiitoare. Prin asta se afirma „urmaşul" pe tron, revendica mai precis puterea lui David. Apoi, s-a lăsat convins de ***Huşai***, spionul (mai curînd, dublul-agent) al lui David, să stea să-şi adune oastea – dînd astfel lui David exact ceea ce avea nevoie: timp. Acesta avea nevoie de timp ca să-şi adune oştile credinciose, bine înarmate şi bine antrenate, care se aflau în garnizoană pe teritoriul cucerit în Ammon şi Siria. Mai avea nevoie de timp şi ca să-i lase pe evrei să se dezmeticească. Una e să te alături unui rege tînăr şi frumos, cu totul altceva să lupţi împotriva bătrînului rege cuceritor. Cel care, de altfel, îşi zdrobise mereu duşmanii, făurise un imperiu şi – nu în ultimul rînd – îl avusese pe Domnul întotdeauna alături, drept bun prieten.

Oastea lui Abesalom nu numai că nu a crescut, ci a început să se împrăştie. Cel mai important sfetnic al lui, ***Ahitofel***, şi-a dat seama primul de rezultatele revoltei şi de pierderea fără folos a timpului şi s-a sinucis. Mulţi alţi căpitani au trecut, probabil, de partea lui David. Astfel că acesta a trimis oastea bine antrenată, în frunte cu bătrînul şi experimentatul general Joab, spre Ierusalim.

Pe drum, acesta s-a întîlnit cu cea slab pregătită a lui Abesalom şi a înfrînt-o, total. Se zice că Abesalom, care avea o coamă mare de păr, în fuga lui, s-a încîlcit într-un copac. Joab, pentru a nu mai da din nou de acest încurcă-lume, l-a străpuns cu suliţa – deşi, spun cuvioşii preoţi, David ceruse ca nimeni să nu se atingă de fiul său. Nu vom şti niciodată care e adevărul. Din nou, David a plîns pe cel ucis, în ochii întregii lumii, afirmîndu-şi nevinovăţia. Pe Joab nu l-a pedepsit – deocamdată. I-a cerut lui Solomon, pe patul de moarte, să o facă în locul lui...

Întors în Ierusalim, David s-a arătat din nou împăciuitor. I-a iertat pe răzvrătiţi. Chiar şi pe ***Şimei***, cel ce-l batjocorise la fuga din Ierusalim, imputîndu-i exterminarea urmaşilor lui Saul. L-a iertat şi pe Mefiboşet. Dar asta nu a ajutat prea mult. Nu peste mult timp, are parte de o nouă revoltă, venind tot din partea israelienilor. Beniamitul ***Şeba*** „a sunat trompetele" şi a spus oamenilor că ei, nordicii, nu au niciun folos de pe urma domniei lui David. I-a chemat, deci, „la corturi". Joab, care fusese trimis în exil după uciderea lui Abesalom, a fost din nou chemat sub arme. Cum noul general al oştii lui David, ***Amasa***, dăduse semne de nesupunere, a fost ucis de Joab, care ajunge astfel din nou general. Îl urmăreşte pe Şeba pînă la cetatea nordică ***Beth-maacab***, unde acesta este ucis de locuitori pentru a-şi salva cetatea.

Ultimul act făcut de David, înainte de a trece domnia urmaşilor (care se va întîmpla însă în ***Prima Carte a Regilor***), va fi un recensămînt. Nu este primul, Moise mai făcuse două. Nici nu e mai exact ca acelea, dînd, per total, cam acelaşi număr de „oameni cu arme": un număr probabil multiplicat cu zece. Numărul total al celor două jumătăţi a regatului, extrapolînd de la cei înarmaţi, ar duce la o populaţie totală aproape egală cu cea a statelor Israel şi Iordania, împreună, la începutul mileniului II!

Dar acest recensămînt, deşi poruncit de Domnul, are urmări neaşteptate. Zice Cartea: dorind Domnul să-l pedepsească pe David, l-a „păcălit" cînd i-a cerut să facă recensămîntul. În realitate,

a considerat acesta ca fiind un mare păcat! Aşa că a trimis „îngerul morţii" ca să extermine pe evreii din Ierusalim. S-a lăsat totuşi „convins" de David şi a oprit „îngerul", iertîndu-i pe evrei. Astfel, a dat prilej lui David să înalţe un jertfelnic în Zion, exact acolo unde Solomon avea să înalţe Altarul Templului. Pentru că lui David i s-au oferit toate cele – doar dreptul de a înălţa Templul Păcii, nu! Asta pentru că avea mîinile pătate cu sînge...

Cu asta se încheie ***Cartea Samuel II***. Despre Templu vom vorbi în capitolele următoare. Sintetizînd, putem spune că probabil a existat un mare rege evreu, care a stabilit primul Imperiu al evreilor. Numele lui nu se cunoaşte, e prea posibil ca „David" să fie doar o poreclă. A fost un om făcut din chintesenţa cuceritorilor: lipsit de scrupule, cu multă carismă, bun strateg şi politician. A ştiut să se alieze cu preoţimea, prin asta reuşind să uzurpe tronul lui Saul, primul rege evreu. A ştiut însă că aceasta este singura cale - unirea tuturor evreilor întro singură forţă - pentru a rezista, ba chiar înfrînge cel mai periculos duşman, pe filistini. A ştiut să profite de situaţia politică din zonă, pentru a lărgi graniţele imperiului. S-a dovedit că avea dreptate: separarea imperiului în două regate, deseori în conflict, a dus la dispariţia lor.

Urme arheologice a existenţei lui David nu există, dar sunt fapte istorice: cucerirea Ierusalimului, o dinastie în Iudea care a supravieţuit aproape 400 de ani, cucerirea Moabului. Deşi mult romanţată, povestea vieţii lui este una din cele mai frumoase şi mai cunoscute poveşti din Biblie. A dat naştere la multe opere de artă de-a lungul istoriei. Prin faptul că este considerat strămoşul direct al lui Iisus, a fost acceptat drept un mare erou al Bibliei. Iar Vechiul Testament a devenit parte integrată, alături de cel Nou, a Bibliei creştine.

48

La Carte nouă, Domnie nouă

Următoarea carte, a ***Regilor*** (***Împăraţi***, zicem noi) face parte din acelaşi corpus cu cea a lui ***Samuel***. Stilul narativ, formulele folosite, limbajul indică un acelaşi autor – care a scris, evident, la sfîrţitul perioadei narate. Anumite indicaţii par să-l indice pe Ieremia sau, poate, pe „scribul" acestuia, Baruch. La baza Cărţii au stat, evident, cronici de la curtea din Iudea – dar şi tradiţii populare, poate şi tradiţii preoţeşti. Din acelaşi motiv expus mai înainte (un sul mult prea voluminos), s-a hotărît împărţirea sulului original în două (Samuel şi Împăraţi) şi, ulterior, a fiecărei părţi în alte două. Aşa se face că avem două Cărţi a Împăraţilor, numite ***Regi I*** şi ***Regi II***.

Povestea curge, fără pauză, în continuarea poveştii domniei lui David. Prin asta se face nu numai trecerea către domnia următorului rege, Solomon, ci se menţine unitatea naraţiei. Ne aflăm, deci, în anul 973 î.Hr., în al „patruzecilea an" al domniei lui

David – şi ultimul. Deşi anii de domnie sunt „ideali", reprezentînd o generaţie, data e probabil destul de exactă, putînd fi coroborată cu alte date păstrate în cronicile altor arhive. Nu este clar dacă în aceşti ani sunt incluşi şi anii în care a domnit numai asupra Iudeii, cinci. Deci, e greu de socotit vîrsta pe care o avea David la moarte: ori 27 + 40 (67), ori 22 + 40 (62). Şi într-un caz şi în celălalt, vîrsta la care ajunsese (62 sau 67) nu era, totuşi, prea înaintată. E posibil să fi suerit şi de o anumită boală.

Regele David e, deci, „bătrîn", zăcînd efectiv la pat, lipsit de vlagă şi... căldură. Ca să se încălzească, i s-a găsit o ţiitoare tînără şi nurlie: ***Abişag Sunamiteanca***. Cea care va duce, nu peste mult timp, la căderea lui ***Adonia***, prezumtivul urmaş la tron. După ce fiii mai mari ai lui David dispăruseră (Amnon ucis de Abesalom, Abesalom ucis de Joab, unul de boală în tinereţe), următorul în linie era Adonia (Adonijah). Atît de sigur era acesta că David îi va da binecuvîntarea de urmaş, că făcuse chef mare la care îşi invitase susţinătorii. Doar că s-a grăbit. În Palat exista o conjuraţie care avea în vedere un alt rege: pe **Solomon**. Conjuraţia o avea în frunte pe *Batşeba*, mama prinţului şi iubita soţie a regelui – în fine, una din ele. Dar extrem de capabilă şi de... persuasivă. Cînd s-a înfăţişat lui David şi i-a cerut să-l ungă rege pe Solomon, acesta a cedat extrem de uşor. Nu putem ştii dacă David nu-l avea în vedere tocmai pe acesta.

Numele viitorului mare rege este dat în *Samuel II*: ***Iedidiyah*** (Iubitul lui Dumnezeu). Porecla de „*Solomon*" (Prinţul Păcii) nu ştim dacă provine din promisiunea Domnului că Templul va fi construit de un „prinţ al păcii", sau de la o recunoaştere postumă pentru faptul că Iedidia n-a purtat absolut niciun război pe timpul domniei lui. Oricum, îl vom şti sub numele de Solomon – Suleiman ibn Daud, de către musulmani – şi datorită realizărilor lui ca rege: construirea Templului, scrierea unor cărţi din Biblie (Proverbe, Cîntarea Cîntărilor, Ecletiastul) şi, mai ales, marea lui înţelepciune...

Că era înzestrat de înţelepciune vedem din faptul că a ştiut

să găsească susţinere de la „lupii tineri” – noii sfetnici ai Sfatului Regal. În timp ce Adonia era susţinut mai ales de vîrstnicii ***Joab***, comandantul oştii, şi ***Abiatar***, Marele Preot, Solomon (sfătuit poate şi de Batşeba) îi avea pe ***Benaia ben Iehoiada***, căpetenia gărzilor regale, pe mai tînărul preot ***Ţadoc***, casta profeţilor condusă de ***Natan***, pe ***Iosafat*** „postenicul”, pe ***Şimei***, „logofătul”, şi pe alţi *„viteji ai lui David”*. Dintre ei, cel mai important era Benaia, şeful *„keretiţilor şi peletiţilor”*: nu era decît primul şef al „pretorienilor” din istorie care sse implica în aducerea unui nou împărat la putere. Una este să fi general, ca Joab, avînd oştile împrăştiate peste tot, alta e să fi căpetenia gărzilor, ca Benaia, avînd oştenii în garnizoană, la mîna ta...

Aşa că, în timp ce Adonia petrecea „urcarea lui pe tron”, Batseba îl vizita pe David şi obţinea binecuvîntarea lui pentru Solomon (cel puţin aşa ne zice autorul...). Imediat, Benaia, Natan şi Ţadoc l-au „uns” rege pe Solomon, punînd în subordinea lui garda şi preoţimea. Solomon a fost pus pe tron şi cetatea Ierusalim i s-a supus. Adonia, care se afla la ***En-Roguel***, în afara Ierusalimului, a aflat vestea de la ***Ionatan, fiul lui Abiatar***. În faţa faptului împlinit, toţi s-au împrăştiat care încotro. Adonia s-a apucat cu mîinile de altar, sperînd că va scăpa cu viaţă. Dar Solomon a trimis oameni de l-au luat de acolo, spunînd: *„Dacă eşti nevinovat, nu ţi se va clinti niciun fir de păr.”* Adonia i s-a închinat, ştiindu-se nevinovat.Asta nu l-a scăpat de moarte, după cum vom vedea.

Pînă una-alta, David moare. Înainte de a-şi da sufletul, are o ultimă întîlnire cu urmaşul lui, Solomon. Pe lîngă îndemnul de a *„merge pe calea Domnului”*, repectîndu-i legile şi poruncile, îi lasă şi un „testament al răzbunării”: să termine ceea ce, din anumite motive, David nu a putut termina: să îi ucidă pe Joab şi pe Şimei. Acestea vor fi, de altfel, primele fapte ale „prinţului păcii”. Nu ştim dacă Joab, generalul care i-a adus lui David toate victoriile domniei lui, a fost ucis din duşmănie, invidie – sau pentru că ştia prea multe. Pe seama lui au fost trecute toate uciderile de care a

profitat David...

Alături de aceştia, a dispărut şi ultimul urmaş al lui Saul, Mefiboşet, iar Abiatar a fost scos din post, fiind trimis în exil, cu toată familia lui. Mare Preot a devenit Ţadoc – şi, din acel moment, toţi Marii Preoţi au provenit din linia familiei lui (Zadok). Asta pînă pe timpul lui Irod cel Mare şi a romanilor, cînd Marii Preoţi au început să-şi cumpere slujbele. De aceea, una din sectele iudaice s-a numit *„zadokimi”* = saduchei, urmărind readucerea „tradiţiei”a unui Mare Preot din familia lui Zadok (cu dublu înţeles: zadok înseamnă şi *„adevăr”*). Altă victimă a fost, desigur, Adonia. A fost acuzat (pe bună dreptate?) că s-ar fi încurcat cu Abişag, ultima „ţiitoare” a regelui dispărut. Aceasta putea fi interpretată drept o tentativă (sau măcar intenţie) de uzurpare. În prostia lui, s-a dus la Batşeba, rugînd-o să intervină să i se dea Abişagh de soţie (mai ales că se zice că David nu fusese în stare *„să se împreuneze cu ea”*). Poate tînărul şi frumosul prinţ, pierzînd nădejdea de a deveni rege, chiar o iubea pe tînăra şi frumoasa sunamiteancă... Batşeba s-a dus şi i-a spus fiului ei despre intenţia lui Adonia. Solomon a înţeles: *„de ce să i-o dau doar pe Sunamită? De ce nu chiar tronul, doar e fratele meu mai mare?!”* Şi l-a trimis pe Benaia să *„îl lovească”*. Probabil, în înţelepciunea lui, Solomon i-a cerut lui Benaia *„să nu clintească niciun fir de păr”* lui Adonia. Aşa că acesta l-a lovit, doar. În astfel de împrejurări, victima era pusă „sub scînduri” şi oastea trecea pe de-asupra, stîlcind-o. Dar fără a-i clinti vreun fir de păr sau a-i fi vărsat sîngele cu arma. Şi Adonia a murit...

Acum, Solomon s-a întărit în domnie. Şi-a numit Sfatul din susţinători ai lui şi din membri ai familiilor acestora. A reorganizat statul – mai ales a pus la punct un foarte eficient serviciu de adunare a impozitelor – profitînd, probabil, şi de ultimul recensămînt făcut de David. Se vorbeşte pentru prima dată de un serviciu al „arhivelor”, al „actelor” (scriiturilor). Asta îi va permite să se încrie pe un drum al ctitoriilor, al construcţiilor. Întăreşte numeroase cetăţi, întăreşte oastea. Devine, mai ales, un mare crescător de cai şi constructor

de care de luptă, vînzîndu-le în întreaga zonă – din Egipt pînă pe Eufrat. Arheologii au descoperit, la ***Meggido***, un astfel de grajd, capabil să adăpostească peste o mie de cai.

Mai ales, intră în relaţii diplomatice cu toţi vecinii lui. Deseori, se însoară cu fiice ale respectivilor lideri – printre altele, şi cu fata lui „*Faraon*" – probabil Psusenes II din Dinastia 21, de la Tanis. Cu timpul, ni se zice, a adunat „*o mie de neveste şi ţiitoare*", ceea ce ne face să ne îndoim de „înţelepciunea" lui... Oricum, urmele Palatului, descoperite în Zion, care conţin urme ale „haremului", infirmă aceasta: spaţiul cu greu putea adăposti mai mult de 10-15 soţii şi copiii acestora! Ce l-o fi făcut pe faraon să caute alianţa vecinului de la Nord? Nu atît un ajutor militar (de altfel, Solomon nu a trimis niciodată oşti în Egipt), ci pace la graniţa nordică. Poate şi înţelegeri comerciale, mai ales după ce Solomon intrase în afaceri foarte lucrative cu fenicienii din ***Tyr***.

Deci, o altă alianţă importantă a fost cea cu ***Hiram, regele Tyrului***. Deşi oraş foarte vechi (nu de la 2700 î.Hr., cum afirmau tyrienii grecilor, ci probabil de pe la 1500 î.Hr.), Cetatea fusese înfiinţată ca o colonie a mai vechii cetăţi a ***Sidon***ului. Totuşi, pe la 1000, cetatea se mută pe o insuliţă chiar în gura portului (de unde şi numele evreiesc, *Zor* = Stîncă), uşor de apărat, iese de sub dominaţia Sidonului şi porneşte pe un drum de mare dezvoltare. Pe lîngă industria purpurei, obţinută dintr-un tip de moluscă locală, şi de exportul vestiţilor cedri „de Liban", perfecţionează tipul de corabie, reuşind să devină cei mai vestiţi navigatori ai Mediteranei acelor timpuri. Înfinţează contoare comerciale şi colonii în întregul bazin mediteranean, mai ales pe coasta nordică a Africii, pînă în îndepărtatul ***Tartişiş,*** pe coasta atlantică a Peninsulei Iberice (Tartessos). Multe din acestea au fost cucerite, în timp, de greci, dar una din ele, Cartagina, a devenit cel mai puternic cetate-imperiu al Mediteranei de Vest, pînă la distrugerea ei de către romani.

Hiram vine la putere la exact cinci ani după ce Solomon devenise rege. Poate de aceea autorul Carţii spune că Solomon a purces la construirea Templului în al cincilea an de domnie. E drept, *Samuel II* vorbeşte despre un „Palat" construit lui David de către „Hiram din Tyr" – dar asta nu se putea întîmpla. Pe timpul lui David, rege era ***Abibaal,*** tatăl lui Hiram, iar urmele arheologice infirmă existenţa unui astfel de palat pe Zion, anterior celui construit de Solomon.

Statul lui Solomon participă, alături de fenicieni, la un program de schimburi comerciale. Avînd acces la Marea Roşie, Solomon construieşte un port în golful Aqaba, ***Eţion-Gheber***, unde fenicienii îi construieşte o flotă comercială, Cu ea, avînd navigatori (şi, probabil, marinari) fenicieni, evreii fac călătorii comerciale spre sud. Sunt amintite produsele aduse din „*Ofir*" şi din „*Havila bogată în aur*". Mulţi cercetători au încercat să afle cam pe unde se află aceste locuri bogate în pietre preţioase, aur, mirodenii... Unii au presupus că se referă la India, sau poate la anumite zone din Africa – sau chiar Peru, în America de Sud! Avînd totuşi în vedere faptul că în acea periadă corăbiile erau totuşi destul de rudimentare, distanţele parcurse de ele nu puteau fi prea lungi. Astfel că mulţi cred că „ţările" Ofir şi Havuila nu putea fi prea depărtate, ci, probabil, în partea de sud a Peninsulei Arabia. Poate şi „peste drum" de îngusta strîmtoare Bab-el-mandeb, doar 35 km lăţime, pe coastele africane ale Etiopiei şi Somaliei. Nu foarte bogate în aur şi pietre preţioase – dar n-ar fi prima dată cînd Biblia exagerează...

O altă direcţiei a fost Tartişiş. Oamenii l-au căutat tot spre sud, mai ales că se pomenea de un drum „de trei ani" pînă acolo. Totuşi, se pare că lucrurile sunt lămurite: Tartessos se află în delta Guadalquivirului. E o zonă bogată în aramă, aur, argint, cu acces direct către „*ţara cositorului*" (insulele britanice) – ceea ce permitea un comerţ cu materiale folosite în producerea bronzului. Sunt amintite şi animale exotice: maimuţa şi elefantul (colţi de ivoriu). Asta poate fi lămurită prin prezenţa, pe atunci (şi chiar şi acum) a maimuţei „de Gibraltar, dar şi a prezenţei, încă, a elefantului în nordul Saharei. Drumul putea fi parcurs, într-adevăr, „în trei ani": un an dus, unul întors şi un an pentru schimburi comerciale,

reparaţii, etc.

Tot dintr-o „ţară" a venit, zice Cartea, un vizitator: Regina din Saba (***Şeba***, în Carte). Auzind ea de „înţelepciunea" lui Solomon, a venit *„să îi pună întrebări"*. Saba e cea mai puţin misterioasă din ţările amintite. A fost dintodeauna un mic regat-cetate în zona fertilă a Arabiei, în actualul regat al Yemenului, numită de romani de altfel „Arabia Felix". Să nu ne aşteptăm la o zonă luxuriantă, la o grădină, dar, comparată cu restul peninsulei arabe, una din zonele cele mai cumplite ale globului, regiunea respectivă poate fi considerată de-a dreptul „Fericită". Numeroase izvoare (şi un sistem inteligent de irigaţii) permite o agricultură intensă. Zona a fost locuită din cele mai vechi timpuri, tot aici se află cetăţile sfinte ale arabilor musulmani, Mecca şi Medina. Tradiţiile etiopene pomenesc de o mare întindere a statului Şeba, chiar dincolo de Marea Roşie pe teritoriu african. Astfel, ei susţin că familia lor domnitoare (în putere chiar şi azi!) provine în linie directă din fiul născut de regina din Şeba în urma întîlnirii cu Solomon. Titlul tradiţional al regelui etiopean este „***Leul lui Iuda***"...

49

O Casă să poarte Numele Tău

Principala contrucţie a lui Solomon este ***Templul***, *„o casă numelui Domnului"*. Atît de important este Templul, încît el devine, în timp, chiar mai important decît Statul. Reconstrucţia lui pe baza informaţiilor din Biblie ne arată o clădire îngustă şi înaltă, simplă dar impresionantă. Lungă de 60 de coţi, lată de 20 şi înaltă de 30, transpunere în piatră şi lemn a *Cortului Jurămintelor*, acoperit de un acoperiş de aramă strălucitoare în două ape, Templul a devenit simbolul iudaismului – chiar dacă respins de mare parte din populaţie (mai ales de triburile nordice, israeliene). A devenit şi locul de depozitare a celor mai importante obiecte ale evreilor (*Chivotul* cu *Tablele Legilor*, *Menora*, *Masa*, *Cortul*, *Nentushah* - stîlpul de bronz al Şerpilor, Arhivele şi cărţile sfinte, Tezaurul). Dar a avut o existenţă nu lipsită de calamităţi. La doar căteva decenii de la construcţie a fost jefuit de ***Şeşonk***, regele libian al Egiptului, pe timpul căruia se pare că a dispărut Chivotul, apoi de mai multe ori

– pînă la distrugerea lui completă sub ***Nabuchadnezar***. Reconstruit de cei întorşi din robie (Zorobabel, Neemia pînă cînd Irod cel Mare a finisat lucrările), a fost din nou jefuit de Alexandru, Antioh, Pompei - pentru ca Titus, fiul lui Vespasian, să-l distrugă definitiv în 70 AD.

Templul avea, dincolo de porticul ce avea la exterior două *coloane de bronz aurit*, o navă (*„Sfînta”*) unde se afla *Altarul*, din lemn placat cu aur, Masa punerii înainte (la fel), zece candelabre din aur cu şapte braţe (Menorah). În acest spaţiu puteau intra numai preoţii. Pereţii erau din piatră acoperiţi cu lambriuri de lemn de cedru placate cu aur, pînă la înălţimea tavanului. Pardoseala era din lemn de chiparos. În fund era *Sfînta Sfintelor*, înălţată pe cîteva trepte şi închisă cu un perete gros din lemn de cedru, la mijloc cu o poartă din lemn de măslin sălbatic, dincolo de care nu putea pătrunde decît Marele Preot, o dată pe an. Acolo se aflau doi serafimi imenşi din lemn aurit, cu aripi de 10 coţi, aşezaţi faţă în faţă. Între ei se va pune Chivotul. Pe părţile laterale ale Casei erau spaţiile de depozitare, pe trei niveluri, în care aveau acces şi leviţii.

Templul se afla în ***Prima incintă***, a preoţilor, în care se mai găsea *Jertfelnicul* – locul unde aveau loc „arderile de tot” – şi *„Marea”*, un bazin din bronz sprijinit pe patru grupuri de cîte trei tauri, cu un diametru de zece coţi. În legătură cu acesta, celor ce susţin „adevărul mot-a-mot” al scrierii sfinte „dictate de înger”, le vine greu să explice de ce circumferinţa bazinului, notată cu grijă de autor, este de doar... 30 de coţi. Oricît de vag ar fi fost „îngerul”, trebuie să fi ştiut că numărul **π** nu e egal cu 3, ci cu 3.14... Era folosit pentru spălări rituale. Incinta era închisă cu ziduri din piatră placate cu lemn de cedru şi în ea aveau acces doar preoţii şi leviţii.

În Templu, cei doisprezece tauri nu erau singurele imagini „cioplite”, în ciuda poruncii biblice. Dacă porţiunea de sub acoperiş era decorată cu „rodii” din bronz strălucitor (autor acelaşi meşter din Tyr care a turnat şi Marea, cei doi stălpi de la intrare şi jertfelnicul), toate plăcile din aur care placau pereţii înfăţişau chipuri de „serafimi”.

În ***Incita Neamurilor*** aveau acces, pe lîngă familia regală, funcţionarii de stat. Principala contrucţie era cea a ***palatului Regal*** care avea, în partea lui vestică, Haremul. În faţa lui, spre sud, era o clădire în care se afla tronul şi o mare sală „de audienţe”, numită *„Sala Coloanelor”* – probabil pentru că tavanul era sprijinit pe numeroase coloane din lemn de cedru. Chiar în faţa acestei clădiri se afla *„Casa Libanului”*, probabil de asemena construită din lemn de cedru, unde îşi avea sediu Sfatul ţării şi funcţionarii statului.

Pe timpul Templului reconstruit de Irod, în această incintă pătrundeau credincioşii care veneau la Templu să se închine. Clădirile din antichitate dispăruseră; acum, aici se aflau fîntîni, porticuri – aici veneau rabinii să schimbe păreri, să dezbată paragrafe din Scripturi. Probabil, aici îşi petreceau timpul primii creştini: Iacob, Petru, „biserica” din Ierusalim... Zidurile (din care porţiuni s-au păstrat pînă azi) erau din piatră şi erau închise spre sud, spre *Scări*, de un *Portic* cu coloane în stil grecesc, sub care avea loc „negustoria”: schimbarea monedelor de către zarafi, vînzarea animalelor de jertfă. Locul de unde, se zice, Iisus a alungat zarafii cu biciul, răsturnîndu-le mesele. Pe timpul lui Irod, întregul complex era încă mai impresionant, construit din piatră placată cu marmură. Zidul înconjura întregul platou de pe coama dealului ***Moria*** (Zion), la care se ajugea urcînd scări monumentale. Cei ce au văzut Templul îl socoteau nu numai cea mai impresionantă construcţie a evreilor, ci demn de a sta alături de cele Şapte Minuni ale lumii antice.

Evreii erau lipsiţi de experienţa contrucţiilor de anvergură, astfel că au trebuit să ceară de la fenicieni nu numai materiale de construcţie, ci şi meseriaşi. Solomon a dat bani – şi forţă de muncă necalificată. Cartea vorbeşte de *„30 de mii de pălmaşi”* pe care un eficient sistem de recrutare îl aduna anual de la supuşi. E drept, el spune că Solomon recruta aceşti „robi” (probabil, neplătiţi) numai de la „canaaniţi”, *„împlinind blestemul lui Noe asupra urmaşilor lui Ham”*, dar printre motivele răzvrătirii părţii de nord a imperiului,

sub Ieroboam, este amintită în primul rînd această recrutare.

Ca întotdeauna cînd un stăpînitor se preocupă mai ales de construcţii, el ajunge să neglijeze alte aspecte. Puterea militară a Statului Evreiesc scade – regişorii din Siria practic încetează să mai recunoască suzeranitatea lui Solomon. Nu mai plătesc biruri – ceea ce va contriubui la marile probleme economice ale statului. Birurile către proprii supuşi cresc, e folosită pe scară largă munca forţată. Asta duce la nemulţumiri, chiar împotriviri. Solomon se va confrunta cu ele, chiar înainte de moartea lui.

În ciuda „pildelor" şi a întîmplării cu nevestele care se ceartă pe copil, dată pentru a exemplifica „înţelepciunea" regelui (de care, altfel, Mark Twain îşi bate joc prin intermediul eroului sau, Jim, în Hucklebery Finn), evident că regele nu a strălucit prin înţelepciune. A slăbit statul economic, politic şi militar, a reuşit să-şi îndepărteze populaţia. A reuşit chiar să-şi îndepărteze preoţimea. Nu numai că nu a întărit-o, dar, pentru a face pe plac numeroaselor neveste provenind din cele mai diverse culturi, a permis cultul religios al acestora. Au apărut astfel, în Palat şi chiar în incinta sacră, altarele unor zei străini: ***Milcom*** al Ammoniţilor, ***Kemoş*** a Moabiţilor, diverşi Baali şi Astarte... Primul „răvrătit" va fi ***Hadad din Edom***. Alungat de pe tron de Joab pe timpul lui David, se refugiase în Egipt. Acum, el (sau poate fiul lui; deseori regii poartă un nume comun), s-a întors, profitînd de slăbiciunea lui Solomon. Cartea nu dă detalii privind felul în care ***Hadad*** a fost „*adversarul*" lui Solomon, dar probabil acesta s-a declarat rege a unei porţiuni a Edomului şi a purtat război de guerilă cu armatele israeliene.

Alt adversar al lui Solomon a fost ***Rezon***, fiul lui Eliadah, arameiul. Acesta a pus mîna pe Damasc, sistînd plata tributului şi limitînd astfel, practic, imperiul evreiesc la vechile zone „date" de Dumnezeu triburilor, la cucerire. Cel de-al treilea s-a ridicat însă chiar din rîndul supuşilor săi; ***Ahijah***, preot-profet de la ***Shiloh***, din partea de nord a Imperiului. Nemulţumit, pe de o parte, de puterea centralizată la Templu, pe de alta, de tratamentul care li se dădea israeliţilor, îl stîrneşte la revotă pe ***Ieroboam***. Revolta nu are izbîndă, iar Ieronboam trebuie să fugă în Egipt, la curtea noului rege ***Şeşonk*** (*Şişak*, în Biblie), care nu mai era legat de Solomon. Acolo va aştepta clipa cînd se va putea întoarce – care nu va dura mult. La moartea lui Solomon, practic, regatul se rupe în două, Imperiul evreiesc dispărînd din istorie.

50

Regatul de Nord

Statul evreiesc al lui David şi Solomon se rupe în două imediat după moartea celui din urmă. Autorul dă justificarea acestui fapt: Solomon nu a mai mers pe calea Domnului, permiţînd închinarea la idoli. De aceea, Domnul a decis să rupă regatul în 11 părţi: 10 dîndu-le lui **Ieroboam**, numai una păstrînd-o urmaşilor lui David, *„pentru David*". Prorocirea a fost făcută de ***Abija***, prorocul din ***Shiloh*** – dar răzmeriţa nu a reşit, Ieroboam trebuind să fugă în Egpt.

Acum, la moartea lui Solomon, rege a ajuns fiul acestuia, **Roboam**. Uns domn la Ierusalim de către tribul din care făcea parte, Iuda, a trebuit să meargă să ceară confirmarea alegerii triburilor israelite, la ***Sichem***. Probabil acest obicei, instituit de David, fusese urmat şi de Solomon. Doar că israeliţii, stîrniţi şi de **Ieroboam**, care se întorsese acasă, au cerut promisiuni ferme că nu vor mai fi siliţi să poarte *„jugul greu pus de tatăl tău*". În ciuda sfatului bătrînilor,

Roboam nu numai că nu a promis înlăturarea „jugului", ci chiar îngreunarea lui. *„Dacă tatăl meu va bătut cu bice, eu vă voi bate cu scorpioane."* O atitudine cît se poate de tîmpită, la început de domnie şi lipsit de o forţă armată care să-i impună puterea.

Astfel, se face că triburile din nord au refuzat să-l accepte de rege, susţinînd venirea la tron a lui Ieroboam. În confruntarea armată care a urmat, trupele regale iudaice au fost înfrînte şi Roboam a trebuit să se refugieze la Ierusalim. Mai mult, partida profeţilor de la Templu s-a împotrivit continuării luptelor: profetul ***Şemaia*** i-a spus regelui *„Nu vă suiţi şi nu faceţi război împotriva fraţilor voştri, fii lui Israel."* Care o fi motivul? Probabil cei din Templu simţeau că nu aveau (încă) puterea de a supune întreaga populaţie, mai ales sub un rege slab. Aşa, se puteau concentra să îşi întărească puterea în tribul Iuda.

Oricum, autorul fragmentului respectiv din (probabil) vreo Cronică scrisă la Ierusalim, înainte de căderea Regatului de Nord (722 îHr), spune : *„Astfel s-a deslipit Israel de casa lui David pînă în ziua de azi."* Primul rege al Israelului a fost Ieroboam. Şi-a stabilit drept capitală cetatea ***Sichem***, vechi loc religios – probabil întărind-o. (În Regi se spune că el a „zidit" cetatea pe muntele lui Efraim. Cum locul este amintit în diverse împrejurări anterioare – inclusiv faptul că aici au fost unşi David şi, probabil, Solomon – dar nu şi Roboam -, singura explicaţie ar fi că Sihem era mai mult un loc de închinare religios decît cetate.) Mai tîrziu avea să mute capitala la ***Tirzah***.

Dar, avînd independenţa politică şi economică a regatului, Ieroboam a simţit că are nevoie şi de independenţă religioasă. Existenţa Templului drept unic loc de închinare, la Ierusalim, capitala regatului Iuda, era văzut de noul rege drept un pricol la independenţa regatului. Oamenii, trebuind să meargă la Ierusalim pentru a-şi aduce jertfele, ar fi putut să-şi dorească reîntoarcerea sub stăpînirea lui Roboam. A decis, deci, înfiinţarea altor două locuri de închinare, pe cuprinsul regatului Israel, unul situat în nord,

la Dan, celălalt în sud, la Bethel – probabil pentru convenienţa locuitorilor.

Prin asta, el s-a rupt însă şi de partida veche a preoţilor care ar fi dorit, probabil, menţinerea locurilor de închinăciune de la Sihem şi Şiloh. Mai mult, *„a pus preoţi luaţi din tot poporul, cari nu făceau parte din fiii lui Levi.”* Probabil, partida preoţească încercase să-şi impună puterea, aşa cum fusese pe vremea lui Samuel. Altă reformă a fost (poate) revenirea la vechile forme de cult – despre care nu putem decît să bănuim. Mai precis, închinarea se făcea în faţa a doi viţei de aur, cîte unul în fiecare templu! Şi a spus poporului, arătînd spre viţei, *„Iată Dumnezeul tău, cari te-a scos din ţara Egiptului.”*

Foarte interesantă prezenţa acestor „idoli”. Oare evreii nu s-au închinat, în deşert, unui viţel de aur? Făcut din jertfa lor de obiecte de aur de însuşi marele preot, Aaron? E drept, reformistul Moise a luptat cu această zeitate, cu această reprezentare materială a lui Dumnezeu (pentru că evreii se închinau, avident, aceluiaşi dumnezeu). Biblia reflectă, prin imaginea ne-materială a lui Dumnezeu, o practică mult mai recentă, cînd religia Templului era de mult timp impusă (şi acceptată) de întregul popor evreiesc – dar pe ici pe colo, unde din neatenţie (sau interes) anumite amănunte nu au fost complet eliminate, se poate vedea că practicile religioase au fost, mai mult ca sigur, diferite la diferite perioade istorice.

Împotriva acestor reforme religioase s-a ridicat unul dintre *„oamenii lui Dumnezeu*” – probabil un preot de la Templul din Ierusalim. Deşi povestea se întinde pe cîteva pagini, lucrurile sunt destul de încurcate. Pe de o parte, „omul” blestemă *„capiştea*” străină (probabil pentru faptul că prin asta locuitorii Israelului nu mai trebuiau să meargă la Templu – ceea ce ducea la diminuarea veniturilor preoţilor), pe de alta, e *„pedepsit de Domnul*” (ucis de un leu pe drumul de întoarcere) pentru că nu a respectat porunca de a nu mînca *„pîine şi apă*” pe teritoriul Israelului. Şi apare şi amănuntul cu *„uscarea mîinii lui Ieroboam*” – fără urmări de altfel – pentru că a *„întins*”-o spre om. Cum deseori regele era descris

drept „leu”, cel mai probabil povestea originală vorbeşte despre uciderea „omului” de către rege.

Oricum, Biblia susţine că blestemul lui Dumnezeu pentru *„păcatul*” lui Ieroboam s-a împlinit. *„Casa lui*” a plătit prin distrugere totală. Ieroboam a domnit 22 de ani, o domnie relativ lungă. La moartea lui, i-a urmat pe tron fiul lui, **Nadab**. În Biblie nu sunt amintite evenimentele din timpul domniei lui, se face trimitere la cele notate în „Cronici” – doar că în cele păstrate în Vechiul Testament nu găsim nimic. Doar faptul că profetul Ahija, cel ce îi profeţise urcarea pe tron, îi profeţeşte, la Şiloh, nevestei lui Ahab, travestite, distrugerea casei acestuia. Desigur, numirea de preoţi în templele de la Bethel şi Dan din *„popor*” nu putea să nu-l fi supărat pe bătrînul porfet „oficial” de la Şiloh... Dar e destul de probabil că Ieroboam a fost un bun cîrmuitor: a păstrat independenţa regatului, a păstrat stăpînirea în nord la graniţa lăsată de Solomon – deşi, probabil, a fost atacat de sirienii care doreau să profite de slăbiciunea regatelor evreieşti – şi a asigurat o putere economică a regatului cel puţin superioară regatului sudic al lui Iuda. A murit în 913 îHr.

Fiul lui însă, Nadab, a domnit doar doi ani, fiind asasinat în al treilea, pe cînd împresurase una din cetăţile filistinilor, ***Ghibeton***. **Baeşa*, fiul lui Ahija*** (oare, fiul profetului din Şiloh?) a pus să fie asasinat şi a preluat domnia. Primul lui act a fost exterminarea totală a familiei lui Ieroboam. În afară de această faptă de „vitejie”, tot ce mai scrie în Biblie despre el e faptul că, în tot cei 23 de ani de domnie (911-888 îHr), Baeşa a avut lupte cu regele regatului Iudeii, ***Asa***. Acesta a făcut alianţă cu regele arameilor sirieni de la Damasc, ***Ben-Hadad***, care a atacat Israel dinspre nord, jefuind (printre altele) Dan. Urmaşul lui Rezon reuşise să lărgească regatul, să acumuleze putere, astfel că în această perioadă ajunsese egalul celor două regate evreieşti. În următorii un secol şi jumătate, Damascul va influenţa politica lor. În general, despre Baeşa se zice că *„a făcut ce este rău înaintea Domnului*”, o formulă constant

folosită la adresa regilor regatului nordic (şi a majorităţii regilor lui Iuda). Capitala era, în continuare, la Tirzah. La moartea lui, pe tron i-a urmat fiul, **Ela**.

Nici acest rege nu a avut mai mult noroc decît urmaşul lui Ieroboam. Nici nu era rege de doi ani, cînd a căzut victimă unei conjuraţii de palat. **Zimri**, *„slujitorul lui"*, căpitan de oşti peste jumătate din carele lui, a *„uneltit"*, a intrat în palat şi l-a ucis. Restul oştirii era din nou adunată în jurul cetăţii filistene, Ghibeton (se pare, un loc fără noroc pentru regii lui Israel). Şi din nou, Zimri distruge *„casa lui Baeşa"*, ucigînd toate rudele şi prietenii fostului rege. Doar că, între timp, oastea de la Ghibeton îl unge rege pe **Omri**, căpetenia oştirii. Întors la Tirzah, împresoară cetatea, o cucereşte şi dă foc cetăţuii în care se refugiase regele. Astfel dispare a cincilea rege al Israelului, după numai şapte zile de domnie.

Omri a avut nu numai de deposedat pe Zimri, ci şi de luptat cu un contracandidat, *Tibni*. După ce l-a învins şi ucis, a ajuns pe tron în 887 î.Hr. Deşi nu a domnit mult – doar 12 ani -, este important prin faptul că a mutat capitala la ***Samara***. Probabil atît Tirzah, cît şi Sichem erau prea vulnerabile în faţa atacurilor dinspre nord. A cumpărat un „munte" de la un anume *Şemer* şi l-a întărit, capitala Israelului devenind una din cele mai puternice fortăreţe din zonă a timpului. A fost ocupată, la 160 de ani de la întemeiere, după un lung şi îndîrjit asediu, de oastea asiriană, în 722. Cetatea a supravieţuit pînă în perioada romană, cînd a fost reparată (de Irod) şi rebotezată Sebaste (ceea ce înseamnă, în greceşte, Augusta). În rest, a făcut şi el rău, *„mergînd pe drumul lui Ieroboam"* – mai precis, păstrînd cultul lui Dumnezeu sub aspectul de viţei de aur...

Fiul lui, **Ahab**, a fost primul urmaş a unei dinastii israeliene care s-a menţinut pe tron. A domnit, mai precis, 22 de ani (875-853 îHr). El nu numai că *„a mers pe drumul lui Ieroboam"*, dar a luat de nevastă pe Izabela (***Jezebel***), fata regelui fenician al Sidonului, *Etbaal* (în documentele feniciene, Ithobaal). Acesta, el însuşi uzurpator al dinastiei lui Hiram, fusese preot al Astartei, astfel că Izabela a

adus cu ea la Samara cultul lui Baal (de fapt, *Melkart* – nume ce nu apare în Biblie) şi al Astartei, cărora Ahab le-a construit temple şi altare. Asta era oricum destul de rău, dar regina, care se pare că-şi domina soţul, a dorit să facă din aceste două culte principalele credinţe în Israel. Poate că planul ei era de a uni Israelul de Fenicia – din punct de vedere politic, militar şi economic – pentru întărirea zonei împotriva atacurilor dinspre Siria.

În acest scop, ea a atacat partida profeţilor. Din fericire pentru cultul iahvist, în acel moment în fruntea profeţilor era un anume Ilie (***Elijah***) ***Tişbitul*** din Gilead, poate cea mai mare personalitate care i-a urmat lui Samuel. El, ca să se apere, a prorocit o secetă care avea să dureze *„după cuvîntul meu"* – asigurîndu-şi astfel, probabil, supravieţuirea. În acele timpuri, cine ar fi avut curajul să ucidă pe profetul care putea opri seceta? Oricum, la sfatul Domnului, Ilie s-a refugiat în partea de răsărit al regatului, dincolo de Iordan (se pare că un loc de refugiu folosit, mult mai tîrziu, şi de Iisus), la ***pîrîul Cherit*** – deci, în locul lui natal. Nu se ştie dacă acei *„corbi"* care îl hrăneau cu pîine şi carne dimineaţa şi seara nu erau localnici sau preoţi din regiune... Mai tîrziu, descoperit probabil de iscoadele regelui, s-a ascuns tocmai acolo unde nu se aştepta nimeni: în Fenicia, la ***Sarepta***, o cetate pe malul Mediteranei la vreo 15 km sud de Sidon.

Aici a fost adăpostit de o femeie. Probabil intercalînd un basm (des întîlnit), despre gazda primitoare care e gata să dea oaspetelui ultima bucăţică de hrană din casă – la multe popoare primitive legea ospitalităţii era sfîntă, considerîndu-se oaspetele a fi un trimis al zeilor; deseori, oaspetele respectiv este chiar un zeu! La noi, în basmele populare, aceşti oaspeţi sunt, de obicei, D-zeu şi Sf. Petru, dar uneori este Iisus), femeia îi oferă lui Ilie ultima mînă de făină şi ultimul strop de ulei. Acesta face „minunea" ca ele să nu se mai termine pe toată perioada cît va locui în casa respectivă. Probabil, adevărul era mult mai prozaic (dacă povestea este cît de cît adevărată): în satul-port seceta nu lovise sau alimentele veneau

peste mare din alte locuri, nefiind, deci, penurie. De fapt, Domnul „dăduse" secetă doar în ţara lui Ahab... Tot atît de fabuloasă este învierea copilului femeii, mort de boală, de către Ilie. Cele două poveşti au intrat în tradiţia biblică, probabil, sub influenţă grecească, în a cărei mitologie se întîlnesc ambele teme. Este primul caz în care un „sfînt" evreu învie o persoană. Poate de aceea mulţi au văzut în Iisus o reîntrupare a „sfîntului" Ilie.

După trei ani, Ilie se întoarce la Ahab să oprească ploaia. Asta deşi în Israel lucrurile se înrăutăţiseră pentru iahvişti. Majoritatea preoţilor şi profeţilor trebuiseră să fugă sau să se ascundă (Biblia zice că un anume ***Obadia***, slujitor al regelui, în secret iahvist înfocat, hrănea pe ascuns o sută de preoţi). În confruntarea cu Ahab, Ilie dă vina pe acesta pentru secetă, pentru încălcarea poruncilor Domnului, şi provoacă preoţii lui Melkart (toţi cei 450) şi Astarte (400). A cerut să se pregătească, pe muntele Carmel, două jertfelnice, pe care să se pună cîte un junc (tăuraş). Care din ei – cei 850 sau el, singur – va reuşi să aprindă jertfelnicul, va dovedi cine e adevăartul Dumnezeu: Domnul sau „Baal". Bineînţeles, ca în toate poveştile, binele învinge răul, aşa că Ilie e singurul care reuşeşte să aprindă rugul. Şi nu aşa, ca tot omul – ci după ce a turnat de trei ori cîte *„patru vedre de apă"* peste lemne. Drept „combustibil"? Unii necredincioşi pot crede că, în loc de apă, cine ştie ce altă substanţă a folosit bătrînul farsor; noi ne mărginim să spunem că totul e, poate, numai o poveste. Evident că uciderea celor 850 de preoţi de către Ilie, ca şi „convertirea" regelui este ireală. La sfîrşitul întîmplării, Ahab se întoarce la Samaria, iar Ilie... se refugiază în pustie. Ploaia venise, într-adevăr, dar probabil chiar şi regele înţelesese că este un simplu fenomen natural.

Ilie a fugit de data asta departe. Mai întîi la Barşeba, dincolo de regatul Iuda, apoi tocmai în Sinai, la Muntele Horeb (cum ziceam la locul potrivit, nu e deloc sigur că Muntele Sinaiului era Horebul, sau că Horeb era situat în Sinai...). Aici, ca în vechime, i s-a „arătat" Domnul sub formă de Glas şi l-a povăţuit ce să facă: era evident

acum că singura adevărata scăpare a lui Ilie era uzurparea puterii lui Ahab! În acest scop, trebuia să meargă la Damasc, să ungă rege al arameilor pe ***Hazael***, totodată să-l ungă pe **Iehu** rege al Israelului şi să-şi ia şi un slujitor pe care să-l lase profet în locul lui, pe ***Elise***i. Asta ne arată că Ilie a stat destul de mult „în pustie"...

Pentru că, între timp, Ahab avusese iarăşi încurcături cu sirienii. ***Ben-Hadad II*** a atacat şi asediat Samara. Doar că şi-a cam rupt dinţii în ziduri, trebuind să fugă după pierderi grele. În anul următor, cînd regele Damascului atacă din nou Israelul, Ahab îi iese în cale la Iordan şi îl înfrînge şi mai drastic, luîndu-l prizonier. În ciuda îndemnurilor partidei preoţilor de a-l ucide şi a pune pedepse grele pe Damasc, Ahab se arată pacific şi leagă prietenie cu Ben-Hadad, spre binele celor două ţări. Asta deoarece, chiar atunci, regatul Asiriei începuse din nou politica de cuceriri teritoriale, sub ***Şalmanasar III***. Atacul lui spre vest este oprit de o coaliţie armată, condusă de Ahab şi Ben-Hadad, la ***Quarqar*** (854 îHr), bătălie care amînă cuceririle asiriene – dar neamintită în Biblie (în scrierile asiriene e prezentată drept o mare victorie a regelui Şalmanasar...).

Oricum, nemulţumirile creşteau în Israel. Ahab supărase preoţii, îi supărase şi pe naţionalişti cînd nu voise să ocupe pe aramei. Biblia mai prezintă un capăt de acuzare: *via lui* ***Nabot***. Acesta avea o bucată de vie sub fereastra regelui, la ***Iezreel***, unde familia regală îşi făcuse loc de reşedinţă pe timp de pace. Regelui i-a plăcut locul şi a vrut să-l cumpere – sau să facă schimb pe alt loc, chiar mai mare şi mai bun. Dar ţăranul, căpos, a refuzat: via era de la tata! Văzînd supărarea lui Ahab, Izabela, învăţată cu alte obiceiuri, a strigat *„Oare nu tu eşti regele?"* (se pare că regii fenicieni nu se impiedicau de împotrivirile ţăranilor...). A pus martori falşi să-l acuze pe Nabot de blasfemie şi acesta a fost ucis cu pietre (pedeapsa obişnuită a evreilor). Aşa că Ahab a putut să îşi ia bucăţica de vie...

Ei, dar între timp se întorsese Ilie! După un perdaf şi o mulţime de ameninţări, Ahab *„s-a smerit"*, aşa că Domnul l-a iertat, la lăsat în pace. Nu-l va pedepsi pe el, ci pe urmaşii lui... Deci, Ahab a avut trei

ani pace după aceea. A legat alianţă cu *Iosafat*, regele Iudeei. Doar că i s-a năzărit să re-ocupe cetatea ***Ramot*** din Gilead, care încetase să plătească tribut şi trecuse la sirieni. Invitat la război, Iosafat a zis „da” cu jumătate de gură – cerînd însă să aibă permisiunea prorocilor. Toţi profeţii l-au îndemnat la luptă – dar Iosafat încerca tot posibilul să fie lăsat în pace. Aşa că a întrebat: alt profet nu mai e? Mai era: un anume *Mica fiul lui Imla.* Dar şi ăsta profeţea luarea Rimotului. Atunci Iosafat i-a cam cerut pe faţă să-şi schimbe profeţia – ceea ce Mica a şi făcut-o, profeţind de data asta pieirea lui Ahab. Pe bună dreptate Ahab l-a aruncat în inchisoare...

Aşa că s-au urcat la Ramot. O oaste siriană se adunase să apere cetatea. Ce s-a întîmplat acolo în realitate, nu este prea clar. Regele sirienilor a ordonat oştii să atace doar oştenii israelieni, mai precis, doar pe regele Ahab. Acesta, ştiind acest lucru, şi-a schimbat hainele să nu fie recunoscut – dar se pare că Iosafat avea cunoştinţă de acest truc. Atacat de sirieni, *„a dat strigăt”*, fiind astfel recunoscut şi lăsat în pace. În schimb, chiar în fraza următoare, un sirian trage cu săgeata şi îl nimereşte... pe Ahab. Rănit, deşi (se pare) victorios pe cîmpul de luptă, moare pînă în seară datorită pierderii de sînge (sau otravii? Deseori vîrful săgeţii era uns cu otravă...) Probabil lucrurile au stat cam aşa: aliatul, regele iudeu, trădase. Avea tot intersul ca oastea Israelului să fie înfrîntă: slăbirea Regatului de Nord era un lucru pozitiv pentru Iuda. Aşa că în timpul bătăliei a întors armele, trădînd şi travestiul regelui israelian. Ahab a fost înmormîntat la Samara, în 853 îHr, după ce sîngele lui (spălat de pe carul de luptă la o fîntînă) *„a fost lins de cîini şi în el s-au scăldat curvele*”, împlinind astfel profeţia lui Mica fiul lui Imla. Cu aceasta, prima carte a Regilor se încheie.

51

Regatul lui Israel

Cum deseori se întîmplă la moartea unui puternic conducător, statul lui este cuprins de tulburări. Pe tron urcase **Ahazia**, fiul lui Ahab, prima dinastie israeliană care vedea un al treilea membru devenind rege. Doar că Ahazia a căzut şi s-a îmbolnăvit. Moabul, profitînd de prilejul ivit, se răzvrăteşte. Micul regat, aflat în marginea deşertului Arabiei, în partea de sud-est a Mării Moarte, fusese cucerit de David – deşi, se pare, regii Moabului erau legaţi prin relaţii de rudenie cu el. Mai tîrziu, sub Solomon, stăpînirea devenise mai mult nominală, moabiţii plătind bir în vite (atît de necesare *„arderii de tot*” în Templu). După separarea Israelului, Moabul rămăsese, logic, în stăpînirea Iudeii, pînă cînd regele Omri, mult mai capabil decît dă de înţeles Biblia (care, de altfel, e intersată doar dacă regele merge sau nu *„pe drumul Domnului*”) a coborît din Gilead şi a cucerit Moabul (prin 880 îHr.), primind el tributul în vite (care a fost plătit şi pe timpul domniei lui Ahab). Acum, regele

Moabului, ***Maeşa***, a refuzat să mai plătească tributul, declarîndu-se indepedendent.

Ahazia a trimis mesageri la ***Ekron***, o cetate filistină, să întrebe zeul acesteia dacă se va însănătoşi. Acest zeu, cunoscut în Noul Testament sub numele de Belzebub, „Domnul Muştelor”, se numea probabil în realitate ***Baal-Zebul***, însemnînd *„Domnul Templului*” (sau al Casei); e posibil totuşi să fi avut puteri şi asupra bolilor, deci şi a... muştelor, cele care propagă bolile. Oricum, prin aceasta, regele supără din nou partida preoţilor şi Ilie apare din nou, întrebînd furios: *„Oare Israel nu are Dumnezeu?*” După ce „arde” cu foc dumnezeiesc două cete a cîte cincizeci de oşteni, Ilie profeţeşte: Ahazia nu se va mai ridica din pat. *„Aşa a zis Domnul!*” Desigur, Ahazia moare la mai puţin de doi ani de la urcarea pe tron şi îl urmează fratele mai mic, **Ioram**.

În acest loc Biblia face o mare confuzie: îl prezintă pe Ioram drept *„fiul lui Iosafat, regele Iudei*”, ajuns pe tron pentru că Ahazia *„nu avea fii*”(2Regi 1.17). Însă, la 2Regi 3.1 îl numeşte ceea ce şi era: fiul lui Ahab. Cum a fost posibil să se fi ivit această confuzie? Probabil că el să fi fost tînăr, poate chiar minor, şi ***Iosafat*** să -l fi luat de „fiu”. Asta, în limbajul semitic (dar şi al antichităţii) desemnează, deseori, un rege supus. E posibil, deci, ca Ioram să fi ajuns pe tron cu ajutorul lui Iosafat. Poate tot cu „ajutorul” acestuia Ahazia să fi suferit *„căderea rea*”...

Intervine un scurt interludiu, în care este prezentată urcarea la cer a lui ***Ilie*** (*Elijah*) într-un car de foc. Însoţit de ***Elisei*** (*Elisha*), bătrînul proroc merge la Betel, apoi la Ierihon (reconstruit de Omri), ajungînd pe malul Ierihonului. Acolo, Ilie desparte apele cu mantaua, ca pe vremuri Moise cu toiagul, şi trec în Gilead, de unde este „răpit” de un car de foc tras de cai de foc. Singurul martor, Elisei, moşteneşte mantaua făcătoare de minuni... Iar cei ce cred în paleo-astronautică se întreabă şi azi dacă Ilie nu a întlnit niscai vizitatori din galaxii. Ilie a fost un uriaş printre pigmeii iahvişti ai timpului. Fără a fi reformat ceva, a trăit mult – peste 60 de ani – şi s-a împotrivit opresiunilor regelui şi ale soţiei lui, care voiau să introducă în Israel cultul zeităţilor feniciene. Nu se ştie dacă el se închina sau nu viţeilor de aur, cultul oficial (şi larg răspîndit) în Israel. Nu este arătat a fi avut legături cu Templul din Ierusalim – probabil, nu.

Amintirea lui, intrată în tradiţia religios-populară, s-a perpetuat peste secole, fiind integrat în ultima redactare a Bibliei. Numele lui era cunoscut, mulţi profeţi vedeau în el pe Mesia, proroceau întoarcerea lui pentru binele evreilor (profetul Malachi, de exemplu), astfel că nu e de mirare că mulţi iudei au crezut că Iisus era o reîncarnare a lui Ilie. La asta a contribuit şi contopirea tradiţiei despre minunile făcute de Elisei, ucenicul şi urmaşul lui Ilie – care, de altfel, a făcut „minunile” cu ajutorul pelerinei lui Ilie, fiind, într-un fel, pătruns de duhul acestuia. De aceea autorii Evangheliilor au trecut printre minunile făcute de Iisus minuni inspirate din activitatea lui Ilie şi Elisei. De altfel, ne este prezentată întîlnirea lui Iisus cu Ilie (şi Moise), în scena „schimbării la faţă” – poate şi cu intenţia de a „dovedi” că Iisus nu putea fi o întrupare a unuia din cei doi „sfinţi”.

Ioram, slab la început de domnie, şi-a dat seama că singur nu poate ocupa Moabul, aşa că a cerut ajutorul regelui Iudeii, Iosafat. Sau poate a fost invers? Împreună, au atacat Moabul pe la sud de Marea Moartă, prin Edom, a cărui „rege” (să însemne asta că Iudea pierduse între timp şi Edomul?) li s-a alăturat. Iată însă că cei „trei regi” dau de greutăţi: se trezesc că nu pregătiseră prea bine campania şi rămăseseră fără provizii în deşert. Apare însă urmaşul lui Ilie, Elisei, care (după o ceartă cu Ioram) le făgăduieşte totuşi ajutorul Domnului – de dragul lui Iosafat. Cronica, scrisă la Ierusalim, trebuia să fie, într-un fel sau altul, partinică... În ciuda „victoriilor” descrise de Biblie, obţinute cu ajuotrul lui Dumnezeu, cei trei regi trebuie să facă drumul înapoi fără să fi obţinut vreun rezultat: Moabul rămîne independent. Acest lucru corespunde istoriei: s-a descoperit o stelă pe care regele ***Maeşa*** al Moabului

mulţumeşte principalului zeu moabit, ***Kemoş***, pentru eliberarea din mîna evreilor.
Interesantă această stelă de bazalt negru, dovadă a existenţei statului Moab, dar şi a lui Omri, regele Israelului (confundat, de altfel, cu Ioram, fiul lui). Textul, destul de asemănător în limbaj celui biblic, îl arată pe Kemoş pedepsind mai întîi propriul popor, apoi luptîndu-se cu zeul evreilor şi învingînd. Această idee, cum că un anumit zeu are în posesie un anumit teritoriu, unde puterea lui este supremă, se numeşte „***henoteism***": Cum am arătat şi în altă parte, se pare că şi evreii aveau acestă credinţă, reflectată în anumite pasaje scăpate editării. De exemplu, în povestea lui Moise, Yahve este relativ absent din Egipt – revine doar în prezenţa „toiagului" dat lui Moise. Mai tîrziu, regăsit în Sinai, va însoţi poporul Israel în noua lui ţară prin intermediul Chivotului. O dată chiar îi împiedică să atace (Moabul) spunînd că acea ţară este în afara limitelor lui, neavînd deci putere... Ideea de universalitate a lui Dumnezeu Yahve este, probabil, mult mai recentă
Acum, pentru că Maeşa credea că e din nou pedepsit de Kemoş pentru năvălirea oştilor celor trei regi, îşi sacrifică propriul fiu pentru a fi iertat. E posibil ca acest gest să fi speriat pe năvălitori: ei nu aveau cu ei niciun chivot şi, acum, poate că zeul local căpătase putere... O victorie, pe acele timpuri, depindea de foarte multe amănunte... Aşa că preferă să se întoarcă acasă fără nicun rezultat, dar vii.
Urmează un nou interludiu, în care sunt prezentate „minunile lui ***Elisei***": înmulţirea untdelemnului, învierea fiului Sunamitencii, schimbarea mîncării din legume orăvitoare în mîcare comestibilă, înmulţirea pîinilor de orz (hrănirea a o sută de oameni cu 20 de pîini) – toate repetate, cum ziceam, amplificate, mai tîrziu, de către Iisus.
Ultima minune este cea legată de ***Naaman***. Acesta era căpetenia de oşti a Syriei (repet, un anacronism; aşa au numit teritoriu abia grecii şi romanii după ei), probabil al regelui din Damasc. El era lepros şi, în ciuda duşmăniei dintre aramei şi israelieni, a cerut regelui său să-i dea voie să meargă în Israel unde, aflase de la o copilă roabă, e un mare profet care l-ar putea vindeca.
Regele (nu ni se dă numele) trimite prin el o scrisoare regelui Israelului (din nou, nu e dat numele lui, dar se presupune că se întîmpla pe vremea lui Ioram), prin care îi cere, relativ neutru în ton, să-l vindece pe Naaman. Reacţia regelui evreu e însă una plină de deznădejde: îşi sfîşie veşmintele: *„cum pot eu să îl vindec de lepră? Precis caută justificări pentru a ataca ţara!"* Aşa află el că există un *„om al lui Dumnezeu"*, un anume Elisei, care-l poate vindeca. Oricum, episodul dovedeşte că în acel timp Israel trăia cu teama arameilor, dacă nu chiar plătind tribut...
Elisei îl vindecă, într-adevăr, pe lepros, cerîndu-i să se scufunde de şapte ori în apele Iordanului. Acesta o face, deşi din simţ patriotic ar fi vrut să refuze: *„oare apele Damascului nu sunt chiar mai bune decît cele ale Israelului?"* Acum, văzîndu-se însănătoşit, vrea să plătească lui Elisei – dar acesta refuză: minunea a făcut-o Domnul! Atunci Naaman cere să i se dea pămînt cît să încarce pe doi catîri, să-l ia în tară cu el, ca pe el să poată aduce jurtfe lui Dumnezeu. Asta, pe de-o parte, dovedeşte convertirea generalului – dar, pentru cei ce citesc printre rînduri, e o nouă dovadă de *henoteism*: Dumnezeul este prezent numai deasupra propriului pămînt! Povestea se încheie cu pedepsirea slujitorului lui Elisei, *Ghenazi*, care s-a dus pe ascuns să ceară totuşi bani de la Naaman în numele profetului: s-a trezit că toate bubele generalului s-au pus pe el.
Seria de minuni ale lui Elisei continuă, amestec de poveşti populare cu tentă religioasă. Aceiaşi doi regi anonimi, unul al sirienilor, celălalt al isreliţilor, continuă să se războiască. Elisei intervine de partea Israelului, odată orbind o oaste de sirieni, altădată cerînd Domnului să despresoare cetatea Samariei, asediată de sirieni, în care populaţia murea de foame... Deşi, se vede din poveşti, regele Israelului îi cam căuta moartea. Nu e de mirare că-l vedem ajuns şi la Damasc, unde regele era bolnav. Acum acesta este numit: ***Ben Hadad***. Să fie el acel Ben-Hadad II? Poate chiar III? În realitate,

Hadad era zeul suprem al arameilor, zeu al Furtunii. Naaman numeşte însă zeul ***Rimon*** – care are semnificaţia de „Tunătorul". Deci, era cît se poate de normal ca regele să se numească Fiul lui Hadad (Ben-Hadad). Probabil era, pur şi simplu, un titlu regal.

Întrebat, Elisha îi spune lui ***Hazael***, slujitorul lui Ben-Hadad, că acesta se va însănătoş; deşi, îi şopteşte la ureche, el ştie că acesta va muri. După care îi mai spune plîngînd că în el, în Hazael, el vede viitorul asupritor al poporului lui Israel. Hazael a înţeles ce era de înţeles: peste noapte a pus o cîrpă pe faţa regelui, sufocîndu-l, iar dimineaţa s-a declarat rege. Prin el, arameii din Damasc au avut cel mai mare rege, ajungînd la apogeul puterii lor.

Urmează în Biblie un capitol în care regii sunt din nou încurcaţi, de numai ştii cine e cine. În Iuda, Iosafat moare şi pe tron se suie fiul lui, numit – nici mai mult nici mai puţin – ***Ioram***. Ca şi regele din Israel. Acesta nu domneşte mult, doar opt ani, astfel că pe tron accede ***Ahazia***, fiul lui – purtînd acelaşi nume ca şi fratele lui Ioram, fiul lui Ahab şi al Izabelei. Deci, cei doi regi, domnind în cele două ţari, poartă acelaşi nume – dar sunt şi cumnaţi, Ioram din Iuda fiind însurat cu ***Atalia***, fiica Izabelei. Iar cum autorul cronicii încurcă frecvent numele celor două regate...

Din fericire, în 843 î.Hr, Ioram al Israelului ajunge şi el la sfîrşit – împrenă cu Ahazia, nepotul său -, pentru a nu mai încurca pe nimeni. Războiul dintre Israel şi Damasc reizbucneşte, în jurul cetăţii ***Ramot*** din Gilead – acolo unde murise, în urmă cu 12 ani, Ahab. Rănit, Ioram a tebuit să se retragă, lăsînd în locul lui pe generalul oştii, **Iehu**. S-a dus să se însănătoşească la Izreel, unde trăia mama lui, Izabela. Tot acolo a venit, în vizită, nepotul lui Ahazia, regele Iudeii, suit recent pe tron. Acesta, cescut de mama lui Atalia, călca şi el *„pe calea lui Ahab"*.

Era momentul aşteptat de iahvişti. Iehu era şi el iahvist – sau poate doar un oportunist care s-a dat cu tabăra preoţească pentru a ajunge rege. Oastea a trecut de partea lui, iar Elisei l-a uns rege cerîndu-i să distrugă toată casa lui Ahab, mai ales pe Izabela, şi

să răzbune sîngele „prorocilor" vărsat de ea. Bineînţeles, partea cu uciderea familiei lui Ahab era pe placul lui Iehu şi obicei al Israelului... Aclamat de oşteni, Iehu a pornit imediat spre Jezreel, pînă să prindă Ioram de veste. Acesta, văzînd ceata ce se apropia şi aflînd că este Iehu, i-a ieşi înainte, în car, împrenă cu Ahazia. Dar Iehu l-a ucis cu o săgeată, iar Ahazia, lovit şi el şi rănit, a apucat să fugă pînă la *Meggido*, unde a şi murit. Trupul lui Ioram l-au aruncat pe ogorul lui *Nabot*, pentru că Iehu a zis că aşa i-a poruncit Dumnezeu, pe care îl auzise pe vremuri, cînd murise Nabot, menind lui Ahab. Iată de unde am aflat de povestea cu ogorul...

52

Căderea lui Israel

Aici facem un popas pentru a analiza întîmplările. Ne amintim că ***Ilie***, refugiat în Sinai, la Muntele ***Horeb***, a avut o întîlnire cu Dumnezeu. Acesta i-a cerut să se întîlnească atît cu ***Hazael*** regele sirian al Damascului, cît şi cu Iehu, generalul oştii israelite, şi să-i ungă regi, pentru a se răzbuna pe cele pătimite de iahvişti din partea lui ***Ahab***. Se întîmplase pe timpul lui Ahab, deci, cu mai bine de o duzină de ani înainte de întâmplările abia povestite. Între timp, Ilie fusese *„răpit la cer în car de foc tras de cai de foc*”, iar în locul lui rămăsese ***Elisei***, slujitorul, purtătorul pelerinei lui şi făptuitorul de minuni.

Numele celor doi, în original, sunt ***Elijah*** şi ***Elishah***. Destul de apropiate, nu? Mai curînd acelaşi nume, rostit în două dialecte apropiate. În ciuda poveştilor, e prea posibil să fie vorba despre una şi aceiaşi persoană. În afară de nume şi de faptul că Elisei a fost „martorul” înălţării lui Ilie, cei doi vorbesc la fel, trăiesc la fel, se

comportă la fel, sunt înconjuraţi de aceiaşi „proroci”. Cum comentam anterior, lui Iisus îi sunt atribuite minuni foarte asemănătoare celor făcute de Elisei – deşi ele erau atribuite şi lui Ilie. Dovada ar fi faptul că, deşi Ilie a murit înainte de-a „unge” pe Hazael şi Iehu, aceste două porunci ale Domnului au totuşi loc – dar făcute de Elisei. Lăsăm la o parte aspectul moral al evenimentelor, în care profetul îndeamnă efectiv la răzvrătire în două regate diferite, îndemnînd la ucideri, exterminări, arderi, războaie – răzbunînd prigoana suferită la un moment dat de grupul de iahvişti în Israel. Desigur, nici nu te puteai aştepta la altceva de la bătrînul proroc, cel care, mai tînăr fiind, ordonase cu sînge rece uciderea a 850 de preoţi ai altui cult... Creştinilor (şi iudaicilor) le place să spună că Domnul e îndelung răbdător. Uneori aşa e: dar nu în sensul că ar răbda multe înainte să se răzbune, ci că arată multă răbdare pînă-şi vede răzbunarea împlinindu-se.

După ce termină cu Ioram, **Iehu** are grijă de ***Izabela***. Aceasta, femeie bătrînă, văzînd ce s-a întîmplat cu fiul şi nepotul ei (în fond, „ogorul” era chiar sub ferestrele ei), ştia ce soartă o aşteaptă. Aşa că s-a aranjat, s-a machiat şi l-a înfruntat, mîndră, pe Iehu, zicîndu-i, ironic: *„Pace, noule Zimri, ucigaşul stăpînului său.*” Din ură, autorii Bibliei – şi, după ei, rabinii şi comentatorii creştini – o prezintă drept o frivolă care, chiar şi în clipa morţii, se gîndeşte doar la aspectul ei fizic. Se pare totuşi că ea şi-a înfruntat ucigaşul cu mare demnitate, lucru mai puţin întîlnit atît la rabini, cît şi la creştini... „Împopoţonarea” ei era în primul rînd din stimă faţă de calitatea ei de regină. A fost aruncată de la fereastră şi hăcuită în curte, călcată în picioare de Iehu. Pe urmă, lăsată să fie mîncată de cîini. Toate, zic autorii, profeţite de Domnul prin Ilie Tişbitul. Sfîntul Ilie, cel ce ne aduce astăzi ploile.

Iehu a domnit 28 de ani, murind în 816 î.Hr. După ce i-a ucis pe Ioram şi Ahazia din Iuda şi pe Jezebel, a stîrpit complet familia lui Omri, precum şi principalii ei susţinători. Astfel, a treia dinastie care a domnit în Israel – cea formată din Omri-Ahab-Ahazia-Ioram,

dispare şi este înlocuită de dinastia lui Jehu. După „laici”, Jesu a avut grijă şi de preoţi. Pentru a avea întregul suport al yahviştilor, a exterminat preoţimea zeului fenician Melkart şi a distrus templele înălţate pe timpul lui Jezebel. Totuşi, nici el nu a găsit cuvinte frumoase în Biblie: a urmat yahvismul nordic introdus de Ieroboam, închinîndu-se la boii de aur. Şi nu numai că se confrunta cu răboiul civil intern, dar avea răzoi şi cu Iuda, pe al cărui rege îl ucisese şi unde ***Atalia***, mama regelui ucis, deţinea deocamdată puterea. Mai mult, Hazael, regele Damascului, profită de situaţie şi atacă Israelul. Îi cucereşte rapid posesiunile trans-Iordaniene şi ameniţă însăşi existenţa regatul lui Jehu. Cum acesta nu putea cere ajutor de la fenicieni sau filistini, a apelat la asirieni.

Aici, rege era ***Shalmaneser III***. Ne amintim că acesta, cu 15 ani mai devreme, fusese oprit de o coaliţie a sirienilor şi evreilor în drumul lui spre Mediterană. Acum, prin faptul că Israel îl recunoalşte drept suzeran şi-i plăteşte tribut anual (asta o ştim din inscripţiile asiriene, nu din Biblie), îl face să-şi îndreppte din nou atenţia spre Apus. Urmarea se va vedea peste cîteva decenii, moment cînd Asiria, întărită, va trece victorioasă peste regatul arameic şi va distruge, fără mari probleme, însuşi regatul nord evreiesc. Ca un fapt curios: singurul monarh israelian cunoscut în documentele arheologice ale timpului este... Omri. El este amintit atît în Moab, cît şi în Asiria. Jehu, distrugăptorul famiei lui Omri, este cunoscut drept „fiul lui Omri”...

Jehu a fost urmat de fiul său, **Ioahaz** (***Jehoahaz***), care a domnit 16 ani (pînă în 800 î.Hr.). Dacă în primii ani de domnie a stat virtualmente ascuns în Samaria, restul Israelului fiind stăpînit de sirieni, în 810 ***Hazael*** moare şi este urmat de ***Ben Hadad III***, un rege mult mai slab. În plus, acesta este atacat de asirieni şi pierde mare parte din Siria. Deci, israelienii pot să-şi recucerească teritoriile pierdute. Luptele sunt continuate de fiul lui Ioahaz, **Iehoaş** (***Jehoash***) care va domni între 800-785 î.Hr.

În acest efort d-a se salva, Israel a fost ajutat de partidul yahvist profetic, condus de Elisei. Din păcate, acum moare şi bătrînul profet, cu regele Iehoaş la capul patului. Marelui profet nu i-a mai urmat nimeni de marcă, ceea ce-a dus la slăbirea partidei profeţilor, lucru care se va vedea după distrugerea regatului şi concentrarea puterii religioase la Ierusalim.

Lui Ioahaş îi urmează fiul acestuia, **Ieroboam II**. El domneşte pentru 40 de ani şi sub el Israel atinge apogeul dezvoltării sale. Din nou, se profită de slăbiciunea adversarilor (Asiria cu regi slabi, regatul Damasc aproape complet distrus de atacurile asirienilor, Iuda slăbită în urma războaielor cu Moab, filistinii abia rezistînd în faţa egiptenilor lui Şeşonk). Ieroboam acupă din nou o arie cuprinsă între nordul Siriei (***Hamath***) şi coasta estică a Mării Moarte – asta însemnînd că sirienii plăteau tribut Israelului. Tribut plăteau şi Ammon şi Moab, ba chiar şi Iuda. Părea că regatul lui David şi Solomon fusese restaurat.

Dar asta a durat puţin. În 744 îHr. Ieroboam II moare şi-i urmează fiul, **Zaharia** (***Zachariah***). Prin el, dinastia ajunge la al cincilea monarh, durînd un veac întreg. Doar că, după şase luni, regele este ucis într-o conjuraţie de palat şi pe tron se urcă **Menahem**, susţinut de forţele armate, după o lună de tulburări civile. Puterea lui era instabilă, aşa că a fot nevoit să apeleze la ajutor extern. Din nou, regele Israelului doveşte a proastă intuiţie. Plăteşte o mie de talanţi de argint regelui Asiriei să-l susţină la tron. Prin asta, Asiria intră direct şi definitiv în destinul Israelului.

Pe timpul lui Abraham, Asiria era o putere mai mult comercială. Făcea schimburi direct cu centrul Anatoliei, prin marele emporium Kadesh, aducînd de acolo silex, aramă, bronz – pe care le vindea pe urmă în întreaga Mesopotamie. Au format aşa-zisul „Imperiu Timpuriu”, lărgndu-şi puţin teritoriul, dar a avut de înfruntat alte imperii puternice în acea poerioadă: hitiţii, Mitani şi huriţii babilonieni.

Profitînd de distrugerile produse de sosirea Popoarelor Mării, Asiria a început să-şi crească puterea. Introdusese armele de fier şi

armata asiriană devenise una din ele mai bine organizate forţe. Pe cînd israelienii ocupau Canannul, Asiria atingea apogeul în Regatul Mijlociu, sub Tukulti-Ninurta şi Tiglath-Pileser I, care a atins pentru prima dată malul Mediteranei. Sosirea arameilor a împins pe sirieni înapoi în valea Tigrului, permiţînd ridicarea Israelului pe timpul lui David. Dar, după două secole de slăbiciuni, pe tronul Asiriei vine ***Ashurnasirpal***, punînd bazele Imperiului Tîrziu (883 î.Hr.) – care va fi şi cel mai puternic imperiu asirian. Acesta restabileşte posesiunile lui Tiglath-Pileser, iar ***Shalmeneser III***, fiul lui, intervine direct în Siria, ocupînd practic mai tot teritoriul. Deşi oprit prin bătălia de la *Karkar*, atît Damasc cît şi Samara au trebuit să plătească tribut regilor asirieni.

Acestuia îi urmează alţi cîţiva regi slabi care dau posibilitate Syriei (Hazael) şi Israelului (Ieroboam II) să răsufle, mai ales că asirienii se confruntau cu egatul ***Urartu*** din Caucaz. Dar, prin ocuparea respectivul regat, Asiria a avut mîinile libere să se ocupe de Apus, căutînd ieşire spre Mediterana şi Egipt. Pe tron ajunge ***Tiglath-Pileser III***, numit în Biblie „***Pul***”, cel care distruge Urartu şi primeşte tribut de la Menahem.

În 738 î.Hr. pe tronul Israelului ajunge fiul lui Menahem, **Pekahia**, care încearcă să continue politica de pace şi supunere faţă de asirieni. Acest lucru nu convine naţionaliştilor, care-l ucid, punînd rege pe generalul **Pekah**.(737 î.Hr.). Acesta încearcă să pună bazele unei alianţe anti-asiriene, ca cea din urmă cu o sută de ani, cu arameii din Damasc. În acest scop, se aliază cu regele ***Razin*** din Damasc şi încearcă să aducă alături şi regatul Iuda. Regele acestuia din urmă, ***Iotam***, ştie însă că şansele sunt ca şi inexistente, aşa că refuză. Asta aduce asupra lui atacul „alianţei”: trupele damaschine şi israeliene atacă Iuda, războiul durînd cîţiva ani. Pe timpul fiului lui Iotam, ***Ahaz***, Razin ocupă Edom şi apoi atacă Ierusalimul. Asta îl determină pe Ahaz să trimită tribut Asiriei, cerînd ajutor.

Tiglath-Pileser III atacă pe dată Syria, ocupînd Damascul (732 î.Hr.) şi ucigîndu-l pe Razin. Prin asta, regatul arameic al Damascului dispare după două sute cincizeci de ani. Damascul rămîne însă un oraş important, deşi ocupat de străini pînă în 1941, cînd devine capitala noului stat indepdendent Siria. Asirienii atacă de asemenea Israelul, ocupînd Gilead şi partea nordincă (Neftali). La treişpe ani de la moartea lui Ieroboam II, Israelul ajusese să stăpîneascp doar teritoriul din jurul capitalei – *Munţii lui Efraim*.

Cel ce purta vina pentru această stare de fapt, Pekah, a fost la rîndul lui ucis. În locul lui vine rege **Hoshea**, pus (sau confirmat) de regele Asiriei. Cum acesta îşi întorsese atenţia spre sud, să înăbuşe revoltele din Babilon, Israel a avut o scurtă perioadă de respiro. Dar, la moartea marelui rege, în 726 î.Hr., ţările abia supuse au crezult că venise timpul să-şi recapete indepdendenţa. Din păcate pentru ele, pe tronul Asiriei se ridică fiul regelui decedat, ***Shalmeneser V***, cel puţin tot atît de capabil. Toţi trebuie să i se plece, plătind tribut – şi scapă doar pentru că Asiria doreşte să rezolve mai întîi problemele din Babilon. Iar regişorii, crezînd că regele Asiriei va fi mult timp ocupat în alte ppărţi, se evoltă din nou. Ultima dată.

Acum, Asiria se revarsă asupra Syriei şi Israelului cu toată forţa, mai ales că revoltaţii încheiaseră alianţă cu regele Egiptului, *„faraonul So”*. După dinastia a 24-a libiană (a lui Şeşonk), Egiptul fusese cucerit de etiopienii din ***Napata***, care au întemeiat dinastia a 25-a. Rege era ***Shabaka***. Acesta nu avea deloc de gînd să trimită trupe împotriva Asiriei, dar îi convenea ca ţărişoarele din Canan să creeze probleme Asiriei. Israel s-a trezit singur în faţa celui mai puternic imperiul al vremii – Asiria. Shalmeneser ocupă în întregime Israelul şi asediază capitala (725 î.Hr.). Deşi singuri, samarienii rezistă timp de trei ani – dpvedind că Samara era unul din cele mai puternice cetăţi ale timpului. Prelungirea asediului face ca un grup de generali asirieni să pregătească o conjuraţie, în care Shalmeneser este demis şi ucis. În locul lui vine ***Sargon II***. cel mai puternic monarh al celei mai puternice dinastii asiriene din întreaga istorie.

El e cel care termină treaba începută de predecedesor. În 722 î.Hr. ocupă Samaria şi-o distruge, îl ucide pe Hoshea şi cară pe

supravieţuitori în Asiria. Cu asta, Israel ca regat dispare din istorie, iar cele 7 triburi care îl locuiau dispar şi ele: din cele 12 triburi evreieşti supravieţuiesc doar iudeii şi leviţii. De atunci, „cele 10 triburi pierdute” sunt căutate de istorici şi arheologi, vînturîndu-se teorii că au ajuns, poate oriunde, de la Centrul Asiei la sudul Africii şi chiar pe continentul American. Dispariţia „celor 10 triburi rătăcitoare” reprezintă unul din marile mistere ale istoriei.

Explicaţia poate fi mai simplă. În Biblie se spune că „*Regele Asiriei... a dus pe Israel departe în Asiria şi l-a aşezat în Halah şi Habor, pe rîul Gozan, şi în oraşele mezilor*.” Aici este o inadvertenţă. ***Gozan*** nu este un rîu, ci uo cetate, pe cînd Habor nu este o cetate, ci un rîu – rîul ***Khabur*** – pe malul căruia sunt amplasate atît ***Halah*** cît şi Gozan. Khabur este un afluent pe stînga a Eufratului, curgînd spre sud din Turcia de azi, iar cetăţile sunt în trgiunea Haranului – locul de unde a plecat, se zice, strămoşul israelienilor, Avram – în nordul Siriei. Prin această deportare a populaţiei înfrînte, regii asirieni duceau o politică de pacificare, „*soft*”. Politica „*hard*” (deseori aplicată în antichitate de toţi cuceritorii, inclusiv evreii) era cea de exterminare a învinşilor... Zona nu era locuită de mezi – dar, într-adevăr, pe cînd Redactorul punea împreună cărţile Vechiului Testament, acel teritoriu fusese ocupat de mezii lui Cyrus. Există însă posibilitatea ca parte din israeliţi să fi fost deportaţi chiar în „teritoriile mezilor”, în răsăritul Asiriei, ocupat pe atunci de Asiria. Şi unde sunt ”cele 10 triburi pierdute”? Cel mai probabil s-au dizolvat în masa băştinaşilor, aşa cum se îtnîmplă de cele mai multe ori în istorie. Nu ar fi primii: aşa au dispărut sciţii, hunii, vandalii, alanii, khazarii... Au adoptat zeii locali, au învăţat limba locală, s-au amestecat cu băştinaşii... şi au dispărut. E mai mult ca sigur că sînge „israelian” să mai poată fi întîlnit printre turci, kurzi şi sirieni – cei care locuiesc acum teritoriul de pe malul rîului Khabur.

Şi ujite aşa, la peste 450 ani de la ocuparea Cananului de către un Hoshea (Joshua), sub un alt Hoshea, Israelul a dispărut. Urmele lădate de israeliţi în istorie sunt ca şi inexitente – practic, întreaga

lor existenţă s-au luptat să supraviueţuiască în teritoriul promis şi dat lor de Dumnezeu. Evident, dispariţia poate fi explicată prin insuccesul regatului unit evreiesc – şi mai puţin prin „păcatele” locuitorilor. Doar yahviştii văd în dispariţia regatului şi a locuitorilor lui o pedeapsă pentru „precurvia” lor cu alţi dumnezei. După cum, supravieţuirea unui singur trib evreiesc, Iuda, nu se poate explica prin păstrarea credinţei şi supunerii lui faţă de Yahve.

53

Iuda

Am urmărit pînă aici nu prea lunga istorie (nici 200 de ani) a jumătăţii nordice a fostului regat davidic, Israel. A venit rîndul regatului de sud, Iuda. Aici urma să se împlinească promisiunea lui Yahveh, care dădea stăpînirea poporului „lui Israel” lui David şi urmaşilor lui *„pentru totdeauna*”. Cum vom vedea, acest „totdeauna” avea să dureze puţin peste patru secole... Cu vremea, această promisiune (căci Dumnezeu nu poate minţi!) a fost transferată mitului despre Mesia, Unsul. În tradiţia iudaică, acesta urma să fie un urmaş (oricît de îndepărtat) al lui David, care să devină rege al *„poporului lui Israel*”, aducînd o nouă perioadă de aur acestuia. Încă mai aşteaptă. Creştinii, însă, au descoperit că Iisus s-ar potrivi descrierii acelui Mesia şi spun că el a şi venit. Acum, nu mai aşteaptă decît venirea împărăţiei peste care urmaşul lui David să stăpînească pentru totdeauna...

Un fapt uimitor - dacă cronicile nu mint – este acela că pe

tronul Iudeii se perindă nu mai puţin de 21 de regi, toţi aparţinînd aceleiaşi dinastii – fapt unic în istoria antică scrisă. Doar etiopienii susţin că toţi *neguşii* lor aparţin aceleiaşi dinastii, din antichitate pînă astazi...

Nu are rost să dăm lista tuturor acestor 21 de regi, cei mai mulţi au avut domnii lipsite de orice semnificaţie. Vom şi uita acele nume, mai ales că multe seamănă între ele. Mai mult, unele pot fi întîlnite şi în genealogia regilor din Israel. Cert este că regatul Iuda, mai mic, mai sărac – dar mai ferit – a avut mai puţine întîmplări de povestit. A fost mereu în umbra regatului nordic, deseori plătind tribut acestuia. A trăit sub teama vecinilor mai puternici şi, chiar şi după dispariţia Israelului, s-a zbătut între ameninţarea Asiriei, Egiptului şi Haldeii (Babilonului), plătind bir ba unui stat, ba altuia... De fapt, tot ce era important cronicarilor (preoţi în Templu) era felul în care regele susţinea – sau dimpotrivă – religia yahvistă şi Templul. De aeea, aproape invariabil, descrierea domniei lor era concentrată în frazele *„A făcut rău*” (mult mai rar, *„a făcut bine*”) şi *„Oare despre faptele domniei nu este scris în cronici?*” O fi – dar cronicile nu au mai ajuns pînă la noi... Regii din Iuda „au făcut rău” nu *„pe calea lui ieroboam*”, ca cei nordici, ci permiţînd aducerea de jertfe pe înălţimi, deseori zeităţilor cananite. O să punctez totuşi, cîteva evenimente, în contextul istoriei regiunii capătulşui vestic al Cornului Ambundenţei.

Primul rege al Iudeii a fost **Roboam**, cel care a permis (dacă nu chiar iscat) divizarea statului moştenit de la tatăl său, Solomon. Nu numai că a pierdut Israelul lui Ieroboam, dar la un moment dat (928 îHr) Ierusalimul a fost cucerit de oastea egipteană trimisă de ***Şişak*** (regele libian Şeşonk), Templul fiind jefuit pentru prima dată. Mulţi zic că atunci a dispărut Chivotul – care nu a mai fost pomenit... De aici şi legenda că acesta ar fi ori în Egipt (vezi filmele cu Indiana Joe), fie a ajuns pînă în sudul Africii – dacă nu o fi undeva în Etiopia. Marele Templu al lui Solomon îşi păstrase măreţia exact 40 de ani!

Asa, fiul lui Roboam, e primul despre care se zice că *„a făcut*

ce e plăcut în faţa Domnului”: a alungat pe „sodomiţi” din ţară, a distrus „idolii” (inclusiv cel al Astartei la care se închina mama lui) şi a făcut daruri bogate Templului. Drept „răsplată” Domnul i-a trimis pe cap pe ***Baeşa***, regele Israelului, care l-a asediat. Aşa că Asa a trebuit să ia „darurile” din Templu să le dea lui Ben Hadad al Damascului ca să atace Israelul.... Alte fapte „plăcte” nu a mai făcut, deşi a domnit 41 de ani.

Fiul lui Asa a fost **Iosafat**, despre care am mai vorbit. A domnit 35 de ani, în general la pace cu Israel – deşi putem bănui că l-a trădat pe ***Ahab*** în cursul bătăliei lui cu sirienii. A pierdut, poate, Edomul şi a participat, alături de ***Ioram*** fiul lui Ahab la campania împotriva Moabului, fără rezultat. A făcut *„ce e plăcut*”, deşi a permis închinarea la idoli – probabil acest calificativ i se trage de la faptul că ***Elisei*** avea o părere bună desspre el... A avut un fiu **Ioram**, a cărui calitate nu a fost alta decît că l-a născut pe **Ahazia** – cel ucis alături de ***Ioram*** al Israelului. Ceilalţi fii au fost ucişi de nevasta lui, ***Atalia***, fiica Izabelei. A scăpat **Ioaş**, care era încă sugar, de către mătuşa lui ***Ioşeba***, soţia Marelui Preot.

Ioaş a fost crescut în Templu pînă la vîrsta de şase ani. Atunci ***Iehoiada***, Marele Preot, a organizat o lovitură de palat care a detronat-o pe Atalia, punînd copilul în locul ei. Era ocazia aşteptată de yahvişti! Începînd cu acel moment, se pare, puterea lor nu a mai fost contestată în Iuda. Deşi, se pare, la majorat Ioaş a încercat să iasă de sub tutelă preoţimii, astfel că a supărat-o. Urmează o serie de dezastre produse de ***Azael***, marele rege al Damascu lui, care nu numai că îi cucereşte Edomul, dar şi asediază Ierusalimul. Ioaş e nevoit să plătească tribut, lăsînd vistieria Templului goală. Mai mult, adună bani şi-i dă preoţilor să repare Templu - dar aceştia îi iau fără a repara ceva... Drept urmare, regele repară el însuşi stricăciunile la Templu – fără a mai da bani preoţilor. Aceste faptu nu puteau ră rămînă fără urmări: într-un atentat, Ioaş este ucis, după 40 de ani de domnie. În locul lui vine fiul lui, **Amaţia**, care a domnit 29 de ani. După ce i-a bătut pe edomiţi, luînd din nou ţara în stăpînire, a încercat să iasă de sub suzeranitatea Israelului. S-a ales cu parte din zidurile Ierusalimului dărîmată şi Templul jefuit din nou – de data asta de fraţii lor evrei din nord. Pe timpul lui Ioaş al Israelului şi a fiului acestuia, ***Ieroboam II***, Iuda a fost stat vasal Israelului. Chiar dacă regii lui *„făceau ce e plăcut în faţa Domnului*”...

Fiul lui, **Azaria**, a ştiut totuşi să profite de aceşti ani de pace. În cei 40 de ani de domnie (din 780 î.Hr.), Iuda a prosperat economic. Probabil, tot pentru că era *„plăcut în ochii Domnului*”, Azaria a fost în ultimii lui ani de viaţă, lepros, şi de treburile regatului se ocupa, din 850, fiul său **Iotam**. Astfel că, invitaţia regilor Damascului, ***Razin,*** şi Israel, ***Pekah***, de a se alătura unei alianţe miliatre împotriva asirienilor, a fost refuzată – mai ales că probabil Iotam aflase de puterea asirienilor. Oastea acestora folosea arme de fier! Astfel că, atunci cînd cei doi au ridicat asediu în jurul Ierusalimului, fiul lui, **Ahaz**, suit pe tron în această perioadă, a preferat să trimită tributul Asiriei şi a putut, apoi, să urmărească liniştit cum cei doi duşmani sunt spulberaţi de asirinei: Razin ucis, Damascul cucerit şi regatul lui distrus, Israelul redus la regiunea Samariei iar Pekah înlocuit cu ***Oşea*** (732 îHr.) Israelul mai avea 10 ani de existenţă înaintea lui...

Doar că Ahaz, deşi în tinereţe *„făcuse ce e plăcut*”, a fost nevoit să accepte, mai mult de teamă, închinarea la zeu străin (probabil ***Assur***, zeul Asirienilor). Ducînd tributul la Damasc regelui Tiglath-Pileser, a văzut altarul construit de acesta acolo şi, după modelul respectiv, a cerut Marelui Preot, ***Urie***, să construiască un altar asemănător în Templu. I s-a făcut loc în curtea Templului, demontîndu-se „marea”, iar cei 16 boi au fost îngopaţi. Pe acest altar, regele şi familia lui au adus jertfe zeului străin în fiecare seară – în timp ce ziua se aduceau jertfe „de ardere de tot” lui Yahve.

După 16 ani de domnie, a venit pe tron fiul lui, **Ezekia**. Despre el autorii spun că *„a făcut plăcut în ochii Domnului, întocmai cum a făcut tatăl lui, David.*” Doar despre un alt rege din familia lui David se mai spun cuvintele astea! Asta pentru că, imediat după urcarea pe tron, a început lucrările de renovare la Templu. Regele

este convertit total la yahvism şi, ajutat de preoţi, dărîmă toate altarele „pe înălţimi”, idolii, taie copacii sfinţi... Practic, interzice orice alt cult decît cel al lui Yahve! Nu mic a fost şi aportul adus de ***Isaia***, cel mai mare profet evreu după Ilie, care a trăit în Ierusalim în acea perioadă. Tot atunci sunt scoase din Templu obiecte de cult „neortodoxe”, ca stîlpul de aramă cu şerpi Nentuşah, şi distruse.

În toată această perioadă, Iuda trece în continuare printr-o perioadă prosperă. Sunt reparate zidurile, e săpat canalul „lui Ezakia” care aducea apa de la izvor în cetate. Regele ***Sargon II*** al Asiriei ducea în acea perioadă războaie cu statul Urartu, în Anatolia, cu Cimerienii, zdrobind ici şi colo cîte o rebeliune... Se pare că uitase de Iuda. Doar că omului i se urăşte cu binele. În 705 Sargon moare şi, ca de obicei, se speră că noul rege e mai slab decît părintele lui. La presiunea taberei naţionaliste, în fruntea cvărora erau preoţii şi profeţii, Ezekia este printre cei ce se răzvrătesc, oprind plata tributului. Doar că pe tron vine un rege tot la fel de capil ca şi tatăl său, ***Senaherib*** (în asiriană, Sinakhe-erba). În scurtă vrme zdrobeşte răzmeriţele şi se poate concentra asupra Vestului. În curînd, Ierusalimul, care văzuse asediul şi distrugerea Samariei, se vede pus în acelaşi pericol. Deşi Ezakia trimite grăbit tributul şi daruri mari ca să îl împace pe Senaherib, acesta vrea să scape de probleme odată pentur totdeauna...

Autorii Bibliei atribuie scăparea Ierusalimului lui Dumnezeu, care a trimis o plagă asupra asediatorilor. Asta după ce, tot El a trimis veste despre intenţia regelui etiopian al Egiptului, ***Taharka*** (în Biblie, Tiharka), de-a-l ataca. Senaherib trmite o parte importantă a oastei în Egipt, unde spulberă oastea faraonului – dar răul avusese loc. Veşti despre revolte în Mesopotamia îl obligă să ridice asediul. Şi, probabil, e posibil ca cei ajunşi în Egipt să fi adus cu ei ciuma – se vorbeşte despre o plagă produsă de şareci şi şobolani... Asta ne-o spune „părintele istoriei”, ***Herodot***, care pomeneşte de războiul lui Senaherib în Egipt, de unde a trebuit să se retragă în grabă păentru că *„şoarecii i-au mîncat corzile la arcuri”*. Totuşi, Herodot nu pomeneşte despre asediul Ierusalimului – despre care,în schimb, pomeneşte analele asiriene. Acolo se vorbeşte despre o victorie totală a lui Senaherib! Realitatea este undeva la mijloc, probabil. Asirienii nu au putut cuceri Ierusalimul, în schimb au jefuit Iudea şi au primit bir şi daruri bogate. Nici vorbă să fi murit „180 de mii de oşteni” datorită plăgii – probabil oastea asiriană avea cu totul mai puţini oşteni. În ciuda faptului că rolul lui Isaia în scăparea cetăţii este prezentat ca vital, partida naţionalistă yahvistă a pierdut foarte mult în confruntări. Nu se purea uita că datorită ei a coborît nenorocirile asupra Iudeii. Nu a ajutat nici prorocirea că Domnul va face ca Senaherib să se întoarcă acasă unde va întîlni moartea – asta este o „profeţie” făcută mult timp după întîmplări, cînd acestea fuseseră cunoscute deja. În 681 îHr. Senaherib este asasinat în timpul unor sărbători religioase şi pe tron urcă ***Esarhadon*** (Assur-ah-iddin), al treilea membru capabil al familiei. Ca să taie răul de la rădăcină (considera că vina revoltelor aparţine „aurului egiptean”), în 671 atacă şi cucereşte Egiptul pînă la sud de Theba, alungînd etiopienii înapoi în ţara lor. Timp de o generaţie, Egiptul a fost stăpînit de asirieni.

Iuda a stat cu capul la cutie, cum se zice, plătind tribut. Un alt motiv pentru care era lăsat în pace erau şi revoltele aproape continue din imperiul asirian. Regii asirieni aveau acum probleme mai ales cu haldeii care cuceriseră Babilonul. Primul dintre ei, ***Merodah-baladan*** (Marduk-apal-iddin), deşi înfrînt de Senaherib,probabil e cel „vinovat” de ridicarea asediului Ierusalimului. Mai mult, fiul lui Hezekia, **Manase**, urcat pe tron în 693, nu numai că a refuzat să reia lupta cu asirienii, dar a cam *„vărsat sînge nevinovat”* – de preot. Se zice că pe timpul lui a murit şi Isaia, moarte de martir – dar asta este o tradiţie tîrzie, fără vreo dovadă scrisă. E regele care a domnit cel mai mult: 55 de ani. Tot ca mulţumire pentru că *„a făcut plăcere în ochii Domnului”*? L-a urmat în tron fiul, **Amon** – dar el este ucis după doi ani, probabil de partida preoţilor. Poporul sface răzmeriţă şi îi ucide pe ucigaşi. Dar asta deschide cale lui

Ioşia, iubitul lui Dumnezeu.

Ioşia avea opt ani cînd a fost pus pe tron. Şi el, ca şi Ezekia, *„a umblat în toată calea tatălui său David.”* Este mai mult decît probabil că a avut tutori din partida yahvistă. La 18 ani, începe şi el lucrări de restaurare la Templu. În timpul lucrărilor la acopeiş, Marele Preot ***Hilkia*** „descoperă” ***Cartea Legii*** – mai mult ca sigur ***Deuteronomul***. E posibil ca ea să fi fost scrisă în Templu, în lunga domnia a lui Manase, cînd exista pericolul desfiinţării cultului şi preoţii doreau, probabil, să lase în scris regulile yahviste. Ioşia, ascultînd citirea Legii, a întrebat pe Dumnezeu cum va pedepsi încălcarea acelei legi. Şi profeţii i-au prorocit distrugeri şi crime şi boli... Dar pentru că el s-a „smerit”, va muri înainte ca ele să aibă loc, pentru ca ochii lui să nu le vadă. Mai poate spune cineva că Domnul nu e Domnul milei?

Deci, Ioşia a ordonat distrugerea tuturor idolilor şi altarelor, a pîngărit altarele şi templele şi locurile de cult, a ars obiectele de cult – ba chiar a trecut dincolo de graniţa regatului, în fostul Israel, şi a dărîmat locurile de închinare construite de Ieroboam la Betel. A ucis şi ars trupurile preoţilor altor culte, împreună cu oasele închinătorilor la alţi zei. Şi pentru că mare parte dintre idoli – cei ce nu fuseseră arşi la pîrîul Kidron, au fost arse în Valea Hinon, această vale a devenit locul în care se aruncau lucrurile spurcate, numele ei (Ge-Hinnom) a devenuit sinonim cu Iadul: Gehena. Şi apoi cu toţii, au prăznuit Paştele – prima dată după ce fusese prăznuit pe vremea Judecătorilor. Posibil, prima dată în istoria religiei iudaice... Cu asta, Yahvismul a repurtat o victorie totală asupra altor culte religioase, devenind religia de stat a evreilor.

Nu e de mirare că peoţii, profeţii, vedeau în Ioşia reîncarnarea lui David, Mesia proorocită. Pe timpul lui are loc o primă redactare a vechilor scrieri, posibil de către profetul ***Ieremia***, poate de „scribul” lui Baruh. Iudeii (începuse deja să fie folosit termenul de ***Jew***) priveau cu încredere viitorul: totul urma să fie bine, regatul lui David avea să renască... Cu prea multă încredere. Mai ales că

regatul Asirian dispăruse (612 îHr), distrus de o coaliţie condusă de regele Babilonului. Apăruse o nouă putere, Noul Babilon, dar încă nu se ştia cît de puternic va fi. Aşa că, în momentul în care o oaste egipteană condusă de faraonul egiptean de la Sais, ***Necho*** (Pharaoh-Nechoh), urca spre Haran, cu gîndul să se înfrupte şi el din rămăşiţele imperiului Asirian, în mod absurd, Ioşia i-a ieşit înainte la ***Meggido***. Regele este ucis, oastea iudaică împrăştiată – şi speranţa ucisă. Nu e de mirare că Ieremia se apucă să-şi scrie Plîngerile. Din acel moment, sfîrşitul Iudeii nu mai era departe!

Cuceritorul Ninivei, ***Nabopalassar***, trimite o oaste să-l înfrunte pe Necho. Comandatul ei era chiar fiul lui, un anume Nabu-kudurri-usur („Nabo apără graniţele”), care va intra în Biblie şi în istorie drept ***Nabukadnezar***, marele rege babilonian. El zdrobeşte oastea egipteană la ***Karkemiş***, scoţînd-o definitiv din istoria Asiei. În anii care urmează, lărgeşte teritoriul imperiului pînă în Cilicia şi Mediterana, Marea Neagră şi Afganistan şi pînă la rîul Indus – teritoriu peste care se va suprapune, mai tărziu, imperiul persan şi apoi cel macedonean. Acum se putea întoarce să rezolşe minora problemă a Iudeii. Era anul 600 î.Hr.

Pe tron urcase **Ioahaz**, fiul lui Ioşia – dar Necho l-a demis, punînd rege în locul lui pe fratele acestuia, **Ioachim**. Ioahaz a trăit pînă la moarte ca prizonier în Egipt. La sosirea lui Nabukadnezar, Ioachim i s-a supus, plătind tribut. Dar după trei ani, în 597, a plecat urechile la îndemnurile faraonului Necho, care i-a promis ajutor militar (pe care, bineînţelesm nu l-a acordat) – dar şi a naţionaliştilor. S-a declarat independent. Din fericire pentru el, a murit imediat după aceea şi pe tron a urcat un frate al lui, **Ioiachin**. Acesta, la nici trei luni de domnie, a văzut cetatea Ierusalimului cucerită şi fu luat prizonier şi cărat în robie, împreună cu alţi zece mii de curteni. Avea să trăiască acolo toată viaţa. În locul lui, babilonienii l-au pus rege pe al patrulea frate, **Zedekia**. Era al 21-lea şi ultimul rege al Ierusalimului. Avea să domnească 9 ani – pînă cînd, din nou, se va revolta împotriva stăpînirii babiloniene. De data asta, oastea

condusă de însăşi Nabukadnezar, ocupă cetatea, după un asediu de un an jumătate, şi rade oraşul şi Templu, cărînd absolut toate lucrurile de preţ la Babilon. Lui Zedekia i se scot ochii, după ce fiii lui sunt ucişi în faţa lui. Un număr de cîteva zeci de mii de iudei sunt duşi în robie – mai ales curteni, negustori, meseriaşi. Iudea este depopulată. Suntem în 587. Iudea disparea şi ea la nici patru veacuri de la moartea lui Solomon.

Au mai rămas, totuşi, destui evrei în Iudea – probabil, mai ales ţăranii. Peste ei Nabukadnezar a pus guivernator pe ***Ghedalia***, nepotul lui ***Safan*** – cel ce „descoperise" Cartea Legii. El a chemat ajutoare din partea unor curteni scăpaţi din gheara babilonienilor. Dar după şapte luni, unul din aceştia, ***Netania***, îl ucide şi declară răscoală. Înspăimîntată, mare parte din populaţia Iudeii fuge în Egipt, pentru a scăpa de răzbunarea babilonienilor. Se refugiază tocmai în sudul Egiptului, pe insula Elefantinis, unde colonnia lor va ajunge pînă în epoca istorică... Probabil, cu ei, se refugiază şi doi mari cărturari: profetul Ieremia (care scăpase de robia haldeiană pentru suportul arătat înainte de distrugerea Templului) şi secretarul lui, Baruch. Probabil tocmai cei care adunaseră şi redactaseră cărţile istorice, de la Facerea pînă în acest loc – sfîrşitul celei de-a doua cărţi a Regilor, ceea ce v-am repovestit în această carte. Cu aceasta, şi Cartea mea ia

sfîrşit

Cuprins

...iată că, odată cu vîrsta, m-am întors din nou asupra Bibliei. Atît de mult, încît am decis să scriu o carte istorică despre o anumită perioadă biblică. Și pentru asta, datorită nevoilor de a mă documenta, am citit toate cărțile legate de acest subiect pe care am putut pune mîna. Pînă să termin de scris la acea carte, mi-am zis să împărtășesc cu voi din cele citite. Să aflăm, împreună, cine a scris cărțile lui Moise și cînd, unde este Edenul și Saaba, de unde vin oamenii și pe cei căi, care sunt semințiile pămîntului, ce este adevărat despre David, care au fost urmările Exilului – dar mai ales, cine este acest Dumnezeu al nostru. Ce spune Biblia – dar ce spun și arheologii, analiștii, teologii, bibliștii, oamenii de știință.

Nu scriu ca să ajungeți să vă îndoiți. Adevărul ne eliberează, într-adevăr. Ne dă posibilitatea să avem un Dumnezeu personal, al nostru, în care să găsim sprijin la nevoie și înțelegere cînd va fi timpul să intrăm în împărăția lui. Va fi, poate, un îndemn să citiți Biblia – este cea mai importantă carte scrisă de Om. Indiferent dacă ești creștin, iudeu, ateu, agnostic, teist, musulman, brahman sau budist, ea nu ar trebui să lipsească din lecturile voastre. Dacă nu o citiți „să credeți”, citiți-o măcar pentru a vă bucura de talentul de povestitor al celor ce au scris-o. De frumusețea imaginilor, de stilul lor, de bogăția de date care recreează o lume de mult trecută. Veți înțelege mai bine poveștile care și-au găsit drumul în filme: Exodul, cucerirea Ierihonului, Samson și Dalila, David și Solomon; sau în muzică: Estera, Nabucodonosor, Samson și Dalila... Mai ales, viața și patimile lui Iisus.

Nick Sava

Editura Atheneum PIM